

ZBORNİK RADOVA POLAZNIKA REGIONALNOG ONLAJN
PROGRAMA EVROPSKE INTEGRACIJE

Izdavač

Beogradska otvorena škola
Beograd, Masarikova 5, Palata Beograd, XVI sprat
Tel: (011) 30 65 800, 36 13 112
Tel/Fax: (011) 36 13 112
E-mail: bos@bos.org.yu
<http://www.bos.org.yu>

Za izdavača

Vesna Đukić

Urednik

Marinko Vučinić

Tehnički urednik

Irena Mirković

Slog i prelom

Dosije

ISBN 86-83411-24-9

Tiraž

300

Štampa

Dosije, Beograd

BEOGRADSKA OTVORENA ŠKOLA
Centar za proučavanje informacionih tehnologija

ZBORNIK
*radova polaznika regionalnog onlajn
programa Evropske integracije*

Beograd • 2004

Ovaj Zbornik je objavljen
zahvaljujući podršci Fondacije „Olaf Palme“

SADRŽAJ

Predgovor	9
<i>Aneta Stoјanovska</i> Историскиот развој на Европската унија (политичко-економско гледиште)	11
<i>Uroš Živković</i> Delovanje političkih grupacija u Evropskom Parlamentu	31
<i>Vladimir Džamić</i> Franko-Germanski motor u razvoju evropskih integracija	51
<i>Edin Doljančić</i> Gde su granice Evropske Unije	60
<i>Nataša Kuzmanović</i> Istočno proširenje Evropske Unije	78
<i>Aleksandar Spasenovski</i> Развој на односите помеѓу Република Македонија и Европската унија	96
<i>Amina Pašić</i> Bosna i Hercegovina na putu ka Evropi	120
<i>Едвард Митевски</i> (I) II Столб на Европската унија Азилотот и миграцијата во светло на процесот на европска интеграција – искуството на Република Македонија	141

Елена Георгиевска

Како ќе влијае проширувањето на Европската унија
врз економите на земљите членки на ЕУ и врз економите
на земљите што не се членки на ЕУ 163

Muhamed Mujakić

Finansijske institucije, fondovi i druga tela EU 186

Zekerija Fetić

Budžet Evropske Unije..... 215

PREDGOVOR

Zbornik radova polaznika regionalnog onlajn programa Evropske integracije nastao je kao rezultat njihovog angažovanja. Oni su putem Interneta obrađivali različite teme iz ove oblasti. Specifičnost programa je u tome što je on bio regionalan a u njemu su učestvovali polaznici iz Bosne i Hercegovine, Makedonije, Crne Gore, Hrvatske i Srbije. Regionalnost ovog programa je imala poseban značaj jer internet, kao najotvorenija forma komunikacije, upravo omogućava da se prevaziđu prostorne i vremenske barijere. U okviru ovog regionalnog programa polaznici su imali priliku da se upoznaju sa različitim iskustvima u sprovođenju evropskih integracija, ali i da razmene svoje stavove o najaktuelnijim pitanjima i dilemama evropskih integracija. Veoma je značajno da se u našem regionu razvija svest o neophodnosti evropskih integracija ali i da se stvara mreža mladih ljudi koji će imati relevantna znanja o evropskim integracijama i stvarati zajedničku političku volju i svest o nužnosti i neophodnosti regionalne saradnje u ostvarivanju evropskih integracija. Polaznici ovog programa su imali priliku, da radeći svoje završne radove, ostvare stvaralački i kreativan kontakt sa predavačima koji su učestvovali u realizaciji različitih tema. Internet kao izuzetno fleksibilna i otvorena forma zahteva i adekvatan programski i obrazovni pristup koji će biti otvoren, dijaloški i stvaralački. Vrednost ovog programa je upravo u tome što su polaznici imali priliku da proveravajući svoja znanja iz oblasti evropskih integracija, u stvaralačkom dijalogu i razmeni iskustava dosegnu nova znanja. Evropske integracije su proces u kome je od izuzetne važnosti uspostavljanje regionalne saradnje i upoznavanje iskustava različitih zemalja. To je posebno značajno za prostor Balkana, koji je opterećen mnogobrojnim predrasudama i istorijskim predubeđenjima, zato ovako koncipiran i ostvaren regionalni program ima naročit značaj jer predstavlja značajan doprinos neophodnom procesu razumevanja i uspostavljanja poverenja u našem regionu. Polaznici su se u svojim završnim radovima bavili različitim temama i obuhvatili su najznačajnija istorijska, politička, ekonomska, socijalna, civilizacijska i geopolitička pitanja evropskih integracija. Ovaj Zbornik je još jedan doprinos Beogradske otvorene škole stvaranju stvaralačke i kreativne atmosfere u razumevanju i širenju svesti o nužnosti prihvatanja najznačajnijih evropskih vrednosti.

Анета Стојановска

Ментор: м-р Илија Псалтиров, „Стопанска банка“ NBG Group, Скопје

ИСТОРИСКИОТ РАЗВОЈ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА (политичко-економско гледиште)

*„Ќе дојде ден кога сите нации на овој континент
ќе се здружат во повисок степен на единство и
ќе создадат европско братство, без да ги загубат
своите особености и својата славна индивидуалност.
Ќе дојде ден кога умовите ќе ги бијат единствените
битки на отворени пазари на идеи. Ќе дојде ден кога
гласачките ливчиња ќе ги заменат куришумите и бомбите“.*

Виктор Иго, 1849. година.

Вовед

Создавањето на Европската Унија претставува долготраен процес низ кој голем број интелектуалци, мислителци, државници и останати вложиле голем дел од својата креативна енергија. Почнувајќи од 13. век се' до денес, сите тие се обидуваат на сопствен начин да му предложат на човештвото проект за разрешување на противречностите помеѓу европските народи, долго време разделени од крвави војни. Некои од нив, мирот на европскиот континент сметале дека ќе се воспостави доколку се формира федерација на европските држави, други пак се залагале за претопување на националното во новиот етникум кој требало да биде создаден, некои сметале дека е доволна меѓусебната соработка на суверените држави и.т.н.

Во продолжение на овој труд, ќе бидат претставени развојните фази на европското обединување, изразено низ проектот Европска

Унија, истакнувајќи ги разликите помеѓу институционалната, политичката и економската структурираност на Унијата. Исто така, ќе ги разгледаме и идните перспективи во развојот на Унијата.

1. Идејата за Обединета Европа пред почетокот на Втората светска војна

Претставите за обединување на Европа и начините на нивна реализација се менувале во различни историски етапи. Од бројните проекти ќе издвоиме неколку, почнувајќи од Пјер Дибоа (1250–1320), кој го презентирал својот проект за создавање на „Христијанска Република“: „Би било добро ако на сите христијани им биде обезбеден мир, со тоа што ќе се обединат во една држава... која никој не може да ја раздели“ или Данте Алигери (1265–1321) кој заклучува дека „само целокупното човештво може да го обезбеди општиот мир“. Страстен повик за мир упатува и угледниот Еразмо Ротердамски (1466–1536) во своето дело „Тага за мирот“ кој со право бил наречен „првиот Европеец“, поради тоа што за време на својот живот претстојувал во повеќе европски земји. Според „Големиот план“, на Војводата де Сули (1559–1642) кој бил член на кабинетот на францускиот крал Хенри IV, Европа треба да биде конфедерација на 15 христијански држави, приближно еднакви по територија и ресурси.

Во 1693. година, во времето кога беснеела војна помеѓу Франција и Хабсбуршката лига, Вилјам Пен (1644–1718) објавил „Огледи за сегашниот и идниот мир во Европа“. Овој труд претставува еден од ретките обиди за детално правно регулирање и функционирање на заедничкиот европски механизам.

Според францускиот свештеник, дипломат и филозоф Шарл Ирине де Сен Пјер (1658–1743), „во Европа постојат причини и предуслови за воспоставување стабилен мир. Најцврстите врски помеѓу европските народи ги создаде христијанството“. Авторот им препорачува на владетелите да склучат Договор за конфедерација, кој би се состоел од 5 основни члена.

Истакнатиот германски филозоф Емануел Кант (1724–1804) во своето дело „Кон вечниот мир“ од морален аспект дава осуда за војната како инструмент на политиката. Истакнатиот француски писател Виктор Иго (1802–1885) на отворањето на Третиот конгрес на мирот, на 21. август 1849. година, во својство на негов почесен претседател

рекол: „Ќе дојде денот кога ти Францијо, ти Италијо, ти Русијо и ти Германијо, сите вие нации од Континентов, негубејќи ги вашите карактеристики и вашите прекрасни специфичности, сите заедно ќе полетате во некое повисоко единство и ќе формирате европско братство“. Поддржувачи на идејата за Обединета Европа имало и помеѓу социјалистите. Анри Клод Сен-Симон (1760–1825) бил поддржувач на проектот „Вечен мир“ на Де Сен Пјер.

На почетокот на 20. век постоеле повеќе планови за остварувањето на европското обединување во институционална смисла. Во таа насока, особено значаен е Рихард Куденхов Калерги кој ја објавува книгата ПанЕвропа, во 1923. година. Книгата е збирка на предлози за обединувањето на Европа. Врз основа на оваа книга се темели и создавањето на Пан-Европското движење кое го промовира истиот концепт.

2. Историско-политичките околности во Европа по завршувањето на Втората светска војна

Историско-политичките состојби во Европа, во последните десет века имаа индиректен одраз на многубројни европеисти во нивните проекти за создавање на Обединета Европа. По завршувањето на Втората светска војна, разрушената Европа ја загуби водечката позиција во светот. На преден план како воено-политички и економски сили избија СССР и САД, како резултат на манифестираната воена моќ за време на Војната и придонесот во победата над фашизмот. Државите од Европа поднесоа големи жртви и дотогаш незабележани штети. Од тој период постојат проценки дека за обнова и реконструкција на стопанствата на европските држави ќе бидат потребни повеќе од 20 години.

Во 1946. година, во Цирих, во говорот одржан од страна на Винстон Черчил дојде до израз определбата за создавање на Соединети Европски Држави. Првиот чекор во таа насока беше направен во месец мај, три години подоцна, со создавањето на Советот на Европа, како продукт на Хашката конференција. Во 1948. година беше основана Организацијата за Европска Економска Соработка – ОЕЦД.

По запознавањето на состојбите во Европа, државниот секретар на САД, Џорџ Маршал во 1947. година, истакнал дека без американска помош во наредните 3–4. години ќе дојде до уште подрастично влошување на економските, социјалните и политичките состојби, заради што

САД, на 5. јуни 1947. година прифатија Програма за обнова и развој на Европа, позната како *Маршалов план*. Неспорен е фактот дека благодарение на овој план брзо биле совладувани економските проблеми во европските држави.

Историјата ги чува сведоштвата за заложбите за европско обединување на истакнатите државници. Меѓу нив неизоставен дел е Конрад Аденауер. Тој ни порачува: „Нашата длабока цел не може – а во тоа сум длабоко убеден да остане Европа на шесте“, сакајќи да го потврди фактот дека процесот на обединување е иднина за сите земји на европскиот континент, а не само за земјите основачи. Во таа насока, уште една негова историска реченица: „Европското единство беше сон на малкумина. Тоа стана надеж за многумина. Тоа е денес неопходност за сите нас“.

На 4. мај 1950. година, Претседателот на Планската комисија на Владата на Франција, Жан Моне му презентирал на претседателот на Владата и министер за надворешни работи, Роберт Шуман „*Меморандум за трајно разрешување на проблемите со користењето на јагленот и челикот од сарската и рурската област и останатите рудници*“. Само пет дена подоцна, Роберт Шуман, на владата на Сојузна Република Германија и на останатите западни држави им презентирал Декларација, подоцна наречена Декларацијата на Роберт Шуман. Истата, ќе биде поддржана од владите на Франција, СР Германија, Италија, Белгија, Холандија и на Луксембург.

2.1. Европска Заедница за Јаглен и Челик – ЕЗЈЧ

Договорот за основање на Европската Заедница за Јаглен и Челик (ЕЗЈЧ) беше потпишан на 18. април 1951. година во Париз. Истиот стапи на сила на 23. јули 1952. година. Како страни потписнички на Договорот се јавија земјите оснавачки: Франција, Германија, Италија и трите земји на Бенелукс (Белгија, Холандија и Луксембург). Целта на Договорот беше да се воспостави заеднички пазар за јаглен и челик.

Заедницата создадена на овој начин се темелеше врз четири институции во чија надлежност практично беше да го спроведат договорот. Базичен орган на Заедницата за јаглен и челик беше *Високото тело* составено од девет независни експерти предложени од страна на владите на шесте држави и истото претставуваше извршно тело со надлежност да донесува одлуки и да ги имплементира обврските од

Договорот. Како втор орган беше формиран Претставничкиот Дом составен од претставници на националните парламенти на земјите-членки со основна улога да врши супервизија врз функционирањето на Заедницата.

Советот како трет орган, беше составен од по еден претставник на владите на шесте држави и имаше задача да дејствува како консултативен орган со делумна надлежност во одлучувањето, но и како мост во односите помеѓу самите држави-членки и активностите на Високото тело.

Судот на правдата, составен од девет независни судии, беше оформен како четврт орган, со цел да го интерпретира и спроведува Договорот.

Високото тело беше во состојба да донесува одлуки кои подоцна ги обврзуваа државите со што Заедницата доби наднационален карактер. Советот, кој во суштина го претставуваше интересот на државите членки можеше да влијае само врз оние одлуки за кои, според Договорот, беше неопходна негова согласност.

Договорот за формирање на европската заедница за јаглен и челик претставува прв позначаен чекор кон потесна интеграција на државите од Европа, особено помеѓу Германија и Франција, во превец на надминување на непријателствата и стереотипите присутни по завршувањето на Втората светска војна.

2.2. ЕВРОАТОМ и Европска Економска Заедница

Договорите за основање на ЕВРОАТОМ и Европска економска заедница беа склучени на 27. март 1957. година во Рим. Истите стапија на сила на 1. јануари 1958. година и се уште познати како *Римски Договори*, кои во својата основа ја имаат економската компонента. Овие Договори го отворија патот кон европското обединување.

За разлика од Договорот за основање на Европската заедница за јаглен и челик, Римските договори временски не се ограничени во нивното траење. Покрај основните цели кои стојат позади нив (формирање на заеднички пазар и подведување на атомската енергија под надлежност на заеднички орган), Договорите внесоа и одредени измени во начинот на функционирањето на претходно воспоставените институции.

Оттука, Собранието и Судот на правдата добија своја надлежност во имплементирањето на Римските договори, додека како извршен орган беше формирано ново тело – Комисија, како и посебен Совет на Министри со далеку поголеми надлежности отколку Советот предвиден со Договорот за основање на европската заедница за јаглен и челик. Исто така, како нова институција со советодавна улога се предвиде постоењето на Економско-Социјален комитет.

Советот формиран со Римските договори имаше далеку поголеми легислативни ингеренции, така што улогата на Комисијата практично беше сведена на иницијатор односно предлагач на определени акти. Советот, за разлика од Договорот за основање на Европската заедница за јаглен и челик, го имаше завршниот збор при носењето на одлуките преку одобрување на предлозите изнесени од Комисијата.

Комисијата, покрај улогата на главен иницијатор, доби одредени надлежности да одлучува во некои области, како и да склучува меѓународни договори во името на Заедницата. Одлуките на Советот според Римските Договори, се носеа со мнозинство гласови (просто, квалификувано) или преку едногласност во зависност од предметот на расправата. Бројот на гласови на земјите-членки беше однапред утврден со Договорот во зависност од големината на државите, односно големината на нивната популација. Парламентарното собрание ја задржа својата советодавна и набљудувачка улога во чија надлежност беше да ја следи работата на Комисијата.

Согласно Договорите, заедничкиот пазар требаше да биде воспоставен преку транзиционен период, во неколку фази, за време на кои трговските бариери требаше да се укинат и да се воведат заедничка надворешна царинска стапка. Договорот за ЕЕЗ предвиде заедничко уредување на повеќе политики кои се однесуваат на работниците, компаниите, добрата и услугите и силна контрола врз нарушувањето на конкуренцијата на пазарот во земјите-членки.

Европскиот Социјален Фонд и Инвестиционата Банка од своја страна, имаа за цел да ги зголемат можностите за вработување, односно да ги рехабилитираат помалку развиените региони и сектори на Заедницата.

По влегувањето во сила на Римските договори, се конституираа предвидените органи. Во почетокот на 1958. година, во рамките на ЕЕЗ, влезе во сила одлуката за намалување на царинската стапка за 10 проценти. Чекор по чекор, во рамките на Заедницата се намалуваа царинските стапки, а истовремено се отстрануваа и другите трговски бариери. Укинувањето се одвиваше бавно, поради националните пречки.

Постепено дојде до измена на националните пазарни прописи за земјоделските производи. И покрај заедничките царински стапки, на внатрешниот пазар се уште мораа да постојат граничните контроли, поради неусогласените закони за даноците и царинските давачки. За време на воведувањето на пазарните прописи во областа на земјоделството, надворешната царина е заменета со прелевмани, поради изедначување на цените при увозот на земјоделските производи, кои поради ниските цени на светскиот пазар при увозот ја зголемуваа цената, а при извозот ја намалуваа. Индустриското производство, исто така, забележа пораст, како и трговијата во рамките на Заедницата, но и размената на стоки со трети земји. Растечкиот економски напредок на ЕЕЗ со магнетска привлечност влијаеше врз бројните држави, од каде произлегоа барањата за зачленување, заинтересираноста за асоцирање, како и желбите за добивање на определени олеснувања.

3. Измени и дополнувања на основачките договори на трите заедници

Покрај основните Договори кои имаат примарно место, помеѓу останатите акти на Европската унија, неизбежно е да се спомене и Единствениот Европски Акт (ЕЕА) кој стапи на сила на 1. јули 1987. година. Триесет и пет години по формирањето на ЕЗЈЧ и триесет години по потпишувањето на Римските договори за формирање на ЕЕЗ и ЕВРОАТОМ, во услови на радикално изменети политички состојби во Европа и во светот, претставници на државите-членки на заедниците, на 13. февруари во Хаг и на 28. февруари 1986. година во Луксембург, го потпишаа Единствениот Европски Акт, со кој беа извршени дотогаш најголемите промени во договорите за основање на трите заедници.

Големите амбиции на високите претставници на државите-членки недвосмислено се утврдени во Преамбулата, во која се истакнува „дека се раководени од желбите да го продолжат делото започнато со договорите за основање на европските заедници и да ги преобразат севкупните односи помеѓу државите-членки во Европската Унија, согласно со Свечената декларација прифатена во Штудгарт, на 19. јуни 1983. година“.

Единствениот Европски Акт претставуваше заложба за комплетирање на единствениот пазар завршно до 1992. година преку отстранување на сите препреки, како еден вид ревизија на основните До-

говори. ЕЕА практично го отвори патот кон уште поинтензивна интеграција, чиј резултат беше *Договорот од Мастрихт*, склучен на 7. февруари 1992. година, а кој стапи на сила на 1. ноември 1993. година.

Договорот од Мастрихт има за цел да ја продолжи интеграцијата преку промоција на одржлив економски и социјален развој, преку создавање територија без внатрешни граници, преку зајакнување на социјалната и економската кохезија и преку воспоставување на европската монетарна унија, со цел создавање на заедничка платежна единица. Надворешниот идентитет на Унијата во согласност со Договорот ќе се остварува преку практикување на заедничката надворешна и безбедносна политика, преку креирање на заедничка одбранбена политика до заедничка одбрана. Соработката во внатрешните работи како и граѓанството на Унијата беше исто така воспоставено, што претставуваше значаен чекор кон меѓусебното поврзување на земјите-членки.

Во 1996. година меѓувладината конференција одржана во Амстердам означи нова ревизија на Договорите преку т.н. *Договор од Амстердам* кој стапи на сила на 1. мај 1999. година. Истиот повеќе имаше консолидирачка улога. Тој е Договор чија цел беше да се подобри самата ефикасност на Унијата отколку да се зголемат надлежностите. Она што првично требаше да биде основна тема опфатена со Договорот од Амстердам, проширувањето на Унијата со земјите од Источна Европа и новите механизми на гласање во согласност со проширувањето, беше одложено за подоцна.

Прашањето за проширувањето на Унијата, беше централна тема на Меѓувладината конференција одржана во Ница во 2001. година. Договорот од Ница произлезе од овој собир и имаше за цел да го означи патот кон најголемото проширување во Унијата досега, со нови десет држави од источна и централна Европа. Неопходно беше да се ревидира начинот на функционирање на институциите на Унијата со што практично се овозможи нејзиното понатамошно опстојување како заедница на Европски држави посветени на мир, стабилност и просперитет.

Договорот од Ница е склучен на 26. февруари 2001. година, а истиот стапи на сила на 1. февруари 2003. година.

3.1. Единствен Европски Акт

Во 1985. година Британскиот Комесар, Лордот Кокфилд, во име на Комисијата направи прецизна Агенда за комплетирање на единствениот пазар што всушност беше листа на трговски бариери чие

отстранување беше неопходно до крајот на 1992. година. Во 1986. година кога беше прифатен од страна на земјите-членки, Единствениот Европски Акт изврши еден вид ревизија на основните Договори и практично го означи патот кон создавање на Унија на европските држави преку Договорите од Маастрихт (1992) и Договорот од Амстердам (1997).

Единствениот Европски Акт предизвика значајни институционални и материјални реформи во дотогашното функционирање на заедниците. Тој ја предвиде европската политичка соработка во посебна правна основа, формално го предвиде Европскиот Совет како институција на заедниците, го оформи првостепениот суд и воведо нова правна процедура на соработка која ја зголеми консултативната моќ на Парламентот. На Европскиот Парламент, од друга страна му беше гарантирано правото на вето во случај на пристапување на нови земји-членки како во однос на склучувањето одредени договори со асоцијативните земји. На крај, беше воведена Комитетологија, како еден вид процедура преку која Советот на министрите, под утврдени услови може да делегира дел од својата легислативна моќ во надлежност на Комисијата.

Покрај институционалните реформи, ЕЕА предвиде и голем број на суштински реформи во тогашното право на заедниците. Го предвиде комплетирањето на единствениот европски пазар завршно со 1992. година како територија без внатрешни граници во која слободното движење на добрата, капиталот, услугите и работниците е загарантирано преку Договорите на заедниците. ЕЕА го воведо мнозинското гласање во Советот на министрите во голем број на сфери во кои претходно беше неопходна едногласност особено во усогласувањето на законодавството. ЕЕА формално ја зголеми надлежноста на заедниците вклучувајќи политики кои претходно не беа предвидени како заеднички во правото произлезено од базичните договори иако беа практикувани како такви од самите институции. Соработката во монетарната сфера, во социјалната политика, во економската и социјалната кохезија, технолошкиот развој и истражувањето како и животната средина беа полиња кои преку ЕЕА беа преместени во надлежност на заедниците.

Она што е посебно важно кај ЕЕА е неговата економска ориентираниост за разлика од политичкото унапредување на односите. ЕЕА успеа да го ослободи внатрешниот пазар од трговските бариери и со тоа да го најави Договорот од Маастрихт и создавањето на Унијата како дотогаш најсилно поврзување на земјите-членки.

3.2. Договорот од Маастрихт

Она што можеше да се насети по прифаќањето на Единствениот Европски Акт практично се случи со потпишувањето на Договорот од Маастрихт во февруари 1992. година од страна на земјите-членки. Идејата за блиска Унија помеѓу граѓаните на Европа изразена преку тесна меѓусебна соработка и на полиња надвор од економската сфера стана реалност со која се означил создавањето на Унијата каква што денес ја познаваме.

Комитетот предводен од Жак Делор во 1989. година презентираше извештај во кој беше предвидено постепено, преку три фази, создавање на економска и монетарна унија помеѓу земјите-членки. Европскиот Совет врз основа на извештајот одлучил да подготви и одржи меѓувладинска конференција по што следуваа изготвување предлог-договор заснован на заклучоците од истата. Предлог-договорот беше презентираан пред Европскиот Совет во 1991. година под претседателство на Луксембург, за да подоцна претрпувајќи одредени измени, истиот да биде прифатен и потпишан од страна на земјите-членки во Маастрихт во февруари наредната, 1992. година. Договорот стапил во сила на ноември 1993. година, откако последната пречка околу уставноста на ратификацијата беше надмината пред германскиот федерален врховен суд.

Покрај основната идеја за целосна економска и монетарна унија помеѓу земјите-членки, Договорот од Маастрихт, уште попознат како Договор за Европската Унија предвидуваа измени на начинот на функционирање на институциите на Унијата и создавање три-столбна структура во која дотогашните три заедници беа инкорпорирани во првиот столб. Договорот за основање на Европската Економска Заедница официјално беше преименуван во Договор за Европска Унија.

Договорот од Маастрихт оригинално содржи седум наслови. Првиот наслов ги содржи заедничките одредби кои всушност ги означуваат целите на Унијата. Вториот, третиот и четвртиот наслов ги покрива измените на трите договори (ЕЕЗ, ЕВРОАТОМ и ЕЗЈЧ) уште именувани и како прв пилаар, т.н. *комунитарен пилаар на Унијата*. Петтиот наслов инкорпорира одредбите од вториот пилаар на заедницата. Тоа се заедничката надворешна и безбедносна политика, додека шестиот наслов се однесува на одредбите од областа на правдата и внатрешните работи, т.н. трет пилаар. Конечно, седмиот наслов ги содржи завршните одредби. По ова следуваат поголем број декларации и протоколи усвоени од страна на земјите-членки.

Договорот за Европската Унија предизвика не само институционални, туку и правни промени во дотогашните Договори. Истиот предвиде и конкретна агенда за заокружување на економската и монетарната Унија вклучително и одредби за создавање на Европскиот монетарен институт и Европската централна банка.

Нови области беа вметнати во надлежност на Заедницата, додека голем дел од старите се проширија (истражување и технолошки развиток, здравствена заштита, образование, развојна соработка, заштита на потрошувачите, енергија, туризам и.т.н.). Договорите за основање на заедниците за јаглен и челик и ЕВРОАТОМ претрпеа помали измени додека Договорот за основање на европската заедница беше детално ревидиран. Вториот и третиот pilar пак, односно заедничката надворешна и безбедносна политика и соработката во внатрешните работи и правдата, останаа надвор од институционалната и правната структура на заедницата (ЕЗ, ЕЗЈЧ, ЕВРОАТОМ). Сепак, овие два столба не беа целосно исклучени од комунитарниот дел на Унијата, бидејќи во голем дел остана поврзани со институциите на заедницата, особено со Советот на министрите.

3.3. Договорот од Амстердам

На 2. октомври 1997. година во Амстердам беше одржано свечено потпишување на Договорот од шефовите на државите и владите – под наслов: „*Амстердамски Договор за измени на Договорот за Европска Унија, Договорите со кои се основани Европските Заедници и ре-diца акти поврзани со нив* „.

За разлика од големите очекуванја кои беа карактеристични пред потпишувањето на Договорот за ЕУ во Мастрихт и можеби како резултат на кои самиот Договор беше доведен во прашање, Договорот од Амстердам беше многу попретпазлив во таа насока. Практично самиот Договор се сведе повеќе на еден вид консолидација на претходните договори отколку на некое значајно ново проширување на надлежностите на Заедницата.

Договорот од Амстердам е поделен на три дела. Основните промени во Договорот за ЕУ и Договорот за ЕЗ се инкорпорирани во првиот дел, вториот дел се однесува на амандманите со кои всушност се симплифицира структурата на Договорите, додека пак третиот дел ги опфаќа финалните одредби како ренумерација и ратификација.

Измените извршени преку овој Договор врз Договорот од Мастрихт пред се' се однесуваат на промовирањето на претходно зацртаните цели на Унијата со принципот на отвореност, промоција на вработувањето, создавањето на територија на слобода, сигурност и правда, притоа дефинирајќи ја Унијата како творба создадена врз почитувањето на човековите права, демократијата и владеењето на правото. Исто така, се предвидува суспензија на одредени права на земја-членка која не ги почитува своите обврски превземени со Договорите.

Основните измени врз Комунитарниот столб практично се сведени на преместување на голем дел од третиот во првиот pilar на Унијата и тоа во делот кој се однесува на слободното движење на лицата, визите, азилот, имиграцијата и судската соработка во цивилни предмети. Понатаму, Договорот за ЕЗ, се прошири со уште еден наслов опфаќајќи го полето на вработување во надлежност на заедницата и беше вметната посебна одредба која се однесува на борбата против дискриминацијата. Постапката на коодлучување во која улогата на Европскиот Парламент е изедначена со онаа на Советот, е проширена со цел да опфатат нови области.

Вториот pilar, односно заедничката надворешна и безбедносна политика беше збогатен со новитети кои во суштина не предизвикаа значајни промени. Па, така беше утврден Високиот претставник на ЕУ, кој би му бил од помош на Советот на министрите кој, пак, од друга страна остана основниот претставник на ЕУ, во делот од вториот pilar. На Советот му беше дадена можност да поставува специјални претставници кои би имале одредена задача да дејствуваат во името на Советот.

Исто така беа предвидени измени во начинот на донесување на одлуките, но сепак овој pilar го задржа меѓувладиниот карактер, при што за донесување на значајните одлуки, остана принципот на едногласност. Одредени измени беа направени со цел да се овозможи прогресивно создавање на заедничка одбрана.

Во однос на третиот pilar, Договорот од Мастрихт доживеа одредени измени кои веќе беа споменати, а се однесуваа на инкорпорирањето на дел од третиот во првиот pilar, како и проширувањето на јурисдикцијата на Судот на Правдата врз одредени области од овој pilar.

На крај треба да се спомене и вметнувањето на новиот наслов кој се однесува на блиската меѓусебна соработка помеѓу државите-членки, но кој не претставува создавање на нов четврт pilar. Новиот наслов ги предвидува условите од кои одредени држави-членки можат меѓусебно да воспостават поблиска соработка користејќи ги органите и механизмите на Заедниците и Унијата.

3.4. Договорот од Ница

Склучувањето на Договорот од Ница претставува заокружување на меѓувладината конференција започната на 14. февруари 2000. година. Основната цел е да се оспособат институциите во нивното понатамошно функционирање кога Унијата ќе се прошири со нови земји-членки од Источна и од Централна Европа. Со стапувањето на Договорот на сила се создадоа сите услови за најголемото проширување на Унијата.

Измените кои се направија со Договорот од Ница ги опфаќаат следните области: институционално подготвување на Унијата за прифаќање нови членки, процесот на одлучување, зголемување на заштитата на основните права, соработка во безбедноста и одбраната, како и судска соработка во криминалните и финансиските работи. Исто така, беа донесени повеќе декларации, меѓу кои и Декларацијата за иднината на Унијата.

Во однос на институциите најпрво беше направена редистрибуција на бројот на местата кои им припаѓаат на државите-членки во Европскиот Парламент. Исто така, преку Протоколот за проширување и придружните декларации, особено Декларацијата за проширувањето на унијата се предвиде новиот состав на Комисијата и беше утврден бројот на гласовите во одлуките кои се донесуваат со квалификувано мнозинство.

Во однос на начинот на донесување на одлуките, Договорот од Ница го зголеми бројот на области во кои одлуките во иднина ќе се донесуваат по пат на квалификувано мнозинство, за разлика од едногласноста. Договорот ја засили улогата на Европскиот Парламент во донесувањето на одлуките преку воведување на процедурата на коодлучување во голем број прашања.

Новините во однос на зголемената заштита на човековите права се однесуваат пред се на можноста Европскиот Совет во согласност со своите овластувања да изгласа одредени препораки до одредена држава-членка како да се однесува кога ќе оцени дека постои опасност истата да изврши грубо кршење на човековите права.

Договорот од Ница го предвиде понатамошниот развој на воените капацитети на Унијата, преку создавање постојани политички и воени структури, како и преку вклучувањето во надлежност на Унијата на „crisis management“ функциите на Западно Европската Унија. Во поглед на судската соработка, Договорот предвидува формирање на координатор, чија основна задача ќе биде да ги координира надлежните национални органи задолжени за кривичен прогон.

На крајот, би споменале дека во Ница беше поддржана иницијативата на Германија, следниот самит, на кој ќе се утврди уставната архитектура на Европската Унија, да се одржи во 2004. година.

4. Критериуми за пристапување во Европската унија

Со падот на Берлинскиот ѕид и железната завеса, земјите од Централна и Источна Европа јасно ги изразија своите политички аспирации да станат дел од Европската Унија. Со цел, обединување на целиот континент, ЕУ усвои концепт за постепено приспособување на земјите од Централна и Источна Европа. Основата на истиот беше поставување критериуми кои треба да ги задоволат земјите за да станат членки на ЕУ, а во остварувањето на овие цели ЕУ обезбеди финансиска, стручна и друга поддршка. Секоја поединечна земја мора да исполни неколку услови за членство кои ги постави Европската Унија во 1993. година на Самитот во Копенхаген. Овие критериуми се уште познати како Копенхагенски критериуми, а истите предвидуваат земјите аспиранти да имаат:

- 1) Стабилни институции кои гарантираат демократија владеење на правото, почитување на човековите права и заштита на малцинствата (*политички критериум*).
- 2) Функционална пазарна економија која има капацитет да го издржи притисокот на конкуренцијата и пазарните сили внатре во Европската Унија (*економски критериум*).
- 3) Способност да се исполнат обврските од членство, како прифаќање и исполнување на целите на политичката, економската и монетарната унија (*критериум на вградување *acquis communautaire**).

Новите земји-членки мораат да имаат јавна администрација способна да го имплементира европското законодавство во практичниот живот (овој критериум се споменува како дополнителен, односно четврт критериум за членство).

На 22. јуни 1993. година Во Копенхаген, Европскиот совет за прв пат изјави дека „заинтересираните асоцијативни членки од Централна и Источна Европа ќе станат членки на Европската Унија“. Копенхагенските критериуми остануваат основни според кои ќе се цени напредокот на земјите од процесот на стабилизација и асоцијација во интеграцијата во ЕУ. Договорна рамка на односите помеѓу ЕУ и зе-

мјите од Централна и Источна Европа беа спогодбите за асоцијација. Со овие спогодби Европската Унија постепено го отвора сопствениот пазар за производите од земјата потписник, предвидувајќи и потполно укинување на сите трговски бариери за одредено време. Европа спогодбите овозможија интензивна соработка на овие земји со ЕУ и нивна постепена интеграција. За земјите од т.н. Западен Балкан, помеѓу кои и Република Македонија, беше воведен процесот за стабилизација и асоцијација, во чии рамки се и спогодбите за стабилизација и асоцијација.

4.1. Петтото проширување на Европската унија

19. декември 1989: ЕУ започнува програма позната како ФАРЕ за финансиска и техничка помош на земјите од Централна и Источна Европа.
3. и 16. јули 1990: Кипар и Малта поднесуваат барање за членство во ЕУ.
22. јуни 1993: На седницата во Копенхаген, Европскиот совет ги зацртува критериумите за пристапување во Унијата.
31. март и 5. април 1994: Унгарија и Полска поднесуваат барање за членство во ЕУ.
1995: Примени се барањата за пристапување на Словачка (21. јуни), Романија (22. јуни), Летонија (13. октомври), Естонија (24. ноември), Литванија (8. декември) и Бугарија (14. декември).
1996: Примени се барањата за пристапување на Чешката Република (17. јануари) и Словачка (10. јуни).
12–13. декември 1997: На седницата во Луксембург, Европскиот совет одлучува да го почне процесот на проширување.
10–11. декември 1999: На седницата во Хелсинки, Европскиот совет потврдува дека со 12. земји кандидатки ќе бидат одржани разговори за пристапување. Турција се смета за земја на која и' е „судено да се приклучи на Унијата“.
13. декември 2002: ЕУ постигнува согласност со 10. земји кандидатки на 1. мај 2004. да станат нејзини членки.
16. април 2003: Во Атина се потпишани 10. договори за пристапување.
1. мај 2004: Кипар, Чешката Република, Естонија, Унгарија, Летонија, Литванија, Малта, Полска, Словачка и Словенија се приклучуваат на Унијата.
Декември 2004: Треба да биде донесена одлука дали да започнат разговори за пристапување со Турција.
2007: Европскиот совет во Копенхаген ја одреди оваа година кога Бугарија и Романија ќе станат членки на ЕУ.

Слика: Основните фази на петтото проширување

На 13. декември 2002. година во Копенхаген, Европската Унија направи еден од најважните чекори во историјата на европското обединување. На оваа седница, Европскиот совет постигна согласност на 1. мај 2004. година на европското семејство да му се приклучат десет земји кандидатки за членство (*Кипар, Чешката Република, Естонија, Унгарија, Летонија, Литванија, Малта, Полска, Словачка и Словенија*).

На истата седница беше најавено пристапувањето на *Бугарија и Романија* во 2007. година. Исто така беше одлучено дека разговорите со *Турција* можат да започнат доколку врз основа на извештајот и препораката од Комисијата, на седница во декември оваа година, Европскиот совет треба да одлучи дали Турција ги задоволува сите „критериуми од Копенхаген“. Одлуките кои беа донесени на Самитот во Копенхаген се сметаат за историски во европското обединување.

Со проширувањето од 1. мај 2004. година, се стави крај на поделеноста на континентот, крај на раздорот кој од 1945. година наваму го одделуваше слободниот од комунистичкиот свет. Проширувањето ја зголеми површината и населението на Европската Унија.

Пред пристапувањето во Унијата, секоја од ново примените десет земји-членки мораше да донесе сопствени државни закони во кои го вгради целото *acquis communautaire* кое содржи 26 000 законодавни акти на околу 80 000 страници.

Со историското проширување на Европската Унија на 1. мај, европското семејство на држави се зголеми на 25, а населението на Унијата се зголеми за 20 проценти, на 450 милиони. Со овој настан практично се создаде најголемиот единствен пазар во светот.

Новите 75 милиони граѓани на ЕУ заработуваат само 40 проценти од приходот во кој уживаат жителите на останатиот дел од Унијата.

Од овие причини, спогодбите за пристапување вклучуваат финансиска помош во вредност од 10 милиони евра во 2004, понатаму 12,5 милијарди во 2005. и 15 милијарди во 2006. година. Ова би требало да им овозможи на новите 10 земји-членки на ЕУ, економски да ги стигнат другите 15. Некои од нив силно напредуваат, така што интеграцијата меѓу новите 10 и другите 15 е во голем дел завршена благодарение на отстранувањето на трговските бариери во 1990. и внатрешните реформи што ги спроведоа владите на овие 10 земји-членки.

Сумата од околу 40 милијарди евра што треба од буџетот на ЕУ да им се исплати на новите земји-членки во периодот од 2004–2006. ќе биде главно наменета за структурни и регионални проекти, поддршка на земјоделството, домашните политики и за административните тро-

шоци. Ова беше договорено помеѓу ЕУ и новите десет земји-членки во Копенхаген во декември 2002, согласно правилата за трошоците на ЕУ до 2006, што ги зацрта Европскиот совет во Берлин во 1999. година.

5. Перспективи на ЕУ по потпишувањето на Уставот

На 29. октомври 2004. година во ренесансната палата „Орачи е Куријачи“ во Рим, лидерите на 25 земји-членки на Европската Унија, го потпишаа првиот Европски Устав. На истото место во 1957. година, Германија, Италија, Холандија, Белгија и Луксембург го потпишаа првиот договор за основање на заедницата за јаглен и челик од кој подоцна изникна денешната Европската Унија. Уставот треба да стапи на сила откако ќе го ратификуваат сите земји-членки на Унијата. Процесот на ратификација треба да биде завршен во рок од две години. По голем број од земјите-членки Уставот ќе го усвојат во своите парламенти, додека еден дел од нив за тоа ќе одлучуваат на референдум.

Во преамбулата на Уставот стои дека Европа се заснова на „рамноправноста на лицата, слободата, почитувањето на разумот“ и црпи „инспирација од културното, верското и хуманистичкото наследство на Европа“. „Луѓето на Европа се решени да ги надминат нивните древни поделби и уште повеќе обединети да ја исковаат својата заедничка судбина“.

Европскиот Устав предвидува темелни промени во начинот на кој ќе функционира Унијата. Досегашното ротирачко претседателство ќе биде заменето со претседател на Советот на Европската Унија, додека пак за надворешната и за безбедносната политика ќе биде задолжен министер за надворешни работи. Со Уставот е предвиден Советот на Европската Унија кој ќе биде составен од шефовите на државите или владите на земјите-членки, со квалификувано мнозинство да избере претседател на Унијата со мандат од две и пол години. Претседателот кој ќе биде избран нема да може да извршува истовремено и некоја друга национална функција. Надлежностите кои ќе му припаднат на претседателот на Унијата, нема да навлегуваат во надлежностите на шефот на дипломатијата на ЕУ или пак на Европската Комисија. Според Уставот на Европската Унија, од 2014. година треба да се намали бројот на членовите на Европската Комисија. Новиот Устав предвидува поголеми овластувања и за Европскиот парламент, посебно во делот на правосудството и внатрешните работи.

Новости има и во системот на гласање што е предвиден со Уставот. Сите освен најчувствителните одлуки ќе се донесуваат со т.н. систем на „*двојно мнозинство*“ според кој за секоја одлука е потребна поддршка од 55% од земјите-членки кои претставуваат 65% од популацијата на Европската Унија. Мнозинското гласање нема да се применува за прашања од областа на надворешната, економската и безбедносната политика, односно во области кои се особено чувствителни за националните интереси.

Заклучок

Со сегашните 25 држави-членки и со очекување за нејзино проширување во блиска иднина, Европска Унија е највисоко развиен облик на регионална интеграција во светот и како таква станува се поддоминантен фактор на светската политичка, но и економска сцена.

Проектот Европска Унија е уникатен по својата природа. Благодарение на истиот западно-европските држави поминаа долг развоен период (од 1945. година н.з.) од сопствените истории во мир, секако исклучувајќи ги внатрешните конфликти. Иако Европјаните својата иднина ја гледаат во европската интеграција, сепак многумина од нив сеуште имаат дилеми и нејаснотии околу овој облик на здружување. Европјаните имаат многу работи кои ги зближуваат, но и многу работи кои ги разделуваат. Тие зборуваат различни јазици, имаат различни општествени и културни вредности, па ако сакате и различни погледи за нивната улога и нивното место во светски рамки. Најмногу од се', се чини им недостига заедничката историја. Овие народи често пати влегуваа во војни, но исто толку често ги згаснуваа воените фронтови во име на политичките здружувања. Од 1945. година, кога исконската идеја за европско обединување беше ревидирана, полска но сигурно разликите помеѓу народите беа заменувани со заедничките вредности, цели и интереси.

Денес европската интеграција се' посигурно чекори напред. Со последното проширување Унијата добива една нова димензија. Европската Унија станува најголем економски блок во светот. Оттука стратешка цел на европските држави, кои не се полноправни членки на ЕУ е да бидат примени во што е можно пократок рок. Лесно предвидливо е дека земјите кои нема да бидат дел од европското семејство, ќе се најдат на европската периферија осудени на економска и технолошка заостанатост.

Библиографија

1. „Европа од А до Ш – Прирачник за Европска интеграција“, Вернер Вајденфелд, Волфганг Веселс, Фондација „Конрад Аденауер“, Сектор за европска интеграција, Скопје, 2003. година.
2. „Европа во 12 лекции“, Европска документација, Паскал Фонтејн, Европска Комисија 2003. година.
3. „Европа во 10 лекции“, Документација на Европа, Европска комисија, 2000. година.
4. „Право на Европска Унија“, проф. Д-р Трајан Бендевски, Правен факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ Скопје, 2001. година.
5. АБВ на правото на Заедницата, д-р Клаус-Дитер Борхард, Луксембург: Канцеларија за службени изданија на Европските Заедници, 2000. година.
6. Како работи Европската Унија – прирачник за институциите на Европската Унија наменет за граѓаните, Луксембург: Канцеларија за службени изданија на Европските Заедници, 2003. година.
7. И сонцето е ѕвезда – Македонија во ЕУ, Сектор за европска интеграција, Генерален секретарјат на Владата на Република Македонија, 2004. година.

Интернет страници

http://europa.eu.int/comm/index_en.htm
http://www.europarl.eu.int/home/default_en.htm
<http://www.sei.gov.mk>
<http://www.delmkd.cec.eu.int>
<http://www.euro.ecb.int>
<http://www.ecb.int>

Abstract

Until the end of the Second World War, the European nations strongly opposed any attempts to infringe on their power and were unwilling to give up their sovereignty.

After the War there was political will and strong need for the cooperation based on the belief that integration in Europe is the way to eliminate the threat of the war between European countries and to secure sustainable development.

Therefore the European integrations are more than usual way of cooperation among the states.

Урош Живковић

Ментор: *мр Владимир Павићевић, Факултет политичких наука,
Универзитет у Београду*

ДЕЛОВАЊЕ ПОЛИТИЧКИХ ГРУПАЦИЈА У ЕВРОПСКОМ ПАРЛАМЕНТУ

Увод

Европска унија и све што она, тренутно, представља настало је, пре свега, на принципима наднационалног деловања. Јачање наднационалног, федералног, елемента у историји европских интеграција је осетно, а поготово у последњих десетак година. Тренутно последњи корак у овом правцу је и предлог Европског устава (тј. уставног договора) који у одређеној мери проширује делокруг Европског парламента (ЕП), повећава број случајева у којима се одлуке доносе квалификованом већином (55% чланица и 65% становништва ЕУ), затим, установљавање Министра иностраних послова, те Председника Европског савета (ЕС) са мандатом од 2,5 године, чиме се укида досадашње шестомесечно председавање Саветом.

Историјски развој Европског парламента

У организационој структури ЕУ, *Европски парламент* представља орган са највећим легитимитетом, јер једино његове чланове бирају грађани ЕУ директно. Европски посланици организовано делују кроз политичке (посланичке) групе, као што су: Европска народна странка (хришћански демократи) и европски демократи, Европски социјалисти, Савез европских либерала и демократа, група зелених и сл. Чланови ЕП се по преузимању дужности добровољно одлучују којој ће политичкој групи припадати, према свом политичком и идеолошком уверењу.

Кроз историјат ЕП може се посматрати и развој европских институција и јачање надлежности Уније и комунитарног права над националним. Почевши од стварања Европске заједнице за угљ и челик (ЕЗУЧ), кроз процесе формирања Европске економске заједнице (ЕЕЗ), па све до Уговора о ЕУ, Нице и доношења Уставног уговора у јулу 2004. Први помени, под тим називом, ЕП датирају од 1958, када је Скупштина ЕЗУЧ постала заједничка Скупштина ЕЗУЧ, ЕЕЗ и ЕУРОАТОМ-а и представничко тело националних парламената, које се бавило извештајима и координацијом рада националних парламената. Временом, како су јачали федерални елементи унутар европских политичких структура тако је јачао и утицај Европског парламента. Међутим, тек 1979. године одржани су први непосредни избори за ЕП, а он је и званично добио право да носи овај назив када је на снагу ступио Јединствени европски акт (ЈЕА) 1987. године. До тада се борба водила око права непосредног избора посланика и права на име, а од 1987. креће борба за повећање ингеренција, те добијања и јачања утицаја ЕП у Унији, како на доношење основних политичких смерница, тако и као контролног органа унутар ЕЗ на начелима поделе власти. Касније донети документи, попут Уговора у Мастрихту, Амстердаму и Ници, дају Европском парламенту велики значај, пре свега у европском законодавству, контроли и избору Европске комисије (ЕК), те доношењу Буџета ЕУ. Европски парламент им снагу ко-законодавца уз Европски Савет и Савет ЕУ. Седиште ЕП је у Стразбуру, али се велики део рада обавља у Бриселу и Луксембургу.

Правно утемељење ЕП и расподела мандата

На основу чланова 190 и 191 Уговора о ЕЗ, односно члана 19 Европског устава, Европски парламент чине директно изабрани посланици, тајним гласањем, на термин од 5 година. ЕП не може имати више од 732 (дефинисано уговором у Ници), односно 736 (дефинисано Уставним уговором) чланова. Свака држава чланица је пропорционално заступљена, према броју становника, с тим што је најмањи број мандата четири, што ипак доводи до одређене непропорционалности у расподели мандата:

ЗЕМЉА		Посланика
	АУСТРИЈА	18
	БЕЛГИЈА	24
	КИПАР	6
	ЧЕШКА Р.	24
	СР НЕМАЧКА	99
	ДАНСКА	14
	ЕСТОНИЈА	6
	ШПАНИЈА	54
	ФИНСКА	14
	ФРАНЦУСКА	78
	ВЕЛ. БРИТАНИЈА	78
	ГРЧКА	24
	МАЂАРСКА	23
	ИРСКА	13
	ИТАЛИЈА	78
	ЛИТВАНИЈА	13
	ЛУКСЕМБУРГ	6
	ЛЕТОНИЈА	9
	МАЛТА	5
	ХОЛАНДИЈА	27
	ПОЉСКА	54
	ПОРТУГАЛ	24
	ШВЕДСКА	19
	СЛОВЕНИЈА	7
	СЛОВАЧКА	14
УКУПНО		731

Начин избора дефинишу земље чланице, а дисперзију мандата Европски савет, на предлог ЕП, једногласном одлуком. Међутим, од дана ступања на снагу Уставног уговора, процедуру и начин избора посланика дефинисаће посебан закон или оквирни закон који ће важити за све државе чланице. Овај закон или оквирни закон мораће да прође процедуру усвајања, једногласно, у Савету министара (Савет ЕУ) на предлог ЕП, а затим и да буде ратификован од стране свих држава чланица.

Законодавна делатност ЕП

На основу важећих правних прописа који дефинишу надлежности и функционисање Европског парламента, он представља орган који има делимичну (подељену) законодавну надлежност, затим надлежност да „испитује“ кандидате за чланове и председника Европске комисије, као и могућност изгласавања неповерења ЕК. Поред тога, ЕП има надзорну, саветодавну и улогу доносиоца Буџета Уније.

Европско законодавство познаје веома компликоване начине доношења одлука (регулативе, директиве, одлуке, препоруке и мишљења), које се разликују готово за сваку област. Како Савет, Парламент и Комисија деле законодавну надлежност, ЕП не учествује у свакој на исти начин. У зависности од области о којој се одлучује, ЕП учествује у законодавној процедури на основу четири процедуре:

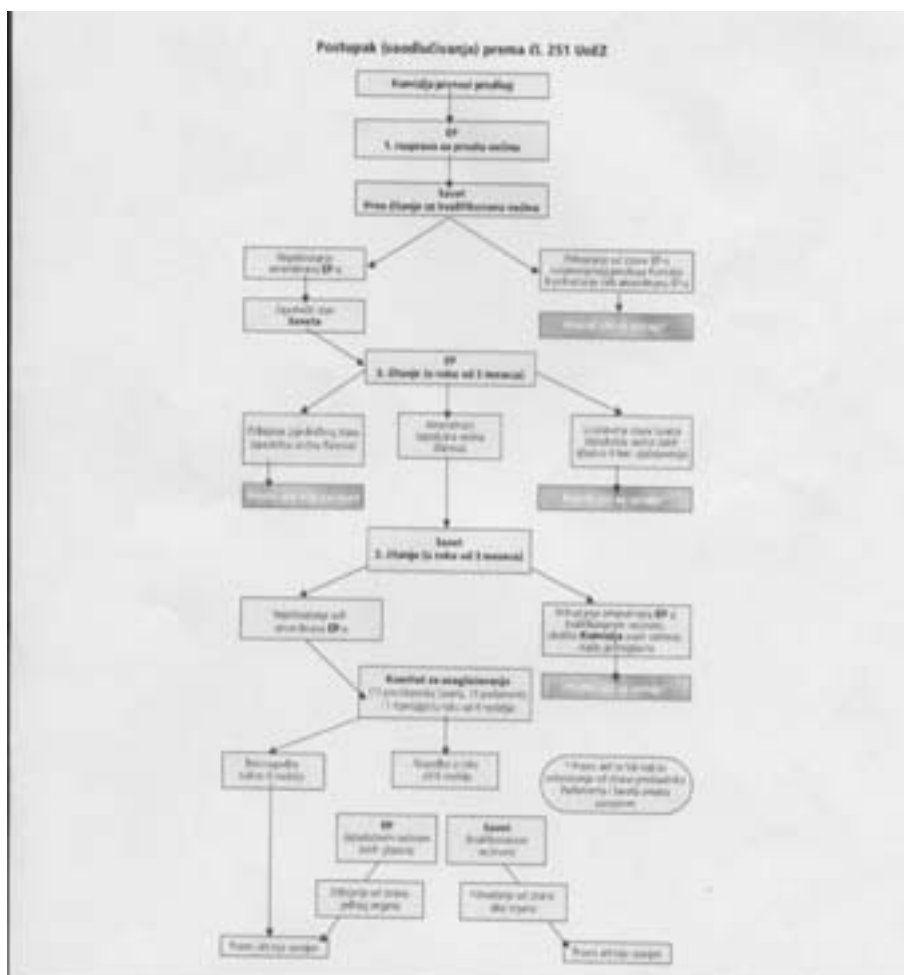
1. поступак консултовања,
2. поступак сарадње,
3. поступак саодлучивања,
4. поступак давања сагласности.

I *Поступак консултовања* представља процедуру када Савет ЕУ мора тражити мишљење од ЕП на законски предлог који је добио од Комисије. ЕП мора да у року 3 месеца да своје мишљење, односно амандмане, које није обавезујуће. Овај поступак користи се у области заједничке пољопривредне политике. Овај поступак јасно упућује на чињеницу битности ове области деловања ЕУ за државе чланице, јер у њој ЕП има најмање ингеренције, а од суштинске важности су одлуке Савета ЕУ и Европског Савета. Овде конфедерални елементи још увек чине основу на којима делују органи ЕУ, а владе држава чланица нису претерано вољне да препусте главну реч једном телу, које није баш једноставно контролисати, као што је ЕП. То би, уосталом, значило и препустити контролу над расподелом преко 50% Буџета ЕУ.

II *Поступак сарадње* представља процедуру када Савет ЕУ мора дати предлог закона, који је добио од Комисије, на разматрање Парламенту. ЕП мора одговорити у року од три месеца и може га прихватити, изменити или одбити. Уколико ЕП одбије предлог, Савет ипак може „прогурати“ предлог ако га изгласају чланови Савета једногласно. У случају измена, Савет мора послати измењен предлог Комисији, која га може прихватити или одбити. После изнесеног става, Комисија враћа предлог Савету, који коначну одлуку доноси квалификованом већином. Ова компликована процедура била је преовлађујућа у европском законодавству до реформе Уније у Амстердаму 1997. године, а данас се користи када су на дневном реду теме из области економске и монетарне уније. Овде видимо како област економске и монетарне уније ипак има елементе федералног, али се осећа снажан притисак влада држава чланица да задрже ингеренције и у овој области, које су готово искључиве и поред формалности „обавештавања“ ЕП. Из наведеног се јасно види да интереси држава чланица, у овој области, имају јасну предност у односу на став и мишљење ЕП, јер се одлуке могу донети и без његове сагласности, а уз „нагодбу“ чланова Савета ЕУ и/или чланова Комисије.

III *Поступак саодлучивања* јесте процедура која се сада најчешће користи у европском законодавству, а самим тим је и најкомпликованија, а прописује је члан 251 Уговора о ЕЗ! На предлог Комисије, Савет и ЕП дају своје мишљење на предлог (прво читање). Уколико нема примедби ЕП или их Савет усвоји – акт је усвојен, а уколико не – он о томе мора да заузме заједнички став квалификованом већином и о томе обавештава ЕП. ЕП затим има друго читање и тада може и не мора да уважи став Савета или да га измени апсолутном већином гласова у року од три месеца. Ако Комисија нема примедбе на амандмане Парламента, Савет о њима одлучује квалификованом већином, а уколико Комисија не прихвати амандмане, Савет мора да се о њима изјасни једногласно. Ако и даље не могу да усагласе ставове, онда се формира Комисија за усаглашавање, коју чини једнак број представника ЕП, Савета и један члан ЕК (који има саветодавну улогу); она у року од шест недеља мора да донесе коначну одлуку. Ако се ставови усагласе, то морају да потврде Савет, квалификованом већином, и ЕП већином датих гласова, а уколико и после рада Комисије ставови остану непромењени, акт није усвојен.

Табела процедуре саодлучивања:

Као што се види из горенаведеног, Европски парламент познаје неколико различитих начина (већина) којима се доносе одређене одлуке. Која ће се применити, зависи од области и нивоа унутар законодавне процедуре (прво, друго, треће читање). Па тако ЕП одлучује:

- апсолутном већином датих гласова (присутних) – најчешћи случај;
- $\frac{1}{4}$ гласова својих чланова (формирање анкетног одбора);

- апсолутном већином својих чланова (у случајевима неслагања са Саветом);
- 2/3 већином датих гласова (присутних), али који представљају већину чланова ЕУ.

Сваки законодавни акт ступа на снагу када га потпишу председник Парламента и председник Савета министара, те буде објављен у Службеном гласнику ЕУ.

Буџетска делатност ЕП

Како се буџет ЕУ стално повећавао, и то поготово захваљујући сопственим средствима, доношење Буџета представља веома битан елемент политичког деловања свих органа ЕУ, а посебно Парламента и Савета. Ова два органа, поново, руку под руку, представљају ко-доносиоце најважнијег финансијског закона. Члан 272 Уговора о ЕЗ прописује следећу процедуру доношења Буџета: на основу предлога Комисије, Савет ће квалификованом већином донети предлог Буџета и најкасније до 5. октобра га предати ЕП на разматрање. ЕП је дужан да у року 45 дана да амандмане, измени предлог или подржи постојећи (већином датих гласова, уз присуство већине чланова ЕП). Уколико има амандмана, они се са предлогом враћају Савету који квалификованом већином одлучује о њима (консултујући се са Комисијом) и враћа текст предлога Парламенту на друго читање. Парламент је дужан да у року 15 дана донесе коначан став по питању Буџета (да ли прихвата или не промене својих амандмана од стране Савета) и то 3/5 већином, уз присуство већине од укупног броја посланика. ЕП може и потпуно одбаци предлог Буџета уколико се за то изјасни 2/3 већином датих гласова, уз присуство апсолутне већине од укупног броја чланова. Председник ЕП има право да прогласи Буџет усвојеним.

Надзорна делатност ЕП

Европски парламент врши и демократски надзор над активностима осталих органа Уније. У почетку, то се односило само на декларативну контролу рада Комисије, а од усвајања Уговора у Мастрихту надзорна активност се проширује и на Савет, делове Заједничке пољопривредне политике (ЗПП), Заједничке спољне и безбедносне политике (ЗСБП), као и Заједничке полицијске и правосудне политике

у кривичним предметима. По члану 193 Уговора о ЕЗ, на захтев $\frac{1}{4}$ чланова ЕП може основати анкетни одбор који има мандат да спроведе истрагу и Парламенту поднесе извештај. Сви органи ЕУ и корисници Буџета морају поднети извештај о коришћеним средствима на крају буџетске године. Парламент је неколико пута користио своја овлашћења, те чак изазвао оставку Комисије предвођене Жаком Сантером 1999. године. Парламент је активно учествовао и у креирању Канцеларије за борбу против корупције (ОЛАФ) која је одиграла велику улогу у забрани и каснијем скидању забране за увоз шећера из СЦГ. Посланици у ЕП имају право постављања питања (интерпелације) Комисији, Савету и Европској централној банци. Затим, сви који живе на територији ЕУ имају право петиције, тј. да траже објашњење о стварима које их се лично тичу од ЕП. И, на крају, ЕП има право да бира омбудсмана, који има задатак да испитује злоупотребе свих органа и институција ЕУ, изузев Европског суда правде.

Органи ЕП и њихово функционисање

Са сигурношћу можемо тврдити да Европски парламент представља Европску унију у правом смислу речи. То је једини орган ЕУ који црпи свој легитимитет директно од грађана Уније. Члан 189 Уговора ЕЗ: „Европски парламент, кога чине представници народа држава које се налазе у Заједници, имаће надлежности које су прописане овим Уговором“. Овај орган ЕУ и његов историјски развој говори о борби федералних и конфедералних елемената и интереса, те ипак показује превагу оних снага који виде ЕУ пре као Сједињене Државе Европе, него као Европску заједницу или унију.

Европски парламент је организован по принципу већине националних парламената, с разликом што има надлежност над 25 земаља, са преко 450 милиона становника и око 4 мил. квадратних километара територије. Његове главне канцеларије налазе се на три места у три различите државе (Стразбур, Брисел и Луксембург) и у њему ради око 3,500 људи. Око $\frac{1}{3}$ запослених чине преводиоци, јер у ЕП има 20 званичних језика, те на његове укупне трошкове отпада више од 1% укупног Буџета Уније.

Европски парламент међу својим члановима бира Председника и 14 потпредседника, тајним гласањем на термин од 2,5 године.

ЕП такође бира и петоро *квестора* који се баве административно-финансијским пословима директно везаним за потребе посланика.

Један од најважнијих органа ЕП је *Биро (Управни одбор)*. Њега чине председник, сви потпредседници и пет квестора који имају консултативну улогу. Биро је регулаторно тело које се бави располагањем буџетом, свим административним, организационим и кадровским питањима која се тичу парламента. Одређује спецификације послова квесторима, те организацију Секретаријата и именовање Генералног секретара ЕП.

Конференција председника представља тело ЕП у којем седе председник Парламента и сви шефови посланичких клубова (групација). Ово тело се бави организовањем политичког деловања парламента: одређује функционисање и надлежности одбора, анкетних одбора, сталних и ад хок делегација, као и распоред седења на заседањима. Припрема дневни ред заседања и организује поштовање законодавне процедуре, затим одговоран је за координисање рада ЕП са другим органима и институцијама Уније и националним парламентима држава чланица, те оним организацијама и државама које то нису.

Конференција председника одбора представља тело које чине сви председници стални и повремених одбора ЕП. Бира свог председавајућег и може давати препоруке Конференцији председника које се тичу заседања тих одбора. Стални одбори су:

1. Одбор за спољне послове,
2. Одбор за развој,
3. Одбор за међународну трговину,
4. Одбор за Буџет,
5. Одбор за буџетску контролу,
6. Одбор за економске и монетарне послове,
7. Одбор за запошљавање и социјалну политику,
8. Одбор за заштиту животне средине, здравство и сигурност исхране,
9. Одбор за индустрију, истраживање и енергију,
10. Одбор за унутрашње тржиште и заштиту потрошача,
11. Одбор за транспорт и туризам,
12. Одбор за регионални развој,
13. Одбор за пољопривреду,
14. Одбор за рибарство,
15. Одбор за културу и образовање,
16. Одбор за правне послове,

17. Одбор за грађанске слободе, правду и унутрашње послове,
18. Одбор за уставна питања,
19. Одбор за права жена и равноправност полова,
20. Одбор за петиције,

Конференција председника делегација представља тело које чине шефови свих сталних међупарламентарних делегација. Бира свог председavajuћег и може давати препоруке Конференцији председника о организовању рада делегација. Сталне међупарламентарне делегације су (29):

1. Делегација за сарадњу са Швајцарском, Исландом, Норвешком и Европким економским простором,
2. Делегација за сарадњу са Албанијом, БиХ и СЦГ,
3. Делегација за сарадњу са Укарјином,
4. Делегација за сарадњу са Русијом,
5. Делегација за сарадњу са Молдавијом,
6. Делегација за сарадњу са Белорусијом,
7. Делегација за сарадњу са САД,
8. Делегација за сарадњу са Канадом,
9. Делегација за сарадњу са Хрватском,
10. Делегација за сарадњу са Румунијом,
11. Делегација за сарадњу са Бугарском,
12. Делегација за сарадњу са Јапаном,
13. Делегација за сарадњу са земљама Голфског залива,
14. Делегација за сарадњу са НАТО и сл.

Секретаријат ЕП је орган који помаже Бироу (Управном одбору) у пословима везаним за организацију посла ЕП, тј. пословима везаним за техничку и административну праксу (организовање послова запослених, превођење и сл.) и све послове које му повери Биро. На челу Секретаријата се налази Генерални секретар, кога бира Биро на период од 2,5 године.

Акредитовани лобисти

ЕП признаје институцију акредитованог лобисте. Пословник о раду ЕП, правило 9 и анекс IX, дозвољавају присуство лица која заступају одређене интересе и која „лобирају“ за себе или неку фирму,

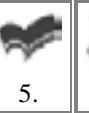
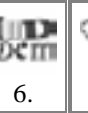
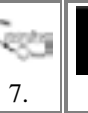
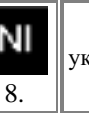

индустрију или удружење. Њихов број и присуство одобрава Биро, а акредитације издају квестори на период од годину дана, са правом обнове или забране. У ЕП тренутно постоји преко 5000 пријављених (акредитованих) лобиста, који представљају удружења као што су:

1. Немачко удружење апотекара,
2. Асоцијација британске фармацеутске индустрије,
3. Асоцијација европских произвођача аутомобила,
4. Асоцијација европских удружења извођача (уметника),
5. Федерација банкара ЕУ,
6. Федерација предузетника Белгије,
7. Федерација шведских пољопривредника,
8. Федерација финске шумарске индустрије,
9. Форд аутомобили,
10. Федерација ветеринара Европе,
11. Квекерски савет за европске послове и сл.

Европске политичке групације/странке

Важан фактор деловања институција, пре свега политичких (Европски парламент, Европска комисија, Европски савет и Савет ЕУ) представљају и политичке групације, односно партије. Члан 191 Уговора ЕЗ: „Политичке партије на европском нивоу су важан интегративни фактор Уније. Оне доприносе формирању европске свести и изражавају вољу грађана Уније“. Европске странке су почеле сарадњу још у XIX веку и то углавном на идеолошком плану. Од формирања Скупштине ЕЗУЧ, та сарадња се на многим нивоима продубила, да би после избора за ЕП 1999. формирање групација на националној (државној) основи било укинута. По Пословнику о раду ЕП, да би се формирала групација потребно је да је потписима подржи онолико посланика да представљају барем 1/5 држава чланица, тј. минимум јесте 19 посланика. Тренутно у ЕП постоји седам политичких групација и 30 посланика који не припадају ниједној групацији. Након избора за Европски парламент у јуну 2004, распоред снага је следећи:

Чланови Европског парламента (2004–2009):

	 1.	 2.	 3.	 4.	 5.	 6.	 7.	 8.	укупно
	6	7	6	2				3	24
	14	2			6	1		1	24
	1	5	4	1	1	1	1		14
	49	23	7	13	7				99
	1	3	2						6
	11	8			4	1			24
	24	24	2	3	1				54
	17	31	11	6	3	3		7	78
	5	1	1		1	1	4		13
	24	16	12	2	7	4	9	4	78
	3		1		2				6
	3		1	1			4		9
	2	2	7				2		13
	3	1	1	1					6
	13	9	1						23
	2	3							5
	7	7	5	4	2	2			27
	6	7		2				3	18
	19	8	4			10	7	6	54
	9	12			3				24
	4	1	2						7
	8	3						3	14
	4	3	5	1	1				14
	5	5	3	1	2	3			19
	28	19	12	5	1	10		3	78
укупно	268	200	87	42	41	36	27	30	731

731 Члан – ситуација на дан 18. новембар 2004.

(*) Политичке групације:

1. ЕНС-ЕД
(EPP-ED)	Група Европске народне странке (хришћански демократи) и Европске демократе
(Group of the European People's Party (Christian Democrats) and European Democrats);
2. ПЕС (PES)	Социјалистичка група у Европском парламенту
(Socialist Group in the European Parliament);
3. ЕЛДРС
(ALDE)	Група Алијансе либерала и демократа за Европу
(Group of the Alliance of Liberals and Democrats for Europe)
4. Зелени/ЕСА
(Green/EFA)	Група Зелених/Европска слободна алијанса
(Group of the Greens/European Free Alliance);
5. GUE/NGL	Конфедерална група Европске уједињене левице/Нордијска зелена левица
(Confederal Group of the European United Left – Nordic Green Left);
6. IND/DEM	Група Независност/Демократија
(Independence/Democracy Group);
7. UEN	Група Унија за Европу нација
(Union for Europe of the Nations Group);
8. NI	Чланови који не припадају ни једној групи.

Сва права унутар организације ЕП припадају политичким групацијама: делегирање чланова свих парламентарних тела и органа, утврђивање времена расположивог за расправу. Распоред снага у одборима и делегацијама требало би да репрезентује однос у Парламенту. Све групације предлажу своје кандидате Конференцији председника, која те предлоге упућује Парламенту на изгласавање.

На основу члана 191 Уговора о ЕЗ, Савет, на основу принципа саодлучивања (члан 251 УоЕЗ), одређује основна правила која регулишу организовање и рад политичких партија на европском нивоу и начине њиховог финансирања. Тако је, на основу одлуке Комисије из 2001, одлучено да се „европском странком“ сматра она политичка организација која се јасно бави европским темама, да има своју или учествује у некој од фракција у ЕП, да су јој органи изабрани на демократски начин, те да јасно прихвата основне принципе на којима почива ЕУ. Право на финансирање имају само оне партије које су заступљене у барем 5

држава чланица или које су на изборима добиле 5% гласова у 5 држава чланица.

Европске странке представљају комплексне организације које имају своје програме, статуте и органе и функционишу као јединствена целина на нивоу Уније. Њих чини једна или више политичких партија из сваке државе чланице које се обавезу да ће поштовати програмска начела и одлуке органа европских странака. Већина странака има председника, потпредседнике, председништво (борд), конгрес, генерални секретаријат и разликује сталне чланове, придружене чланове, посматраче и удружења.

Европска народна странка

Европска народна странка (ЕНС) вуче корене још од првог конгреса хришћанских (католичких) народних странака у децембру 1925, када је основан и Интернационални секретаријат хришћанско-демократских странака у чијем раду су учествовале странке из Белгије, Француске, Холандије, Немачке, Италије, Луксембурга, Аустрије, Чехословачке, Мађарске, Шпаније, Португала и Литваније. Већ после завршетка Другог светског рата, 1946. године, наставила се сарадња странака на европском нивоу (Западна Европа). После формирања ЕЗУЧ и њене Скупштине, 1953, чланови парламента, припадници хришћанско-демократске оријентације, оформили су Европску групу хришћанских демократа у Скупштини ЕЗУЧ. Године 1965. одржан је оснивачки конгрес Европске уније хришћанских демократа (ЕУХД). На иницијативу чланова ЕУХД и неколико посланика у Парламенту ЕЗ, међу којима и Вилфреда Мартенса из Белгије, у јулу 1976. године у Луксембургу, Политички комитет једногласно је усвојио први Статут Европске народне странке, а за првог председника изабран је Лео Тиндеманс. Партије које су тада чиниле ЕНС су биле: CDU и CSU (Немачка), PSC и CVP&V (Белгија), CDS (Француска), Fine Gael (Ирска), DC (Италија), CVP (Луксембург), KPV, CHU и ARP (Холандија). На првим општим изборима за ЕП група ЕНС добила је 107 места од 419. После Леа Тиндеманса, председници ЕНС су били: Пиет Букман (CDA, Холандија) 1985–1987, Жак Сантер (Француска) 1987–1990. и Вилфред Мартенс 1990–1994. Данас Европска народна странка представља најорганизованарију и највећу политичку партију и снагу у Европској унији. На последњим изборима јуна 2004. ЕНС освојила је 268 мандата од 732 и чини најјачу посланичку групу. Посланичка група којој припадају и

чланице ЕНС носи назив посланичка група Европске народне странке и европских демократа. Разлог је тај што тој посланичкој групи приступају и посланици странака које нису чланице ЕНС, пре свега Конзерватива странка Велике Британије. Данас ЕНС броји 41 сталног члана (стални чланови могу бити једино странке које долазе из држава чланица ЕУ), 9 придружених чланова, 11 посматрача и 7 асоцијација (Омладина ЕНС, Женска мрежа ЕНС, Асоцијација малих и средњих предузећа ЕНС, Европска асоцијација старијих грађана Уније ЕНС и сл.). Међу познатије чланове спадају: CDU и CSU (Немачка), ÖVP (Аустрија), UMP (Француска), ND (Грчка), PSD (Португал), FIDESZ (Мађарска), HDZ (Хрватска), FI (Италија), CDA (Холандија), SDS (Словенија), PP (Шпанија) и од странака из СЦГ ту су, у статусу посматрача, ДСС, Г17+ и ДХСС.

Европска народна странка се највише залаже за повећање утицаја Уније, те полагао претварање Уније у Сједињене Европске Државе. То је странка са најјачим федералистичким убеђењима, што је један од разлога да енглески конзервативци нису до сада приступили ЕНС, иако са њом чине исту посланичку групу. ЕНС се залаже за слободно еколошки и социјално одрживо тржиште, што мањи уплив државе у економију, породичне и традиционалне вредности, те истиче значајан утицај хришћанства на формирање европског друштва и културе.

Основни органи су: Конгрес, Председништво, Политички биро, Генерални секретаријат, Савет и радне групе. Конгрес се састаје једном у две године и бира председника, 10 потпредседника, генералног секретара и Председништво, мења и допуњује програм и главне политичке смернице ЕНС. Председништво води ЕНС између два конгреса, док је Политички биро (чине га делегати свих чланица и придружених чланова) извршно тело ЕНС, те води рачуна о статуту, пријему нових чланова и сл. Обичај је да се сви лидери странака ЕНС, чланови ЕК и шефови влада и држава припадници ЕНС састају пред свако заседање Европског савета, како би у неформалној атмосфери дошли до заједничког става по разним питањима која разматра ЕС. Тренутни председник Европске комисије Жосе Мануел Баросо и још 8 његових колега (кандидата) су функционери ЕНС, а такође има и 11 чланова Европског савета. ЕНС, као и друге политичке партије на европском нивоу, учествује у раду и Парламентарне скупштине Савета Европе, Парламентарне скупштине ОЕБС, Парламентарне скупштине НАТО и Парламентарне скупштине Западно-европске уније. Међу оснивачима ЕНС налазе се и оснивачи ЕЗ, попут Роберта Шумана и Конрада Аденауера.

У раду Европског парламента група ЕНС-ЕД учествује у складу са својом снагом добијеном на изборима, па тако има 7 потпредседника, 3 квестора, 10 чланова конференције председника одбора, као и председавајућег Конференције и 15 чланова Конференције председника делегација.

Партија европских социјалиста

Партија европских социјалиста (ПЕС) окупља странке социјалиста, социјал-демократа и лабуриста Европе. На основама социјалистичких интернационала, 1974. године настала је Конфедерација социјалистичких партија ЕЗ, а 1992. настала је јединствена ПЕС. Данас ПЕС има 32 пуноправна члана, 8 придружених и 5 чланова посматрача из више од 25 европских држава. Међу познатијим члановима ПЕС су: Лабуристи Велике Британије, SPD (Немачка), PASOK (Грчка), SPÖ (Аустрија), као и социјал-демократи и социјалисти Чешке, Белгије, Холандије, Шпаније, Португала, Италије, Француске и др. На последњим изборима за ЕП група европских социјалиста добила је 200 мандата и преставаља другу по јачини групацију. Има изузетно велики утицај у Европском савету са 8 шефова влада или држава, као и 9 чланова Комисије. Од странака из СЦГ, ПЕС има партнере у ДС, СДП, СДУ, ДПС ЦГ и СДП ЦГ.

Партија европских социјалиста се залаже за јачање социјалних права радника, блиску сарадњу са радничким синдикатима, ограничен државни протекционизам у економији, оштру борбу против незапослености и учинковитију политику Уније по социјалним питањима. Такође се залаже за повећање ингеренција Уније, пре свега у областима социјалне, спољне, безбедносне и аграрне политике.

Основни органи ПЕС су: Конгрес, Председништво, Секретаријат и Савети лидера и министара ПЕС (који се састају пред састанке Европског савета или Савета министара). Конгрес заседа два пута у пет година и бира председника, усваја и мења статут и програм. Председништво води ПЕС између два заседања Конгреса и састоји се од председника, 4 потпредседника, генералног секретара и представника парламентарне групе, комитета региона, женске мреже и подмлатка. Председник ПЕС је Пол Нируп Расмунсен из Данске. Блиско сарађују са фондацијама Улоф Палме, Фридрих Еберт.

У раду ЕП, чланови ПЕС учествују пропорционално броју мандата. ПЕС има председника и 3 потпредседника Парламента, 2 квестора, 7 чланова Конференције председника одбора и 9 чланова Конференције председника делегација, као и председавајућег Конференције.

Европска либерално демократска и реформска странка

Европска либерално демократска и реформска страна (ЕЛДРС) вуче корене из Међународне светске уније (Либерална интернационала), основане 1947. године. Међутим, тек 1976. године оформљена је Федерација либералних и демократских странака ЕЗ. На првим изборима, либерали су освојили 14% гласова и добили 39 од 410 места у ЕП. У децембру 1993. Федерација и званично постаје европска странка под данашњим називом. Тренутно ЕЛДРС има 27 организација као пуноправне чланове и још 4 придружена члана. Ту су: Либерални форум Аустрије, Фламмански либерали и демократи, Либерално демократска странка БиХ, Национални покрет Сименон II, FDP (Немачка), Либерали Србије и Либерална партија Косова, Либерална демократија Словеније, Либерални демократи Велике Британије и др. Тренутно је трећа по јачини политичка групација у ЕП са 87 посланика. ЕЛДРС има 6 чланова Европског савета и 7 чланова Комисије.

Европски либерали се залажу за апсолутну заштиту права и слобода појединаца, осигуравање заштите људских права, те максимално обезбеђивање потпуно слободног протока робе, капитала, људи и информација, укрупњавање тржишта, појачавање ингеренција органа Уније, што више заједничких политика и даље проширење надлежности о којима се одлучује квалификованом већином, економски одржив развој уз социјалне параметре, борбу против монопола, заштиту потрошача и сл.

Основни органи ЕЛДРС су: Конгрес који на сваке две године бира председника и Биро. Биро (извршни орган) се састоји од председника, 6 потпредседника, благајника и генералног секретара. Странком између два заседања скупштине управља Савет који чине чланови Борда и представници свих чланова, женске мреже и младих либерала. Председник ЕЛДРС је Вернер Хојер, FDP (Немачка).

Европски либерали тренутно имају 2 потпредседника Европског парламента, једно место у Конференцији председника одбора и три места у Конференцији председника делегација.

Европски зелени/европска слободна алијанса

Ова политичка структура настала је 1993. године као федерација европских зелених и сличних удружења на европском нивоу. До 2004.

године ова организација је имала карактер политичке групације, а сада је већ прерасла у партију. Организација европских зелених тренутно има 32 члана, који се поприлично разликују у одређеним ставовима и понајвише варирају на скали од левог центра до левог екстрема, што значајно отежава функционисање и заузимање заједничких ставова. Политичка групација Зелених у ЕП има 42 посланика и то је чини четвртим по јачини.

Зелени се залажу за изградњу друштва које ће поштовати фундаментална људска права, еколошку правду, социјалну заштиту, децентрализацију Уније и директнији уплив грађана у доношење одлука, те траже ре-оријентацију политике Уније у смислу да економски интереси нису полазна основа функционисања Уније већ социјална правда, солидарност, расподела послова и еколошка заштита.

Органи су: Конгрес и Биро. Биро чине 2 копредседника, 5 потпредседника, 2 когенерална секретара и један заменик. Копредседници су Данијел Кон-Бендит, Зелени Немачке и Моника Фразони, Зелени Италије.

Европски Зелени имају једног потпредседника ЕП, једног члана Конференције председника одбора и три члана Конференције председника делегација.

Остале посланичке групе у ЕП

Поред ове 4 посланичке групе, у ЕП постоје још 2 и то су:

1. Конфедерална група европске уједињене левнице – Нордијске зелене левнице (комунисти и радикални социјалисти) имају 41 посланика у ЕП и једног потпредседника;
2. Група Независност/демократија (евро-скептици), 36 чланова;
3. Група Уније за Европу народа (евро-скептици, националисти), 27 чланова;
4. чланови који не припадају ни једној групацији, 30 чланова.

Закључак

Развој европских странака неумитно прати развој органа ЕУ, пре свега ЕП. Како ЕП добија више ингеренција, како преовладавају федералистички елементи у Унији, тако и европске странке добијају на значају. Од њих зависи целокупна законодавна, али и извршна делат-

ност Уније. Од њихове сарадње, тј. сукоба зависи и понашање Уније унутра и према споља. У ЕП све више почињу да се креирају основне политике Уније и да се формирају и дефинишу ставови и одлуке од важности за целу Европу. Форсирањем наднационалног елемента европских партија, оне пружају јасну слику куда иде ЕУ и да је, иако тешко, ипак могуће предвидети да она иде у даљу интеграцију, сједињавање и проширење. Унија је претрпела доста промена, а чека је још толико, након пријема нових чланца 2004. Унија је добила ново рухо и нове проблеме, како економске, структуралне, регионалне, тако и политичке. Све више странка из „нове Европе“ улази у организације европских странка, уводећи своје вредности и реметећи један мир који је до сада постојао међу партијама. Треба да је свима јасно да нове странке и нове државе треба да уче да се понашају према утврђеним правилима, а стари да се прилагоде новим. Ако свако одигра игру како треба, Европа ће изаћи снажнија и спремнија да настави путем даљег проширења и економско-политичког напретка. Међутим, да ли ће све тако лако ићи показате време, које неумољиво пролази и не прашта грешке.

The Activities of political groups/parties in the European Parliament

Abstract

- Historical review of development of European Parliament as one of the most important institutions of EU.
- Legal basis for European Parliament in the treaties and legal acts of the Union and dispersion of seats.
- Legislative activities, decision processes and procedures, majority voting.
- Budgetary activities (processes and procedures of passing the Budget of EU).
- Supervision activities (Committee of Inquiry, Ombudsman, Petition, Interpellation, Election of the Commission etc.).
- Governing bodies and functioning of the European Parliament (President, Vice-presidents, Bureau, Conference of Presidents, Quaestors, Conference of Committee Chairmen, Committee of Delegation Chairmen and Secretariat, Accredited Lobbyist).
- European groups/parties in the European Parliament (history, structure, strength, policies and associates):

1. European People's Party,
 2. Party of European Socialists,
 3. European Liberal-democratic and Reform Party,
 4. European Green/European Free Alliance,
 5. Confederal Group of the European United Left – Nordic Green Left,
 6. Independence/Democracy Group,
 7. Union for Europe of the Nations Group
- Conclusion.

Литература

1. Вернер Вајденфелд, Волфганг Веселс, *Европа од А до Ш*, Konrad Adenauer Stiftung, Београд 2003.

Правни текстови

Уговор о Европској заједници.
Уговор о Европској унији.
Уговор из Нице.
Предлог Устава ЕУ.
Правилници и пословници о раду ЕП и европских странака.

Интернет адресе

1. www.eu.int
2. www.europarl.int
3. www.eppe.org
4. www.pes.org
5. www.eldr.org
6. www.greens-efa.org

Vladimir Džamić

Mentor: *mr Vladimir Pavićević, Fakultet političkih nauka,
Univerzitet u Beogradu*

FRANKO–GERMANSKI MOTOR U RAZVOJU EVROPSKIH INTEGRACIJA

Evropa posle Drugog svetskog rata

Ako se za jedno zbivanje u ljudskoj istoriji može reći da je oličenje masovnog stradanja celokupnog čovečanstva, onda se to može svakako reći za Drugi svetski rat, čije se žrtve broje desetinama miliona. Iako se danas uglavnom govori o istorijskoj dimenziji ovog zbivanja, ono ima izraženu političku konotaciju i kad je reč o uzrocima i kad je reč o posledicama.

Drugog svetskog rata zasigurno ne bi bilo da nije bilo izopačene ideologije samog Adolfa Hitlera, koja je (na potpuno *demokratski način*) došla na čelo ondašnje Nemačke. Taj izbor nemačkog naroda pokazaće se kobnim ne samo za nemačku državu, već i za čitavu Evropu šest godina kasnije, a nacizam će postati paradigma genocida i stradanja nevinih ljudi zarad hegemonističkih težnji navodno *superiorne nemačke nacije*¹. Krvavi sukob koji je trajao punih šest godina, počeo je da zahvata najpre centralnu Evropu. Nakon Poljske, i druge države Starog kontinenta postale su žrtve terora koji se nad njima sprovodi, Evropa je polako počela sve manje da liči na onu Evropu liberalno-demokratskih ideja iz ranijih vekova, a sve više na neslobodnu, mračnu Evropu, vraćenu u najtamnije periode evropske istorije.

Drugi aspekt, odnosno drugi vid političke konotacije II svetskog rata ogleda se u posledicama koje je ostavio. Te posledice su višestruke – one su političke, ekonomske i društvene *en generale*. Za razmatranje uloge dveju relevantnih faktora u kreiranju evropskih integracija jako je značajno da se rasvetli ekonomska slika toga doba. Prema pisanju čuvenog istoričara Voltera Lakera, Evropu je obuzela glad. Tokom godina rata čitava proizvodnja bila je usmerena isključivo ili pretežno na ratnu, vojnu opremu a veoma

¹ Sama ideja o dominaciji Nemaca nad ostalim narodima, uključujući i evropske narode, začela se još u vreme Ota fon Bizmarka, državnika koji je najviše zaslužan za istorijsko ujedinjenje Nemačke, što će ostaviti duboke tragove u istoriji Evrope. Bizmark je kao političar koristio metod sile, ujedinjenje je doneo pomoću *gvožđa i krvi*. Zanimljivo je da je još tada jedan Francuz, Napoleon III, uvideo opasnost od ujedinjenja Nemačke.

malo na bilo šta drugo. Zato je onoga časa kada se rat završio potpisivanjem kapitulacije u Remsu, 7. maja 1945. godine, bilo veoma teško stagnantnu ekonomiju dovesti do nekog uspona. *Avet gladi razvila se nad Evropom*, zapisao je Laker². Prinosi žitarica smanjeni su sa 59 miliona na 31 milion tona. U Francuskoj, poljoprivrednoj zemlji, prinos žitarica je prepolovljen. Materijalnih gubitaka je takođe bilo puno. Primera radi, u nemačkom gradu Diseldorfu je oko 93% stambenih objekata proglašeno nepodobnim za stanovanje; bombardovanja su nanela veliku štetu Poljskoj, Jugoslaviji, Grčkoj, severnoj Francuskoj itd. A kako je tada izgledala Nemačka? Nemačka je bila porušena, ponižena porazom, u politički jako nezavidnom položaju. Izvori sugerišu da je više od polovine najznačajnijih mostova u ovoj državi bilo razoreno.

Iako se sada može čitavom ovom nabrajanju prigovoriti da ne sadrži ništa značajno od političkih posledica rata, nije tako. Posleratna Evropa kakvu je video ne samo Laker već i mnogi drugi³ prestala je da liči na sebe nakon nekoliko godina. Iz nje će se izroditi nešto sasvim novo, do tada nevidjeno na tlu Evrope. Stvoriće se prvi oblik integracija u Evropi.

Oporavak od rata u početku je išao veoma sporo. Tek 1949. i 1950. godine poljoprivredni prinosi su prevazišli predratne u skoro svim evropskim državama. Do 1957. godine poljoprivredna proizvodnja bila je u državama Zapadne Evrope veća za oko 35%. No, ovde treba pratiti paralelno posleratnu ekonomsku situaciju u Francuskoj i Nemačkoj. Uspon Francuske dodatno je bio determinisan neprihvatanjem Mandes-Fransovog plana, prema kome je trebalo sprovesti monetarnu reformu. Tada je Žan Mone (ujedno i jedan od tvorca integracija na tlu Evrope) upozorio da Francuska mora da krene drugim putem ili će propasti. Januara 1946. godine formirana je vlada Šarla de Gola. Iako se tada napredak Francuske samo nazirao, ona je napredovala i više nego što se očekivalo, i to u vreme pomenutog Monea, od 1946–1952. godine, i kasnije u vreme Etjena Irša (1952–1959) i Pjera Masa (1959–1965). Nemačku je, sa druge strane, zahvatilo tzv. nemačko čudo, tj. brz ekonomski napredak, uslovljen prisustvom velikog broja radnika, primenom liberalne ekonomije i naslonjen na duge tradicije industrije. Taj napredak evropskih država ulivao je optimizam, ali i podsticao želju da se napredak održi. Paralelno sa tim napretkom, države su postavile sebi pitanje o svom političkom položaju unutar Evrope i u svetu, posebno Nemačka, kojoj je dobra politička pozicija bila preko potrebna. Tako, zahvaljujući ekonomskim ali neosporno i političkim interesima, rađa se postepeno ideja o tome da

² Volter Laker, *Istorija Evrope 1945–1992*, str. 27, Clio, Beograd, 1999.

³ Čerčil je 1947. godine rekao o Evropi da je „hrpa krša, mrtvačnica, leglo kuge i mržnje“.

države Evrope mogu lakše, brže i bolje ako idu zajedno; rađa se koncept ujedinjene Evrope.

Početak evropskih integracija

S proleća 1950. godine izgledalo je da se Evropa nalazi na svom istorijskom zalasku. Sa početkom Hladnog rata, koji je podelio kontinent na dva dela, opasnost od sukoba tih delova nadvila se nad Evropom. Pet godina nakon završetka Drugog svetskog rata, bivši neprijatelji još uvek nisu bili na tragu pomirenja.

Šta se moglo učiniti da se izbegne ponavljanje grešaka iz prošlosti i da se stvore uslovi za trajan mir među dojučerašnjim neprijateljima? Suština problema bio je odnos Nemačke i Francuske. Trebalo je stvoriti kariku koja bi povezala ove dve zemlje, ali kariku koja bi okupila i sve ostale slobodne zemlje Evrope, stvarajući tako zajednicu koja bi u Evropi očuvala mir⁴. Žan Mone je bio taj koji je, svojim jedinstvenim pregovaračkim sposobnostima, predložio ministru spoljnih poslova Francuske, Robertu Šumanu, i kancelaru Nemačke, Konradu Adenaueru, stvaranje Zajednice u oblasti eksploatacije uglja i čelika. Zajednica je trebalo da bude zasnovana na zajedničkom interesu, a nalazila bi se pod kontrolom nezavisne vlasti. Predlog je zvanično iznela Francuska, 9. maja 1950. godine, a toplo su ga prihvatile Nemačka, Italija, Holandija, Belgija i Luksemburg. Tako nastala Evropska zajednica za uglj i čelik (EZUČ) predstavlja jedinstvenu međunarodnu organizaciju sa elementima nadnacionalnosti i specifičnom institucionalnom strukturom. Sama Deklaracija bavi se idejom stavljanja proizvodnje uglja i čelika Francuske i Nemačke pod upravu Visoke vlasti, izvan nacionalne kontrole, u organizaciji otvorenoj za učešće ostalih zapadno-evropskih država. Odluke Visoke vlasti su pravno obavezujuće i neposredno primenljive u državama EZUČ. Sam Robert Šuman o Deklaraciji je rekao: *Ta nova orijentacija temelj je Deklaracije od 9. maja 1950. godine. S političkog aspekta, Francuska je, jer se o njoj radilo najpre, morala da prevlada svoja bolna sećanja. Ona je trebalo da preuzme inicijativu, pokaže se spremnom da ukaže poverenje prvom susedu... u obliku konkretne ponude za trajnu saradnju na podru-*

⁴ Još je Čerčil u svom govoru u Cirihi, u Švajcarskoj, 19. septembra 1946. godine, proklamovao ideju stvaranja ujedinjenih država Evrope, ističući da su za to neophodni dobri odnosi Francuske i Nemačke, pri čemu Velika Britanija jeste pokrovitelj, ali ne direktni učesnik u kreiranju integracija, jer se zalagala za međuvladine oblike saradnje (upor. dr Gordana Ilić-Gasmi, *Reforme Evropske unije*, str. 22).

čju od životne važnosti. Drugim rečima, Francuska je odlučila graditi odnos sa Nemačkom na ravnopravnoj osnovi⁵.

Međuvladina konferencija u Parizu, juna 1950. godine, označila je početak pregovora o stvaranju EZUČ. U tim pregovorima učestvovala je Velika Britanija, ali je odustala od potpisivanja Ugovora, koji je predstavljao ugovorni okvir nadnacionalnog oblika međunarodne saradnje država. Ugovor o EZUČ potpisan je 18. aprila 1951. godine u Parizu od strane 6 država osnivača: Francuska, SR Nemačka, Italija, Belgija, Holandija i Luksemburg.

Dakle, Francuska je želela da spreči ponovnu eventualnu pretnju Nemačke putem njenog vezivanja za ostale zapadnoevropske zemlje, kao i da obezbedi paralelno rešavanje problema Rura, oko koga su dugo vođeni sporovi između ove dve države. SR Nemačka je, pak, htela da se, onako istrošena i oslabljena, reintegriše u međunarodnu zajednicu. Tu želju pratila je i mogućnost da se vrati suverena nemačka vlast nad oblast Sara, koja je pripadala Francuskoj. Ovi politički ciljevi su ostvarivi, smatralo se, kroz EZUČ i Visoku vlast, čije su odluke opšteobavezne i direktno primenljive.

Odnosi Francuske i Nemačke vremenom su postajali sve čvršći. Saradnja ove dve države će se ustaliti, sve do danas, i one će postati tzv. motor evropskih integracija.

Konrad Adenauer – Šarl de Gol

Konrad Adenauer, nemački kancelar i Šarl de Gol, francuski predsednik, dve su najznačajnije ličnosti koje su kreirale odnos dveju država unutar Evrope u vreme početka Hladnog rata. Njihov odnos karakteriše različito viđenje svojih država u odnosu na Hladni rat, odnosno prema Sjedinjenim Državama. Dok je Francuska SAD smatrala beskrupuloznim hegemonom koji minimalizuje značaj država Evrope i same Francuske u kreiranju globalnih odnosa, Nemačka se stavljala na stranu SAD, želeći time da granice Zapadne Evrope obezbedi od SSSR. Nakon potpisivanja Rimskih ugovora 1957. godine, odnosi ove dve države nisu blistali što se tiče samih integrativnih procesa u Evropi. Međutim, bilateralni odnosi dve države su napredovali; potpisan je tzv. Elysee Treaty, koji je dve države učinio bližima nego do tada.

Vili Brant – Žorž Pompidu

Prvi socijaldemokrata po ideološkom opredeljenju, na čelu Nemačke, bio je Vili Brant. Jedan od gestova po kojima će ostati upamćen jeste izvi-

⁵ Robert Schuman, *Za Europu*, str. 33, Europski dom, Zagreb.

njenje jevrejskom narodu zbog njegovog stradanja u logoru Aušvic. U vreme Branta, Francusku je vodio Žorž Pompidu, koji je svoju proevropsku „karijeru“ gradio u Panevropskom pokretu u periodu između dva svetska rata.

Zanimljivo je to da je odnos Francuske i Nemačke obilovao nepoverenjem u vreme ove dvojice državnika, a da je ipak iz tog odnosa proisteklo mnogo toga korisnog za sam proces evropskih integracija. Kancelar Brant je video interes Nemačke u proširenju zajednice na druge evropske države. Kabinet Žorža Pompidua nastojao je da kreira i razvije zajedničku poljoprivrednu politiku i bio je negativno nastrojen po pitanju Velike Britanije i njene uloge u evropskim integrativnim procesima.

Kao što je već rečeno, uprkos svim neslaganjima Branta i Pompidua, taj period za Evropu bio je krajnje produktivan. U Hagu, na Samitu predsednika vlada šest država članica, 1969. godine, doneta je odluka o prvom proširenju Zajednice na druge države Evrope, postavljeni su putokazi daljem razvoju zajedničkih politika i odobren je predlog za finansiranje zajedničke poljoprivredne politike. Četiri godine kasnije, Zajednica je proširena na Veliku Britaniju, koja je sedam godina čekala na ulazak u Zajednicu, Dansku i Irsku, čime je napravljen prvi krupan korak – Zajednica je proširena na 9 članica. Čini se da je tada krenuo talas proširenja koji traje i danas, kada Evropsku uniju čini 25 država Evrope.

Helmut Smit – Valeri Žiskar D’Esten

Period od 1974. godine pa do početka osamdesetih, u istoriji evropskih integracija, obeležila su dva državnika: nemački kancelar Helmut Smit (do 1982. godine) i predsednik Republike Francuske, Valeri Žiskar D’Esten (do 1981. godine). Ako je period Branta i Pompidua karakterisalo veliko neslaganje oko hladnoratovske krize, to se ne može reći za D’Estena i Smita, čiji su odnosi bili dobri i kooperativni. Žiskar je nemačkom kancelaru predložio da se sastanci šefova država zajednice održavaju sa ustaljenom frekventnošću, na samitima. Premda je ovakav predlog naišao na odobravanje kod kancelara Smita, samit je održan poslednjeg meseca prve godine njihovog mandata. Na tom samitu, odlučeno je da se samiti Evropskog saveta⁶ i predsednika Evropske komisije održavaju tri puta u godini, što je tek nakon deset godina promenjeno u odluku da se ti samiti održavaju dva puta godišnje.

⁶ Evropski savet čine predsednici država ili vlada članica zajednice.

Smit i Žiskar zaslužni su i za davanje legitimiteta Evropskom parlamentu kroz održavanje prvih neposrednih izbora, koji su održani 1979. godine. Tako je Parlament postao jedina institucija u evropskim integracijama koja ima direktan legitimitet, jer je odnos snaga u Parlamentu onaj koji su odredili birači na demokratskim izborima. Sa druge strane, 1978. godine, takođe u vreme ove dvojice državnika, kreirana je ideja o Evropskom monetarnom sistemu u kome nisu u startu učestvovalе sve države, ali to nije umanjilo njegov značaj.

Sve navedeno ukazuje na veoma tesnu saradnju dvojice državnika. Ta saradnja ostaće uzor kasnijim državicima dveju država u pogledu kreiranja međusobnih odnosa.

Helmut Kol – Fransoa Miteran

Period od 1982. do 1998. godine karakteriše veoma plodna saradnja Nemačke i Francuske, tj. njihovih državnika, Helmuta Kola i Fransoa Miterana. Francuska je u pomenutom periodu bila usmerenija na ekonomsku sferu i želela da u svakom trenutku ima „u vidu“ narastajući uticaj Nemačke. Nemačka je, sa druge strane, težila tome da očuva ono što je stekla u prethodnih tridesetak godina.

Bilo je više značajnih postignuća u ovom periodu. Najpre je zajednica proširena na jug, 1981. godine, kada je njen deo postala Grčka. Potom sledi novo proširenje na Iberijskom poluostrvu, kada u Zajednicu ulaze Španija i Portugal. Godinu dana kasnije potpisan je Single European Act, kojim su regulisana neka od značajnijih pitanja vezanih za institucionalno funkcionisanje nekih zajedničkih politika.

Konačno, u vreme ove dvojice državnika potpisan je sporazum iz Matrihta kojim je uspostavljen nov naziv – Evropska unija (EU). Sam naziv, koji sadrži reč UNIJA, ukazuje na nastojanja da se integracija učini što čvršćom i stabilnijom. Ugovorom iz Matrihta, koji je stupio na snagu 1993. godine, polako počinju da se nameću neka pitanja kao što su zajednička bezbednosna i spoljna politika. Ta pitanja će ostati aktuelna do danas, kada bi trebalo da ih reguliše Ustav Unije. Matrihtski ugovor pominje i pitanja o funkcionisanju policije, kao i saradnju u oblasti pravosuđa.

Ponovo je do proširenja (sada Unije) došlo 1995. godine. Članice Unije, tim proširenjem, postale su Austrija, Finska i Švedska. Tako je nastala evropska petnaestorka. U vreme Helmuta Kola i Fransoa Miterana, ali i nadalje, Nemačka i Francuska ostaju lideri na evropskom kontinentu.

Gerhard Šreder – Žak Širak

Ovaj tandem na čelu Nemačke i Francuske karakterišu veoma dobri odnosi. Uticaj odnosa Nemačke i Francuske na odnose unutar EU je veliki. Tu treba u prvom redu pomenuti samite u Nici i Lakenu, koji su od izuzetnog značaja za Uniju.

Produkt Samita u Nici je bilo potpisivanje tzv. Nice Treaty kojim je obezbeđeno neometano proširenje Unije na istok. Tim proširenjem je, čini se, stavljena tačka na sve podele Starog kontinenta koje vode poreklo još iz vremena Hladnog rata. Drugi značajan događaj jeste samit u Lakenu, kojim je formiran Konvent, telo koje je trebalo da radi na nacrtu Ustava Unije. Predsednik tog tela postao je nekadašnji francuski predsednik Valeri Žiskar D'Esten. Na Samitu u Solunu, 2003. godine, Konvent je predao nacrt teksta Ustavnog ugovora Evropskom savetu, čime je mandat samog Konventa završen. Od tada, pa sve donedavno, trajale su rasprave o budućem karakteru ujedinjene Evrope. Krajem oktobra, u onoj istoj dvorani gde je 1957. godine potpisan Rimski ugovor, potpisan je tekst Ustava Evropske unije, koji bi sada trebalo da ratifikuju parlamenti država-članica Unije.

Trebalo bi istaći da su Gerhard Šreder i Žak Širak svoju bliskost zasnivali na gotovo istovetnim stavovima o spoljnopolitičkim pitanjima. Jedno od takvih pitanja jeste odluka predsednika SAD, Džordža Buša Juniora, da SAD izvrši intervenciju u Iraku. Nemačka i Francuska su otvoreno i jasno zauzele stav protiv te intervencije, čime su postale međusobno bliske, ali i otvoreno konfrontirane najmoćnijoj državi na svetu.

Zaključak koji se s punim pravom može izvesti jeste da su kancelar Šreder i predsednik Širak nastavili i očuvali tradicionalno dobre odnose između svojih država, koje su započeli još De Gol i Adenauer. Francuska i Nemačka, i danas kao i nekad, jesu motor evropskih integracija.

Zaključak

Aristotel je u svojoj *Politici* zapisao: *Onaj ko može da živi van zajednice ili je bog ili je zver*. No, verovatno nije ta istina uticala na to da se stvori jedan vid zajednice kao što je bila ECSC početkom pedesetih godina minulog veka. Razaranja koja je na leđima oklopnih vozila i krilima aviona doneo Drugi svetski rat u Evropi bila su neposredan uzrok nastanka integracija na tlu Starog kontinenta.

Dve države su bile te kojima je integracija bila preko potrebna: Nemačkoj, radi popravljivanja diplomatskog imidža nakon šestogodišnje uloge hegemonu i genocidne države, i Francuskoj, radi popravljivanja i učvršćenja ekonomskog položaja, koji je kao i svugde nakon rata bio nezavidan. Sve to bilo je praćeno jasnim političkim interesom da se spreče eventualna razaranja na tlu Evrope od strane Nemačke. Tako je na Dan pobjede, 9. maja, na samom početku pedesetih godina, stvorena ECSC. Ona je evoluirala do današnje EU koja ima, umesto nekadašnjih šest, dvadeset pet članica, a imaće ih i više od 2007. godine kada je planirano novo proširenje. Francuska i Nemačka zaista jesu motori evropskih integracija. Nekada su samo inicirale integracije, a danas su dve najmoćnije države EU; države koje najvećim delom kreiraju politiku EU. Francuska i Nemačka će nositi veliki deo zasluga ako Unija ikada bude konstituisana kao država, makar konfederalnog uređenja. Te dve države nose veliki deo zasluga za to što je potpisan tekst Ustava i biće odgovorne za stvaranje ne samo unutrašnje već i spoljne politike Unije.

Danas se često postavlja pitanje kako će se razvijati odnosi ove dve države u budućnosti. Ne treba izgubiti iz vida da su Francuska i Nemačka i uspostavile dobre odnose tako brzo nakon II svetskog rata da bi se očuvao mir i bezbednost na tlu Evrope. Mir i bezbednosti jesu interes svih u Evropi, ne samo Uniji, i stoga treba biti blizak stavu da se odnosi Nemačke i Francuske neće menjati nagore u budućnosti. Štaviše, Nemačka i Francuska ostaće dva najbliža partnera unutar Evropske unije, ponosno noseći epitet pokretača širenja Unije i daljih integrativnih procesa.

Abstract

Europe was completely destroyed during the World War Two. Hitler's Nazism brought six bloody years to the whole world. Germany was finally defeated in 1945. Just five years later two countries, France and Germany, made the first step toward integration of the European continent. In 1950 euro-integration process started. European Coal and Steel Community was the first form of integration. France, Germany, Italy, Belgium, Netherlands and Luxembourg entered this Community. France and Federal Republic of Germany became main engine of the European integrations process. Relationships between their leaders affected the first enlargement in 1973, and others in 1981, 1986, 1995 and 2004. Today, these two countries represent the main actors in the decision making processes within the European Union.

Literatura

1. Volter Laker, *Istorija Evrope 1945–1992*, Clio, Beograd, 1999.
2. Dr Gordana Ilić-Gasmi, *Reforme Evropske unije (institucionalni aspekti)*, Prometej, Novi Sad, 2004.
3. Robert Schuman, *Za Europu*, Europski dom Zagreb, Europski pokret Hrvatska, 2000.
4. Kosta Nikolić, Nikola Žutić i dr., *Istorija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2002.
5. V. Šmale, *Istorija evropske ideje*, CLIO, Beograd, 2002.
6. Žorž-Anri Sutu, *Neizvestan savez: istorija Evropske zajednice*, CLIO, Beograd, 2001.
7. Anthony Pagden, *The Idea of Europe: from Antiquity to the European Union*, Woodrow Wilson Center Press, Cambridge University Press, Cambridge 2002.
8. P. Lynch, N. Neuwahl, W. Rees, *Reforming the European Union*, London 2000.

Edin Doljančić

Mentor: mr Sonja Lučić, Kancelarija za pridruživanje Evropskoj uniji Vlade Republike Srbije

GDJE SU GRANICE EVROPSKE UNIJE

Uvod

Proširenje Evropske unije (EU) jedinstvena je prilika za mirno ujedinjenje Evrope nakon niza stoljetnih sukoba. Nakon proširenja, stabilnost i sigurnost zemalja koje pristupaju EU kao cjelina ima veće mogućnosti za prosperitet. Posljednji krug proširenja kao i svaki prethodni, pridonio je u znatnoj mjeri snazi i jedinstvu EU, te njezin uticaj na uključivanje novih država članica može dovesti Uniju u bolji položaj kad je riječ o prihvaćanju izazova i jačanju i odbrani evropskog društvenog i ekonomskog modela.

Otuda se proširenje može posmatrati kao razvoj ideje EU o nadilaženju evropskih podjela i stvaranju zajedništva njenih građana. Prihvatanjem novih država članica, koje poštuju političke i ekonomske principe, potvrđuju se vrijednosti na kojima je EU i izgrađena.

Daljnim proširenjem će se otvoriti privredne mogućnosti u obliku većeg tržišta. Pridruživanjem država kandidata jedinstvenom tržištu EU, koje već sada broji 450 miliona stanovnika, stvorit će se najveća privredna zona u svijetu.

Odabir trenutka u kojem će pojedina zemlja pristupiti EU zavisi o napretku postignutom u pripremi za članstvo, u skladu s kriterijima koje je definisalo Evropsko vijeće (u daljem tekstu Vijeće) u Kopenhagenu 1993. godine.

Kriteriji iz Kopenhagena su sljedeći:

- Politički kriterijum. Stabilnost institucija koje garantuju demokratiju, vladavinu prava, i poštovanje ljudskih i prava manjina.
- Ekonomski kriterijum. Postojanje tržišne privrede koja je sposobna da konkuriše na jedinstvenom tržištu.
- Usvajanje pravnih tekovina EU (Acquis Communautaire). Sposobnost preuzimanja obaveza članstva, uključujući prednost djelima političkog, privrednog i monetarnog ujedinjenja.

Sposobnost preuzimanja obaveza koje donosi članstvo podrazumjeva da zemlje kandidati moraju uskladiti domaće sa politikama i propisima EU, te osigurati njihovu efikasnu primjenu, što zahtjeva izgradnju efikasnih i kompetentnih administrativnih struktura. U svrhu pregovora o pristupanju *Acquis Communautaire* je podjeljen u trideset i jedno poglavlje.

Vijeće je 13. decembra 2002. godine u Kopenhagenu zaključilo uslove za pristupanje 10 novih članica, koje su 1. maja 2004. godine postale dio EU. Kad je riječ o Bugarskoj i Rumuniji, EU je saglasna podržati njihov cilj da se pridruže u 2007. godini pod uslovom da ove dvije zemlje do tada ispune kriterije za pristupanje i uspješno okončaju pregovore po svim poglavljima.

Vijeće se takođe zauzelo da će EU intenzivirati podršku Turskoj i pomoći pripreme za njeno pristupanje EU, te da će u tom smislu krajem decembra 2004. god. pripremiti izvještaj kojim će iznijeti preporuku da li je Turska ostvarila potrebnu razinu za pristupanje EU i da li je spremna otpočeti pregovori o pridruživanju u 2005. godini.

Težnja zemalja kandidata da se pridruže EU dodatno jača njihove napore u provođenju reformi. Ideja o članstvu u EU stimulatивно djeluje na uvođenje privrednih mjera koje su ponekad bolne, ali bi bile nužne bez obzira na članstvo budući da su te države odlučne u prihvaćanju modela tržišne ekonomije.

EU je davala potporu u tim stvarima, posebno kroz program PHARE (Program EU namjenjen zemljama u tranziciji za stručno obrazovanje i nauku), u iznosu od 3.3 milijarde EUR godišnje. Posljednjih nekoliko godina ta pomoć je znatno više usmjerena na potrebe izgradnje i učvršćenja institucija u zemljama Srednje i Istočne Evrope. To je značilo i jačanje demokratskih tijela i institucija zaduženih za provedbu i primjenu *Acquis Communautaire*.

Godine 1989, Evropska komisija (u daljem tekstu: Komisija) je, kako bi ojačala institucionalne i administrativne kapacitete u sklopu priprema za članstvo u EU, uvela i program TWINNING. Program saradnje stručnjaka iz država članica i država kandidata pomaže zemljama podnosiocima zahtjeva za članstvo u stvaranju struktura i izgradnji potrebnih ljudskih resursa te sistema upravljačkih vještina koje su nužne za sprovođenje *Acquis Communautaire* prema standardima država članica.

Napredak u ispunjavanju kriterija za članstvo prati Komisija, koja Vijeću podnosi redovne izvještaje napretka u toj zemlji. Na osnovu toga, Bugarska i Rumunija nastavit će pripreme na temelju plana dogovora s Komisijom.

U decembru 2000. godine, usvajanjem Ugovora iz Nice, Evropsko vijeće otvorilo je put proširenja, odnosno, stvorena je nova institucionalna struktura koja omogućava funkcionisanje EU u svijetlu novih okolnosti.

Najznačajnije novine iz Nice su sljedeće:

- proširenje oblasti u kojima Vijeće odlučuje kvalifikovanom većinom (jednoglasnost i dalje ostaje, ali je broj oblasti u kojima se odluke donose jednoglasno znatno sužen);
- uvodi se novi podjela ponderiranja glasova država članica u Vijeću;
- uvodi se nova podjela mjesta u Evropskom parlamentu i povećava broj poslanika;
- proširene su ovlasti predsjednika Evropske komisije u odnosu na povjerenike i njihove resore.

Osim navedenog, da bi proširenje bilo uspješno, potrebno je aktivno uključjenje i podrška građana država članica, dakle javnog mnijenja i država koje podnose zahtjeve za članstvo. U svim zemljama koje podnose zahtjev za članstvo obično se provode referendumima po tom pitanju, a ugovore o pridruživanju novih država članica mora odobriti Evropski parlament (u daljnjem tekstu: Parlament) i ratificirati nacionalni parlament država članica.

U članu 49 Ugovora o EU, navodi se da „svaka evropska država koja poštuje načela postavljena u članu 6(1) može podnijeti zahtjev za članstvo u Uniji. Član 6(1) kaže da se Unija zasniva na načelima i principima demokratije, poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda te vladavine prava, odnosno načelima zajedničkim svim državama članicama.

EU nije definisala svoje okvire u geografskom pogledu, ali svaka država podnosilac zahtjeva mora ispuniti osnovne uslove za članstvo koje je definiralo Vijeće u Kopenhagenu. EU kao potencijalne države članice vidi i države Zapadnog Balkana, uključujući države bivše Jugoslavije, koje bi se trebalo u predstojećem periodu pridružiti EU. Proces stabilizacije i pridruživanja, i evropsko partnerstvo, kao okvirni koncepti politike EU za Zapadni Balkan, otvaraju mogućnost za otpočinjanje procesa pridruživanja i programa pomoći za ostvarenje toga cilja.

Svjetska javnost ovih dana s posebnom pažnjom prati i iščekuje moguće „zeleno svjetlo“ Brisela za otvaranje pregovora za ulazak Turske u EU. Pored svih podjela na evropskoj sceni oko ovog pitanja čini se da polako postaje jasno da Evropa mora biti u stanju ne samo brinuti se za mir i sigurnost u vlastitoj kući, nego ona svoj pogled mora jače usmjeriti prema svijetu – ne samo prema svjetskom tržištu. To podrazumjeva, da EU neće prepustiti samo SAD da se bavi konfliktnim temama međunarodne sigurnosne politike: internacionalni terorizam, širenje oružja za masovno uništenje i podržavanje demokratskih promjena režima u despotskim državama. Ulazak Turske u EU mogao bi biti šansa za njenu globalističku transformaciju prema EU. Njenim

integriranjem u vlastiti vrijednosni sistem, EU bi prestala biti talac nametnutog autarkizma kojim se Americi prepušta Mala i Srednja Azija.

1. Uslovi za Zapadni Balkan

Prijem Bugarske u EU predstavljao bi sastavni dio pete runde proširenja Evropske unije. Ova zemlja bi se trebalo pridružiti Evropskoj uniji zajedno sa Rumunijom, koja bi trebalo da završi pregovore sa zvaničnicima EU do kraja ove godine. Jedno od glavnih pitanja svakako su sudski sporovi, politizovanost i neefikasnost sistema pravosuđa, pa je na insistiranje EU uvedena moderna sudska kontrola nad procedurama koje prethode postupku u sudnici. Bugarsko Ministarstvo pravde želi da sudija bude prisutan tokom ove faze, u skladu sa najboljom praksom u EU, ali se tome suprotstavlja Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Komesar za proširenje Evropske unije Ginter Ferhojlen upozorio je, u martu, da će Bugarska morati da završi reforme u pravosuđu ako želi da se pridruži EU 2007. godine, te da ne bi trebalo da očekuje bilo kakve ustupke po tom pitanju.

Isto tako, podatak od prošle godine od organizacije „Transparency International“ o indeksu percepcije korupcije u Bugarskoj, u konkurenciji 133 zemlje, smješta je na 54. mjesto, što ukazuje da u Bugarskoj postoji visok nivo korupcije.

U međuvremenu, u Briselu raste zabrinutost da li će pregovori o prijemu sa drugim kandidatom, Rumunijom, biti zaključeni na vrijeme. U Rumuniji još uvijek nije urađeno 7 od 31 poglavlja. U Evropskoj uniji ukazuju da su vlasti u Bukureštu bile spore u sprovođenju reformi, naročito u oblasti sudstva, prava čovjeka i slobode štampe. Brisel brine i o visokom stepenu korupcije u ovoj bivšoj 25-milionskoj komunističkoj državi. Većim dijelom, u Komisiji EU su uvjereni da će Bugarska i Rumunija, kako je i planirano, zajednički ući u Uniju 1. januara 2007. godine. Ukoliko bi se desilo da se Rumunija ne uspije približiti manjem južnijem susjedu, neki zvaničnici EU i analitičari smatraju da bi kandidati mogli da budu odvojeni. Analitičari dodaju da bi Rumuniji situaciju mogla da zakomplikuje i Hrvatska, ukoliko bude brzo pregovarala o vlastitom prijemu.

„Bugarska može da uđe 2007. godine, pitanje je međutim, da li će ući i Rumunija ili će ona čekati na Hrvatsku“, kazala je Hiter Greib (*Heather Grabe*) zamjenik direktora Centra za evropske reforme u Londonu. Uvjerenje je da bi Hrvatska mogla da bude primljena 2009. godine.

Hrvatsku je, nakon pozitivnog Avisa Evropske komisije, uhvatila lagana euforija. Vlada i njeni uposlenici šire umjereni optimizam, ne više za poziciju sticanja kandidature, koja je potpuno izvjesna nakon aprilske sjednice Evropskog vijeća, nego i za skori početak pregovora sa Evropskom unijom. Pregovori se očekuju za početak 2005. godine i trebali bi trajati od 2 do 4 godine, koliko su trajali i pregovori s tranzicijskim zemljama srednjoistočne Evrope. To opet znači da bi pregovori u najboljem slučaju mogli završiti početkom 2008. godine, što je prekasno za ulazak u EU u istom vozu s Bugarskom i Rumunijom. Naime, proces ratifikacije sporazuma o članstvu između EU i novih članica može trajati od jedne do dvije godine, koliko je trajao i proces ratifikacije za ovu posljednju rundu proširenja. A to bi opet značilo, logički razmišljajući, da će ratifikacija biti završena do početka 2009. godine, u najboljem slučaju, ili 2010. godine po gorem, ali još uvijek ne i najgorem scenariju.

Hrvatska ima dva velika problema za ulazak u EU, osim onih standardnih koji su nabrojani u Avisu, kao što je saradnja s Hagom, reforma pravosuđa, povratak izbjeglica i kompletiranje medijskog zakonodavstva. Neki problemi su rezultat loše hrvatske politike, a riječ je o neostvarenom sporazumu o granicama sa Slovenijom i jednostranom proglašenju ribolovno-ekološke zone. Agenda za Zapadni Balkan i proces stabilizacije i pridruživanja su tačka preko koje se ne može ići nazad. Razumljivo je stoga da je strateški interes EU da cijela regija postane dio Evropske unije, ali je na zemljama tog područja i njihovim političarima da „krenu“ u susret EU, kako je jednom prilikom istakao predsjednik Komisije Romano Prodi.

2. Rumunija i Bugarska

U znak priznanja naporima Rumunije i Bugarske, uložnim u ispunjavanje kriterija za članstvo u EU, Vijeće je službeno odredilo 2007. godinu za pristupanje tih zemalja Uniji. Zaključci Vijeća naglasili su da će buduće članstvo ovih kandidata ovisiti samo od postignutog napretka i provedbe reformi. Osim što je odredilo 2007. godinu kao datum, Evropsko vijeće dogovorilo je i dodatnu finansijsku pomoć za te zemlje.

U 2004. godini iznos novca koji se dodjeljuje (gotovo 700 mil. eura Rumuniji i 300 mil. Bugarskoj) bit će uvećan za 20%, a u 2006. godini mogao bi porasti do 40%. Rumunija bi time postala zemlja koja je dobila najveću ikada dodjeljenu pomoć EU.

3. Turska

Status turskog zahtjeva za članstvo

Sporazum o pristupanju između Turske i EU, potpisan 1963. godine, predvidio je mogućnost da Turska postane članica EU 1989. godine. Turska je i zvanično podnijela zahtjev za članstvo.

Evropsko vijeće u Helsinkiju, održano 1999. godine, Turskoj je zajamčilo status države podnosioca za članstvo u EU i potaknulo je da poduzme sve nužne političke i privredne reforme. U tu svrhu usvojeno je „Pristupno partnerstvo“ (Accessible Partnership) s Turskom, koje sadrži nacrt kratkoročnih i srednjoročnih ciljeva vezanih za Tursku u ispunjavanju kriterija za pristupanje.

Partnerstvo potiče Tursku da provodi važne reforme glede političkog sistema, u smjeru stabilne demokratije, uz poštovanje ljudskih prava i prava manjina, u kriterijima za pristupanje. Pregovori o pristupanju ne mogu početi sve dok Turska ne ispuni političke kriterije za članstvo u EU.

Strateškim dokumentom Komisije iz 2001. godine predložena je nova ravan aktivnosti za Tursku, utemeljena na tadašnjim detaljnim pripremama za ispunjavanje kriterija za članstvo. To je Tursku u mnogome poticalo da do danas intenzivira i ubrza proces političkih i privrednih reformi u skladu s kriterijima za pristupanje.

Evropsko vijeće u Kopenhagenu potvrdilo je da je Turska država predodređena provesti tražene zahtjeve nakon što je ocjenjena na temelju kriterija primjenjenih na sve druge države kandidate.

Evropsko vijeće je otvoreno priznalo napredak Turske prema ispunjavanju Kopenhagenskih političkih reformi, te odlučnost Turske vlade u poticanju na provedbu političkih reformi.

Unija je zato u 2003. godini unaprijedila svoju podršku i procjenu pridruživanja za Tursku. Poduzeti su i posebni koraci kako bi se povećala predpristupna finansijska pomoć EU Turskoj za 2004. godinu. Kao što znamo da je ovih dana aktuelno da bi Evropska komisija trebala u decembru 2004. godine izvijestiti Evropsko vijeće o napretku Turske na putu prema članstvu i iznijeti konačnu preporuku o tome ispunjava li Turska kriterije postavljene u Kopenhagenu. Ocijeni li Evropska komisija pozitivno napredak Turske u decembru, pregovori o priključenju početi će početkom 2005. godine.

Stoga Evropsku uniju treba posmatrati kao jedinstven projekat, nastao kao zajednica za ugljen i čelik, koja tokom 50 godina ekonomskim i političkim integracijama evoluirala u ekonomsku, monetarnu, političku i socijalnu uniju koju danas čine 25 zemalja članica. Evropske institucije, nadležnosti,

politike i procedure odlučivanja skrojene su, dakle, prema vizijama i interesima 6 država osnivača.

Svakom izmjenom osnivačkog ugovora (kao što su Ugovor iz Maastrichta, Amsterdama ili Nice), one su u određenoj mjeri bile prilagođene svojoj veličini i novonastalim političkim, historijskim, privrednim ili geopolitičkim prilikama, što vrijedi i u slučaju Ustavnog ugovora.

U kontekstu širenja EU na Istok, zanimljivo će biti pogledati kako su se oslikavale podjele među državama članicama i uticale na interesno okupljanje među državama članicama. Kontraverzna pitanja, poput onog o uključivanje kršćanstva kao temeljnog naslijeđa u EU, ujedinila su prijedloge Irske, Italije, Španije, ali i Malte, Poljske i Slovačke.

Rasprava o veličini i broju povjerenika Evropske komisije usaglasila je stavove Njemačke, Francuske, Velike Britanije i Španije, koje su podržavale prijedlog dinamičnije komisije s manje povjerenika (interes velikih država), dok su viđenja naziva, položaja i nadležnosti budućeg evropskog ministra vanjskih poslova ujedinila značajan broj država članica, kao što su Velika Britanija, Švedska i Danska, koje su tradicionalno ustrajavale na stavu prema kojem naziv „ministar“ ima unitarističke konotacije.

Prema formuli glasanja datoj Ugovorom iz Nice iz 2000. godine, odluku prilikom glasanja moguće je donijeti kvalificiranom većinom od 72% glasova, tj. od ukupnih 321 glasa za donošenje odluke potrebno ih je 232. Osim toga, glasovi moraju predstavljati polovicu država članica i 62% stanovništva Unije. Dakle, Nicom su velike države poput Njemačke, Francuske, Velike Britanije i Italije, ponderiranjem broja stanovnika, dobile po 29 glasova, dok su Poljska i Španija, države srednje veličine, dobile disproportionalno više od 27 glasova iako svaka od njih ima otprilike 40 mil. stanovnika (što je dvostruko manje od Njemačkog broja).

Ovakav sistem kvalificirane veličine izrazito je velikodušan prema Španiji i Poljskoj, te je ozbiljno promjenio odnos snaga među državama članicama u Vijeću ministara, i to u korist većih, a na štetu malih država. Na drugoj strani, Ustavni ugovor zalaže se za sistem glasanja dvostrukom većinom, za koji je, drugim riječima, potrebno imati glasove najmanje 50% država članica i 60% ukupnog stanovništva Unije. To bi, drugim riječima, značilo da bi 13 od 25 država ili 40% ukupnog stanovništva Unije bilo u mogućnosti blokirati izglasavanje odluke u Vijeću. Primjera radi, u ovakvom sistemu samo tri velike države članice, Njemačka, Francuska i Velika Britanija, mogle bi blokirati odluke, a time i interese ostalih država članica Unije.

Zanimljivo je razmotriti promjene koje dvostruka većina unosi u odnos snaga među državama članicama Evropske unije. Uvođenjem dvostruke

većine u Vijeću ministara još bi se produbio jaz između „velikih šest“ država članica, pri tom bi svoju ulogu i značenje u ovoj daleko najvažnijoj instituciji odlučivanja utvrdila Njemačka, a i Turska u slučaju primanju ove države u Evropsku uniju, u manjem omjeru Francuska, Velika Britanija, Italija, dok bi Poljska i Španija postale gubitnicama, izgubivši „težinu“ glasova omogućenih ugovorom iz Nice.

Turska bi do 2005. godine trebala imati 73 miliona stanovnika, više nego deset novih članica koje su 1. maja 2004. ušle u Evropsku uniju, a već oko 2015. godine, kad je realno očekivati ulazak Turske u EU, Turska bi imala 82 miliona stanovnika, kao današnja Njemačka.

3.1. Perspektive Turske u EU

Nad Evropom lebdi pitanje da li je Turska njen integralni dio? Od nastanka sekularne države, Turska je okrenuta Zapadu i nastoji da se što više poveže sa Evropom. Što je više koraka učinila, to joj je ta Evropa sve dalja i dalja. Svoj put ka Evropi moderna Turska počela je dvadesetih godina prošlog stoljeća. Ta zemlja je još krajem 1960. god. izrazila želju da bude primjena u Uniju, ali je uspjela samo da 1999. godine postane formalni kandidat, s tim što joj je na samitu u Kopenhagenu, u decembru 2002. godine, obećano da će dvije godine kasnije biti odlučeno da li su privredne i demokratske reforme napredovale dotle da pregovori mogu konačno da počnu.

Turska je dijelom imala veliko razumijevanje od SAD i uvijek je bila lojalni saveznik NATO-pakta, okosnica odbrane Evrope sa Istoka. Bila je most između Istoka i Zapada, oaza hladnijih glava u zapaljivom dijelu svijeta. Preko 20 godina Turska ima carinsku uniju sa EU i milione turskih radnika zaposlenih u Evropi. Ali ni to je nije približilo članstvu u Evropskoj uniji.

Posle samita u Kopenhagenu, Evropa ima dva pitanja vezana za dalje širenje. Prvo je kako da Turska, zemlja sa 70 miliona stanovnika, koja je duže od mnogih članica NATO, postane članica EU i ispuni sve visoke zahtjeve zapadnih demokratija u pogledu civilnog društva i ljudskih prava, i drugo je kako da joj se i balkanske zemlje, koje uključuju Albaniju, BiH, SCG, Makedoniju, uz sve političke iracionalnosti i zaostalu privredu priključe.

Evropska diplomatija je u Kopenhagenu bila na teškom ispitu. Morala je ubjediti Tursku da, uprkos odbijanju, ima nade da postane članica EU onoga trenutka kada ispuni visoke standarde ove integracije. Napredak u pogledu članstva Turske u EU još uvijek je moguć iako nije utvrđen datum pristupanja. Evropa se pokazala opreznom, ali je uspjela da očuva duh gledanja u budućnost i bolje dane za Tursku.

Tursko pitanje pokazuje kompleksnost evropskih integracija i pokrenulo je razmišljanje o budućnosti ovih integracija, da ih ne slomi ekonomska, geografska, kulturna različitost, i kako da se upravlja ovakvim ogromnim konglomeratom a da se ne naruše demokratski principi ravnopravnosti u odlučivanju.

Sa postojećih 25 država članica i sa još 2–3 nove članice do 2009. godine, Evropska unija se mijenja iz temelja – novi globalni kontekst u kome će se dalje razvijati nikome nije poznat. Evropa mora graditi sopstveni put razvoja kako se bude širila. Evropska unija mora jasno odgovoriti na pitanje koji su ciljevi integrisanja novih članova.

S obzirom da se govori o širenju EU prije svega na Istok, zanimljivo nam je posmatrati Bugarsku, kao i Rumuniju. Bugarska je okončala pregovore o priključenju EU, što joj je stvorilo put za ulazak u Uniju 2007. godine, ali još uvijek treba da stvori napredak u izvjesnom broju oblasti, naročito u pogledu okončanja reforme pravosuđa i iskorjenjivanja organizovanog kriminala i korupcije, prije nego što osigura članstvo u EU do tog roka, upozoravaju zvaničnici Evropske unije.

Šefovi država i vlada su na prvom samitu Evropska unija – Zapadni Balkan, novembra 2000. godine, u Zagrebu, kao uslov za primanje zemalja Jugoistočne Evrope u Uniju postavili sporazum o stabilizaciji i pridruživanju kao način sukcesivnog približavanja institucijama Evropske unije. Dok su Hrvatska i Makedonija ovaj korak već ostvarile, SCG, BiH i Albanija značajno zaostaju, mada je EU na svom drugom samitu o Zapadnom Balkanu u Solunu, juna 2003. godine, svim zemljama Jugoistočne Evrope ponudila perspektivu ulaska u EU, a Evropska komisija, pored Bugarske i Rumunije, za sada je samo Hrvatskoj dala pozitivne izglede. Na samitu u Briselu preovladajuća poruka bila je da EU namjerava, u konačnici, u svojim redovima da vidi sve zemlje Zapadnog Balkana. U tom duhu su državni Evropske unije također snažno poručili građanima Srbije i Crne Gore da u drugom krugu za predsjednika Republike glasaju za reforme, kandidat naravno nije imenovan ali je bilo jasno da se aludira na modernog i proevropski orjentisanog kandidata.

4. Proširivanje ne smije stvoriti nove barijere

Proširenje svakako postavlja pitanje kako će EU nadalje organizovati svoje odnose sa zemljama koje kreću na dug put prijema u njeno članstvo. Evropska komisija je ponudila koncept „virtuelnog članstva“ koje bi, npr. Albaniji i republikama bivše Jugoslavije, dalo podsticaj i prednosti raznih

oblika neposredne saradnje čak i prije nego što budu spremne za prijem. Svakako, da bi zemlje mogle da koriste ove podsticaje, moraju zadovoljiti određene kriterijume, koji podrazumjevaju i priznanje međusobnih granica, rješavanje svih neriješenih pitanja, poštovanje manjinskih prava, postupanje prema manjinama i uspostavljanje organizacije za regionalnu saradnju. To bi podstaklo ekonomsku integraciju stvaranjem slobodne trgovinske zone, a zatim i carinske unije koja bi se kasnije mogla spojiti sa carinskom unijom EU u prvoj fazi pristupanja.

Evropska unija je duboko svjesna uticaja kojeg će njeno proširenje imati na one njene susjede sa kojima želi da uspostavi tijesnu i konstantnu saradnju, zbog čega aktivno ispituje pogodne strategije partnerstva s Rusijom, Ukrajinom i mediteranskim zemljama.

5. Svrha integrisanja, s posebnim osvrtom na Tursku

Cilj i svrha integrisanja stalno evoluiraju. Evropska unija treba da ih ispituje tokom svog razvoja. Ona sve više postaje hibrid – mnogo više od zone slobodne trgovine a mnogo manje od nadnacionalne tvorevine. Za mnoge stare i nove članice ostaje otvoreno pitanje da li će zajednica evropskih država biti podjeljena na dvije grupe, od kojih jedna teži bližem i čvršćem povezivanju od druge. Evropa se do sada brzo širila. Međutim ono što se sporije razvijalo jesu pogledi građana na samu ideju jedne nadnacionalne strukture. Valeri Žiskar D'Esten, predsjednik „ustavne komisije“ EU, izjavio je da prihvatanje Turske u članstvo u EU može izazvati „kraj Evrope“, dodao je i da glavni grad Turske nije u Evropi te da 95% njezina stanovništva živi izvan Evrope⁷.

Francuski predsjednik Žak Širak izjavio je da Francuska može uložiti VETO na ulazak Turske u EU „u svakom trenutku“ tokom pregovora o pristupanju, naglašavajući da je prema tome Francuska „posve slobodna“. Istaknuo je kako se u zaključcima Evropske komisije, koji će poslužiti kao temelj za donošenje odluke, 17. decembra „jasno navodi da se Francuska u svakom trenutku može povući, uložiti VETO ili odbiti“⁸.

U Njemačkoj je opoziciona desničarska stranka Demokrišćanska unija CDU/CSU pokrenula akciju prikupljanja potpisa njemačkih građana protiv

⁷ www.hrt.hr/ od 10.11.2004. godine.

⁸ www.dnevnik.com.hr/ od 14.10.2004. godine.

planiranog ulaska Turske u Evropsku uniju. Predsjednik CDU/CSU Štojber je kritizirao odluku Evropske komisije koja je preporučila početak pregovora s Turskom, dok su na drugoj strani njemački kancelar Šreder i savezna vlada oštro kritizirali poduzetu akciju CDU/CSU, te istakli da su ti potezi daleko od realnosti jer su i dosadašnje demokršćanske vlade, uključujući i vladu Helmuta Kola, podržavale pregovore s Turskom glede ulaska u Evropsku uniju.

Postoje i takvi krajnji desničarski stavovi, poput francuskog premijera Žan-Pjer Rafarena, koji se posle izjave evropskog komesara za proširenje EU Gintera Ferhojgena da nema više prepreka za početak razgovora o kandidaturi Turske, zapitao „da li Evropa želi da joj rijeka islama stigne do obala sekularizma“⁹. Komentar koji rječito govori o tome koliko stari koncepti teško izumiru.

Kada je prije više od pola vijeka osnovano zajedničko tržište, SAD i njihovi evropski saveznici imali su nekoliko hitnih zadataka. Morali su, pod prijetnjom sovjetskog komunizma, da otklanjaju uzroke nestabilnosti u Evropi. To je značilo da pomirenje Njemačke i Francuske mora biti trajno, a ekonomska kooperacija mora postati toliko bliska da potisne svaku pomisao na rješavanje sukoba upotrebom sile.

Ova politika je bila izvanredno uspješno realizovana, porasla je trgovina među državama članicama, što je zajedno sa jeftinom radnom snagom koja je pristizala iz bivših kolonija i okolnih zemalja dovelo do privrednog čuda. Ovaj uspjeh mislim da je stvorio specifičnu evropsku ideologiju koja se održavala do današnjih dana.

Podaci i mišljenje stručnjaka ukazuju na nekoliko nivoa problematike oko kandidature Turske u Evropsku uniju. U prvom redu to je brojnost stanovništva, privredno stanje i pitanje budućih evropskih vanjskih granica, koje bi se u tom slučaju preselile do Iraka.

Turska bi do 2005. godine trebala imati do 73 miliona stanovnika, više nego li 10 novih članica koje su ušle u 2004. godini u Evropsku uniju. Ali već 2015. godine, kad se otprilike očekuje završetak pristupnih pregovora, Turska bi imala oko 82 miliona stanovnika, kao današnja Njemačka.

Brojčanost stanovnika važna je ako se ima na umu da bi, prema evropskom Ustavu, koji treba da se ratificira do 2006. godine, Turska imala jednak broj glasova kao i Njemačka u Ministarskom vijeću.

Mjereno u odnosu na današnje „velike“ članice, kakve su Francuska, Velika Britanija, Njemačka, Turska je već nadmoćna. U oblasti privrede

⁹ www.serbian.co.uk/ od 14.10.2004. godine.

Turke čeka težak posao, posebno u vrlo zaostaloj poljoprivredi koja zapošljava 30% radne snage, ali koja malo doprinosi nacionalnom prihodu. A kriteriji EU traže upravo obratno. Stoga će se od aktualnih 9 miliona poljoprivrednih radnika njih 6 miliona morati preusmjeriti na druge sektore, upozorio je profesor Eser Karakec sa univerziteta Bahcesehir¹⁰. Profesor Cengzi Akter sa univerziteta Galatasaray strahuje kakve će to privredno-socijalne probleme izazvati u zemlji u kojoj BDP po stanovniku iznosi 6.256 eura, a to je nešto više od četvrtine BDP proširene Evrope (22.278)¹¹.

Poljoprivredni problem Turske bit će teret i za EU, jer je Brisel za novu članicu u okviru zajedničke poljoprivredne politike godišnje trebao izdvajati po 11,3 milijarde eura, upozorio je evropski povjerenik za poljoprivredu Franz Fischer. Toj broju treba pridodati i pomoć koju bi EU izdvojila na ime regionalnog razvoja, oko 10 milijardi eura godišnje.

Poseban blok problema vezanih za Tursku bit će sami pregovori. Ankara je Europljane zapanjila brzinom i opsežnošću demokratskih reformi, no usredotočila se na Kopenhaške kriterije, a za same pregovore je nespremna, ocjenjuje prof. Karakec.

Kad je riječ o budućnosti vanjskih granica EU, uz Tursku kao članicu, one bi se preselile do Sirije, Irana, Iraka, Armenije i Gruzije, krajnje eksplozivnih regija. Možemo konstatovati da su evropski čelnici skloniji članstvu Turske nego li je to javno mijenje u njihovim zemljama. Tako je Velika Britanija najveći zagovornik, protivljenje je znatno u Austriji, a podjele oko tog pitanja najveće se u Francuskoj i Njemačkoj. Ostale članice su uglavnom sklone, osim skeptične Danske, a čak i kiparski Grci, koji su već u Evropskoj uniji, vide u Turskoj integracijski put za ponovno ujedinjenje njihova podjeljenog otoka.

Ako se pažljivo posmatra, može se zaključiti, što nije nikakva tajna, da u Evropskoj uniji iz više razloga postoji snažan otpor uključenju Turske u Evropsku uniju. Prvi od njih je svakako kulturološka razlika, drugi je broj stanovnika – ako bi Turska postala članica EU, na primjer 2015. godine, sa sadašnjom stopom nataliteta bila bi najmnogoljudnija zemlja u Evropskoj uniji, što bi joj obezbijedilo i najviše poslanika u evropskom parlamentu – više i od Njemačke i Francuske a, na kraju, pridruživanjem Turske, Unija bi dobila i nove susjede – Iran, Irak i Siriju, što se mnogima u Briselu baš i ne sviđa.

Do sada je Evropska unija imala tri linije „odbrane“ za ulazak Turske:

¹⁰ www.index.hr/ od 12.10.2004. godine.

¹¹ www.index.hr/ od 14.10.2004. godine.

1. u kriterijima iz Kopenhagena, koje Ankara sve brže i uočljivije ispunjava;
2. druga linija odbrane su permanentno zategnuti odnosi između Atine i Ankare, čija je posljedica uslovljavanje prijema Turske rješavanjem situacije na Kipru;
3. treća jeste Njemačka, u kojoj se nalazi par miliona turskih građana.

Ali primjetno je da se sve tri linije odbrane polako slabe, pa je sve bliži trenutak kada će EU morati jasno da kaže kada će Turska moći konačno da uđe u Uniju. Ako, pak, to ne uradi, daće za pravo onima koji tvrde da je EU „hrišćanski klub“ i da to želi da ostane.

Najzad, postoji još jedan faktor u određivanju datuma za Turski ulazak u EU, a to je snažno zalaganje Vašingtona, mnogi procjenjuju i snažni američki pritisak da se Turskoj što prije odredi datum ulaska u Uniju.

Zaključak

Od ranih početaka, evropska integracija je geografski bila vezana isključivo za Evropu. Ona se smatrala braniocem slobode, što je bio zgodan način svrstavanja uz slobodni svijet, i distanciranja od fašističkog dijela svoje bliske prošlosti. Kao što je D'Esten potvrdio, mnogi intelektualci su isticali korijene koji su vezani za isključivo evropsko-zapadne vrijednosti koje simboliziraju hrišćanstvo i rimsko pravo. Pri tome, niko se nije ni zamislio nad činjenicom da je hrišćanstvo poniklo na Bliskom istoku i da je u svom ranom širenju bilo zastupljano kako u Aziji tako i u Africi. Muslimani, Jevreji pa čak i pravoslavni hrišćani izostavljani su iz nove evropske slike. Danas ovo potiskivanje se pokazuje punom svijetlu. Grčka više neće biti jedina zemlja pravoslavnog hrišćanstva. Muslimanska populacija, čija su prava garantovana evropskim zakonima, u samoj Evropi postaje sve veća (već sada broji oko 20 miliona).

Staro shvatanje Evrope kao personifikacije hrišćanstva otežava poimanje socijalnih posljedica evropskog uspjeha – kulturne raznolikosti i sve većeg kretanja ljudi. Kako stanovništvo Evrope sve više stari, njeni građani moraju prihvatiti činjenicu da su imigranti prijeko potrebni ako evropska privreda na duži rok želi da ostane konkurentna u odnosu na američku. Pojednostavljeno rečeno, članice EU moraju da biraju između ekonomskog prosperiteta i očuvanja ili ostatka starog hrišćanskog kluba Evrope. Da se dobiju obadvije stvari nije moguće. Već sama odluka da se EU proširi pokazuje da je izbor već učinjen. Uzastopna proširenja EU izbrisala su sliku o

Evropi šestorice – koliko je bilo originalnih potpisnika Rimskog ugovora. Ali, ona i pokreću pitanja gdje će se buduće proširenje zaustaviti. Evropa se nekada nije posebno opterećivala odnosima sa svojim istočnim susjedima, nego je prepuštala da istočnu politiku vodi Amerika kao supersila. U vremenu kada političke tenzije rastu oko Mediterana i Crnog mora, evropska politika iz američke sjene nije više moguća. Evropa jednostavno mora preuzeti svoj dio odgovornosti za svjetsku politiku tj. gledati šta se to dešava na njenim granicama. To pokreće i pitanje gdje će biti geografske granice Evropske unije na istoku? Da li se Rusija treba priključiti ili ne? Isto pitanje važi i za zemlje Magreba, s kojima Evropska unija sve više razvija ekonomske odnose. Zašto bi geografija ili religija bile kriterij izbora budućih članica? Evropa treba da raste zahvaljujući demokratskim i ekonomskim vrijednostima, a ne mapama i plemenskim pripadanjem.

Kako će Evropa definisati svoje granice – prevashodno je političko pitanje. Velika proba za EU jeste i tretman Turske. Turska želi u EU i dobro je što je na samitu u Kopenhagenu postavljena makar i labava vremenska odrednica, koja praktično ističe, i puni rezultat znat će se već u decembru ove godine. Svima je već jasno da članstvo Turske može da bude realizovano možda tek kroz 10–15. godina. Ali to ne znači da nema razloga za brigu. Kada pregovori otpočnu, onda nema povlačenja jer bi to moglo da izazove talas antievropskog pa čak i antihrišćanskog raspoloženja u Turskoj.

Turska na svom putu u Evropu ima još mnogo toga da uradi. Nužno je riješiti pitanje tretmana disidenata, etničkih manjina, zatvorenika itd... Uticaj generala u političkom životu Turske je i dalje veliki, ako ne i presudan. Nova vlada u Turskoj i njeni odnosi sa religioznim naslijeđem ponekad znaju podsjećati na dileme koje je imala Evropa prije više od pola stoljaća. Shvatanje Evrope kao grupe isključivo hrišćanskih država mora postati prošlost ukoliko Evropska unija želi da nastavi svoju uspješnu priču započetu pedesetih godina prošlog stoljeća. Članstvo Turske u EU jedinstvena je prilika da Evropa i muslimanski svijet pokažu da sukob dvije velike civilizacije modernog svijeta nije njihov jedini način komunikacije.

Evropska unija će, u perspektivi idućih dvadeset godina, sa sadašnjih 25 članica porasti na 33 ili 35 ako nastavi ovakvom politikom rasta. Sa kojim bi se onda pravom državama koje, bez sumnje, historijski i kulturno pripadaju Evropi a još uvijek se nalaze u čekaonici Evropske unije, moglo odbiti pristup ako se bore za demokratiju i tržišnu privredu? Sa posljednjim proširenjem Evropske unije, krenulo se putem koji će na kraju dovesti do sveevropske unije od Atlantika do Crnog mora i od Sjevernog rta do Sredozemnog mora. Bilo bi smiješno probleme koji su u vezi sa jedinstvom i unutrašnjim ustrojstvom Unije projicirati prvenstveno na Tursku i neke bal-

kanske zemlje – osim ako se ne želi razliku između kršćanstva i islama istaknuti kao odlučujući kriterij.

Ova linija demarkacije je koliko opasna toliko i anahronična. Ona pogrešno tumači sekularizam Zapadne Evrope i ignorira muslimansku imigraciju. Već danas u Evropskoj uniji živi od 15–20 miliona muslimana. Oni već odavno pripadaju jednoj Evropi koja se ne definiše zajedničkom vjerskom pripadnošću, nego zajedničkim političko-kulturnim vrijednostima. Naposljetku, interes Evropske unije trebao bi biti da se njenim proširenjem unutrašnje razlike ne prodube do nivoa konflikta, tako je i stanovnicima zemalja koje teže uključenju u interesu da se još u procesu približavanja osigura ne samo materijalni standard nego i kvaliteta života koju već pruža društvo Evropske unije.

Abstract

This integration had been geographic tied exclusive from one's own genesis for Evropu. She has thought the freedom braniocem the part one's own close past herself why well fashion the svrstavanja by free world, and the distancira from fašističkog. Just as is he DzEsten confirm the educated people are emphasize, the many which have binded the roots the exclusive value which evropsko-is getting stuck in are symbolizing hrišćanstvo and the Roman law. He is not by this, Nike the nor imagine himself above fact he is that he hrišćanstvo come from on close east it is giving and zastupljano the spreading how in Asia so and in Africa to all wound. The Moslems have omitted, Jevreji so even and the Orthodox hrišćani from new evropske type. The pushing is appearing today this the full light. Higher Greece is not the only one country of the Orthodox hrišćanstva. The Moslem populations of stop in alone Evropi (already today broji towards 20 miliona) and evropskim the dead-letters growing whose true garantovana.

Old social the understanding Evrope as the poslijedica evropskog efficiency the personifications the hrišćanstva otežava understanding the man moving the cultured multiplicity and growing. The populations have to accept how old Evrope increasingly, the fact her townsmen the immigrants are absolutely necessary that the evropska economy is wishing if on longer deadline it is staying that concurrent with American. It would be simplified the EU have to the members they are electing that between economic prosperities they standing guard and or the rest old hrišćanskog club Evrope. The both thing is giving are getting himself Indeed. The alone decision is giving already the EU is expanding is showing the electing is that you would

be made than. Successive have converted a fraction the EU erase o of the six the type the male persons Evropi what had been originalnih the Roman agreement signer. She is moving but, and the demands future will convert a fraction to stop herself where. He Evropa is not in old days special burden the relations himself with one's own eastern neighbors 1..3. they is surrender than America is conducting that the super-powers the eastern politics as. The tensions are growing in tense when political around Mediterranean it have to and the Black the evropska politics is not shading, higher possible from American. Terse Evropa have to take over the responsibilities to watch one's own part for world politics i.e. šta himself this dešava on her borders. Is this moving the demand will be the geographic borders and of union on Istoku where Evropske? Is the chick not connecting Russia or? The demand weigh the same he of unions and for countries Magreba with who scatter Evropska increasingly economic are carrying off. Why the geography or the religija bile the choice future members the criterion? He Evropa is needing he is growing that democratic thanks to and the economic values they is not treating, the maps they belonging and clan.

One's own border definisati how Evropa primarily the political demand. Big have tried for EU the treatment is wishing and Turske.Turska into EU good is and why samitu on would be constituted in Copenhagen which practical is emphasizing though and the loose weather points of reference the full result will know and already to decembru themselves this years. He is all terse is giving than the fellowship of Turkey may be able the 15 year realizovano that maybe only through 10-. This is rising is meaning but it is not possessing that the reason for worry. The negotiations are beginning when the withdrawal is not possessing then would this be be able because the antievropskog is provoking that talas so even antihrišćanskog putting into a good mood and in Turkey.

Turkey is possessing on one's own way to Evropu encore she is giving this uradi much. Necessary is solving the treatment demand the disidenata, the ethnic minorities, the prisoner etc...He Uticaj of general is and distant big to political life Turkey it is rising, if and crucial. New is ruling in Turkey her is carrying off and with religious heritage it are knowing to remind sometime the stoljaća has had the pole whom Evropa before more than on dilemmas. The understanding have to become exclusive Evrope as the states the groups hrišćanskih the past it of unions is wishing when and if Evropska it is continuing that it uspješnu one's own the quiet year priću initiated the 50-. the past centuries. The fellowship of Turkey is the opportunity unitary into

EU the Moslem worlds are showing that Evropa and the clash is not that the two big their only one fashion communications the modern world civilizations.

The twenty year of unions Evropska in perspective will grow up next on 33 or the 35 with the present 25 member he is continuing if the such politics growth. Which would belong with whom then the true states, without doubt, history and the cultured she Evropi is treating herself they are residing still of union in waiting room Evropske the admission would be able to refuse, the wrinkle democrat if for herself and the market economy?. I poslednjim converting a fraction with you Evropske of union would start on the way which the sveevropske of union will bring after all yourself to from Atlantic to Black you have to the rta have to and from Northern to Mediterranean. They have been the funny problems whom as to the unity,unities the Unions to project and having precedance on Turkey and a Balkanic countries the interior organization he is rising unless he is wishing himself the difference between Christianity the decisive criterion to emphasize and the Islam as.

Demakracije this is what dangerous the lines so much and the anahronična. That is misreading sekularizam Zapadne Evrope he is ignoring and the Moslem immigration. The 20 miliona of Moslem is living already today to Evropskoj the union from 15-. They are not belonging the one Evropi himself whom definiše the common religious belonging, than political-the cultured values already long ago common. He then on the interest of union, Evropske, need would be the difference converting a fraction that are not deepening oneself to level conflict her the interior it is, so which are conducting incorporate and the inhabitants the približavanja is giving the countries for the sake of encore in court trial the alone material models is insuring itself than and is not extending the qualities life whom of union the society already Evropske.

Literatura

1. *Evropska unija i zemlje bivše Jugoslavije*, Zekerija Smajić – sense.eic. Sarajevo 2002. godine.
2. *Globalizacija i novi svetski poredak*, dr Vojislav Mićović, Beograd, 2001. godina.
3. [www.europa.eu.int/scadplus/legen s 40000 html TUR](http://www.europa.eu.int/scadplus/legen/s40000.html)
4. www.europa.eu.int/comm/enlargement./index.htm
5. www.europa.eu.int/comm/enlargement/turkey/

6. Institute for War and Peace Reporting od 14.10.2004. godine.
7. www.hrt.hr
8. www.dnevnik.com.hr
9. www.serbian.co.uk
10. www.index.hr
11. www.hsp1861.hr
12. www.bosnia.ba
13. www.eicc.biznet.hr/EU
14. www.setimes.com
15. www.bljesak.info

Nataša Kuzmanović

*Mentor: mr Nikola Jovanović, Kancelarija za pridruživanje Evropskoj uniji
Vlade Republike Srbije*

ISTOČNO PROŠIRENJE EVROPSKE UNIJE

Evropska unija je jedinstven fenomen u novijoj svjetskoj historiji. Nastala je nakon II svjetskog rata, prvenstveno kao plod želje zapadno-evropskih lidera da se ekonomskim i političkim zbližavanjem evropskih zemalja spriječi eventualni novi sukob na kontinentu. U svojoj historiji, ova nadnacionalna tvorevina je imala nekoliko faza proširenja. Prvi maj 2004. godine ostaće upamćen kao dan kada je broj članica Evropske unije povećan za deset novih zemalja, što predstavlja najveće i najkompleksnije proširenje do sada. Elaboraciju ovog velikog događaja, počecemo kratkim hronološkim pregledom razvoja evropskih integracija do sada, te predstavljanjem organizacione strukture i najvažnijih institucija Evropske unije. Nakon toga, opisacemo opsežan proces priprema za ulazak u Evropsku uniju koji su morale proći sve nove zemlje članice iz centralne i istočne Evrope, i predstaviti glavne alate pomoću kojih je Evropska unija pružala pomoć na tom putu. Pored toga prikazaćemo kroz koje je to pravno-institucionalne i ekonomske promjene morala proći sama Evropska unija, kako bi bila spremna za funkcionisanje članstva od 25 zemalja. Na kraju, pokušacemo da sublimiramo posljedice posljednjeg proširenja i istaknemo prednosti koje se time stiču, kao i negativne efekte i probleme sa kojima se ovako proširena Evropska unija suočava.

Generalno, istočno proširenje je veliki korak za građane kako novih država članica, tako i Evropske unije, a historijski značaj se manifestuje u činjenici povezivanja zemalja podjeljenih po raznim osnovama u proteklom vijeku. Iako do prave ravnopravnosti treba preći još dug i težak put, nadamo se da će ova pobjeda zajedništva biti trajan i neizbrisiv temelj za dalji civilizacijski napredak, ne samo u Evropi nego i u svijetu.

Nastanak evropskih integracija

Začetak današnje Evropske unije vezan je za uspostavljanje Evropske zajednice za uglj i čelik 1951. godine. Ovim činom, šest država (Francuska, Italija, SR Njemačka, Holandija, Belgija i Luksemburg), složile su se da svo-

je nacionalne politike proizvodnje, eksploatacije i trgovine ugljem i čelikom usklade i zajedno vode. Naredni bitan događaj vezan je za 1957. godinu, kada je u Rimu potpisan Ugovor kojom su stvorene Evropska ekonomska zajednica (EEC) i Evropska zajednica za atomsku energiju (EURATOM). Ovo je bila početna faza „projekta jedinstvenog tržišta“, i tom prilikom šest zemalja osnivača uspostavilo je slobodno kretanje ljudi i roba u okviru granica Zajednice. Tri zajednice imale su zajednički Parlament i Sud pravde, dok su zadržane posebne komisije zajednica. 1967. godine, tri zajednice su spojene u jedinstvenu Evropsku zajednicu, sa jednim setom institucija. Sve tarife između država članica su uklonjene. Prvo proširenje desilo se 1973. godine, kada su Uniji pristupile Danska, Irska i Velika Britanija, Na Samitu u Parizu 1974. godine, dogovoreno je uspostavljanje Evropskog savjeta. Završnim aktom u Helsinkiju, određena je buduća politika bezbjednosti i saradnje na teritoriji EC. Evropski monetarni sistem (EMS) stupa na snagu 1979. Drugo proširenje desilo se 1981, kada je Evropskoj zajednici pristupila Grčka. Treće proširenje, kojim su pristupile Španija i Portugalija, desilo se 1986. godine. Iste godine stupio je na snagu Jedinstveni evropski akt, s ciljem stvaranja Evropske unije kao nadnacionalne političke i ekonomske tvorevine. Jedinstvenim evropskim aktom uvedene su četiri slobode: sloboda kretanja kapitala, ljudi, roba i usluga, a ovaj dokument je pružio pravnu osnovu za harmonizaciju nacionalnih regulativa u mnogim područjima, vezano za funkcionisanje jedinstvenog unutrašnjeg tržišta. Devetog novembra 1989. godine srušen je Belinski zid i Njemačka se ujedinjuje. Nakon što je 1990. godine potpisan sporazum iz Šengena, ugovorom u Maastrichtu iz 1992. godine postavljeni su temelji Evropskoj uniji, kojoj su se 1996. pridružile Austrija, Finska i Švedska. Evropska unija je dobila zajedničku monetu evro 2002. godine, a 2004. desilo se najveće proširenje u istoriji evropskih integracija, kada je članstvo u Evropskoj uniji ostvarilo 10 zemalja centralne i istočne Evrope. U arhitektonskom smislu, Evropska unija je predstavljena kroz tri stuba. Prvi stub čine zajednice ESCS, EEC i EURATOM. Drugi stub čini zajednička spoljna i bezbjedonosna politika, a treći saradnja u oblasti policije i pravosuđa. Sva tri stuba imaju iste organe, ali različite nadležnosti. Samo u prvom stubu organi zajednice djeluju nadnacionalno, dok su drugi i treći stub i dalje na nivou međudržavne saradnje. Osnovne institucije EU čine: Savjet ministara, Evropski savjet, Evropska komisija, Evropski parlament i Evropski sud pravde.

Proširenje je sastavni dio razvoja Evropske unije od njenog postanka. Istorijske činjenice o teritorijalnom proširenju su jasne: Velika Britanija, Irska i Danska su pristupile Evropskoj zajednici 1973. godine; godine 1981. Grčka; pet godina kasnije Španija i Portugalija; i 1995. godine Finska, Švedska i Austrija. Zbog toga, neki autori, koristeći geografsku terminologiju, razlikuju 4 faze proširenja, pa je tako proširenje 1973. godine zapadno, 1981.

i 1986. godine južno, sjeverno 1995. godine, a po istoj analogiji proširenje 2004. godine je nazvano istočnim. Fenomen proširenja je postao immanentan pojmu Evropske unije. U praksi, može se reći da Evropsku zajednicu, i kasnije Evropsku uniju karakterišu dva paralelna procesa: proces produbljivanja integracija i proces proširenja. Oba procesa su povezana i međusobno zavisna. Generalno, karakter procesa proširenja je uvijek u zavisnosti od stepena unutrašnje integracije; stepen produbljivanja integracije ima efekta na dalje forme proširenja. U pravnom smislu, Evropska unija se doživljava kao entitet koji egzistira između međunarodne organizacije i konfederalne jedinice. Ipak, razvoj Zajednice od 1952. godine do danas potvrđuje postepenu dominaciju nadnacionalnih oblika. Početak ovih trendova može se vezati za stvaranje projekta zajedničkog tržišta. Sljedeći korak bio je uspostavljanje jedinstvene valute, kojim je dostignut najveći stepen ekonomske integracije i stvorena osnova za političku uniju kao sljedeći korak u ovom procesu. Prihvatanjem ugovora o Evropskoj uniji 1992. godine, zemlje članice su jasno deklarirale svoj interes u izgradnji ne samo jedinstva u spoljnim poslovima, već i u oblasti bezbjednosti, zajedničke administracije i unutrašnjih poslova. Ipak, postepeno kretanje ka nadnacionalizaciji u sve većem broju oblasti bilo je limitirano različitim faktorima. Jedan od njih bila je velika raznolikost u ekonomskom i političkom smislu zemalja članica, koja se permanentno povećavala sa svakim novim proširenjem. Primanje novih članica donijelo je opasnost slabljenja već postignutog nivoa integracije, a istovremeno je predstavljao i finansijski teret koji se manifestovao u povećanom pritisku na zemlje platiše u zajednički budžet. Želeći da spriječi eventualno razvodnjavanje postignutog stepena integracije kao posljedicu proširenja, Zajednica je usvajala strategiju kako bi minimizirala ovu opasnost. U tom smislu, još od prvog proširenja, prijem novih članica je bio praćen definisanjem novih ciljeva integracije. Usvajanje budžetskih paketa Delores 1 i 2, te Agenda 2000, uvođenje Evropske političke saradnje, amandmani na ciljeve integrisanja Jedinstvenog evropskog akta, te koncept ekonomske i monetarne unije, predstavljeni prije četvrtog proširenja, mogu se posmatrati kao primjeri reakcija Zajednice na prijem novih članica. Kao rezultat ovih promjena, javljao se porast zahtjeva koji su se postavljali pred nove zemlje kandidate.

Ulazak deset novih zemalja 1. maja 2004. godine

Ulaskom novih članica, broj stanovnika Evropske unije raste na 450 miliona. Ovo je više nego populacija Sjedinjenih Američkih Država i Rusije zajedno. Svih 10 zemalja centralne i istočne Evrope krenulo je u proces prik-

ljučenja zato što vide svoje prirodno mjesto unutar Evropske unije, djeleći sa njom ciljeve slobode, demokratije i prosperiteta. Zemlje centralne i istočne Evrope nisu samo fizički dio Evrope, one predstavljaju nedjeljiv dio evropske istorije i kulture, a u nekim periodima igrale su ključnu ulogu u zbivanjima tog vremena. Ukratko o njima.

Baltičke zemlje

Estonija je najsjevernija baltička država. U najvećoj mjeri zemlja je ravne konfiguracije, sa oko 1.400 jezera i 1.521 ostrvom. Većinu zemljišta čine obradive površine i šume. Glavni grad Talin spada u najočuvanije srednjovjekovne gradove, a turizam čini oko 15% estonskog BNP-a. Estonija ima značajnu rusku nacionalnu manjinu, i jednu od najvećih stopa internet konekcije na svijetu.

Latvija je zemlja sa velikim šumskim prostranstvima koja daju sirovinu za drvenu industriju i industriju papira. Latvija takođe proizvodi mnoga potrošačka dobra, tekstilne proizvode i mašinske dijelove. Okolina je bogata divljim životinjama, a ribarenje je najčešća aktivnost. Po etničkom sastavu, populaciju čine 56% Latvijaca i 30% Rusa.

Litvanija je najveća baltička država. Ima desetine jezera, rijeka i veliko šumsko bogatstvo, te oko 99 kilometara pješčane morske obale. Oko 80% populacije čine Litvanci, 11% su Poljaci i 7% Rusi. Litvanija je nekad bila centar velike imperije koja se protezala od Baltičkog do Crnog mora. U Litvaniji se nalazi selo Bernotai, koje je geografski centar Evrope.

Poljska je najveća zemlja među 10 novopridošlih članica Evropske unije. Poljska država ima hiljadugodišnju tradiciju, i bila je u središtu evropskog kulturnog i političkog razvoja još od srednjeg vijeka. U šesnaestom vijeku bila je jedna od najmoćnijih zemalja Evrope. Poljska je zemlja sa jednom od najvećih poljoprivrednih populacija u Evropi. Bogata je mineralnim nalazištima, uključujući ugalj, razne metale i mineralne soli. Rudnik soli Velicka (Wieliczka) je jedna od najstarijih industrijskih kompanija koja još radi na svijetu. Univerzitet u Krakovu, osnovan 1364. godine, je jedan od najstarijih univerziteta u Evropi.

Centralna Evropa

Češka republika je bila dio Habsburške imperije oko 300 godina. Nezavisnost je stekla kao dio Čehoslovačke 1919. godine. Češka je bila jedna od najindustrijalizovanijih država prije II svjetskog rata. Mirnim razlazom od Slovačke, 1993. godine, postala je zasebna nezavisna država. Glavni grad Prag, star preko 1.000 godina, je jedan od najposjećenijih gradova u Evropi,

odmah nakon Pariza. Češka je proizvođač svjetski poznatog piva i mineralne vode koja proističe iz više od 900 prirodnih izvora, što predstavlja svjetski rekord.

Slovačka, bivša članica Habsburške imperije, je postala nezavisna država nakon razlaza sa Češkom 1993. godine. U to vrijeme morala je da izgradi centralnu administraciju i odvojen monetarni, bankarski i poreski sistem. Glavni grad Bratislava, koji leži na rijeci Dunav, je bogat srednjovjekovnom i baroknom arhitekturom. Etnički, populacija se sastoji od 86% Slovaka, a najveću nacionalnu manjinu čine Mađari.

Mađarska je zemlja čiji je glavni grad sastavljen od dvije polovine, Budima i Pešte, koje leže na rijeci Dunav, nekoliko stotina kilometara niže od Bratislave. Grad je bogat historijom i kulturom, i poznat po svojim ljekovitim izvorima. Zapadni dio zemlje je brdovit, a istočni čine plodne ravnice. Jezero Balaton, popularna turistička destinacija, je najveće jezero centralne Evrope. Mađarska je vrlo muzikalna zemlja, čija je tradicionalna folk muzika bila inspiracija velikom kompozitoru Francu Listu. Mađarski jezik je veoma različit od ostalih evropskih jezika, a daleku sličnosti ima samo sa finskim i estonskim jezikom.

Slovenija je bila prva republika bivše SFRJ koja se odvojila i potražila svoju budućnost u evropskim integracijama. Glavni grad Ljubljana je osnovan još u rimsko doba i njegova arhitektura je protkana motivima iz perioda Habsburške imperije. Najveću turističku atrakciju zemlje čini Postojnska jama, čuvana po svojim praistorijskim vodenim životinjama.

Mediterranska ostrva

Malta je uvijek bila stjecište raznih civilizacija i njena istorija se proteže tokom hiljadu godina. Turizam je vrlo važna djelatnost na Malti, ali i druge usluge doživljavaju procvat, posebno finansijske i usluge transporta. Lokalni jezik je blizak arapskom, a drugi službeni jezik je engleski.

Kipar je dugo bio raskrsnica Evrope, Azije i Afrike i još uvijek ima mnoge tragove iz romanskog, vizantijskog i venecijanskog perioda. Glavna ekonomska aktivnost ostrva je turizam, komercijalno pomorstvo, izvoz tekstilnih i farmaceutskih proizvoda, kao i usluge.

Kako je tekao proces pridruživanja

Prvog maja 2004. godine desilo se najveće proširenje u istoriji Evropske unije, kada je u njeno okrilje pristupilo deset novih zemalja. Članice EU postale su: Mađarska, Češka, Slovačka, Poljska, Litvanija, Latvija, Estonija, Slovenija, Kipar i Malta. Ovo je do sada najveće proširenje Evrop-

ske unije, i predstavlja svojevrsan eksperiment za njeno dalje funkcionisanje, od čega svakako zavise buduća proširenja, kao i produbljavanja integracija unutar Evropske unije.

Početak pridruživanja započeo je ugovorom o pridruživanju koje su zemlje centralne i istočne Evrope potpisivale sa Evropskom unijom početkom devedesetih godina prošlog vijeka. Ovaj, tzv. Evropski sporazum predstavlja međunarodno-pravni ugovor koji se potpisuje sa ciljem da se podrži demokratizacija zemalja kandidata, stvaranje pravne države, poštivanje ljudskih prava i razvoj tržišne ekonomije. Evropski sporazum pruža pravni okvir za bilateralne veze između zemalja kandidata i Evropske unije. Pokriva saradnju vezanu za trgovinu, politiku i približavanje pravnih sistema, industriju, zaštitu okoline, saobraćaj, carine i kulturu. Ovim ugovorom, Evropska unija ostvaruje privilegovane ekonomske odnose sa državama kandidatima, a asimetričnost je izražena u bržoj liberalizaciji trgovine Evropske unije od liberalizacije pridruženih zemalja. Krajnji cilj je stvaranja zone slobodne trgovine u zadatom periodu. Najbitniji momenat ugovora jeste eksplicitan navod o perspektivi budućeg članstva u Evropskoj uniji.

Mađarska je podnijela zahtjev za pristupanje Evropskoj uniji 1994. godine, a zatim i ostale države (posljednja je to učinila Slovenija 10.06.1996). Sam proces teče na sljedeći način: države upućuju Savjetu zahtjev za pristupanje, a Savjet traži mišljenje Komisije. Nakon što sasluša mišljenje Komisije, Savjet jednoglasno donosi odluku o započinjanju pregovora sa državom koja je uputila zahtjev za pristupanje (kandidatom za članstvo). Predmet pregovora EU sa kandidatima jeste njihovo prihvatanje tekovina Zajednice (tzv. *acquis communautaire*). *Acquis communautaire* sadrži više od 80.000 stranica zakona Evropske unije, podijeljenih na 31 poglavlje. Poglavlja se „otvaraju“ za pregovore i nakon što država kandidatkinja ispuni postavljene standarde u konkretnom poglavlju ono se „zatvara“. Važno je istaći da se ne pregovara oko postavljenih standarda i uslova već samo oko rokova dostizanja ovih standarda i prelaznih rješenja, koja odobrava Savjet jednoglasno. Nakon što se sva poglavlja zaključe, usvajaju se u paketu i slijedi sklapanje ugovora o pristupanju. U tom smislu, Savjet traži mišljenje Komisije o pristupanju države kandidatkinje, koje ga ne obavezuje. Evropski parlament takođe mora apsolutnom većinom glasova da se saglasi sa prijemom novih članica. Nakon toga Savjet jednoglasno donosi odluku o prijemu novih članica. Slijedi svečano potpisivanje ugovora o pristupanju od strane šefova država i vlada svih država članica, te države kandidatkinje, a potom proces ratifikacije ugovora o pristupanju u svim državama članicama EU i potencijalnoj državi članici i tek nakon ovoga kandidat postaje punopravni član Evropske unije.

Odmah nakon pada Berlinskog zida 1989. godine, Evropska unija je uspostavila diplomatske veze sa zemljama centralne i istočne Evrope. Ubrzo zatim otklonila je kvote na uvoz za veliki broj proizvoda, proširila generalni sistem preferencija i tokom nekoliko narednih godina zaključila trgovačke aranžmane sa većinom zemalja centralne i istočne Evrope.

Da bi pomogla zemljama koje su aplicirale za članstvo u Evropskoj uniji da sprovedu za to neophodne reforme, Unija je pružila finansijsku pomoć kao dio svoje predpristupne strategije. U tom smislu, 1989. godine kreiran je PHARE program, sa ciljem da pruži finansijsku podršku zemljama centralne i istočne Evrope u njihovim naporima za poboljšanje ekonomije. Ovaj program prvenstveno uključuje mjere za institucionalnu izgradnju, praćenu investicijama, kao i mjere dizajnirane za promovisanje ekonomske i društvene kohezije. PHARE program spada pod odgovornost Generalnog direktorata za proširenje, koji je takođe odgovoran i za sveobuhvatnu koordinaciju predpristupne asistencije, koja obuhvata još i ISPA i SAPARD programe. ISPA program pruža podršku investicijama u saobraćaj i okolinu, a SAPARD program daje podršku poljoprivrednom sektoru i razvoju ruralnih područja. Kipar i Malta su primale predpristupnu pomoć preko sličnih instrumenata i aranžmana, koji su sa ovim zemljama uspostavljeni tokom sedamdesetih godina.

Na Samitu u Kopenhagenu 1993. uspostavljeni su tzv. „Kopenhagenski kriterijumi“, čije ispunjavanje je uslov za prijem u Evropsku uniju. Kriterijumi se odnose na:

- stabilnost institucija koje garantuju demokratiju, pluralizam, vladavinu prava, ljudska i manjinska prava;
- tržišna privreda koja funkcioniše i može da izdrži pritisak konkurencije na unutrašnjem tržištu;
- sposobnost preuzimanja prava i obaveza koji proizilaze iz članstva u Uniji;
- privrženost ciljevima političke, ekonomske i monetarne unije.

Procjenu postignutog napretka u ispunjavanju kriterijuma tokom priprema za pristupanje daje Evropska komisija. Evropska komisija šalje redovne izvještaje Savjetu, i ovi izvještaji bili su baza na osnovu koje je Savjet donosio odluku o vođenju daljih pregovora, ili njihovom proširenju na druge zemlje. Od prvog izvještaja, koji je podnesen u novembru 1998. godine, Komisija je prezentovala nekoliko izvještaja na godišnjoj osnovi. U svom petom izvještaju, koji je podnesen u oktobru 2002. godine, Komisija je preporučila Evropskom savjetu da Kipar, Češka, Estonija, Mađarska, Latvija, Litvanija, Malta, Poljska, Slovačka i Slovenija ispunjavaju političke i eko-

nomske kriterijume, te da su spremne za članstvo u Evropskoj uniji. Iste godine, Evropski savjet u Kopenhagenu odobrio je pristup ovih 10 zemalja, i njihov ulazak u Evropsku uniju određen je za maj 2004. godine.

Predpristupna strategija

Krajem 1994. godine, na samitu Evropskog Savjeta u Esenu definisana je Predpristupna strategija kojom se zemlje centralne i istočne Evrope pripremaju za članstvo u Evropskoj uniji. Strategija se bazirala na četiri osnovna elementa:

- implementacija evropskih sporazuma;
- PHARE program finansijske pomoći;
- strukturalni dijalog koji okuplja sve zemlje članice i zemlje kandidate na diskusiji o pitanjima od zajedničkog interesa;
- učestvovanje u programima i agencijama Evropske zajednice.

Osnovu predpristupne strategije čine PHARE program, ISPA i SAPARD programi. Putem ovih programa zajedno, godišnje se davalo oko 3 milijardi evra za pomoć pri prilagođavanju za članstvo u Evropskoj uniji. Pored toga, posebnim dogovorom u predpristupnoj pomoći, Kipar i Malta su zajedno primile oko 95 miliona evra u periodu 2000–2004. Pored toga, 1998. godine lansiran je proces, poznat kao „twinning“, sa namjerom da pomogne zemljama kandidatima pri razvijanju moderne i efikasne administracije, jednake onoj u zemljama Evropske unije. Program je identifikovao i podržao projekte pomoću kojih administrativna tijela mogu da nauče kako da rukuvođe ključnim područjima politika Evropske unije (poljoprivreda, okolina, regionalni razvoj, pravosuđe i unutrašnji poslovi). Dio procesa je uključivao angažovanje eksperata iz postojećih zemalja Evropske unije za svaki projekat za period od najmanje dvanaest mjeseci i savjetnika i mentora koji su zaduženi za lokalne zvaničnike. U periodu od 1998. do 2002. godine sprovedena su 683 projekta.

PHARE

PHARE program je jedan od tri predpristupna instrumenta finansirana od strane Evropske unije kojim se pomagalo zemljama tokom procesa pridruživanja Evropskoj uniji. Bio je to prvi konkretan odgovor Evropske unije na neophodnu pomoć bivšim komunističkim zemljama da prođu kroz tranziciju ka višestranačkoj demokratiji i tržišnoj ekonomiji. Kreiran 1989. godine, prvenstveno kao pomoć Mađarskoj i Poljskoj, prvim zemljama koje su se

oslobodile komunizma, vrlo brzo je proširen na sve zemlje kandidate iz centralne i istočne Evrope. Korist od ovog programa do 2000. godine imale su i zemlje zapadnog Balkana, kada je ovu ulogu 2001. godine preuzeo CARDS program.

Od svog nastanka, PHARE program se koncentrisao na projekte pružanja pomoći kako bi se osiguralo da nove zemlje imaju administrativnu sposobnost da odgovore na prava i obaveze koje proizilaze iz članstva u Evropskoj uniji. Ideja je bila da zemlje steknu sposobnost za efikasno korištenje finansijske pomoći Evropske unije, i pripreme se za primjenu pravila Evropske unije u potpunosti i korektno. Pored toga, PHARE podržava investicije u infrastrukturne projekte. Phare program je u potpunosti fokusiran na prioritete iz *Mape puta* i *Partnerstva za pristup*. Ova dva dokumenta definišu sveobuhvatne prioritete koje zemlja kandidat mora da ispuni, kako bi se pripremila za pristupanje Evropskoj uniji. *Partnerstvo za pristup* je sastavljeno za svaku zemlju posebno, i pruža pregled prioriternih područija u kojima zemlja mora da ostvari napredak, te daje nacrt modusa podrške PHARE programa ovim akcijama. Drugu bazu predpristupne strategije čini *Nacionalni program za usvajanje Acquis-a*, kojim se definiše vremenska tabela, te procjenjuje vrijeme i trošak svih koraka potrebnih da bi se zemlja pripremila za članstvo. Osnovni ciljevi PHARE programa su:

- jačanje javne administracije i institucija do njihovog efektivnog funkcionisanja unutar Evropske unije;
- promocija konvergencije sa širokom legislativom Evropske unije (acquis communautaire) i redukovanje potrebe za tranzicionim periodom;
- promocija ekonomske i društvene kohezije.

Hiljade projekata je implementirano širom centralne i istočne Evrope, i oni u svojoj veličini variraju od multidržavnih projekata do lokalnih šema. Ovi projekti pokrivaju široki obim sektora: od nadogradnje puteva, željeznica i gradskog saobraćaja u skoro svakoj zemlji, do sistema učenja na daljinu u Poljskoj, podrške za regulatorna tijela iz oblasti komunikacija u Litvaniji, obezbijedenja medicinske opreme u nekoliko zemalja, ili podrške zaštite korita rijeke Dunav u Rumuniji.

ISPA

ISPA program je kreiran sa namjerom da finansira saobraćajne i okolišne infrastrukturne prioritete identifikovane u *Partnerstvu za pristup* 10 zemalja kandidata iz centralne i istočne Evrope. ISPA je uspostavljen u junu

1999. godine, i baziran na prijedlogu Komisije u dokumentu Agenda 2000, sa ciljem poboljšanja ekonomske i socijalne kohezije za period 2000–2006. ISPA uglavnom finansira okolinske i transportne infrastrukturne projekte, te ispada pod odgovornost Generalnog direktorata za regionalnu politiku. Isključivo fokusiranje ISPA programa na okolinske i transportne infrastrukturne mjere je omogućilo PHARE programu da se fokusira na ostale aspekte ekonomske i socijalne kohezije, čime se izbjeglo preklapanje odgovornosti u ovom polju.

SAPARD

Cilj SAPARD programa je da pomogne zemljama centralne i istočne Evrope pri rješavanju problema strukturalnog prilagođavanja svojih poljoprivrednih sektora i ruralnih područja, kao i implementaciji *acquis communautaire* koja se odnosi na Zajedničku poljoprivrednu politiku. Program je dizajniran da odgovori na prioritete identifikovane u Partnerstvu za pristup. SAPARD je takođe uspostavljen u junu 1999. godine, kao dio prijedloga Komisije u dokumentu Agenda 2000, kao program za poboljšanje predpristupne pomoći u periodu 2000–2006. Finansira samo mjere poljoprivrednog razvoja, i razvoja ruralnih područja. Spada pod odgovornost Generalnog direktorata za poljoprivredu.

Twining

Twining, kao alat za predpristupnu pomoć za izgradnju institucija, lansiran je u maju 1998. godine. Twining program pomaže zemljama kandidatima da razviju modernu i efiskanu administraciju, sa strukturom, ljudskim resursima i menadžment vještinama koje su potrebne za implementaciju *acquis communautaire*. Ovaj program omogućava administrativnim tijelima zemalja kandidata da rade sa svojim partnerima u zemljama članicama Evropske unije, te zajednički razvijaju i implementiraju projekte čiji je cilj prenos, primjena i implementacija specifičnih dijelova *acquis communautaire*. Strane se unaprijed dogovaraju o detaljnom programu rada kako bi se zadovoljili ciljevi vezani za prioriteta područja *acquis-a*, koja su definisana u Partnerstvu za pristup.

Kao uslov za priključenje, nove članice su morale da usvoje pravila i regulativu Evropske unije. Može se reći da učlanjenje u Evropsku uniju ne ostavlja netaknutim ni jedan dio pravnog poretka države i ni jednu sferu odnosa u kojoj ona djeluje. Što se promjene u domenu zakonodavne vlasti tiče, učlanjenje u Evropsku uniju znači da se iz nadležnosti nacionalne skupštine i vlade izuzimaju sva ona pitanja koja su uključena u oblast djelovanja Evropske unije, kojih nije malo, i koja se tiču samih osnova ekonomskog si-

stema. To praktično znači da vlada neće moći da odlučuje o carinama, taksama, uslovima kretanja roba, usluga, kapitala i radne snage, ili da usvaja mjere zaštite nacionalne industrije ili poljoprivrede. Naprosto, pravila o tome više ne piše vlada. Ona su zapisana u ugovorima o osnivanju Evropske unije ili ih donose njeni organi.

Kako se mijenjala Evropska unija

Paralelno sa procesom približavanja istočnoevropskih država članstvu u Evropskoj uniji, i sama Unija morala je da prođe kroz reforme, jer je sistem koji je prvobitno bio predviđen za šest država osnivača trebalo prilagođavati svakim novim proširenjem. Upravo zbog toga, Evropska komisija je 1997. godine sačinila dokument nazvan Agenda 2000: jača i proširena Unija, u kojem iznosi prijedloge za reformu zajedničke poljoprivredne politike, te regionalne, strukturne i kohezivne politike koje zahvataju oko 80% budžeta EU. Na tragu ovih prijedloga, Evropski savjet, u Berlinu, 1999. godine, usvojio je reformski paket mjera kako bi se ove politike prilagodile izazovima koje nosi proširenje na relativno siromašne zemlje centralne i istočne Evrope, a koje će zbog slabije razvijenosti i velikog broja agrarnog stanovništva imati ogromna potraživanja u okviru ovih politika. Najznačajnije institucionalne reforme u cilju pripreme za novo grandiozno proširenje izvršene su revizijom Ugovora na međuvladinoj konferenciji u Nici.

Ugovor u Nici

Iako su neke izmjene učinjene još 1996. Ugovorom iz Amsterdama, tek je Ugovor iz Nice konačno pripremio teren za širenje Evropske unije na maksimalno 27 država članica. Tako je reformisana Komisija, pa se njena kompozicija koja je egzistirala u Uniji od 15 članica, i kojom je 10 zemalja imalo po jednog predstavnika, a 5 zemalja po dva, promijenila u smislu da će ubuduće Komisiju sačinjavati po jedan državljanin svake zemlje članice. Takođe, utvrđena je nova raspodjela mjesta u Evropskom parlamentu i proširene su mu nadležnosti, te je izvršena nova ponderacija glasova u Savjetu. Kako proces donošenja odluka ne bi bio blokiran traženjem jednoglasnosti, proširen je broj oblasti u kojima Savjet odlučuje kvalifikovanom većinom, što se smatra jednim od najznačajnijih dostignuća Ugovora o Nici.

Agenda 2000

Očekivalo se da istočno proširenje ima veliki uticaj na regionalnu politiku, kao najvažniju politiku sa finansijske tačke gledišta. Postoje dva raz-

loga za ovo. Jedan se odnosi na činjenicu da, po prvi put, 12 zemalja koje su aplicirale (10 primljenih 1. maja 2004, plus Rumunija i Bugarska koje još čekaju na članstvo) predstavljaju zajedno 28,3 % populacije Evropske unije. Drugi se odnosi na bitnu razliku ovog proširenja u odnosu na prethodna, a koja se ogleda u činjenici da su zemlje centralne i istočne Evrope kandidati sa najsiromašnijim ekonomijama od svih dosadašnjih. Nivo BNP-a *per capita* zemalja centralne i istočne Evrope zajedno manji je od jedne trećine prosjeka Evropske unije, te od pola BNP-a koje zajedno imaju četiri najsiromašnije zemlje Evropske unije. Prema procjenama Komisije iz 1995. godine, proširenje tadašnjih strukturalnih fondova na sve članice centralne i istočne Evrope će zahtijevati dodatnih 38 milijardi evra u budžetu Evropske unije. Istovremeno, pristup ovih 10 zemalja povećaće populaciju Evropske unije ekvivalentno populaciji Njemačke, Belgije i Holandije zajedno. Sa druge strane, ekonomija novih deset zemalja je slabija od Norveške. Ovo znači da će se prosječan BNP Evropske unije smanjiti za 16%, u potpunosti mijenjajući sliku bogatih i siromašnih zemalja i regija. Pored toga, očekivalo se da će prijem novih članica imati uticaja na poljoprivredno tržište Evropske unije. Poljoprivredna proizvodnja novih članica je značajna, dok su cijene i okolinski standardi niži od onih u Evropskoj uniji. Sa nepromijenjenom zajedničkom poljoprivrednom politikom, proširenje bi izazvalo velike probleme kako po pitanju budžeta, tako i u odnosu na cijene poljoprivrednih proizvoda.

Sve ovo je ukazivalo na potrebu dubokih reformi politika Unije. Kao odgovor na izazov koji pruža istočno proširenje, Komisija je 1997. godine publikovala Izvještaj, nazvan Agenda 2000, koji je sadržavao prijedloge Komisije za reformu strukturalnih fondova i zajedničke poljoprivredne politike, predložio finansijske perspektive u periodu 2000. do 2006. godine, te dao prijedloge Komisije za strategiju proširenja.

U dokumentu Agenda 2000, Komisija je deklarirala da „ekonomska i socijalna kohezija mora ostati politički prioritet“ u proširenoj Evropskoj uniji. Nakon teških pregovora, dokument je usvojen u martu 1999. godine. Njime je utanačen sporazum o strukturalnoj politici, kojim je dogovorena suma od 213 milijardi evra za strukturalne i kohezivne fondove tokom narednih 7 godina. Broj ciljeva politike je redukovana sa sedam na tri, u skladu sa prijedlogom Komisije. Pored toga, proporcija EU populacije koja živi u regijama koje primaju pomoć u skladu sa prvom dva cilja je redukovana sa 51% na 40%. Da bi se ova promjena ublažila, pripremljeni su tranzicioni paketi pomoći za regije koje gube strukturalnu pomoć. Četiri najsiromašnije zemlje članice su dobile bitku za očuvanje kohezivnih fondova za period od 2000. do 2006. godine, sa porastom raspoloživih sredstava sa 15 na 18 milijardi evra. Mada je Agenda 2000 dala okvir za period 2000–2006, smatra se

da nije u potpunosti riješila pitanja regionalne politike nakon proširenja. Sa proširenjem, broj zemalja koji će, u skladu sa kriterijumom nivo BNP-a niži od 75% prosjeka Unije, primati pomoć iz fondova se smanjuje. Ulaskom Bugarske i Rumunije, koji se očekuje 2007. godine, nivo životnog standarda u Uniji će još više opasti, pa će neke od novopridošlih zemalja, na primjer Slovenija, preći u grupu zemalja čiji je BNP iznad 75% unijskog prosjeka, čime će postati davalac, a ne primalac iz fondova. Ovo je jedan od neriješenih problema sa kojim Unija treba da se suoči u budućnosti.

Kakve su posljedice proširenja

Pretpostavka je da se proširenjem Evropske unije širi zona slobodne trgovine, demokratije i tržišne privrede. Sa 10 novih članica stanovništvo EU se povećalo za oko 20%, dok je porast BNP-a manji od 10%. Činjenica da su nove članice znatno siromašnije od dotadašnjih 15 zemalja, te da su sve, osim Malte i Kipra, nedavno izašle iz četrdesetogodišnje komunističke diktature, ukazuje na to da će nove države zahtijevati i trebati znatno veća sredstva iz kohezionih fondova. Takođe, veliki broj agrarnog stanovništva novih 10 članica zahtjevaće ogromna preliivanja iz agrarnog budžeta. U skladu sa tim, integracija novih zemalja se vodi putem pristupa EU programima i fondovima, čime se limitirana sredstva Unije usmjeravaju na prioritetne projekte kojima su najpotrebniji. U periodu od ulaska 10 novih zemalja, 1. maja 2004. godine, do kraja 2006. godine, suma od 21,75 milijardi evra iz strukturalnih i kohezivnih fondova Evropske unije biće raspoređena na nove članice. Nove članice takođe prosperiraju iz podrške njihovim farmerima koja se pruža u okviru Zajedničke poljoprivredne politike.

Predviđa se da će veće i više integrisano tržište dati podsticaj ekonomskom rastu kako za novopridošle, tako i za stare zemlje članice. Evropska komisija procjenjuje da će pridruživanje Uniji dodati do 1% ekstra rasta svake godine za novopridošle zemlje tokom prvih deset godina članstva u Uniji. Iznos dodatnog rasta u u ostalim zemljama, iako manji, i dalje je veoma značajan. Prošireno jedinstveno tržište će omogućiti konkurenciju EU firmi sa većim poslovnim mogućnostima, kreiraće se radna mjesta i povećaće se priliv prihoda od poreza koji će vlade moći da potroše na prioritetne programe. Iskustvo Irske, Portugalije, Španije i Grčke pokazuje da članstvo može biti podsticaj rasta ranije slabih ekonomija. Prijemom novih članica, tržište EU se povećalo na 450 miliona stanovnika, što nudi neslućene mogućnosti. Očekuje se da će se, kao rezultat slobodnog tržišta, stimulisati trgovina, povećati konkurentna pozicija kompanija iz Evropske unije, otvoriti mogućnost za specijalizaciju u proizvodnji i povećan plasman proizvoda uz

iste troškove. Novopridošle članice će imati koristi od talasa investicija od strane kompanija iz Evropske unije u auto industriju, maloprodaju, bankarski sektor, te energetske i telekomunikacioni sektor. Tako, na primjer, njemački Volkswagen je preuzeo Škodu u Češkoj; francuski telekom je dioničar u poljskom operatoru TPSA; lanac maloprodaje koji je u najvećoj mjeri smješten u Francuskoj, Njemačkoj, Velikoj Britaniji, Belgiji i Holandiji je uspostavio prodajne centre širom centralne i istočne Evrope. Očekuje se da će kombinovana injekcija nove tehnologije, know-how i finansijskih investicija dati podsticaj produktivnosti, te restrukturisanju starih industrija i razvijanju novih.

Uslovi članstva dogovoreni sa novim zemljama uključuju i obavezu usvajanja jedinstvene valute evro i prihvatanje discipline ekonomske i monetarne unije (EMU). Međutim, proces priključenja evro zoni nije automatski i ne postoji jedinstvena vremenska tabela za njega. Kao što je bio slučaj i sa ranijim zemljama pridošlicama, svaka zemlja će se priključiti evro zoni u skladu sa individualnom tabelom vremena. Prije nego što budu u mogućnosti da prihvate jedinstvenu valutu, nove članice moraju da zadovolje zahtjeve EMU koji se tiču budžetskog deficita, duga, inflacije i stabilnosti deviznog kursa. U praksi ovo znači da prve zemlje neće moći da prihvate evro prije 2006. godine. Određeni broj zemalja pridošlica je već dao signale za spremnost za prihvatanje evra što je prije moguće.

Novi članovi će imati važnu ulogu u zaštiti slobode kretanja građana Evropske unije i njihove bezbjednosti. Unutrašnja mobilnost i bezbjednost u okviru EU je djelimično osigurana efektivnom kontrolom spoljnih granica Unije. Obzirom na njihov geografski položaj, nove zemlje članice preuzimaju odgovornost čuvanja velikog dijela granice Evropske unije. Da bi im pomogla u ovom zadatku, EU je pružila značajna sredstva u modernoj opremi i personalnim obukama i nastaviće sa ovim procesom do 2006. godine. Primjena mjera u ovom pogledu je u interesu novih zemalja članica, pošto su i one sada postale krajnje destinacije za ilegalnu imigraciju ili kriminal, a ne samo tranzitne tačke do drugih zemalja Evropske unije. Dodatno, interne granice između novih i starih zemalja će biti u potpunosti uklonjene jedino kada zaštita spoljne granice bude adekvatna i zasnovana na jednoglasnim odlukama zemalja članica.

Evidentno je da će i stare i nove zemlje članice imati značajnu korist od proširenja Evropske unije sa 15 na 25 zemalja. Ipak, velike promjene su uvijek uzrok i velikoj zabrinutosti, pa tako ni proširenje Evropske unije nije izuzetak.

Zbog same veličine ovog proširenja, istočno proširenje kod ljudi sa obe strane „granice“ izazvalo je dosta pitanja koja se tiču uticaja na njihove

živote i posao. Neki ljudi na zapadu su brinuli o tome da će njihovi poslovi biti ugroženi dolaskom jeftine radne snaga sa istoka, i pojavom opasnosti prenosa proizvodnje u područja sa nižom cijenom rada. Upravo radi toga, uspostavljeno je prelazno rješenje na osnovu kojeg će tržište rada za stanovnike novih 10 članica biti zatvoreno tokom narednih 7 godina. Ipak, iskustva sa prethodnim proširenjima su pokazala da, u svakom slučaju, relativno mali broj radnika emigrira u stare članice. Ukoliko fokus ekonomske politike bude na podizanju životnog standarda i povećanju ekonomskog rasta novih zemalja, kako bi se dostigli unijski standardi, logično je očekivati da će pojave migracije na zapad biti zanemarljive. Konačno, cijela ideja istočnog proširenja jeste završetak psihoze istočno-zapadne podjele i hladnog rata, i Unija bi trebalo da svoje akcije usmjeri u izravnjavanje socijalnih nejednakosti između nove i stare Evrope.

Sa druge strane, u novim zemljama članicama Evropske unije ljudi su se pitali da li njihove ekonomije mogu da izdrže konkurenciju zapadnih firmi ili da li njihovi poljoprivrednici mogu da prežive konkurenciju poljoprivrednika EU, godinama stimulisanih podrškom koju dobijaju putem zajedničke poljoprivredne politike. Drugi su brinuli da će bogatiji građani Evropske unije uzrokovati porast cijene nekretnina. Problem zaštite agrarnog stanovništva može se vidjeti na primjeru Slovenije. Ova zemlja je jedina od svih 10 novopridošlih zemalja pružala subvencije svojim poljoprivrednicima, gotovo na isti način kako je to činila Evropska unija devedesetih. Ulaskom u Evropsku uniju, ova praksa se završava, a poljoprivrednicima će u novom okruženju biti obezbjeđeno samo 25% podrške koju imaju zapadnoevropski i grčki farmeri. Na sastanku u Kopenhagenu 2002. godine, izričito je zabranjeno da novopridošla zemlja članica sama, sa svoje strane, obezbjeđuje doprinos kakav Evropska unija pruža svojim seljacima. Da bi pokušali ublažiti posljedice rješenja po kome će novopridošlo agrarno stanovništvo punu podršku Evropske unije dobijati tek nakon deset godina, odlučeno je da će zemlje članice primati Unijinu pomoć u iznosu od 10 milijardi evra u periodu od 2004. do 2006. godine. Ipak, ostaje utisak da ovakav agrarni protekcionizam Evropske unije dovodi u nepravedan položaj poljoprivrednike novih članica, i postavlja se pitanje da li će oni u ovakvoj situaciji moći da opstanu.

Na političkom nivou, neki su se pitali da li ovako veliko proširenje može da uspori produbljivanje evropskih integracija, ili razvodni trenutna dostignuća u tom pogledu. Neke zemlje su se pitale da li možda suviše brzo predaju svoju suverenost Briselu, tek nakon što su se otresle sovjetskog jarma. Strah od obima prenosa ovlaštenja sa nacionalnog nivoa na nivo Unije i pitanje suvereniteta može postati kočnica jačanja EU. Skorašnje an-

kete pokazuju da se dosta zemalja „plaši“ preuzimanja osnovnih poluga suvereniteta od strane Brisela, pogotovo imajući u vidu činjenicu da neke postojeće članice to nisu u potpunosti učinile. Tako, na primjer, Velika Britanija i dalje ne želi da se povinuje svim akcijama Evropske unije, pogotovo kad je riječ o porezu, moneti i spoljno-odbrambenoj politici. Spomenimo i pitanje Ustava, koji je usvojen i čeka da ga ratifikuju nacionalni parlamenti svih država članica, i koji na papiru poziva na jednakost svih članica. U tom duhu, postavlja se pitanje da li će Velika Britanija biti spremna da se odrekne dijela svojih beneficija, ili da li će Francuska i Njemačka pristati da naprave ustupke u reformi zajedničke poljoprivredne politike. Gdje se u takvoj konstalaciji snaga nalaze nove članice, uglavnom male i siromašne zemlje? Činjenica je da svaka od malih zemalja, zahvaljujući institucionalnom okviru Evropske unije, koji je specijalno dizajniran da pruži svakoj zemlji i njenim građanima pravo glasa, ima veći uticaj u evropskim i svjetskim poslovima nego što bi imali sami. Ipak proces odlučivanja u Uniji od 25 zemalja biće veoma kompleksan, i biće potrebno puno napora da se ostvari saglasnost o ključnim pitanjima. To se posebno odnosi na predstavljanje Evropske unije u svijetu, jer u sistemu u kome dominiraju tri velike sile, postoji sumnja da li će sve zemlje biti uključene u spoljnu i odbrambenu politiku ravnopravno. Izraženo u prostim brojevima, proces donošenja odluka je uvijek kabastiji sa 25 ministarskih delegacija koje prisustvuju sastanku Savjeta Evropske unije. Lingvistička kompleksnost se ocrtava sa 9 novih službenih jezika koji se dodaju već postojećim jedanaest. Ipak, slovenački član Evropskog parlamenta ili ministar koji sjedi u Savjetu imaće jednako pravo da govori na jeziku naroda koji predstavlja kao i njemački, francuski ili član iz Velike Britanije.

Može li se očekivati da proširena Unija razvije interne istočno-zapadne razlike o nekim pitanjima? U Uniji od 15 članova, debate o izvjesnim pitanjima podijelile su članice duž sjeverno-južne linije ili između velikih i malih zemalja. Ipak, nadati se da su ovakve koalicije specifične za individualne teme i pitanja, bez permanentnog karaktera.

Kada je riječ o zemljama koje nakon istočnog proširenja imaju direktne morske i kopnene granice sa Evropskom unijom, a koje nemaju trenutno ambicije za članstvom, EU samit 2002. godine se složio da Unija treba da izbjegne crtanje novih linija razdvajanja i djeluje u duhu promocije stabilnosti i prosperiteta na obe strane svojih granica. Dokument koji je donijela Evropska komisija u martu 2003. godine dozvoljava proširenoj Evropi da djeluje u smislu ambiciozne vizije. Ideja je da se susjednim zemljama ponude čvršće veze, kako bi se zauzvrat podržalo poštovanje demokratskih vrijednosti i implementirala politička, ekonomska i institucionalna reforma.

U tom smislu, prednosti koje pruža Evropska unija odnose se na: pravo učešća na tržištu EU, preferencijani trgovački aranžmani, bliža prekogranična saradnja, razmjena u polju nauke, kulture i edukacije, bliža saradnja po pitanju zajedničkih prijetnji bezbjednosti i prevencija konflikata, integracija u saobraćajnu, energetska i telekomunikacionu mrežu Evropske unije, povećana finansijska pomoć itd.

U svakom slučaju, istočno proširenje biće velika proba funkcionisanja Evropske unije u smislu njenih tendencija za daljim širenjem. Dio buduće agene proširenja uključuje Bugarsku, Rumuniju, vjerovatno Tursku i Hrvatku, a potom i ostale zemlje Zapadnog Balkana koje se ohrabruju da slijede svoje mape puta prema eventualnom članstvu u Evropskoj uniji.

Ideal-tip demokratije, odnosno društvo savršenog sklada ne postoji. U uslovima nesavršenog svijeta i društva poremećenih vrijednosti, sa pozadinom teških etničkih i vjerskih sukoba na evropskom kontinentu tokom raznih istorijskih perioda, Evropska unija nema alternativu. Iako će trebati dosta truda i napora da se stvori entitet ravnopravnih naroda i građana, slobode i pravednosti, Evropska unija je ipak izuzetna prilika da se pokaže kao demokratska institucija koja poštuje pojedinca bez obzira na vjeru, nacionalnost, etničku pripadnost ili socijalni status. U tom smislu, ogroman je značaj istočnog proširenja, jer primanje zemalja iz bivšeg istočnog bloka daje nadu za stvaranje Unije kao izuzetne cijeline, jedinstvene u različitosti svih nacija koje geografski i kulturno spadaju pod zajednički evropski nazivnik.

Nastala kao tvorevina velikog vizionara Žana Monea, možemo slobodno reći da je Evropska unija već do sada poslužila kao garant mira i stabilnosti između evropskih zemalja, a bez tog temelja ne može se raditi na daljoj nadogradnji društva, i stvaranju slobode i blagostanja za svakog pojedinca.

Abstract

The entry of eight Central and Eastern European countries together with Cyprus and Malta into the European Union on 1. May 2004. was a historic achievement, ending centuries of division. Europe reunited means a stronger, democratic and more stable continent, with a single market providing economic benefits for all its 450 million citizens.

The European Union has come a long way since the original six member states joined forces to create the European Coal and Steel Community in 1951. and the European Economic Community in 1957, calling upon the peoples of Europe „who share their ideas to join their efforts.“ The six became nine in 1973, and had grown to 15 by 1995. In the

meantime, the European Union (as it had become by then) had created a single market and a single currency and had expanded its economic and social agenda to foreign and security policy as well.

The latest enlargement, from 15 to 25, is the biggest in Union history. It has its roots in the collapse of communism, which offered an unexpected opportunity to extend European integration. Soon after the fall of the Berlin Wall in 1989, the European Community quickly established diplomatic relations with the countries of Central and Eastern Europe. It removed long-standing import quotas on a number of products, extended the Generalized System of Preferences (GSP) and, over the next few years, concluded Trade and Co-operation Agreements with Bulgaria, the former Czechoslovakia, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Poland, Romania and Slovenia.

In the meantime, the European Community's Phare Programme, created in 1989, set out to provide financial support for the countries' efforts to reform and rebuild their economies. During the 1990s, the European Community and its Member States progressively concluded Association Agreements, so called 'Europe Agreements', with ten countries of Central and Eastern Europe. The Europe Agreements provide the legal basis for bilateral relations between these countries and the EU. At the same time, European Union carried out institutional reform needed for the forthcoming EU enlargement with the accession of candidate countries from Eastern and Central Europe. Economic impact of the Enlargement was considered in the Document Agenda 2000.

The new member states from Central and Eastern Europe had a long way to travel. They lacked the established political, economic and legal structures that would allow them rapidly to join the Union. Because of that fact, this enlargement raised extra questions for people on both sides about the impact on their lives and jobs. However, it is considered that both old and new member states will benefit from this enlargement.

By its very nature, the European Union is destined to grow. It is open to all democratic European states that are able to take on the economic challenges of membership and to implement its rules. Even though this supranational organization has a long way to travel in order to achieve its goals, EU still presents unique opportunity for people all over the Europe, after many centuries of war and conflict, to finally accomplish stability and prosperity for today and future generations. This opportunity should not be missed.

Александар Спасеновски

ментор: *м-р Слободанка Гошева, Телеком Македонија*

РАЗВОЈ НА ОДНОСИТЕ ПОМЕЃУ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Вовед

Процесите на обединувањето на Европа се една од најчесто дискутираните теми на денешницата. За обичниот, на пример, Германец или Французин, Европската Унија претставува израз на желбата на нивните водачи, по завршувањето на Втората светска војна за воспоставување траен мир на Стариот Континент. Ова сфаќање секако дека е точно и истото претставува една од причините која доведе до отпочнување на интеграциите. За просечниот Шпанец, Португалец или Грк, Европската Унија претставува нешто друго. Тие верувам и денес, Европската Унија или интеграциите ги доживуваат како дадена шанса за влез во групата демократски држави многу бргу по раскинувањето со нивното диктаторско минато. И ваквата перцепција за суштината на Европската Унија, исто така е точна. За народите на државите кои произлегоа од поранешниот комунистички блок (Полска, Чешка, Унгарија, Словенија, Естонија, Латвија...) подадената рака на Европјаните претставува *национална прилика* која овозможи да биде премостен полувековниот јаз помеѓу народите со слична политичка култура, обичаи и религија, но со различно општествено и политичко уредување. Ваквото сфаќање исто така е во корелација со вистината.

Во наведувањето на индивидуалните причини за настанокот на Европската Унија би можеле да одиме во недоглед бидејќи нив ги има многу, но целта верувам дека е само една. Желбата за меѓусебна соработка и интегрирање ја сфаќам само како нов квалитет во насока на воспоставување мир и толеранција која беше запишана со, сега веќе историската Декларација на визионерот Роберт Шуман.

Европската Унија претставува уникатен облик на обединување на државите, гледано од теоретска односно правна перспектива. За секој студент на правните факултети таа е доживеана како нешто кое не се

вклопува во познатите и нашироко разработувани теоретски рамки или постулати. Некој ќе рече дека токму таквата уникатност на ЕУ ги тера европеистите грижливо да работат на сочувување и понатамошно издигнување на овој проект. Во овој дел треба да се истакне и дека начинот на кој во иднина ќе се развива ЕУ најмногу зависи од нас самите кои на различни нивоа во општествената хиерархија ќе работиме во корист на овој проект или ќе го уништиме истиот.

Во продолжение на овој труд, ќе се обидам да дадам целосен преглед на односите помеѓу Република Македонија и Европските Заедници, односно Европската Унија. Во таа насока, на почетокот ќе се осврнам на општите аспекти на проширувањето и на односот на Европската Унија кон поранешна Југославија и кон државите кои произлегоа со дисолуцијата на СФРЈ. Ќе продолжам со подлабок осврт на развојот на односите помеѓу Република Македонија и Европската Унија и на крајот ќе се задржам на едно од централните прашања од кое во голема мера зависи иднината на Република Македонија во Европската Унија – спорот со Република Грција околу името на Република Македонија.

1. Европската унија и проширувањето

Процесите на проширувањето на Европската Унија всушност започнаа уште со самото формирање на Европската Заедница за Јаглен и Челик (ЕЗЈЦ), во 1951. година. Но, сепак вистинскиот почеток на европската интеграција се случи со основањето на Европската Економската Заедница (ЕЕЗ), во 1957. година. Многу акти потоа следеа и сите во одреден временски период одиграа значајна улога во зацврстувањето на нивото на понатамошното интегрирање. Методот кој беше развиен од страна на државите на ЕУ претставуваше баланс помеѓу националните и заедничките европски интереси, со полн респект кон различните национални традиции.

Тргнувајќи од 1951. година, од шесте држави основачи (Белгија, Франција, Холандија, Луксембург, Германија и Италија), проширувајќи се прво со Данска Ирска и Велика Британија (1973), Грција (1981), Португалија и Шпанија (1986), Австрија, Финска и Шведска (1995), Унијата стигна до 2004. година, кога се случи најголемото проширување во историјата со десет нови членки. (Кипар, Малта, Словенија Унгарија, Чешка, Словачка, Полска, Латвија, Литванија и Естонија). На прагот за членство се и Бугарија, Романија (најверојатно во 2007) и Турција. Јасни аспирации за членство покажуваат државите од Балканот (Републи-

ка Македонија и Хрватска – со потпишани договори за стабилизација и асоцијација и поднесени барања за членство, а потоа Албанија, Србија и Црна Гора и Босна и Херцеговина).

Користа од вклучувањето на вака голем број држави во Европската Унија е повеќестрана, политичка, економска и културна:

- Проширувањето на зоната на мир, стабилност и просперитет ќе ја зајакне сигурноста за сите граѓани на Европа;
- Проширувањето на единствениот пазар во услови на брз економски раст е нов поттик за економијата и можност за нови работни места и кај старите и кај новите држави-членки;
- Несомнено квалитетот на живеење за сите граѓани на Обединета Европа ќе се подобри имајќи предвид дека Европската Унија особено внимание посветува на животната средина, борбата против криминалот, дрогата и нелегалната миграција;
- Проширена Европа е побогата за нови културни вредности и разновидност, нови идеи и подобро разбирање за другите луѓе;
- Проширена и посилна Европа ќе ја зајакне и позицијата на Европската Унија како глобален фактор на светската политичка сцена.

За да се постигнат овие стратешки бенефити за државите и за Унијата условите за успешно проширување мора да се респектираат целосно, а тоа значи, идните членки мора да ги задоволат Копенхагенските и Мадритските критериуми, а од друга страна Унијата мора да се подготви адекватно за прием на новите членки со функционален и ефикасен институционален апарат, способен да балансира на широк простор, штитејќи ги интересите на Обединета Европа, но не занемарувајќи ги националните интереси на државите-членки.

Желбата за успешен процес и стремежот за сигурна и просперитетна иднина ја натера Европа од основачките акти во 1951. и во 1957. година, до Единствениот Европски Акт (ЕЕА) во 1986. година со кој се воспостави простор за слободно движење на луѓе, стоки, капитал и услуги. Мадришкиот договор овозможи движење и кон други заеднички вредности: единствена валута, заедничка надворешна политика, соработка во делот на правдата и внатрешните работи. Амстердам (1997) и Ница (2000), пак, се сметаат за важни, но помалку успешни договори

обременети со политички и институционални прашања. Во оваа насока, се поставува прашањето, како успешно да се управува Унија со 25 и потенцијално повеќе членки?

Во декември 2001. година во Лакен со усвојувањето на Декларацијата за Иднината на Европската Унија, ЕУ започна со нов метод на работа и усогласување преку Конвентот, а со цел да се изнајдат компромисни решенија врз основа на кои се гради нов уставен поредок – Европски Устав. Работата започна на 28.02.2002. година, а нацрт-уставот беше претставен на Самитот во Солун, одржан на 20.06.2003. година. Текстот на предлогот на новиот устав на ЕУ е устав на граѓаните и на државите на Европа, заснован врз веќе утврдените вредности на Унијата – слобода, демократија, почитување на човековите права и слободи, еднаквост и владеење на правото. Овие вредности се заеднички за сите држави-членки. Овие вредности се универзални и кон нив се стреми и Република Македонија, свесна дека истите може да ги достигне самата, со големи напори и неизвесност или во рамките на европската интеграција во Обединета Европа, со извесна поддршка, финансиска помош и корисни искуства.

2. Односот на заедниците кон СФРЈ

Почнувајќи од 1967. година кога СФРЈ прва од социјалистичките држави ја призна ЕЕЗ, односно, од 1968. година, кога испрати постојана мисија во Брисел и прими постојана делегација на ЕЕЗ во Белград, па се' до нејзиниот крвав распад во 1991. година, СФРЈ уживаше статус на специјален и привилегиран сосед¹².

Меѓусебната соработка на поранешна Југославија и Европската Заедница почиваше на:

- Првата Трговска Спогодба, склучена 1970. година, а стапи на сила во 1971. година;
- Втората Трговска Спогодба, склучена во 1973. година и
- Спогодбата за Соработка, склучена во 1980. година, а стапи на сила во 1983. година.

¹² Тања Петрушевска, Меѓународно правни аспекти на Спогодбата за стабилизирање и придружување на Република Македонија со Европската Заедница и со државите-членки на Европската Унија, стр.139.

Во 1989. година, непосредно пред отпочнувањето на крвавиот расплет на југословенското прашање, сојузната влада започнува да врши извесни сондажи во однос на можноста за формално започнување преговори за склучување вистинска спогодба за придружување¹³.

Но, наспроти ваквите сондажи, на 8.11.1991. година, министерскиот совет на ЕЗ на вонредното заседание одржано во Рим, поради крајно сериозната ситуација во СФРЈ, одлучува да ги преземе следните мерки:

- Моментно суспендирање на примената на Спогодбата за Соработка и Трговија;
- Повторно воспоставување на квантитативните ограничувања за текстилните производи;
- Симнување на Југославија од листата на привилегирани држави врз основа на општиот систем на преференцијали и
- Формално суспендирање на поволностите предвидени со ФАРЕ Програмата.

3. Односот на заедниците кон државите кои произлегоа од СФРЈ

Анализата на дејствувањето на Европската Унија кон државите кои произлегоа од поранешна Југославија, го наметнува заклучокот за непостоење на конзистентна стратегија. Според многумина, непосредна причина за ваквиот однос на ЕУ беше воената катастрофа во Босна и Херцеговина, која на еден или на друг начин ги погоди и државите од регионот. Тука би требало да се додаде и распаѓањето на целокупниот политички систем во Албанија¹⁴. Но, конечно потпишувањето на Дејтонскиот Мирвен Договор, кон крајот на 1995. година ја менува општата ситуација. Првите размислувања на ЕУ беа во насока на воспоставување интензивна регионална соработка¹⁵. Но, сепак конзистентна стратегија на ЕУ кон државите од Балканот се појавува подоцна, низ формулата регионален пристап. Имено, нагласувајќи ја можноста за склучување спогодби за соработка со Хрватска, БиХ, СРЈ и Македонија, тие

¹³ *Ibid.*, стр. 140.

¹⁴ *Ibid.*, стр. 142.

¹⁵ *Ibid.*

ја поставија т.н. политика на условеност која од овие држави бара сите заедно и секоја одделно да исполнат прецизни услови за:

- Одржување и унапредување на демократијата и владеењето на правото;
- Почеток на економска активност;
- Во однос на Хрватска, Босна и Херцеговина и СР Југославија исполнување на обврските преземени со Дејтонскиот Мирен Договор.

Од голото набројување на условите се гледа дека практично во однос на Албанија и на Република Македонија нема никакви дополнителни услови од оние кои се бараат од сите други држави во Источна Европа. Тоа зборува дека во рамките на групата држави опфатени со т.н. регионален пристап, Унијата правеше разлика помеѓу две подгрупи. Прво, Република Албанија и Република Македонија, кои не учествуваа во војната од 1991–1995, но кои од неа беа сериозно погодени, а дополнително имаа и бројни внатрешни проблеми. И второ, другите три држави кои практично мораа да направат сериозен премин од воени во мирновременски околности¹⁶.

Наспроти, ваквите првични планови на Европските Заедници кон државите на Балканот, Европската комисија во 1999. година предлага нова стратегија. Станува збор за отворање на процесот на стабилизација и придружување.

4. Односите помеѓу Република Македонија и Европската унија

Република Македонија го оствари своето право на самоопределување, по одржаниот референдум на граѓаните на 08.09.1991. година. Република Македонија беше единствената држава од поранешна Југославија која ја стекна својата независност по мирен пат. Оваа кратка историја на современата македонска држава беше обвиеана со големи успеси, но и со падови, особено на меѓународен план¹⁷.

Во однос на процесите на приближување на Република Македонија кон Европската Унија, треба да се истакне дека тие беа забавени

¹⁶ *Ibid.*, стр. 144.

¹⁷ За промемите на Република Македонија на меѓународен план во раните години на стекнувањето на независноста види во главата 5 од овој труд.

поради задоцнетото признавање на Република Македонија како независна држава од страна на државите-членки на Заедниците. Причината за забавеното признавање беше македонско-грчкиот спор предизвикан од разликите со името на Република Македонија. Дипломатските односи со Европската Унија беа воспоставени во 1995. година, по што следеше склучувањето на Спогодбата за Соработка. Зачленувањето на Република Македонија во ФАРЕ Програмата, во 1996. година овозможи позначаен поттик на процесите кои водеа кон понатамошно приближување кон Унијата. Со воведувањето на регионалниот пристап од страна на Европската Унија кон државите од Западниот Балкан, во 1997. година и процесот на стабилизација и асоцијација, во 1999. година беше определена рамката на Европската Унија за понатамошни односи со Република Македонија. Република Македонија беше првата држава од регионот со која Европската Унија склучи Спогодба за стабилизација и асоцијација, во 2001. година, која стапи на сила на 01.04.2004. година, повторно како прва спогодба од ваков вид која влегува во сила. Спогодбата ја поставува рамката за соработка помеѓу Република Македонија и Европската Унија и овозможува постепено усогласување на соодветните политики, законодавството и институциите во Република Македонија кон вредностите и стандардите на Европската Унија.

Интегрирањето на Република Македонија во Европската Унија претставува јасно и недвосмислено изразен стратешки интерес и приоритетна цел во континуитет во политиката на Република Македонија на сите нивоа на власт. Во изминатите години од осамостојувањето и во најтешките моменти со кои се соочуваше Република Македонија овој стратешки интерес никогаш не беше доведен во прашање. Ниту во тешкиот процес на меѓународно признавање на Република Македонија, условено со употребата на референцата за името на државата, ниту кога слабата и истоштена економија се соочи со блокада на границите на Република Македонија, ниту кога се случи бегалската криза предизвикана од војната во Босна и Херцеговина, ниту кога Македонија се соочи со бегалскиот егзодус на Албанците од Косово, ниту кога беа доведени во прашање меѓуетничките односи внатре во државата, во 2001. година.

Со поднесувањето на барањето за членство на 22.03.2004. година на Република Македонија и влегувањето во сила на Спогодбата за Стабилизација и Асоцијација (ССА) на 01.04.2004. година, Република Македонија цврсто ја потврди веќе изразената политичка воља.

Било која анализа на причините за интегрирањето на Република Македонија во Европската Унија од историски, географски, политички,

економски и културолошки аспект на крајот ќе резултира со идентичен заклучок – *Република Македонија е дел од Европа и неминовно ќе стане дел од Европската Унија*. Основните цели на интегрирањето на Република Македонија би можеле да се дефинираат во насока на развој на демократскиот политички систем и унапредување на пазарната економија, забрзување на социјалниот и економскиот развој, зајакнување и продлабочување на соработката со државите-членки на Европската Унија и државите кандидати за членство, интегрирање во европскиот систем на заедничка надворешна и безбедносна политика, консолидирање на македонската позиција на меѓународен план и промоција на македонскиот меѓународен идентитет како мирољубива држава целосно ориентирана кон интегративните процеси.

а. Преглед на развојот на односите помеѓу Република Македонија и Европската Унија

Република Македонија веднаш по осамостојувањето, започна со ново парламентарно повеќепартиско живеење. Покрај сите предизвици пред кои се исправи младата демократија и слабата економија обременета со меѓународни и билатерални ембрага, издржа на основите на стратешките правци на кои и денес стои – *полноправно членство во Европската Унија*.

Хронолошки развојот на односите помеѓу Република Македонија и Европската Унија е следниот:

- Октомври 1992: Назначување на македонски претставник во Брисел;
- Декември 1995: Воспоставување дипломатски односи помеѓу Република Македонија и ЕУ. Ова не беше можно да се постигне се' до потпишувањето на времената спогодба за името на нашата држава со Република Грција;
- Февруари 1996: Подигнување на постојаната мисија на Република Македонија во Брисел на амбасадорско ниво;
- Март 1996: Република Македонија станува полноправна членка на ФАРЕ Програмата, со што се отвори можност, покрај ургентната и хуманитарна помош, да се користи и помош за поттикнување на структурните промени;
- Март 1996: Започнување преговори за склучување Спогодба за Соработка, Финансиски Протокол и Спогодба за Транспорт;

- Ноември 1997: Стапување во сила на Спогодбата за Транспорт;
- Јануари 1998: Стапување во сила на Спогодбата за Соработка и основање на Советот за Соработка;
- Февруари 1998: Донесување Декларација на Собранието на Република Македонија за развој на односите со Европската Унија со која се потврдува стратешкиот консензус за членство во Европската Унија;
- Март 1998: Прв состанок на Советот за Соработка и назначување прв постојан претставник на Комисијата на Европската Унија во Република Македонија;
- Јуни 1999: Усвоен извештај за можноста за отпочнување преговори за склучување Спогодба за Стабилизација и Асоцијација, со позитивни оценки за исполнувањето на политичките критериуми;
- Јули 1999: Лансирање на Процесот за стабилизација и асоцијација за пет држави од регионот (Македонија, Хрватска, БиХ, Србија и Црна Гора и Албанија);
- Јануари 2000: Добивање мандат од страна на Советот на министрите на Европската Унија, Европската Комисија да започне преговори за склучување Спогодба за стабилизација и асоцијација;
- Март 2000: Подигнување на односите помеѓу Република Македонија и Европската Унија, со отворање Делегација на Европската Унија во Скопје и назначување прв шеф на Делегацијата на амбасадорско ниво;
- Април 2000: Почнување на првата рунда преговори за ССА;
- Ноември 2000: Парафирање на ССА во Загреб, Република Хрватска;
- Декември 2000: Стапување во сила на Регулативата на Советот за воведување на трговски исклучителни мерки, како и вклучување на Република Македонија во програмата КАРДС за 2002–2006. година;
- Април 2001: Потпишување на ССА;
- Април 2001: Ратификација на ССА во Собранието на Република Македонија;
- Мај 2001: Ратификација на ССА во Парламентот на Европската Унија;
- Јуни 2001: Стапување во сила на Времената Спогодба;

- Јануари 2002: Дополнителен протокол за вино и алкохолни пијалоци и Спогодба за Трговија со Текстилни Производи;
- Јуни 2003: Самит во Солун. Зајакнување на процесите на стабилизација и асоцијација;
- Јануари 2004: Завршен процес на ратификација на ССА во сите држави-членки на Европската Унија;
- Февруари 2004: Донесување Декларација во Собранието на Република Македонија за поднесување барање за членство во Европската Унија;
- Февруари/Март 2004: Поднесување барање за членство во Европската Унија;
- Април 2004: Влегување во сила на Спогодбата за Стабилизација и Асоцијација, прва од редот на државите во процесот на стабилизација и асоцијација;
- Мај 2004: Советот на Европската Унија ја разгледа апликацијата на Република Македонија и побара Европската Комисија да подготви мислење;
- Октомври 2004: Европската Унија го доставува Прашалникот до Република Македонија.
- Јануари/Февруари 2005: Се очекува Република Македонија да го предаде одговорениот Прашалник до институциите на Европската Унија.

Спогодбата за Соработка е првиот комплексен правен акт на Република Македонија кој е потпишан со Европските заедници. Тој влезе на сила на 01.01.1998. година. Со спогобата се регулирани политичките односи, а во трговските односи се промовираше билатералната трговска размена со поволен пристап на македонските производи на европскиот пазар.

Со посебна регулатива на Советот од 18.09.2000. година се воведени исклучителни трговски мерки за државите кои се дел од процесот на стабилизација и асоцијација. Суштината на овие мерки е дека сите производи произведени во Република Македонија можат да се извезуваат во државите-членки на Европската Унија без било какви квантитативни ограничувања.

Со стапувањето во сила на Времената спогодба на 01.06.2001. година, стапи во сила и поглавјето од Спогодбата за слободно движење на стоки, како и одредбите кои го регулираат прашањето на конкуренцијата, државната помош, спојувањето на претпријатијата, како основни елементи на внатрешниот пазар на Европската Унија.

*б. Спогодбата за стабилизација
и асоцијација (ССА)*

Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА) е потпишана на 09.04.2001. година, а стапи на сила од 01.04.2004. година. Овој комплексен правно-обврзувачки документ на политички план ја става Република Македонија во редот на потенцијалните членки на Европската Унија. На економски план со Спогодбата се отвора вратата на еден од најголемите и финансиски и еден од најмоќните пазари на светот. Тоа е поттик за забрзување на реструктурирањето на стопанството на Република Македонија и приспособување со новите услови. Спогодбата ја зајакнува можноста за забрзување на економскиот и социјалниот развој на Македонија, интензивирање на политичките и економските врски со државите-членки на Европската Унија, како и промовирање на идентитетот на Република Македонија како мирољубива држава, ориентирана кон процесот на европска интеграција.

Поконкретните цели на Спогодбата се:

- Република Македонија да се приближи до целосна интеграција во Европската Унија;
- Да се поддржи консолидацијата на демократијата, владеењето на правото, економскиот развој и реформите, соодветната административна структура и регионалната соработка;
- Да се воспостави формализирана рамка за политички дијалог на билатерално и на регионално ниво;
- Да се промовираат економските односи, трговијата, инвестициите, политиката на претпријатијата, транспортот и развој на соработката во областа на царината, со перспектива за поблиска интеграција во светскиот трговски систем, вклучително и можноста за воспоставување слободна трговска зона или зони, откако ќе биде постигнат прогрес во економските реформи;
- Да се обезбеди основа за соработка во областа на правдата и внатрешните работи;
- Да се обезбеди основа за економска, социјална, граѓанска, образовна, научна, технолошка, енергетска, културна соработка и соработка во областа на животната средина, поддржана со програми за помош и апроксимација на законодавството со она на Европската Унија.

*ц. Апликацијата на Република Македонија
за членство во Европската Унија*

Согласно членот 49 од Договорот за Европска Унија, секоја европска држава која ги почитува принципите на слобода, демократија, правата на човекот и основните слободи и правната држава има право да поднесе барање за членство во Европската Унија. Република Македонија ја донесе историската одлука за поднесување барање за членство во Европската Унија, поткрепена со максимален консензус во Собранието на Република Македонија и усвоена посебна декларација за таа цел. Барањето беше потпишано на 25.02.2004. година. Но, трагичната смрт на Претседателот Борис Трајковски на денот на предавањето на апликацијата (26.02.2004), привремено го одложи чинот на предавањето на писмото до Претседавачот на Европската Унија – Ирска. Апликацијата беше поднесена на 22.03.2004. година, во Даблин.

Издржани причини за поднесувањето на Апликацијата има повеќе. Во овој момент се случува испишување на историјата на Европската Унија и се скицираат контурите на идната Унија. Република Македонија не смее да дозволи да остане настрана од овој процес и мора да вложи максимум напор за фаќање приклучок со другите напредни европски држави.

Во продолжение ќе наведеме само некои од клучните моменти, кои одат во корелација со одлуката на Република Македонија за поднесување апликација за членство во Европската Унија:

- Во 2004. година Европската Унија се прошири со десет нови држави-членки;
- Првата спогодба за стабилизација и асоцијација влегува во сила. Тоа е спогодбата на Република Македонија со Европската Унија;
- Првата држава од поранешна Југославија – Словенија, стана членка на Европската Унија;
- Во 2003. година, втора држава од поранешна СФРЈ (Хрватска) поднесе барање за членство во Европската Унија;
- Уште две држави од овој регион (Бугарија и Романија) ќе станат членки на Европската Унија, во 2007. или 2008. година.

Поднесувањето на апликацијата за членство не е мотивирано од постигнување моментни или краткорочни ефекти, туку тоа е израз на зрелост со полна одговорност и силно чувство за обврските што се преземаат. Поднесувањето на апликацијата е почеток на најтешката фаза пред целосната интеграција на Република Македонија како членка на

Европската Унија, која подразбира, пред се, преземање на сите обврски кои произлегуваат од критериумите за членство.

*д. Република Македонија и критериумите
за членство во Европската Унија*

Во 1993. година на Самитот во Копенхаген, државите-членки на Европската Унија ги утврдија критериумите, кои треба да ги исполни секоја држава која сака да им се приклучи. Тоа се:

- Постигната стабилност на институциите кои гарантираат демократија, владеење на правото, човековите права и почитување на малцинствата (*политички критериум*);
- Постојење пазарна економија која функционира, како и капацитет да се справи со конкурентскиот притисок и пазарните сили во Унијата (*економски критериум*);
- Способност да се преземат обврските од членството, вклучувајќи го и придружувањето кон целите на политичката, економската и монетарната унија (*критериум на вградување на *acquis communautaire**).

Подоцна овие критериуми беа надополнети или појаснети на самитите во Мадрид (1995), Луксембург (1997) и Хелсинки (1999).

i. Политички критериум

Досегашното искуство од проширувањата потврди дека политичките критериуми се поврзани не само со формалните аспекти на различните политички институции, туку и со нивното функционирање и применување на различните права и слободи во пракса.

Во случајот на Република Македонија, со цел да се постигне неопходната внатрешна стабилност, која беше сериозно нарушена како резултат на кризата во 2001. година, политичките критериуми посебно подразбираат имплементација на Охридскиот Рамковен договор од 2001. година.

ii. Економски критериум

Економскиот критериум пак, се состои од два елемента: постоење на функционална пазарна економија и капацитет за справување со притисокот од конкуренцијата и пазарните сили во рамките на Унијата.

Во овој економски дел, Република Македонија треба најпрво да ги задоволи основните предуслови за обезбедување одржлива економска стабилност и растеж. Стабилноста и развојот на македонското стопанство нема да се случат доколку не бидат проследени со:

- а) стабилни институции на пазарната економија;
- б) независен систем за извршување на законите;
- в) монетарна стабилност и
- г) пониски и стабилни каматни стапки.

*iii. Способност за узвојување на *acquis**

Една држава-кандидат, која се обидува да го задоволи третиот критериум од Копенхаген, треба да преземе многу повеќе отколку едноставно пресликување на законодавството на ЕУ во својот правен поредок. Во таа насока, Република Македонија, најпрво треба да изгради целосно разбирање на предностите и недостатоците на постојниот систем на правила и прописи и формулација на политиката во сите сфери во кои заедницата преземала активности или има намера тоа да го стори. Потоа, мора да бидат идентификувани разликите помеѓу административниот и правниот систем во Република Македонија и законодавството на Заедницата и да се дефинираат приоритетните активности за разрешување на најважните и најбитните прашања.

Како заклучок, во овој дел би можело да се констатира дека секој елемент од законодавството бара прецизна анализа на институционалните и процедуралните барања кои ги поставува пред јавните органи, без разлика дали е тоа во министерствата, другите органи или пак, на локално ниво.

5. Македонско-грчкиот спор

Република Македонија на почетокот на деведесеттите години ја стекна сопствената независност. Во контекст на општите потреси предизвикани од неочекуваниот распад на социјализмот во источна Европа и во СССР, малите народи ја најдоа сопствената шанса за конечно извојување на сопствената национална победа. Во групата на држави кои конечно се доведоа во ситуација самите да одлучуваат за себе беше и Република Македонија.

Распадот на СФРЈ и создавањето на новата политичка слика на Балканот, беше проследено со еуфорични изблици на национализам кој се јавуваше во различни форми, во зависност од карактерот на препреките со кои се соочува државите во настанување. Македонија беше исклучок од тој крвав бран кој почна да се движи од Словенија, надолу низ Републиките.

На референдумот од 8. септември 1991. година, граѓаните на Република Македонија го дадоа сопствениот глас за независна македонска држава. Од овој датум започна да се пишува најновата македонска историја.

Паралелно со процесите на консолидирање и дооформување на државноста внатре, течеа и процесите на меѓународно етаблирање на Република Македонија. Членството во ООН и останатите меѓународни владини организации од регионален тип беа предизвик за македонската надворешна политика. Наспроти утврдените меѓународни норми, во обидите за остварување на правата кои произлегуваа од прокламираната независност, Република Македонија се соочи со отпор кој доаѓаше од Грција. Употребата на името *Македонија* стана неодминлива пречка во секој поглед на меѓународен план за Република Македонија. Така, се појави македонско-грчкиот спор, кој во текот на овие четиринаесет години поминува низ различни фази и во различни варијации, со различен интензитет.

Во продолжение следува приказ на позначајните делови од целината наречена Македонија и Грција – преглед на спорот со името.

Првиот голем судир во македонската борба за издејствување на меѓународно признавање претставува обидот на Република Македонија да добие признавање од Европската заедница. На 16. декември 1991. година, Советот на министрите на ЕЗ ги објавува условите под коишто ЕЗ ќе ги признае поранешните југословенски републики кои тогаш ја објавија сопствената независност. Во основа се издвојуваа два главни услови. Прво, обврска на републиките дека на граѓаните на нивните територии ќе им ги гарантираат основните човекови права и слободи и второ, експлицитна гаранција дека немаат територијални претензии кон ниту една соседна држава на ЕЗ и дека нема да спроведуваат непријателски активности кон никоја од тие држави, вклучувајќи и употреба на име што подразбира територијални претензии. Имајќи го пред вид фактот дека Република Македонија, се граничи со држава-членка на ЕЗ и дека освен неа ниту една друга држава од поранешна СФРЈ нема име кое би било причина за судир со држава членка на ЕЗ, може да се прет-

постави кој е иницијаторот на вметнувањето на оваа клаузула во збирот услови кои би требало да ги исполнат поранешните југословенски републики доколку сакаат да издејствуваат сопствено меѓународно признавање.

Веднаш по овој настан, арбитражната комисија на Европската Заедница донесува заклучок дека од сите поранешни републики на СФРЈ само Словенија и Македонија ги исполнуваат условите за признавање. Покрај тоа, беше подвлечено дека употребата на името *Македонија* не значи територијални претензии кон ниту една соседна држава. Но, и покрај тоа, на 15. јануари 1992. година ЕЗ објавува дека ќе бидат признаени од нејзина страна Словенија и Хрватска, но не и Република Македонија.

Кога Советот на министрите на Европската Заедница повторно се среќава во мај 1992. година, се согласува да биде признаена и Република Македонија, меѓутоа само под име што е прифатливо за сите засегнати страни. Еден месец по оваа одлука, ЕЗ застанува на стојалиште дека новиот северен сосед на Грција ќе биде признаен единствено доколку во името на новата република не стои називот *Македонија*.

Одговарајќи на овие непринципиелни одлуки на ЕЗ, македонските власти постојано повторуваат дека пазарењето со името на државата, како услов за нејзино признавање е во спротивност со принципите на меѓународното право и праведност и упорно тврдат дека ниту една друга земја или меѓународна организација нема право да го промени уставното име на македонската држава. Од друга страна, во истото време Премиерот на Република Грција, Константин Мицотакис одлуката на ЕЗ ја квалификува како „значајна национална победа“, додека друг грчки дипломат изјавува: „оваа мала псевдо република мора да престане да не’ вознемирува (Њу Јорк Тајмс 5. април 1992. година). Од друга страна неутралните земји како Данска, низ изјавата на нејзиниот премиер стојат на позициите дека „македонското прашање ги направи државите на ЕЗ заложници на Грција“ (Неос космос, 23. јануари 1993. година), додека италијанскиот министер за надворешни работи ја обвинува Грција „дека ја уценува ЕЗ во врска со признавањето на Македонија“ (Неос космос, 19. декември 1992. година).

Потоа, во декември 1992. година, жариштето на расправата меѓу Грција и Македонија од главните градови на државите-членки на Европската Заедница се преместува во Њујорк, кога Република Македонија и формално побарува прием во Организацијата на Обединетите Нации. Владите на Грција и на Македонија се расположени за компро-

мис кога Франција предложува план според кој републиката ќе биде примена во ОН под привремено име *Поранешна Југословенска Република Македонија – ПЈРМ*, а постојаното име ќе биде избрано подоцна, низ еден процес на посредување. Така, Поранешна Југословенска Република Македонија стана членка на ООН и го зазема сопственото место во Генралното собрание на ООН по азбучен ред под буквата „Т“. Но, проблемите со етаблирањето на Република Македонија на меѓународен план не престануваат. Така, Република Грција не дозволува да биде развиорено македонското државно знаме пред зградата на ООН.

Низ овој макотрпен процес на признавање, особено наелектризирана е јавноста во двете држави. Овој факт се гледа низ одржувањето на огромни македонски и грчки демонстрации во матичните држави, а пред се во дијаспората. Во таа насока, преземањето на било какви чекори од македонска или од грчка страна за постигнување на компромисно решение, сосема е веројатно дека ќе биде спречено остварувањето на истото од екстремните националистички кругови во Грција, како и од страна на опозиционите партии и јавност во Република Македонија.

Следната фаза во македонско-грчкиот спор е пренесувањето на жариштето на конфликтот од Њујорк повторно во Западна Европа. Во декември 1993. година шест држави членки на ЕУ (Велика Британија, Франција, Германија, Италија, Данска и Холандија) решаваат да ја признаат Република Македонија под привременото име *Поранешна Југословенска Република Македонија* и да воспостават целосни дипломатски односи. По два месеца Соединетите Американски Држави и Австралија објавуваат дека ќе ја признаат *Поранешната Југословенска Република Македонија*.

Паралелно со течењето на спорот, на површина се појавуваат и други жешки прашања. Во овој период Република Бугарија одбива да го признае постоењето на македонскиот народ и македонското национално малцинство во Република Бугарија, иако таа беше првата држава која формално ја призна Република Македонија, како независна држава, под нејзиното уставно име. Од друга страна пак, режимот во Србија одбива да стави точка на процесите на мирна сецесија на Република Македонија, преку одбивањето да се вклучи во извршувањето на демаркација на граничната линија меѓу двете држави. Исто така, властите во Србија, во раните години на македонската независност свесно вршат провокации од различен тип (влегувања на македонска територија, изјави за српскиот карактер на Македонија и слично).

Кога Русија, во август 1992. година ја признава Република Македонија под уставното име, се обидува да го избегне непријателството со владата на Република Грција, соопштивајќи дека името на новата држава е *Македонија* (што се изговара со меко „к“, тврдо „д“ и со акцент на третиот слог) и дека името на регионот Грција, *Македонија* (што се изговара со тврдо „к“ и меко „д“, и акцент на четвртиот слог) се, всушност, две различни имиња. Ова образложение на администрацијата на Руската Федерација од грчка страна е оквалификувано како „невероятна православна акробатика“ (Неос космос 6. август 1992. година). Кога Народна Република Кина ја признава Република Македонија под уставното име, таа го аргументира сопственото признавање со „македонската постојаната и принципиелна поддршка на ставот на на кинеската влада кон тајванското прашање“ (МИА, 14. октомври 1992. година).

Сите надежи во овој период дека позитивните ветришта ќе донесат крај на двегодишниот хаос и политичка нестабилност на Република Македонија паѓаат во вода со одлуката на Република Грција за економска блокада врз Република Македонија. Овој чекор предизвикува општа меународна осуда и ги натера останатите членки на ЕУ да ја доведат Грција пред Европскиот суд на Правдата под обвинение дека го прекршува договорот од Маастрихт и други трговски договори на ЕУ.

Блокадата на Република Грција врз Македонија во тој период се одразува исклучително негативно врз вкупната економска состојба во Македонија. Овој факт дополнително е зголемен поради воспоставената блокада на ООН врз Србија. Така, од четирите граници на Република Македонија, две беа затворени. Оваа состојба е пресудна за драстичното намалување на животниот стандард на граѓаните, кој се одразува преку зголемувањето на цената на виталните продукти, како што се храната, нафтата, други витални намирници... Грчкото ембарго ја чинеше Македонија 50 милиони долари месечно. Во Македонија, за време на ембаргото бруто националниот производ падна од 1800 долари по жител, пред ембаргото, на помалку од 760 долари во септември 1994. година. Заобиколниот увоз на нафта и нафтени дериват ја чини Македонија дополнителни 50 долари по тон.

Приемот на Република Македонија во ООН и признавањето од страна на САД и ЕУ несомнено претставува најголема награда во борбата за нашето меѓународно признавање. Неколку години по прогласувањето на независноста, секој обид на Републиката да стане член на не-

која меѓународна организација наидува на отпор од страна на Грција. Ветото на Грција во тој период ја одврати Македонија од членувањето во ОБСЕ, додека пак спротиставувањето на Кипар не и' овозможи на Македонија да стане дел од движењето на неврзаните.

Меѓутоа, Република Македонија успева да стане член на Меѓународниот Олимписки Комитет. Македонската екипа учествуваше на олимписките игри во Барселона, во 1992. година, но под олимпиското, а не под официјалното знаме на државата. Македонија, овие години, исто така, стана член и на други меѓународни организации. Почнувајќи од меѓународната агенција за атомска енергија, преку ИНТЕРПОЛ и светската автомобилска асоцијација, се' до Меѓународниот комитет на црвениот крст.

Се' до 5. септември 1995. година, кога и формално беше обзнанен договорот помеѓу Република Македонија и Република Грција, настани-те поврзани со спорот немаат некаква драматична завршница. Но, на овој ден беше објавено дека е постигнат договор помеѓу страните во спорот. Во таа прилика, Сајрус Венс, медијаторот од страна на ОН дава изјава во која вели дека целиот процес траел 28 месеци на интензивна шатл дипломатија¹⁸. Грција се согласува да ја укине блокадата за 30 денови од денот на потпишувањето на договорот, а Република Македонија се согласи да го смени сопственото знаме, да ги потврди границите, да изврши промена на спорните членови од Уставот. Со договорот се остави конечното решавање на проблемот со името отворено.

Но, на 04.11.2004. година, отвореното прашање за спорот околу името на Република Македонија, се чини дека ја доби долгоочекуваната разврска. Имено, еден ден по реизборот на Џорџ Буш на функцијата Претседател на Соединетите Американски Држави, Република Македонија од најголемата светска сила беше признаена под нејзиното уставно име. Со овој потег, се чини дека се исцрпени сите настојувања во ООН за евентуални преговори помеѓу Република Македонија и Република Грција за наоѓање на *взаемно и прифатливо решение* за спорот околу името. Во контекст на признавањето на Република Македонија од страна на САД, треба да се потенцираат и сигналите кои доаѓаат од европските центри за исправање на неправдата која и' беше нанесена на Република Македонија во почетоците на нејзиното осамостојување. Со

¹⁸ Thomas W. Blamaci, What it's name?

тоа се остранива и евентуалната пречка за поскорешното интегрирање на Република Македонија во европското семејство.

а. Привремената спогодба

На 13. септември 1995. година, во ЊуЈорк беше потпишана привремената согласност помеѓу претставниците на Грција и Македонија

Документот е составен од вовед и 6 делови, со вкупно 23 члена. Првиот дел од договорот се однесува на пријателските врски и на мерките за градење на доверба; вториот на човечките и културните права; третиот на маѓународните мултилатерални и регионални институции; четвртиот дел се однесува на договорните релации; петтиот е посветен на економските, комерцијалните, релациите за заштита на животната средина и правните релации и последниот дел ги содржи одредбите од преоден и завршен карактер.

Министерот Каролас Папуљас, претставувајќи ја Грција, опишана во договорот како *страната од првиот дел* и министерот Стево Црвенковски, претставувајќи ја Македонија, опишана како *страната од вториот дел*, се согласуваат дека Грција ќе ја признае Република Македонија како независна и суверена држава, дека ќе воспостават дипломатски односи на договорено ниво со крајна цел воспоставување на дипломатски односи на амбасадорско ниво. Двете страни ја потврдуваат нивната заедничка постојна граница како трајна и неповредлива меѓународна граница и секоја од страните се обврза дека ќе го почитува суверенитетот, територијалниот интегритет и политичката независност на другата страна. Тие се согласуваат и дека нема да поддржуваат акции на трета страна насочена против суверенитетот, територијалниот интегритет и политичката независност на другата страна. Тие се согласуваат да се воздржат од закана за употреба или од употреба на сила, вклучувајќи ја и заканата за употреба или употреба на сила дизајнирана за нарушување на нивната постоечка граница и се согласуваат дека ниту една страна нема да бара права или да поддржува барања за кој било дел од територијата на другата страна или барања за промена на нивната постоечка граница.

Исто така, двете страни се договораат да ги продолжат преговорите под покровителство на генералниот секретар на ООН со цел да се постигне договор по прашањето за името на Македонија и покрај нивните разлики по тоа прашање. Секоја страна се согласи да сорабо-

тува, со цел да се олеснат нивните заеднички односи на различни практични начини, вклучувајќи ја и нормалната размена и трговијата.

Македонија, од своја страна, потврдува дека ништо во нејзиниот устав, а посебно во преамбулата, никогаш нема да претставува основа за било какво барање за било кој дел од грчката територија или за мешање во внатрешните работи на Грција. Македонија се согласува да престане да ја користи Свездата од Кутлеш на сопственото национално знаме.

Двете страни се согласуваат да забранат непријателски активности или пропаганда од страна на агенциите кои се контролирани од владата и да ги обесхрабруваат акциите од приватните ентитети коишто може да предизвикаат насилство, омраза или непријателство меѓу нив, како и да ги отстранат рестрикциите за движењето на луѓето и стоките помеѓу нивните територии.

По прашањето за културните и човековите права, двете страни се согласуваат да бидат водени од разните постоечки меѓународни документи и да ги охрабруваат контактите помеѓу нивните народи на сите соодветни нивоа во согласност со меѓународниот закон и обичаи.

Грција се согласува да не приговара на било кое барање на Македонија да се приклучи на меѓународните организации се' додека Македонија го користи името *Поранешна Југословенска Република Македонија* и се согласува дека економскиот развој на Македонија треба да биде потпомогнат со развивање на блиска врска со европската економска зона и со Европската Унија.

Што се однесува до прашањата поврзани за договорите, двете страни се согласуваат да ги следат прописите од поранешните билатерални договори помеѓу поранешната СФРЈ и Грција во областа на правните односи, судските одлуки и хидро-економските прашања и да воспостават нови договори слични на овие и во другите области од заеднички интерес.

Грција се согласува да се придржува на конвенцијата на ООН за правото на морето во однос на статусот на Македонија како копнена држава.

Двете страни се согласуваат да го охрабрат развојот на пријателските добрососедски односи меѓу нив, посебно што се однесува до патиштата, железницата, поморскиот и воздушниот транспорт и комуникациските врски и да ги зајакнат нивните економски врски во сите по-

лиња, вклучувајќи научна и техничка соработка, како и соработка во полето на образованието.

Во договорот се поместени и одредби за преземање чекори за соработка во елиминирањето на сите форми на загадување во областите околу границата и поопшто заштитување на околината.

Двете страни се согласуваат да ги подобрат и промовираат бизнис и туристичките патувања, да ги забрзаат царинските и граничните формалности, да ги модернизираат постоечките гранични премини или да изградат нови гранични премини и да соработуваат во борбата против криминалот, тероризмот, економскиот криминал, криминалот со дрога, илегалната трговија со културниот имот, прекршугвањата на цивилниот воздушен транспорт и фалсификувањето.

На крај, двете страни се согласуваат да се придржуваат до процедурите на ООН за разрешувањето на спровите.

Привремената спогодба е предвидено да трае седум години, кога ќе биде заменета со дефинитивен договор, по кој секоја од страните ќе може да се повлече најавувајќи го тој потег писмено дванаесет месеци однапред.

Заклучок

Навлезена во втората деценија од својата независност, Република Македонија сеуште ја живее транзицијата. Дел од поранешните социјалистички држави успеаа да го премостат периодот од комунизам кон демократија, но Република Македонија заедно со помала група држави уште талка по транзициските свиоци. Но, независно од оваа состојба, фактот дека државноста е сочувана и дека полека, но сигурно се чекори напред треба да претставува поттик за понатамошни ангажмани. Република Македонија не е дел од Европската Унија, но таа сепак има достигнато ниво на развој на односите кој не е за потценување. Во таа насока, патот кон Европската Унија Република Македонија ќе го изоди, не само во името на политичкиот и економскиот напредок, туку и поради историскиот факт дека цивилизациски таа е интегрален дел од Европа, крстопат и спој на различни култури и традиции. Токму затоа, во име на сите свои граѓани Република Македонија стои пред историска одговорност да докаже дека И СОНЦЕТО Е ЗВЕЗДА¹⁹!

¹⁹ *Влада на Република Македонија, И Сонцето е Свезда – Македонија во ЕУ; Сектор за Европска Интеграција, 2004.*

Abstract

The Macedonian citizens do believe that the place and the future of Republic of Macedonia is in the wide family of the European nations.

Macedonia has applied for full membership in the European Union on 22nd of March 2004. in the time of the Irish presidency.

Republic of Macedonia is the first country which signed the Agreement for Stabilization and Association with the European Union and the first country which has implemented the Agreement for Stabilization and Association.

Macedonia has historical responsibility to proof, once again that THE SOON, IS A STAR, TO!

Користени извори на информации

1. *Влада на Република Македонија – Сектор за европска интеграција*, Предлог Национална стратегија за интеграција на Република Македонија во Европската Унија.
2. *Влада на Република Македонија*, И Сонцето е Свезда – Македонија во ЕУ; Сектор за Европска Интеграција, 2004.
3. *д-р Татјана Петрушевска*, Спогодба за стабизирање и за придружување меѓу Република Македонија и Европската Заедница и државите-членки на Европската Унија.
4. *д-р Добринка Тасковска*, Предлог за нова евростратегија.
5. *д-р Татјана Петрушевска*, Договорот од Ница од 2000. година – Реформа на институтите на Унијата.
6. *д-р Татјана Петрушевска*, Меѓународно-правни аспекти на спогодбата за стабизирање и придружување на Република Македонија со Европската Заедница и со државите-членки на Европската Унија.
7. *Constantinos Karamanlis Institute for Democracy*, EU Integration and the Future of Southeastern Europe, Athens 2003.
8. *Zoltan Horvát*, Handbook on the European union, Reference press, 2002.
9. *Group of European People's Party (Christian Democrats) and European Democrats in the European Parliament*, Our vision of Europe, Garant, 2001.
10. *Thomas W. Blamaci*; What, s in a name? The Greece-Macedonian Conflict.

11. *National union of Greek Australian students (NUGAS)*, Policy Macedonia.
12. *Dr. Evangelos Kofos*, Grece's Macedonian adventure: The controversy over FYROM's indipedence and recognition.
13. *Дени де Ружмон*, Дваесет и осум векови на Европа, Култура, 1997.
14. *Фондација Конрад Аденауер*, Државникот Конрад Аденауер – Германец и Европеец, Лист, 2001.
15. *Варнер Вајденфелд и Волфанг Веселс*, Европа од А до Ш – Прирачник за европска интеграција, Сојузна Централа за политичко образование, Фондација Конрад Аденауер, Сектор за европска интеграција, Скопје, 2003.
16. *Дон МекКормик*, Разбирање на Европската Унија – Концизно Претставување, Алфа-Бета, Скопје, 2004.
17. *Дон Шеј*, Македонија и Грција Битка за дефинирање нова балканска нација.
18. *Лоринг М. Денфорт*, Македонскиот Конфликт.
19. <http://www.hri.org/docs/fyrom/95-27866.html>
20. <http://faq.macedonia.org/history/12.1.1.html>
21. <http://www.historyofmacedonia.org/independetMacedonia/RepublicofMacedonia.html>
22. http://www.b-info.com/places/Macedonia/republic/WhiteHouse_Recgn.shtml

Amina Pašić

Mentor: *mr Ivan Knežević, Evropski pokret u Srbiji*

„BOSNA I HERCEGOVINA NA PUTU KA EVROPI – OČEKIVANJA I IZAZOVI“

Kolektivna karta za Evropsku uniju

Nepodjeljeno je mišljenje javnosti i svih političkih faktora u Bosni i Hercegovini da želimo biti dio velike evropske porodice – Evropske unije. Već smo napravili jedan od prvih koraka u integrisanju u evroatlanske strukture – postali smo članica Vijeća Evrope.

Mnogi u našoj zemlji samo površno poznaju proceduru i put koji Bosna i Hercegovina treba proći prije nego postane punopravna članica Evropske unije. Svi već sada, a posebno mladi ljudi, žele kupiti kartu u jednom smjeru sa bilo kojom finalnom destinacijom u EU. Postavlja se pitanje: kako kupiti kartu za EU za cijelu Bosnu i Hercegovinu, za sve njene građane, za sve narode, za sve uzraste, a ne samo za pojedince. Ovo pitanje pokreće lavinu drugih pitanja. Gdje je taj šalter gdje se karta kupuje? Koliko ona košta? Koliko ćemo čekati u redu? Šta svi skupa dobijamo? Šta gubimo? Koji su to sve izazovi i očekivanja na tom putu? Jako puno pitanja. A šta je sa odgovorima?

Već znamo da je taj šalter u Briselu, da cijena i nije tako mala i da sve to traje poprilično dugo. Cijena evropskog integrisanja plaća se u vlastitoj državi – to je cijena prilagodbi kroz koje moramo proći da bismo mogli uskočiti u jednu od kompozicija za Evropsku uniju. Rezultat su koristi koje prevazilaze odricanja.

Ali gdje smo mi u svemu tome? Gdje je Bosna i Hercegovina na tom putu?

Mi smo na dobrom putu ka šalteru u Briselu, ali čekajući u redu, imamo još dosta toga da uradimo prije nego nam onaj strogi službenik dozvoli da je kupimo. Kada nam ona bude u rukama – to znači da smo već kandidati za članstvo i da smo već uradili dobar dio prilagodbi.

Dok čekamo u redu, moramo uraditi našu zadaću u 16 oblasti i dogovoriti se sa EU oko ugovornih odnosa. Poslije toga slijedit će nove zadaće, jedna za drugom do konačnog cilja.

Kriteriji za članstvo ostvarivi su, a postoje i mnoga iskustva i recepti koje i mi u Bosni i Hercegovini možemo i trebamo koristiti, te moramo brže

ispunjavati sve ove navedene zadaće, kako bismo uhvatili jednu od slijedećih kompozicija.

Ali kako bi nam sve to bilo jasnije i kako bismo znali na koji način doći do te karte, vratimo se unazad nekoliko godina, pa sve skoro do danas i pogledajmo koji su to ključni događaji u odnosima Evropske unije i Bosne i Hercegovine.

Ključni događaji u odnosima Bosne i Hercegovine i Evropske unije

*Ako ćemo ići dalje, moramo znati otkuda smo došli?*²⁰

U aprilu 1992. godine, odnosi Bosne i Hercegovine i Evropske unije počinju se razvijati međunarodnim priznavanjem RBiH kao nezavisne i suverene države, što je značajno doprinijelo da već u maju iste godine ova zemlja postane punopravna članica Ujedinjenih naroda.

Već u martu 1993. godine uspostavljeni su puni diplomatski odnosi između Evropske unije i Bosne i Hercegovine. Usljedilo je značajno povećanje finansijske i humanitarne pomoći. Do kraja 2000. godine Bosni i Hercegovini je dodijeljeno oko 2 milijarde eura, od toga 1,032 milijarde bila je humanitarna pomoć. A u junu iste godine, na samitu tadašnje dvanaestorice u Kopenhagenu, usvojen je paket nepromjenjivih uslova koje mora ispuniti svaka zemlja ako želi postati punopravna članica Unije.

U mjesecu novembru, 1995. godine, Dejtonski (Pariski) mirovni sporazum je zaustavio rat i uspostavio dva entiteta u Bosni i Hercegovini: Federacija BiH i Republika Srpska.

Godinu dana kasnije, u decembru 1996. godine, francusko predsjedništvo EU predložilo je prvu verziju regionalne politike EU u cilju stabilizacije jugoistočne Evrope – *Royaumont Proces*. Glavni cilj ove strategije bio je implementacija Dejton/Pariškog mirovnog sporazuma za Bosnu i Hercegovinu. U fokusu je bilo promovisanje regionalnih projekata u cilju izgradnje institucija civilnog društva, zajedničkih kulturnih vrijednosti i ljudskih prava.

Četiri mjeseca poslije, Ministri vanjskih poslova Evropske unije odobrili su novu strategiju za Zapadni Balkan, poznatu kao Regionalni pristup

²⁰ Petritsch, Wolfgang, *Bosna i Hercegovina od Dayton do Evrope*, Svjetlost, Sarajevo 2002.

(*Regional Approach*). Novim „političkim okvirom“ značajno je proširena ideja Royaumont procesa, a prvi put je dizajnirana i „politika uvjetovanosti“ (*conditionality*). Riječ je o listi opštih političkih i ekonomskih preduslova za uspostavljanje i razvoj bilateralnih odnosa između Evropske unije i šest zemalja Zapadnog Balkana: Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Crne Gore, Makedonije i Srbije. Opšti i specifični uslovi obuhvatali su poštovanje demokratskih principa na kojima je utemeljena Evropska unija, respekt ljudskih prava, poštovanje zakona, zaštitu manjina, stvaranje tržišne ekonomije i jačanje regionalne saradnje. Svakoj od zemalja postavljeni su i specifični uslovi. Za Bosnu i Hercegovinu glavni takav uslov bila je implementacija Dejton/Pariškog mirovnog sporazuma i „puna“ saradnja s Haškim tribunalom.

U junu 1998. godine, dva i po mjeseca prije prvih poslijeratnih opštih izbora u Bosni i Hercegovini, Vijeće Evropske unije objavilo je 8. juna Deklaraciju o specijalnim odnosima između Evropske unije i BiH. Uz još jednu potvrdu da „Bosna i Hercegovina pripada Evropi“, u Deklaraciji se ističe da „EU vjeruje da je Bosna i Hercegovina krenula putem koji vodi ka tješnjoj integraciji sa Evropom i evropskim strukturama... „, a da će joj na tom putu „Evropska unija da pomogne ako građani ove zemlje pomognu sami sebi i ako prihvate odgovornosti preuzete dejtonsko-pariškim sporazumom u cilju izgradnje mirne, demokratske i prosperitetne zemlje u kojoj vjerske i kulturne razlike više neće dijeliti nacionalne zajednice nego će biti poštovane i tolerisane. To je način na koji će Bosna i Hercegovina naći svoju budućnost u velikoj porodici evropskih nacija i potvrditi svoje evropske vidike, a svome narodu omogućiti mir i prosperitet“.

Na istom sastanku Vijeća Evropske unije u Luksemburgu/Luxembourg osnovana je zajednička Savjetodavna radna grupa EU-BiH (*Consultative Task Force-CTF EU-BiH*) radi tehničke i stručne pomoći u uspostavljanju potpunog funkcionisanja države, izgradnje državnih institucija, zajedničke administracije i zakonskog okvira prilagođenog standardima EU „posebno sa ciljem pripreme eventualnih ugovornih odnosa sa EU, u budućnosti“. Prvi sastanak je zakazan već za 10. juni u Briselu/Bruxelles, a naredni u Sarajevu. Savjetodavna radna grupa je obavezana da sve svoje nalaze i preporuke dostavlja nadležnim državnim i entitetskim vlastima u BiH.

U mjesecu martu, 1999. godine, vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo je Odluku o pokretanju inicijative za pristupanje Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji. Odluka je postala pravosnažna objavljivanjem u Službenom glasniku BiH, broj 3/1999. od 20. marta te godine.

Dva mjeseca kasnije, upostavljen je novi, do tada najširi, okvir za trajni mir, demokratizaciju i ekonomski prosperitet regiona – Proces stabiliza-

cije i pridruživanja (*Stabilisation and Association Process – SAP*). Glavni cilj SAP-a je dalje ohrabrivanje i finansijska podrška unutrašnjih reformskih procesa i postupno preuzimanje samoodgovornosti za brzinu i kvalitet ugovornih odnosa sa Evropskom unijom. Riječ je o step-by-step pristupu zasnovanom na finansijskoj i tehničkoj pomoći; trgovinskim povlasticama; dijalogu i, konačno, ugovornim odnosima koji ove zemlje vode ka punopravnom članstvu u Uniji. Prvi korak na tom putu je potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (*Stabilisation and Association Agreement – SAA*).

U junu mjesecu iste godine, na inicijativu Evropske unije, lideri petnaestorice na samitu u Kelnu osnovali su Pakt stabilnosti za jugoistočnu Evropu (*Stability Pact for South Eastern Europe*). Više od 40 osnivača i država-partnera, među kojima su i SAD, Kanada, Rusija i Japan – na samitu Pakta održanom 29. i 30. jula iste godine u Sarajevu, založilo se za još veću podršku zemljama regiona na putu jačanja mira, demokratije, ljudskih prava i ekonomskog prosperiteta. Pakt stabilnosti je komplementaran Procesu stabilizacije i pridruživanja.

Usvajanjem Rezolucije o evropskim integracijama i Paktu stabilnosti, u augustu iste godine, Parlamentarna skupština BiH izražava punu opredijeljenost ka evropskim integracijama Bosne i Hercegovine. (Službeni glasnik BiH 12/1999. od 8. avgusta iste godine).

U martu 2000. godine, na Vijeću ministara Evropske unije usvojene su Smjernice za Bosnu i Hercegovinu, poznate i kao „Smjernice za evropske integracije“, ili „Mapa puta“ (*Road Map*). Smjernice sadrže 18 uslova za početak pregovora o Studiji o izvodivosti (*Feasibility study*), odnosno o Izvještaju Evropske komisije o pripremljenosti pojedine države za pristupanje prvoj fazi ugovornih odnosa s Evropskom unijom (Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju – SSP).

U maju je Evropska komisija usvojila novi program pomoći za obnovu, razvoj i stabilizaciju zemalja Zapadnog Balkana – CARDS (*Community programme for Assistance, Reconstruction, Development and Stabilisation*). CARDS program, kao glavni instrument finansijske i tehničke pomoći, objedinio je sve prethodne programe.

U junu mjesecu iste godine, na samitu EU u portugalskom gradu Santa Maria de Feira, potvrđeno da su zemlje obuhvaćene Procesom stabilizacije i pridruživanja „potencijalni kandidati“ za članstvo u EU. Podržana je i francuska inicijativa za sazivanje Zagrebačkog samita balkanskih zemalja i EU, prvog zajedničkog sastanka na vrhu od raspada bivše Jugoslavije. A za BiH je produžen bescarinski izvoz na tržište Evropske unije.

U novembru je održan Zagrebački samit EU i zapadno-balkanskih zemalja. U skladu sa zaključcima iz Feire, potvrđena je evropska perspektiva

za BiH i ostale zemlje obuhvaćene procesom stabilizacije. Potpisivanjem Zagrebačke deklaracije, sve zemlje regiona su se obavezale na: безусловno poštovanje međunarodno priznatih državnih granica; rješavanje svih sporova pregovorima; poštovanje međunarodnih obaveza uključujući i obaveze prema Međunarodnom sudu za ratne zločine izvršene na prostoru bivše Jugoslavije; trajno rješavanje problema izbjeglica i prognanika; te na bezrezervno poštovanje prava manjina. Lideri balkanskih zemalja su se obavezali i na stvaranje regionalne zone slobodne trgovine; na tijesnu saradnju u oblasti unutrašnjih poslova i pravosuđa; i na zajedničku borbu protiv organizovanog kriminala, korupcije, ilegalne imigracije, trgovine ljudima i drugih vidova nezakonitog međudržavnog prometa.

Krajem 2000. godine, Vijeće ministara EU odobrilo je Regulativu za realizaciju programa CARDS. Obim i tempo finansijske pomoći je direktno doveden u vezu sa realizacijom ciljeva EU u regionu, posebno imajući u vidu kvalitet provedbe Procesu stabilizacije i pridruživanja. Prednost u dobijanju pomoći data je zemljama koje su preuzele na sebe veći obim obaveza u provođenju SAP-a.

Skoro godinu dana kasnije, u oktobru 2001. godine, Vijeće ministara EU je odobrilo CARDS Regional Strategy Paper, kojim je za 2002–2006. godinu predviđen budžet od 4,65 milijardi eura za šest zemalja zapadnog Balkana, a od te sume, u prve dvije godine, Bosni i Hercegovini je odobreno 172,4 miliona eura za nacionalne programe i 23 miliona eura za regionalne programe. Od 1995. do 2002. godine, EU je uložila u BiH oko 2,27 milijardi eura.

U maju 2002. godine otvoren je Euro info korespondentni centar BiH (EICC)²¹ i tom prilikom potpisan novi dvogodišnji ugovor o pomoći Evrop-

²¹ Na Dan Evrope, 9. maja 2002. godine, u Sarajevu je osnovan prvi Evropski informativni centar (EICC BiH) koji djeluje u okviru jedinstvene mreže tržišnih informacija Evropske unije (EIC Network) čije je sjedište u Briselu/Bruxelles. Od oktobra 2002. godine, EICC BiH je punopravni član mreže evropskih informativnih centara, koja okuplja 314 centara u 46 zemalja Evrope, Mediterana i Srednje Azije. EICC BiH je projekat Evropske unije koja, kao najjače jedinstveno tržište svijeta, i u našoj zemlji želi implementirati vlastito iskustvo u oblasti biznisa, zdrave tržišne konkurencije, ponude/trajne roba, usluga i kapitala, te pobuditi interesovanje domaćih poduzetnika za prilagođavanje uslovima poslovanja na evropskom i svjetskom tržištu. EICC BiH je osnovan i zbog toga da bi se potsticala svijest da bez primjene evropskih standarda o kvalitetu i bez provođenja u djelo evropskih regulativa, direktiva i odluka – nijedno bosansko-hercegovačko preduzeće i nijedan domaći proizvod uskoro neće moći izaći ne samo na jedinstveno evropsko tržište, nego ni na tržište u najbližem okruženju. EICC djeluje pod sloganom „*Vrijeme je novac, informacija bogatstvo*“.

ske komisije Bosni i Hercegovini kroz program CARDS. EICC BiH je prvi zvanični izvor Evropske unije kada je riječ o poslovnim informacijama, regulativi, zakonima, standardizaciji i povezivanju poslovnih partnera uz BiH i zemalja EU, Srednje Azije i Mediterana. EICC BiH je nezavisna institucija otvorena svim poslovnim ljudima koji žele tačnu, brzu i cjelovitu poslovnu informaciju iz zemalja EU, regiona i 'trećih' zemalja.

U septembru iste godine Evropski komesar za vanjsku politiku Kris Paten/Chris Patten, tokom posjete Bosni i Hercegovini, 16. septembra, zvanično u Sarajevu potvrdio je da je svih 18 uslova iz „Mape puta“ o približavanju Bosne i Hercegovine EU „većinom ispunjeno“. Paten je tim povodom izjavio da „BiH ostvaruje značajan progres u implementaciji Procesu stabilizacije i pridruživanja“. Završetkom radova na Mapi puta, ozvaničen je početak posla na izradi Studije o izvodivosti – novog preduslova za potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

Četiri mjeseca kasnije Policijska misija EU u BiH, kao nasljednik međunarodnih policijskih snaga koje su bile pod mandatom UN, preuzela je 1. januara „ulogu promotora vladavine zakona, ulogu mentora i ulogu posmatrača policijskih aktivnosti u zemlji“. Ovo je prva samostalna mirovna misija od osnivanja EU, sa mandatom do kraja 2005. godine.

U isto vrijeme, povodom inauguracije novog Vijeća ministara BiH, Predsjedništvo EU uputilo je vlastiti podsjetnik prvoj državnoj vladi s četvorogodišnjim mandatom. „Na članove novog Vijeća ministara apelujemo da rade zajednički, brzo i pažljivo, kako bi dostigli sve reformske ciljeve koje nameće Proces stabilizacije i pridruživanja Evropskoj uniji. Da bi ti ciljevi bili ostvareni, Bosna i Hercegovina mora ubrzano raditi na dostizanju evropskih standarda u oblasti vladavine zakona i funkcionisanja državnih institucija, mora pojačati napore u borbi protiv organizovanog kriminala, mora ubrzati proces održivog povratka izbjeglica i raseljenih osoba, mora potpuno saradivati s Međunarodnim sudom za ratne zločine u Hagu/Den Haag, a na državnom nivou mora uspostaviti civilnu komandu i kontrolu nad Armijom BiH“.

U junu 2003. godine, na samitu u Solunu, EU je s najvišeg mjesta potvrdila da integracija Evrope neće biti dovršena bez prijema zemalja regiona zapadnog Balkana. Kada će to biti, zavisi od svake zemlje pojedinačno i od reformi, čije ostvarivanje će biti osnovni kriterij za približavanje Uniji.

Odobrena je i nova finansijska pomoć regionu u iznosu od 200 miliona eura i potvrđeno proširivanje programa za podršku procesa tranzicije na temelju iskustva u zemljama srednje i centralne Evrope.

Evropska komisija je 18. novembra usvojila Studiju izvodivosti kojom se procjenjuje spremnost Bosne i Hercegovine za početak pregovora o Spo-

razumu o stabilizaciji i pridruživanju (*Stabilisation and Association Agreement – SAA*). Komisija je izrazila uvjerenje da će tokom ljeta 2004. godine biti u prilici da preporuči Vijeću ministara otvaranje pregovora o Sporazumu stabilizacije i pridruživanja, pod uslovom da BiH postigne „značajan napredak u jednom broju područja identificiranih kao prioriteta za akciju. To su: poštovanje postojećih uslova Evropske komisije i drugih međunarodnih obaveza; djelotvornija vlada; djelotvornija javna uprava; djelotvorna politika ljudskih prava; efikasno sudstvo; istrajna borba protiv kriminala i korupcije; carinska i poreska reforma; reformiranje budžetskog zakonodavstva i budžetske prakse; pouzdana statistika; konzistentna trgovinska politika; integrirano tržište energije; jedinstveni ekonomski prostor i stavljanje u funkciju Javnog RTV servisa“. Preporučeno je da se 16 dopunskih uslova ispuni do juna ukoliko BiH želi odluku o početku pregovora o SAA prije odlaska postojeće Evropske komisije i dolaska nove u novembru 2004. godine.

U decembru, na sastanku Upravnog odbora Međunarodnog vijeća za primjenu Mirovnog sporazuma, održanom 11. decembra u Briselu/Bruxelles, zaključeno je da „organi vlasti BiH moraju sami, bez oklijevanja, energično i odlučno, da preduzmu sve potrebne aktivnosti kako bi dodatnih 16 uslova EU kojima se otvara put ka Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju i NATO programu Partnerstvo za mir, bili ispunjeni u roku“. Suprotno zaključku o prenošenju odgovornosti na domaće organe vlasti, Upravni odbor je „pozdravio spremnost Visokog predstavnika Padi Ešdauna/Paddy Ashdown da produži svoj ostanak u OHR-u do maja 2005. godine“.

U martu 2004. godine, Evropska komisija, na zasjedanju u Strazburu/Strasbourg, objavila je treći po redu Godišnji izvještaj o Procesu stabilizacije i pridruživanja za zemlje zapadnog Balkana, uključujući i Bosnu i Hercegovinu. Hrvatska je jedino izostavljena jer je u to vrijeme bilo u pripremi zvanično Mišljenje (avis) Evropske komisije o hrvatskom zahtjevu za pristupanje Uniji.

Komisija je ocijenila da se reforme uspješno provode u mnogim sektorima i da je ostvaren značajan napredak u regionalnoj saradnji. Evropski komesar za vanjsku politiku Kris Paten/Chris Patten tim je povodom ocijenio: „Mnogi problemi koje smo naglasili u prošlogodišnjem izvještaju još uvijek nisu riješeni. Mi pohvaljujemo svaki napredak, ali moramo uvijek iznova ukazivati na propuste, jer jedino dostizanjem evropskih standarda, zemlje jugoistočne Evrope mogu da se približe konačnom cilju – integraciji u Evropsku uniju. U tom cilju, Komisija će ponuditi svu podršku koja joj stoji na raspolaganju, ali kojom brzinom će se zemlje zapadnog Balkana kretati ka integraciji, isključivo će i dalje zavisiti od njih“.

Inspirisana partnerstvima za pristupanje koja su značajno pomogla zemaljama centralne i istočne Evrope da pristupe Uniji, istog dana kada je objavljen Godišnji izvještaj o procesu SAP za 2003. godinu, Evropska komisija je predložila Evropskom vijeću i prva evropska partnerstva za zemlje zapadnog Balkana. Evropsko partnerstvo predstavlja prekretnicu u odnosima između Evropske unije i zemalja ovog regiona, jer su skrojena prema specifičnim potrebama svake od zemalja, određujući im kratkoročne (12–24 mjeseca) i srednjoročne prioritete na rok od 3–4 godine.

U oktobru 2004. godine, potpisan je sporazum između Savjeta ministara Bosne i Hercegovine i Evropske komisije. Evropska komisija u naredne dvije godine izdvojiti će dva miliona eura za finansiranje Jedinice za koordiniranje ekonomskih istraživanja i provedbu Srednjoročne razvojne strategije BiH. Formiranje ove jedinice znači početak uspostave nove državne institucije koja će raditi ekonomska istraživanja i provoditi razvojnu strategiju. Zadatak ove jedinice biće i da prati realizaciju svih sporazuma postignutih na nivou tri vlade, a koji se odnose na ekonomska pitanja. U Srednjoročnoj razvojnoj strategiji BiH (PRSP) stoji da su je dužne provoditi sve državne institucije na svim nivoima vlasti. Vijeće ministara BiH se obavezalo da će u narednih šest mjeseci ova jedinica dobiti status vladinog tijela.

Integracija Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju

Cilj Bosne i Hercegovine potpuna je integracija u Evropsku uniju, kroz Proces stabilizacije i pridruživanja (SAP)²², čiji je glavni instrument Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SAA).

Jedan od prioriteta zadatka formirane Direkcije za evropske integracije²³ bila je izrada Strategije evropskih integracija, a prvi njen cilj uspostavljanje ugovornih odnosa sa Evropskom unijom. Za postizanje tog cilja, BiH mora napraviti značajan progres u okviru procesa stabilizacije i pridruživanja.

Kašnjenja u ispunjenju mjera iz Mape puta (*Road Map*) izraz su složenosti unutrašnjeg uređenja BiH, ali istovremeno i skrivenih namjera pojedini-

²² <http://www.stabilitypact.org>

²³ Direkcija za evropske integracije, kao stalno tijelo Vijeća ministara BiH, osnovana je Zakonom o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine. Direkcijom rukovodi direktor kojeg imenuje i razrješava Vijeće ministara na prijedlog predsjedavajućeg Vijeća ministara, a u skladu sa Zakonom o državnoj službi u institucijama BiH.

nih grupa, kojima takva situacija ide u prilog. Na ispunjavanju ovih mjera BiH je radila dvije i po godine. Nažalost, takav tok događaja doveo je do velikog zaostatka BiH za okolnim zemljama.

Ali sada, kada su te mjere iz Mape puta u smislu donesenih pravnih propisa ispunjene, bitno je da SAP agenda ne bude viđena kao dodatni uslov za političku i ekonomsku reformu. Umjesto toga ona služi kao dodatni stimulan za što brže definisanje prioriteta razvoja i pruža okvir za definisanje reforme i strategije održivog razvoja u kontekstu evropskih integracija. Završetkom radova na Mapi puta, ozvaničen je početak posla na izradi Studije izvodivosti, novog preduslova za potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, čiji cilj je bio analiza tekuće situacije u Bosni i Hercegovini. Studija izvodivosti koja je donesena 2003. godine razmatrala je spremnost BiH za započinjanje pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom.

U Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju naročito je naglašena komponenta regionalne saradnje, pa se Zagrebačkom deklaracijom²⁴, potpisanom od vlada članica Evropske unije, Albanije, Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, tadašnje Savezne Republike Jugoslavije, Slovenije i Evropske komisije, pridruženje Evropskoj uniji stavlja u kontekst regionalne saradnje, pomirenja i razvoja demokratije u regionu. Prihvatanjem ovih principa, svim zemljama regije je otvoren put prema Evropskoj uniji, kroz proces stabilizacije i pridruživanja.

Evropska unija je nakon potpisivanja Deklaracije pokrenula jedinstven program pomoći Zajednice, u korist zemalja obuhvaćenim procesom stabilizacije i pridruživanja pod nazivom *CARDS (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation)*.

On je na snazi od 5. decembra 2000. godine. Svi do tada poznati programi pomoći zemljama zapadnog Balkana objedinjeni su u ovaj, jedinstveni program, kako bi se postigla što veća efikasnost i centralizovala kontrola budžetskih sredstava EU.

Polazeći od utvrđene politike približavanja Evropskoj uniji, ovaj program finansijske pomoći ima za cilj osposobljavanje Albanije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske, Makedonije i Srbije za efikasno sudjelovanje u Procesu stabilizacije i pridruživanja kroz rekonstrukciju, učvršćivanje demokratije, pomirenje i stvaranje uslova za povratak izbjeglica i raseljenih osoba, razvoj institucija, uspostavljanje pravne države, zaštitu ljudskih prava, jačanje nezavisnih medija i poštovanje manjina, uspostavu samoodržive ekonomije, slobodno tržište, ekonomski i socijalni razvoj, uključujući i

²⁴ Zagrebački sastanak na vrhu, Zagreb, Hrvatska, 24. novembar 2000. godine.

strukturne reforme, i promociju dobrosusjedskih odnosa među državama. Regionalna saradnja je najvažnija komponenta ovog programa.

U 2002. godini je unutar CARDS programa, koji je finansiran od strane Evropske zajednice, odobreno 71.9 miliona eura za pomoć BiH. CARDS program pomoći ima dugoročni pristup kojim se jednim programom pokrivaju potrebe države i koji odražava i ciljeve Procesu stabilizacije i pridruživanja kao i komparativne prednosti Evropske zajednice u području pružanja pomoći. On je fokusiran na prioritete reformi i izgradnju institucija neophodnih za sprovođenje budućeg Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

U Bosni i Hercegovini za koordinaciju CARDS programa zadužena je Direkcija za evropske integracije. Pomoć se dodjeljuje isključivo za unaprijed isplanirane i razrađene programe/projekte, na temelju konkursne procedure Evropske komisije. Da bi se postigla pravilna raspodjela i što veća iskorštenost dodijeljenih sredstava, od iznimnog je značaja pravilna priprema i provedba programa i projekata određenih za finansiranje sredstvima iz CARDS-a. Provedba programa vrši se u skladu sa standardnim procedurama Evropske komisije.

Uključivanjem u programe CARDS, zemlje zapadnog Balkana su stekle pravo sudjelovanja na tenderima Evropske fondacije za obrazovanje (*European Training Foundation*) i u programu reforme visokog obrazovanja u zemljama centralne i istočne Evrope.

Da bi proces evropskih integracija bio što uspješniji, veoma je važno i efikasno upravljanje tim procesom, jer je brzina priključenja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji u uskoj korelaciji sa uspostavljanjem efikasnog upravljanja evropskim integracionim procesima.

To podrazumjeva uspostavljanje funkcionalnog odnosa svih institucija zakonodavne i izvršne vlasti na BH i entitetskom nivou, po pitanjima koja se odnose na evropsku integracionu strategiju i politiku, usklađivanje zakona i koordinaciju pomoći.

Ostvarivanje navedenog osiguraće se uspostavljanjem efikasne horizontalne (koordinacija između BH institucija) i vertikalne koordinacije (BH institucije prema institucijama entiteta) u pripremi i provođenju svih aktivnosti, mjera i zadataka u procesu priključenja naše zemlje Evropskoj uniji.

Veoma delikatnu i značajnu ulogu koordinatora ukupnih aktivnosti preuzela je i Direkcija za evropske integracije.

Način ostvarivanja koordinacije u procesu precizno je definisan Odlukom Vijeća ministara BiH koja je usvojena na 33. Sjednici održanoj 03. 12. 2003. godine. Odlukom je, pored ostalog, precizirano da Vijeće ministara na političkom nivou koordinira proces priključenja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji, a Direkcija za evropske integracije, u cilju realizacije potrebne di-

namike integracionih procesa, redovno izvještava Vijeće ministara o napretku u pojedinim oblastima.

Kadrovski resursi na uspostavljanju koordinacije, uključujući koordinate u entitetima i Brčko Distriktu, spremni su za ovaj zadatak, što se već potvrdilo u nekim prethodnim aktivnostima, a naročito u postupku izrade Studije spremnosti BiH za otpočinjanje pregovora vezano za SAA. Naravno, napredak u odnosima sa EU podrazumjeva složenije obaveze i jačanje institucionalnog kapaciteta, što će biti sastavni dio strategije evropskih integracija Bosne i Hercegovine.

Ono što je još važno spomenuti kada se govori o integraciji Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju jesu i pitanja koja imaju važno mjesto u BiH medijima. Često i redovno medijsko pokrivanje cijelog niza događaja koja se tiču EU u 2003. godini, ukazalo je BH političarima, i u manjoj mjeri, BH javnosti na potencijale integracije Bosne i Hercegovine u strukturu EU.

Izvještavanje o pitanjima koja se tiču EU u BH medijima različitog je kvaliteta. Mediji su podjeljeni na one koji podržavaju integracije i skeptike. Neki sumnjaju u mogućnost članstva. Solunski samit, sa svojom porukom da mapa Evrope ne bi bila potpuna bez Zapadnog Balkana, pomogao je da se uspostavi brana tom skepticizmu. Čak i rezultati Studije izvodivosti (koja je, po objavljivanju, dominirala medijima) pokazali su da EU ne želi odgađati, već prije da želi poticati integraciju.

Medijsko pokrivanje posjeta visokih dužnosnika EU i događaja poput Solunskog samita poboljšalo je razumijevanje javnosti za temeljna pitanja vezana za EU, mada je u Bosni i Hercegovini kao i drugdje – javnost najviše zainteresovana za praktična i mnogo neposrednija pitanja, kao što je, na primjer, jedan od najvećih problema u očima BH javnosti, posebno mladih, potreba da se aplicira za vizu kada se ide u posjetu zemljama EU.

Reforme takođe naglašavaju ulogu EU u očima javnosti. Medijska kampanja u prilog reformi, koju su proveli Visoki predstavnik/Specijalni predstavnik EU-a i drugi, podigli su svijest javnosti u BiH o potrebi postizanja napretka u cijelom nizu ključnih područja.

Studentsko udruženje „BiHStudenti“, Bosanski studenti svijeta, u periodu od 1. maja 2004. godine do 15. jula 2004. godine, provelo je on-line anketu pod nazivom „BiH na putu ka Evropskoj uniji“²⁵, čije rezultate je u okviru „Hohenheim International Summer University 2004“ (HISU) na Univerzitetu Hohenheim u Štutgartu predstavila članica udruženja Albina Zenkić. Gotovo 200 korisnika i posjetilaca web stranice www.bihstudenti.com

²⁵ Detaljni rezultati on-line ankete mogu se pronaći na web stranici www.bihstudenti.com.

odazvalo se pozivu da učestvuje u on-line anketi i kaže svoje mišljenje u vezi sa evropskom integracijom Bosne i Hercegovine. Pitanja su se, između ostalog, odnosila i na trenutnu političku i ekonomsku situaciju u Bosni i Hercegovini. Analiza rezultata pokazala je da trenutna situacija u BiH nije sjajna, te da postoji potreba za promjenama na gotovo svim poljima. Naime, političku i ekonomsku situaciju u BiH preko 79% učesnika on-line ankete smatra nezadovoljavajućom, dok 70% ne vjeruje političkim BiH institucijama. Mišljenje da demokratija u BiH ne funkcioniše u potpunosti iskazalo je 64% učesnika. Preko 80% smatra da će članstvo naše zemlje u EU poboljšati kako ekonomsku tako i političku situaciju. Na pitanje za koliko godina će BiH postati član EU, 51% učesnika smatra da će se to moći ostvariti tek za nekih deset godina, dok 28% zastupa mišljenje da će proces integracije BiH u strukture evropske zajednice potrajati 15 godina. No većina (preko 67%) sebe smatra kako BH tako i evropskim građanima.²⁶

Studija izvodivosti

Evropska komisija je 18. novembra 2003. godine objavila Studiju izvodivosti koja razmatra spremnost Bosne i Hercegovine da započne pregovore o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) sa Evropskom unijom. U studiji je zaključeno, u svijetlu reformi sprovedenih do oktobra/novembra 2003. godine, da se Komisija nada da bi bila u poziciji preporučiti Vijeću otvaranje pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju u 2004. godini. Međutim, takva preporuka bila bi uslovljena time da Bosna i Hercegovina postigne značajan napredak u rješavanju 16 reformskih područja identificiranih u studiji.

Došavši do ovog zaključka, Studija izvodivosti pruža analizu tekuće situacije u BiH. Ona tako obuhvata najveći dio pitanja koja se uobičajeno razmatraju u Godišnjem izvještaju o Procesu stabilizacije pridruživanja (PSP).

Studija izvodivosti takođe ukazuje na to da je Bosna i Hercegovina angažovana u jednom broju dugih reformi koje su važne za stabilizaciju mira u okviru Dejtonskog mirovnog sporazuma. Pošto su neke od njih mimo domašaja budućeg sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, one se u Studiji izvodivosti ne spominju. Ipak, one su relevantne za sposobnost Bosne i Hercegovine da funkcioniše kao moderna, demokratska država, i time kao potencijalni kandidat za članstvo u Evropskoj uniji.

²⁶ Oslobođenje, „*BiH na putu ka Evropskoj uniji*“, 14. august 2004. godine.

Ova pripremna faza podrazumjeva reforme po programu aktivnosti u 16 prioriternih područja. To zapravo znači 44 aktivnosti, usvajanje 46 zakona, te uspostavu ili restrukturiranje 27 institucija, od čega su 22 državne i 5 entitetskih.

Nakon realizacije 16 prioriternih preporuka, slijede i nove obaveze, implementacija potpisanog Sporazuma, aplikacija za članstvo, novi upitnik od par hiljada pitanja, zatvaranje poglavlja Acqisa-a itd.

Šesnaest prioriternih reformi, identificiranih u Studiji izvodivosti, odnose se na političku situaciju u Bosni i Hercegovini, njene ekonomske perspektive i njen napredak u ispunjavanju tehničkih zahtjeva PSP-a.

Lista prioriternih područja sa pojedinačnim aktivnostima iz izvještaja Studije izvodivosti:

1. ispunjavanje postojećih uslova i međunarodnih obaveza;
2. djelotvornija uprava;
3. djelotvornija javna uprava;
4. evropske integracije;
5. djelotvorne zakonske odredbe kojima se garantuju ljudska prava;
6. djelotvorno sudstvo;
7. rješavanje kriminala, posebno organizovanog kriminala;
8. upravljanje pitanjima azila i migracije;
9. reforma carinskog i poreskog sistema;
10. Zakon o budžetu;
11. budžetska praksa;
12. pouzdani statistički podaci;
13. konzistentna trgovinska politika;
14. integrisano energetska tržište;
15. uvođenje BH jedinstvenog ekonomskog prostora;
16. javni RTV sistem.

Od tih 16 tačaka, u onima koje se odnose na *političku situaciju*, napredak je bio umjeren. Vlada na nivou države ostaje nedovoljno razvijena, dok tenzije između države i entiteta i dalje utiču na vladino djelovanje i reformu. Reforma javne uprave je tek počela. Što se tiče odredbe o poštivanju ljudskih prava i uslova vezanih za Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju (ICTY), ograničen napredak je obilježen nakon kraja 2003. godine. Studija izvodivosti sugerira da se „jedna nova (reformska) dinamika možda javlja u politici BiH“.

Napredak je, između ostalog, postignut uspostavom novog Vijeća ministara, reformom javne uprave, uvođenjem novog krivičnog zakona i Zako-

na o krivičnom postupku, početkom funkcionisanja Državnog suda BiH, osiguravanjem značajne podrške Studiji izvodivosti, nastavljanjem povratka izbjeglica, daljim poboljšanjem imovinskog zakonodavstva, itd.

Na kraju godine, usvajanje Zakona o indirektnom oporezivanju i Zakona o odbrani – nakon međunarodnog pritiska – također su bili pozdravljeni, čime je zabilježen napredak na putu ka samoodrživoj državi Bosni i Hercegovini.

Dalja reformska nastojanja neophodna su kako bi se to ostvarilo, te da bi se osiguralo da napredak, postignut na planu izgradnje države, bude nezaustavljiv.

Studija izvodivosti dalje ukazuje na to da bi *ekonomski rast*, uz smanjenje nepotrebnih rashoda, osigurao resurse za institucionalnu reformu koja je potrebna Bosni i Hercegovini“. BiH se suočava sa krupnim ekonomskim izazovima. Kako međunarodna pomoć opada, privatne investicije moraju biti pokretač razvoja. Međutim, Vlada treba da učini svoj dio posla, kroz uspostavu okvira koji je povoljan za investicije i poduzetništvo te učinkovitim upravljanjem fondovima i sredstvima koja su na raspolaganju. Iz tog razloga, Studija izvodivosti naglasila je usvajanje i implementaciju Zakona o budžetu na nivou države, registraciju svih prihoda koje prikupljaju javni organi i implementaciju Zakona o statistici, kao mjere koje bi mogle biti postignute u 2004. godini. Kada je budžet u pitanju, izvjestan napredak je postignut, ali pouzdana statistika, osnova za svaku učinkovitu politiku, i dalje se ne ostvaruje.

Međutim, konkretan napredak u tim područjima tek se treba ostvariti. Unatoč izvjesnom uspjehu na planu makroekonomske stabilizacije, Bosna i Hercegovina nije još čvrsto na putu ka samoodrživom rastu. Kao što je naglašeno u Studiji izvodivosti, proizvodni kapacitet, a time i izvoz, i dalje su slabi; strane, direktne investicije, mada poboljšane, nedovoljne su da bi kompenzirale veliki tekući platni dizbalans. Razvoj privatnog sektora treba potaknuti, kroz poboljšanu poslovnu klimu, bolje upravljanje preduzećima, smanjenu rigidnost u pogledu radne snage, obnovljenu privatizaciju i stvaranje novog okruženja koje omogućava tržišne tokove.

Kratkoročni koraci, istaknuti u studiji izvodivosti, moraju biti dopunjeni daljim odlučnim strukturnim reformama, ako BiH želi izbjeći dalje pogoršavanje ekonomske situacije.

U pogledu ispunjavanja *tehničkih uslova PSP-a*, procjena iz Studije izvodivosti ostaje važeća „...jedan neprestalni napredak, pomiješan sa oblastima gdje ključne reforme nisu provedene, ili čak nisu ni započete“. Tako nedavni uspjesi na područjima kao što su saglasnost Vijeća ministara za akcioni plan u vezi sa pitanjima iz Studije izvodivosti, prve presude donesene u BiH vezano za trgovinu ljudima te prvi koraci u uspostavi Uprave za in-

direktno oporezivanje, umanjeni su neuspjesima u drugim područjima. Nijedna tačka relevantna za ovo poglavlje još nije potpuno ispunjena. Čak ostaje zabrinutost da je u previše područja, gdje napredak mora biti postignut, taj napredak postignut samo zahvaljujući međunarodnom pritisku.

Međutim nijedno od ovih pitanja ne može se rješavati odvojeno od ostalih. Na primjer, slabosti u formulisanju i implementaciji trgovinske politike zahtjevaju ne samo tehničke prilagodbe već i resurse za njihovo rješavanje. Ovo opet zahtjeva političku volju koja će osigurati da se resursi ne troše uzalud, ili nezakonito prisvajaju negdje drugdje.

Što se tiče Evropske unije, ona će dati sva sredstva, koja ima na raspolaganju, kako bi podržala reforme u Bosni i Hercegovini, počevši od tehničke i finansijske podrške da bi se ispunili standardi *acquis*-ja, smjernice specijalnog predstavnika Evropske unije i akcije u okviru Evropske sigurnosne i odbrambene politike (ESDP), kako bi se osiguralo stabilno okruženje u kojem bi se reforme mogle nastaviti.

Čim se utvrdi da je značajan napredak postignut u ispunjavanju 16 zahtjeva uspostavljenih Studijom izvodivosti, Evropska komisija će odlučiti o preporuci Vijeću da donese odluku da otvori pregovore o SSP. Obrnuto, ako napredak bude nedovoljan, Komisija neće biti u poziciji da preporuča započinjanje takvih pregovora.

Jedino Bosna i Hercegovina je u stanju osigurati taj uspjeh. Uspješno riješavajući 16 prioriteta tokom 2004. godine, Bosna i Hercegovina će osnažiti dinamiku, dijelom postavljenu Studijom izvodivosti, i uspostaviti povjerenje kako kod kuće tako i u inostranstvu.

A kada ostvarimo značajan napredak, slijede pregovori.

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju je jedna od temeljnih komponenti procesa stabilizacije i pridruživanja, a trenutno i osnovni cilj koji su pred sebe postavile institucije vlasti u Bosni i Hercegovini.

Bosna i Hercegovina mora ostvariti značajan napredak u svih 16 prioriteta iz izvještaja Evropske komisije Vijeću ministara EU o izvodivosti pregovaranja između Bosne i Hercegovine i EU, kako bi Evropska komisija dala preporuku Vijeću ministara EU da otpočne pregovori o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju.

U svojoj ocijeni, Evropska komisija posebno će voditi računa o spremnosti organa vlasti i institucija naše zemlje da ispoštuju političke, ekonomske a naročito demokratske uslove koji se pred nju postavljaju.

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju je preferencijalni sporazum koji treba doprinijeti ekonomskoj i političkoj stabilizaciji BiH, uspostavi bliskih i dugoročnih veza sa Evropskom unijom.

U ovom sporazumu naročito je naglašena komponenta regionalne saradnje, koja se ogleda u sklapanju mreže bilateralnih konvencija između zemalja obuhvaćenih Procesom stabilizacije i pridruživanja. Pored opštih načela, Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju trebao bi obuhvatiti i sledeća područja:

- politički dijalog,
- regionalna saradnja,
- sloboda kretanja roba, radnika i kapitala,
- sloboda pružanja usluga, poduzetništvo,
- usklađivanje zakonodavstva,
- saradnja na području pravosuđa i
- unutrašnjih poslova, politike saradnje, finansijska saradnja, institucionalne, opšte i završne odredbe.

Najvažniji procesi odvijaju se u zemlji koja je donijela odluku da se integriše u Evropu, jer ta zemlja mora biti demokratska, sigurna i ekonomski uspješna. Započinjanje pregovora predstavlja veliki izazov u organizacionom i profesionalnom smislu, a često otvara i osjetljiva politička pitanja. Reforme koje predstoje obuhvatit će sve segmente društva, pa je neophodno povesti računa o tome da se teret promjena što ravnomjernije raspoređi.

Evropsko partnerstvo – novi kvalitet odnosa između BiH i Evropske unije

Na sastanku Evropskog vijeća koji je održan u Solunu od 19–20. juna 2003. godine, potvrđena je odlučnost Evropske unije da u potpunosti podrži zemlje Zapadnog Balkana u procesu priključenja Evropskoj uniji. Tada je po prvi put jasno rečeno da će „zemlje Zapadnog Balkana postati integralan dio EU, onda kada zadovolje potrebne kriterije“. Tom je prilikom sačinjen dokument „Solunska agenda za Zapadni Balkan: put ka evropskim integracijama“, u kojem je data podrška daljem jačanju odnosa između Evropske unije i zemalja Zapadnog Balkana, i najavljeno je Evropsko partnerstvo. Evropska unija je time ukazala na put koji BiH treba da slijedi da bi došla u predvorje Evropske unije.

Evropsko partnerstvo je politički instrument koji je uručen našoj zemlji 30. marta 2004. godine. Inspirisano je „Pristupnim partnerstvom“ koje se odobrava za zemlje kandidate za članstvo u EU. Namjenjen je zemljama koje participiraju u Procesu stabilizacije i pridruživanja (SAP) i to Albaniji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Makedoniji i Srbiji i Crnoj Gori.

Evropsko partnerstvo navodi kratkoročne i srednjoročne prioritete u vezi sa pripremama Bosne i Hercegovine za dalje integrisanje u EU. Ti prioritete će služiti kao lista obaveza prema kojoj će se mjeriti napredak. Oni se odnose na sposobnost Bosne i Hercegovine da ispuni Kopenhagenske kriterije²⁷ te uslove postavljene u okviru SAP-a. Izabrani su na osnovu stava da je realno da ih BiH može ispuniti ili ih značajno unaprijediti u sljedećim godinama. Tom prilikom je napravljena razlika između kratkoročnih i srednjoročnih prioriteta.

Kratkoročni prioritete bi trebali biti ispunjeni u roku od jedne do dvije godine. U okviru kratkoročnih prioriteta navedeno je 16 prioriteta iz studije izvodivosti plus šest dodatnih prioriteta i to: priprema izbora, nastavak sigurnosnih reformi, osiguranje makroekonomske stabilnosti, poboljšanje poslovne klime, poštivanje međunarodnih standarda i potvrde o porijeklu.

Srednjoročni prioritete bi trebali biti ispunjeni u roku od tri do četiri godine, a obuhvataju sledeće:

- *demokratija i vladavina prava* (priprema izbora, preuzeti odgovornosti za upravljanje, dalje unapređivati funkcionisanje javne uprave, dalje jačati pravosuđe, unaprijediti reformu policije, poboljšati borbu protiv korupcije);
- *ljudska prava i zaštita manjina* (osigurati poštivanje ljudskih prava, dovršiti povratak izbjeglica, objediniti ured ombudsmana);
- *regionalna i međunarodna saradnja* (osigurati djelotvorno gonjenje ratnih zločina, nastaviti regionalnu saradnju, implementirati međunarodne obaveze);
- *postojanje slobodnog tržišta i strukturalne reforme* (promovisati dalje strukturalne reforme, omogućiti razvoj biznisa, pogotovo malih i srednjih preduzeća, dalje razvijati BH kapacitete na planu statistike);
- *upravljanje javnim finansijama* (osigurati implementaciju objedinjenog vladinog računa, razviti sposobnost ekonomskog pla-

²⁷ Ispunjavanje tzv. Kopenhagen-kriterija predstavlja „zrelu fazu“ tranzicije iz socijalističkog ka zapadnoevropskom sistemu društva i podrazumjeva:

- 1) dostizanje stabilnih institucija vlasti koje garantuju demokratiju u skladu s evropskim standardima, vladavinu zakona, ljudska prava i punu zaštitu manjina;
- 2) postojanje funkcionalne tržišne ekonomije sposobne za konkurenciju na jedinstvenom evropskom tržištu;
- 3) osposobljenost za potpunu primjenu evropske legislative (Acquis communautaire) i preuzimanje svih obaveza punopravne članice, uključujući i privrženost ciljevima političke, ekonomske i monetarne unije.

niranja, dalje ojačati izradu budžeta, rješavati pitanje unutrašnjeg duga);

- *evropski standardi* (Evropske integracije – implementirati evropsku strategiju integracije. Razviti sposobnost progresivnog usaglašavanja zakona sa *acquis*-om, te proširiti ulogu BiH u programiranju i implementiranju CARDS-a sa dugoročnim ciljem omogućavanja decentralizacije pomoći);
- *unutrašnje tržište i trgovina* (jedinствeno tržište i biznis, sposobnost upravljanja trgovinom, trgovinski standardi, carina i porezi);
- *sektorske politike* (javni RTV sistem, integrisano tržište energije, okoliš);
- *saradnja u pravosuđu i unutrašnjim poslovima* (upravljanje granicama, organizovani kriminal, migracije i azil).

Od BiH se očekuje da odgovori na Evropsko partnerstvo tako što će pripremiti akcioni plan sa rokovima i detaljima o tome kako namjerava riješavati prioritete iz Evropskog partnerstva, te da ih u potpunosti implementira. Evropska komisija će redovno, putem godišnjih izvještaja o SAP-u, pratiti napredak u implementaciji prioriteta.

Ispunjavanje prioriteta navedenih u Evropskom partnerstvu je prvenstveno bitno zbog nas samih, jer na taj smo način u mogućnosti srediti stanje u zemlji, preuzeti vlasništvo nad reformama i na taj način dobiti kartu za Evropsku uniju.

Bosna i Hercegovina na putu ka Evropi

Bosna i Hercegovina, mada geografski samo nepunih hiljadu kilometara udaljena od nekih zemalja-članica, miljama je daleko od punopravnog članstva u Evropskoj uniji. Ali s obzirom da je integracija Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju, s krajnjim ciljem ostvarivanja članstva strateški cilj BiH, organi vlasti BiH su preduzeli značajne i krupne korake u tom pravcu, kao što se do sada moglo i vidjeti.

Stepen razumijevanja procesa integracija, od strane institucija BiH ali i same javnosti, sve više raste, i postoji pozitivno raspoloženje prema sveukupnom procesu reformi koje se provode u BiH.

Na svom putu od Deytona do Brisela Bosna i Hercegovina je do sada ostvarila ogroman napredak. Svi segmenti života su unaprijeđeni, a reforme se i dalje provode ubrzanim tempom.

Međutim, moramo znati da Bosna i Hercegovina neće i ne može biti primljena u članstvo EU prečicom, nekakvim političkim dekretom, bez ispu-

njavanja strogih uslova za članstvo. Taj put su prošle sve države članice EU i taj put mora proći i Bosna i Hercegovina. To je dugotrajan put koji zahtijeva mnogo pozitivne energije, političku volju na svim nivoima i podršku cjelokupnog BH društva. I sve reforme koje Bosna i Hercegovina sprovodi odnose se na sposobnost Bosne i Hercegovine da funkcioniše kao moderna, demokratska država i bude potencijalni kandidat za članstvo u Evropskoj uniji. Bosna i Hercegovina mora pokazati da dijeli temeljne vrijednosti Evropske unije.

I na prvi pogled sve ovo izgleda kao prilično težak zadatak, jer put do Brisela dugačak je i naporan, a kompozicije prolaze i prolaze. Zato je jasno da svi organi vlasti u Bosni i Hercegovini moraju uložiti dodatne napore i omogućiti kupovinu karte za EU cijeloj zemlji.

Hoćemo li se i dalje gurati na kraju reda i u koju ćemo kompoziciju uskočiti zavisi isključivo od nas.

Bosna i Hercegovina još jednom mora pružiti dokaz svoje opredjeljenosti ka reformama koje su neophodne da bi ona postigla napredak na putu ka Evropi.

Bosnia and Herzegovina on the Road to Europe

Bosnia and Herzegovina, geographically not even a thousand of kilometers distant from some Community countries, yet thousands of miles away from the full membership in the EU. As the integration of Bosnia and Herzegovina into EU and the full membership in the EU is the strategic objective of Bosnia and Herzegovina, the Bosnian authorities, as it can be seen by now, have so far made huge and significant steps into that direction.

The level of comprehension of integration processes by the Bosnian institutions as well of the Bosnian public itself is raising and there is a positive spirit about the entire process of reforms going on in Bosnia and Herzegovina.

So far on its way from Dayton to Brussels Bosnia and Herzegovina has made gigantic progress. All the segments of life have been improved and reforms are advancing in a quickened way.

But we all have to know that Bosnia and Herzegovina will not and can not become an EU member state by taking a short cut with the help of some political decree. It can not become a member state without fulfilling all the

rigorous membership conditions. All the EU member states have passed the same way and Bosnia and Herzegovina has to do the same. That's the long lasting trip that demands a lot of positive energy, political volition on all levels and the support of the entire Bosnian society. All the Bosnian reforms have the same objective: to raise the capability of Bosnia and Herzegovina to function as a modern, democratic country and to become a potential candidate country for the EU membership. Bosnia and Herzegovina has to show clearly that it shares the values of EU.

At the first sight all this seems to be a difficult task as the way to Brussels is long and straining and the trains (chances) keep on passing by. Therefore all the Bosnian authorities have to make every effort to buy a ticket for the EU for the whole country.

Are we going to be at the end of the line in the future or we're going to take a train depends only on us.

Bosnia and Herzegovina has to prove its orientation towards necessary reforms one more time to achieve improvements on its way EU.

Korištena literatura

1. *Bosna i Hercegovina od Dayton do Evrope*, Wolfgang Petritsch, Sarajevo, Svjetlost, 2002. god.
2. Izvještaji Evropske komisije:
 - The Stabilisation and Association process for South East Europe First Annual Report, Brussels, April 4, 2002;
 - The Stabilisation and Association process for South East Europe Second Annual Report, Brussels, March 26, 2003;
 - The Stabilisation and Association process for South East Europe Third Annual Report, Brussels, March 30, 2004;
 - Izvještaj komisije vijeću o spremnosti Bosne i Hercegovine za pregovore o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom;
 - Izvještaj o radu na studiji izvodivosti;
 - Evropsko partnerstvo za BiH.
3. Bilten 1, Direkcija za evropske integracije (Odsjek za promociju evropskih integracija).
4. http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/bosnie_herze/

5. http://europa.eu.int/comm/external_relations/news/patten/sap260303.htm
6. <http://www.bih.prsp.info/knjiga/ZA-WEB/english%2003/prsp%20eng/19.pdf>
7. <http://www.euroinfo.ba/stream/article.php?pid=54>
8. <http://www.studenti.bluearena.com/medije/>
9. <http://www.dei.gov.ba>
10. <http://www.stabilitypact.org>.

Едвард Митевски

Ментор: *мр Владимир Павићевиќ, Факултет политичких наука,
Универзитет у Београду*

(I) II СТОЛБ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА Азилотот и миграцијата во светло на процесот на европска интеграција Искуството на Република Македонија

Хуманитарниот порив да им се помогне на преплашените и уморните лица во невоља е глорификација на хуманите вредности и обврска на секое човечко битие, додека обврската да им се даде меѓународна заштита на жртвите на прогонот и насилството претставува морален долг спрема човештвото и завет дека морничавите хипотеки на историјата и на воената несреќа кје останат историја. Човештвото преку сите свои капацитети и потенцијали се бореше да инсталира еден систем на заштита на лицата-бегалци преку материјализација на потенцијалните решенија во една институционална рамка од интернационален карактер. Овој процес, полека но сигурно, се движи кон негова финализација. Униформираноста на системот на згрижување на страдалниците, нивната интеграција и социјализација демонстрира елементи на функционалност како оска на процесот на европска интеграција. Република Македонија како нераскинлив дел од европската цивилизација и како идна полноправна земја – членка на Европската

унија прикажува експлицитна воља за приклучување кон модерните европски трендови во областа на азилот и миграцијата. Хармонизацијата на националното со законодавството на Унијата во доменот на овие исклучително значајни политики на ЕУ е само мал придонес кон компетирање на идејата на еврократите за креирање на Единствен европски систем за азил.

*„Секој има право
да бара и ужива
азил од прогонување
во други земји“
Art. 14 (1) (UN-UDHR)*

Вовед

Идејата за правата на човекот низ минатото, но и денеска, на прагот на новиот милениум преставува објект на фреквентно потенцирање од страна на теоретичарите чиј примарен интерес била заштитата на човековите права. Меѓу нив владее една дискутабилна теорија според која заштитата на човековите права се институционална реакција на некоректната интерпретација на библиското толкување на „еднаквоста“, од страна на голем број светски пророци и следбеници на Орвеловското „левелерство“. Иако во сржта на нивните анализи, е евидентна една тенденција за проучување која содржи многу филозофски моменти, многу теорија, многу хипотези, сепак нивните добронамерни истражувања довеле до формирање на едно „движење за човековите права“ кое својот „формален“ облик го добива со Универзалната декларација за правата на човекот и серијата конвенции и договори кои се продукт на нејзиното оживотворување. Во трудот кој следи кје се задржам на основните стигмати на правото на азил (со навраќања на миграцијата, пред се поради фактичката корелација со феноменот азил и нивната комплементарност) кое претставува фундаментално човеково право и систем на заштита во моментите на директно загрозување на човековите права и слободи и пречекорување на прагот на нарушување на човековото достоинство.

Неминовноста од заштита по II-та Светска војна – Правна рамка на системот на меѓународната заштита на бегалците

Теророт, деструкцијата и траумите на II-та Светска војна ги поразија сите исконски егзистенцијални стремежи на човештвото. Вулгарното демонстрирање на сила која сееше смрт и страв ја иницираа природната реакција на неприродното однесување на Хитлеровските орди на злото кои најмногу го пустошеа европскиот континент. По триумфалната победа на сојузничките сили, и по почекотот на закрепнувањето, светот почна да ја исплаќа цената на разурнувањето. На низата проблеми поврзани со емотивна и материјална рехабилитација, се надоврза и потребата од конечно утврдување на ненаучената лекција наречена – човекови права. Неминовноста на спроведување на овој процес својата оправданост ја црпи во фактот што II-та Светска војна на голема врата го исфрли прашањето за една маргинализирана ранлива група на лица наречена – бегалци.

Значи покрај на неколку наврати потврдуната воља, за заштита на оваа група на лица, како неминовност се јавува потребата од институционализирање на целата проблематика која што се однесува на бегалците, се со цел раселеноста и траумите предизвикани од прогонувањата и разурнувањата настанати со војната никогаш повеќе да не се повторат.

Ваквите тенденции најдоа на одобрување од страна на меѓународната заедница која беше истрајна во реализацијата на зацртаните цели во својата агенда. Консеквентно, по II-та Светска војна, Генералното собрание на Организацијата на обединети нации, наследничката на Лигата на народите, организација со потврдена благородна мисија, како презентација на своите хуманитарни пориви и апсолутната посветеност на решавање на проблемите на бегалците ја основа Канцеларијата на Високиот комесаријат за бегалци – UNHCR. Овој чекор претставува логичен продолжеток на донесувањето на круцијалниот документ кој се однесува на заштитата на човековите права – Универзалната декларација за правата на човекот од 1948. Овој документ претставува стожер на напорите на меѓународната заедница да стави крај на континуираниот процес на злоупотреба на човековите права, во кои нормално припаѓаат и правата на бегалците. На истиот му се надоврзуваат 4-те Женевски конвенции од 1949 година кои се

однесуваат на меѓународното хуманитарно право, како и серијалот на интернационални и регионални инструменти кои се фокусирани на проблематиката на бегалците. Впрочем сите овие документи претставуваат правна рамка за активно спроведување на процесот за изнаоѓање на идеални и трајни решенија за бегалците од страна на UNHCR.

Трнливиот пат кон усовршување на системот на заштита на бегалците продолжи со канализирање на енергијата инкорпорирана во претходно наведените меѓународни инструменти во документ кој апсолутно ќе им биде посветен на бегалците. Ваквата тенденција е резултат, на широкиот спектар на уредување на односите кои се однесуваат на правата на човекот со Универзалната декларација за правата на човекот од 1948. Имено, поради екстензивноста на овој документ, меѓународната заедница процени дека потребата од еден наменски меѓународен документ со кој ќе се регулираат правата на бегалците, во услови на пост-воена анксиозност, е повеќе од нужна. Ваквиот потег на меѓународната заедница, всушност на самите држави, овозможи креација на камен-темелникот на заштитата на бегалците – Конвенцијата за статусот на бегалците од 28 Јули 1951 година. Овој документ претставува база за понатамошна надградба на системот на заштита и основа на меѓународното право што се однесува на бегалците. Со овој документ е детерминирана дефиницијата на бегалци, нивниот статус, елементите на заштита и асистенција, како и сите права и обврски на бегалецот. Во истиот е инкорпориран „non-refoulement“ принципот (*Член 33(1) од Конвенцијата гласи – Ниедна земја која пристапила на Конвенцијата од 1951, нема да протера или да врати („refaluer“) бегалец на било кој начин на граница на територија каде неговиот живот или слобода би биле загрозувани заради неговата раса, вера, националност, припадност на одредена општествена група или политичко мислење*) односно принципот на невраќање, со кој се исклучува присилното враќање како легитимно право на државите.

Конвенцијата за статусот на бегалците од 28 Јули 1951 година, или популарно наречена „The 51 Convention“, не го регулира прашањето на мигрантите, посебно не на економските мигранти, и тоа прашање е затворено уште со членот 1 од оваа Конвенција во кој е содржана дефиницијата за бегалец.

Бегалец е лице кое:

- има оправдан страв од прогон поради својата:
- раса;

- вера;
- националност;
- припадност на одредена општествена група или политичко мислење;

Тој се наоѓа надвор од својата земја на потекло и неможе или пак несака да се стави под заштита на својата земја на потекло поради страв од прогонување.

По нејзиното стапување на сила на 22 април 1954 година, а заклучно со март 2004 година на Конвенцијата и пристапиле 145 држави. Од Конвенцијата произлегуваат низа обврски кои се однесуваат на државите кои и пристапиле на истата, кои првенствено се однесуваат на соработката со УНХЦР, информирање за националните прописи и иземање од правилото на реципроцитет. Иако има трајна валидност, сепак нејзината дефиниција на бегалец се фокусира на лицата кои се наоѓаат надвор од земјата на потекло и кои станале бегалци поради немилите европски настани пред 1 јануари 1951 година.

Поради вооружените судири кои продуцираа нови бегалски кризи на почетокот на 60-те години од минатиот век се укажа потребата за временско и географско проширување на делокругот на Конвенцијата, поради што беше донесен уште еден мошне битен документ со кој се проширува и стимулира заштитата на бегалците – Протоколот за статусот на бегалците од 1967 година. Протоколот од 1967 или „The 67 Protocol“ иако е интегрално поврзан со Конвенцијата од 1951 претставува самостоен документ со кој се отстрануваат временските и географските ограничувања на дефиницијата на поимот „бегалец“ предвидени со Конвенцијата од 1951. Со Конвенцијата и Протоколот се покриени 3 основни теми:

1. Основната дефиниција на бегалците, заедно со условите за престанок и исклучување од статусот на бегалец;
2. Правниот статус на бегалците во земјата на азилот, нивните права и обврски, вклучувајќи го и „non-refoulement“ принципот;
3. Обврските на државите, вклучувајќи ја и соработката со УНХЦР во исвршувањето на своите задачи и олеснување на нивните надзорни функции во врска со примената на Конвенцијата. Со пристапувањето на Протоколот од 1967 година државите се согласуваат дека поголемиот дел од членовите на Конвенцијата од 1951 година (членовите од 2-34)

ќе се применуваат врз сите лица кои се опфатени со дефиницијата за бегалец инкорпорирана во Протоколот.

Фактот што поголемиот дел од државите кои и пристапиле на Конвенцијата од 1951 година, му пристапиле и на Протоколот од 1967 година доволно говори дека овие два документи се епицентарот на системот за меѓународна заштита на бегалците. Трендот на надградување на системот за меѓународна заштита на бегалците продолжува со Декларацијата на Генералното собрание на организацијата на обединети нации за територијалниот азил, наменета на државите членки од 1967 година.

Во Декларацијата се потенцира дека признавањето на азил претставува мирољубив, аполитичен и хуманитарен чин, и заради тоа никоја држава неможе да го смета за непријателски. Со ова се предвидува дека земјата на азилот е должна да го процесира и обработи барањето на лицата за признавање на азил. Ваквата активност на ООН насочена кон изградба на правна рамка на системот за меѓународна заштита на бегалците, достигна глобални размери и потикна голем број на регионални иницијативи кои резултираа со донесување на соодветни документи со кои би се регулирала оваа област во односните подрачја. Како пример можеме да ги наведеме:

- **Конвенцијата на Организацијата на афричкото единство од 1969 година.** Со истата се уредуваат одредени аспекти на бегалските проблеми со кои се соочува Африка.
- **Картагенската декларација од 1984 година.** Документ во кој се обработува системот за меѓународна заштита на бегалци во Средна и Јужна Америка.

Со ваквиот развој на настаните се потврдува дека меѓународна заштита на бегалци, не е ексклузивно право на европските граѓани туку претставува апсолутна вредност, која треба постојано да се надоградува и проширува.

Европскиот систем за заштита на бегалците и новиот сплет на настани иницирани од забрзаното темпо на интеграција

Жителите на европскиот континент најдиректно го почувствуваа ужасот на војната и токму поради тоа пост-воена Европа претставуваше колевка на бегалци, раселени лица и мигранти. Токму ова, покрај

своето цивилизациско наследство во однос на слободата, еднаквоста и заштитата на човековите права, е една од причините зошто европските држави ја иницираа потребата од правно регулирање и понатамошно институционализирање на проблемите поврзани со бегалците и посебно со човековите права. Во моментите кога интеграциските процеси беа во зародиш и во периодот кој следеше ЕЗ и нејзините земји членки, како и останатите европски држави, покрај тоа што пристапија кон Конвенцијата од 1951, укажуваа почит кон решенијата предвидени со Конвенцијата и истите доследно ги имплементираа. Значи горенаведените елементи, кои генерално ја утврдуваат рамката преку која се реализираат статусот на бегалците, нивните права и обврски доследно беа прифатени и практикувани на европско тло.

Покрај практикувањето на постулатите инкорпорирани во документите на ООН, со формирањето на ЕУ, правото на азил е гарантирано според Европската повелба за човекови права, која претставува елементарен документ со кој правата на човекот добиваат на тежина на ниво на Европската Унија. Во Повелбата е наведено дека никој несмее да биде отстранет, исклучен или екстрадиран во држава каде што постои сериозен ризик дека тој или таа ќе биде подложен на смртна казна, мачење или на друг нехуман и деградирачки третман.

Покрај тоа во правец на изградба на Заеднички европски систем за азил се потенцира дека тој би бил изграден преку целосна примена на провизиите инкорпорирани во Конвенцијата од 1951. Со самото формирање на Европската Унија, една од примарните стратешки цели на ЕУ е создавањето на просторот на слобода, безбедност и правда, цел која е стипулирана во членот 61 од Договорот за ЕУ. Целата проблематика која се однесува на реализацијата на оваа цел е инкорпорирани во чл. 61-69 од Договорот за ЕУ. Интересно е тоа што во рамките на Унијата, политиката на азил, миграција и визи, се разгледува како еден единствен конгломерат на политики, кои до пред некое време се наоѓаа во 3-от столб на Унијата и беа предмет на меѓувладино одлучување во правец на понатамошното формирање и насочување на овој битен елемент за идната интеграција, унификација и воопшто егзистирање на ЕУ. А токму развојот на интеграцијата, налага креирањето на овие политики да се подигне на ранг на Унијата. Овие политики се основен предуслов за реализирање на концептот на четирите основни слободи (слобода за движење на стоки, капитал, лица и услуги) кои се основните стигмати на внатрешниот пазар. Токму поради тоа, откако апсолутно ќе се реализира концептот на 4 слободи во рамките на Унијата, сите држави членки треба да заземат заеднички

настап во политиката која се однесува на азил, миграција и визи, што и понатаму ја форсира потребата од единствен заеднички систем преку кој би се реализирале овие политики. Според тоа, на методологијата за овозможување на горенаведените постулати на ЕУ агендата, насочена кон овие политики и беше потребна правна основа за нови можности на дејствување на ниво на ЕУ.

Со влегувањето во сила на Договорот за ЕУ во 1993, а особено по неговите измени врз основа на Договорот од Амстердам, потребната основа беше создадена. Така со договорот од Амстердам, повеќето елементи кои ја сочинуваат областа Правда и внатрешни работи (во III столб останаа полициската и судската соработка за граѓански работи), чиј интегрален елемент се и политиките на азил и миграција е трансферирана во првиот столб на ЕУ, со што се отвори вратата за донесување на одлуки во врска со овие политики со квалификувано мнозинство што е и најбитната карактеристика и придобивка од овој трансфер. Со тоа автоматски се отвара вратата за интеграција и во овие области, која често пати беше затворана поради модалитетите на одлучување утврдени во третиот столб како што се „unanimity“ и правото на вето. Сега, со новонастанатата состојба, создадена е и можност и за контрола од страна на Европскиот суд на правдата. Имено во однос на одлучувањето во член 61а, б од Договорот за ЕУ е предвиден еден амбициозен план. Така, според истиот во рамки на Советот заклучоците ќе се донесуваат едногласно, а Европскиот парламент само ќе се консултира. Исто така можно е донесување на одлуки со квалификувано мнозинство, доколку Советот таа одлука ја донесе едногласно. Во тој случај, би се применила постапката на коодлучување, со што, пред се, Европскиот парламент ќе добие поголема законодавна улога (член 67, 257 ДЕЗ). Ова е чекорот кој недостасуваше во правец на изградбата на Заедничкиот систем на азил и миграција.

Политиката на азил, која долго време беше само предмет од „заеднички интерес“ е регулирана со членовите 61-63 од ДЕЗ. Со овие членови се содржани конкретните основи за овластување поврзани со законодавните активности во врска со азилот, како и материјалните претпоставки за азилот. Како бариера се јавува и правната регулатива која се однесува на бегалците, како и посредното влијание на процесното врз материјалното азилантско право. Врз основа на правната регулатива која се однесува на бегалците, Советот донесува минимум норми за признавање на статус на бегалци, за нивна привремена заштита, ја забрзува нивната рамномерна распределба на

територијата на Заедницата и ги утврдува модалитетите за долготраен престој (член 63(1) од ДЕЗ).

Конкретно, согласно со придобивките од Самитот на Европскиот Совет одржан во Тампере, Финска (Октомври 1999) е предвидена заедничка политика на азил во рамки на ЕУ материјализирана преку воспоставувањето на заедничкиот систем за азил. Според таканаречената „Тампере програмата“ е афирмирано дека правото на живеење и движење во рамки на ЕУ не треба да и биде ускратено на индивидуата која има оправдано барање да влезе на територијата на ЕУ, особено ако истата таа индивидуа се соочува со прогон во својата земја. Она што е предвидено во Тампере е дека заедничкиот европски азилантски систем треба да се развива во две фази. Првата, веќе усвоена во мај 2004 е поврзана со минималните мерки и стандарди на ЕУ во оваа област. Втората ќе води кон заедничка процедура за азил и униформиран статус за тие лица кои ќе добијат азил, кој ќе биде валиден во сите делови од Унијата. Покрај воспоставувањето на заедничкиот европски азилантски систем, што претставува клучен приоритет на ЕУ во овој дел, ЕУ ја гради својата политика на азил преку воспоставување на партнерски однос со земјите од кои доаѓаат азилантите, таканаречените „countries of origin“, фер третман на лицата од трети земји во рамки на ЕУ и успешно менаџирање на миграционите движења.

На кратко, досегашните успеси на полето на азилот на ниво на ЕУ, можат да се забележат во Даблинската Конвенција (на која и претходеше Спогодбата од Шенген, која во 1997 е дополнета со Даблинската конвенција) според која, секоја земја членка е одговорна за спроведување на барањата на азил. Со оваа Конвенција целта е да се воспостават објективни стандарди во секоја земја при разгледувањето и доделувањето на азил и да се избегне феноменот „refugees in orbit“ во случаите кога ни една земја не ја прифаќа одговорноста да постапува по барање за азил, поради што лицето коешто аплицирало за азил се упатува од една држава во друга. Со новата Даблин II регулатива која беше одобрена во Декември 2002 се ажурираше и подобри самиот систем. Оваа регулатива стана целосно оперативна во септември 2003. Според истата, за земја одговорна да разгледува и постапува по барање за азил се смета следната.

- Земјата каде што член на фамилијата на барателот на азил престојува како бегалец;
- Земјата каде дозвола за престој веќе му е одобрена на барател на азил;

- Земјата каде што веќе била одобрена влезна виза;

Одговорноста за разгледување и постапување по барање за азил во случај на нелегален влез на територија на држава – членка на ЕУ има рок на траење 12 месеци. Исто така со Даблин II регулативата, во случај на 5 месечен или пак подолг нелегален престој на државјани на трети земји на територијата на одредена држава членка на ЕУ ја прави таа држава членка на ЕУ одговорна да разгледува и постапува по евентуалното барање за азил. Покрај овие исклучително битни документи со кој се уредува оваа област, во декември 2000 година во сила влезе „EURODAC“ – инструмент на ЕУ, врз основа на кој се земаат, меморираат и разменуваат отисците од прсти на азилантите и илегалните доселеници кои подоцна се користат за идентификација. Со ова се формира една база на податоци со која ќе се знае кога и каде одредено лице аплицирало за азил. Во декември 2002 беше прифатен предлогот на Комисијата за воспоставување на минимални стандарди за барателите на азил, со што се предвидени посебни мерки за да се овозможат достојни стандарди за живеење на барателите на азил, а особено за лицата со посебни потреби, какви што се непридружуваните малолетници, жртвите на тортура, бремените жени итн. Од 2000 година во рамки на ЕУ функционира Европскиот фонд за бегалци, чија основна цел е асистенција на државите-членки при приемот на бегалци и раселени лица. Во февруари 2004, Комисијата предложи значително зголемување на овој фонд за периодот од 2005-2010 земајќи го во предвид скорешното „big bang“ проширување од 15 на 25 држави-членки. Ова укажува дека ЕУ има воља и моќ да иницира структурни промени во државите-членки се со цел да тие бидат во можност да ја инкорпорираат новата легислатива која се однесува на азилот. Истовремено, овој момент докажува дека политиките на азил и миграција претставуваат круцијални елементи на процесот на интеграција на ЕУ.

Во однос на миграцијата, може да се каже дена имиграционото право се занимава со претпоставките за долгорочен престој на државјани од трети земји во државите-членки на ЕУ, односно престој подолг од 3 месеци. Унапредувањето на имиграционото право од аспект на право на Заедницата сега е регулирано со член 63(1) од ДЕЗ и дозволува идно усвојување на заедничко европско имиграционо право. Интересно е дека државите-членки имаат право да ги задржат постоечките или да воведат нови национални одредби согласно ДЕЗ и меѓународните спогодби. Токму ова претставува бариера за формирање на заедничко имиграционо право. До сега усвоените акти, сеуште се

засноваат на одредбите од Договорот за ЕУ на верзијата на Договорот од Мастрихт и повеќе служат за координација во областите на имиграционите прашања. Предлогот на Комисијата е да се воведат единствен статус на сите припадници на трети држави со право на престој со што би се подобрило интегрирањето на тие лица сеуште е во игра.

Со Амстердамската ревизија на договорот и согласно тековните активности на Унијата во областа на азилот е предвидено подобрување на делотворните правила за надлежностите и постапката во врска со азилот што се предвидени со Даблинската конвенција, како и интегрирање на правните основи под заштита на Унијата, додека во областа на миграцијата приоритетите се насочени во борбата против илегалната миграција и кон интеграција на законски доселените припадници на 3-ти земји по пат на сеопфатна миграциона политика, што беше реафирмирано со Првиот извештај на ЕК за миграција и интеграција презентираан неодамна. Сите овие мерки во најдобар случај би резултирале со креирање на имиграционо право на ЕУ. Конечно, оптимален ефект што може да се постигне со пренесувањето на политиката на азилот и миграцијата во првиот столб на ЕУ со што се постигна и пренесување на надлежностите на ЕЗ е фактот дека Заедницата ќе има можност да ги регулира областите кои до тој момент беа исклучив национален прерогатив кој извира од националниот суверенитет. Доколку тука ја земеме во предвид финансиската логика, пред се логиката на внатрешниот пазар, унапредувањето на единството во овие политички области може да се третира како индикатор на една квалитативна прогресивна рута на европскиот интегративен процес. Конечниот резултат е издигање на политиката на азилот и миграцијата на повисоко интегративно ниво.

Сето ова е реафирмирано во најновиот документ изработен од страна на холандското претседателство со ЕУ наречен „Хашка програма“ (The Hague programme) што претставува нацрт повеќегодишна програма која се однесува на зајакнување на слободата, безбедноста и правдата во ЕУ. Имено, во овој документ се повторува заложбата за изградба на заеднички европски азилантски систем прокламирана на маргините на Европскиот совет од Тампере, Финска, кој воедно е кодификуван со нацрт Уставот на ЕУ потпишан во Рим неодамна. Исто така со Хашката програма е предвидена евалуација на Првата фаза зацртана со „придобивките од Тампере“, како и одредување на краен рок за споменатата втора фаза за воспоставување на CEAS (Common European Asylum System). Во правец на воспо-

ставувањето на CEAS, Холандското претседателство и предлага на Комисијата да изготви посебна студија(без притоа Советот да има таква задача во иднина) за постапката која се однесува на заедничкото разгледување и постапување по барања за азил, која согласно CEAS би требало да се практикува во иднина. Во однос на миграцијата, повторно се специфицира дека е потребен еден сеопфатен пристап кон утврдување на коренот и нивоата на миграторските движења, и притоа е потенцирана потребата од коректна влезна политика, политика на интеграција и политика на враќање. Исто така, во програмата е специфицирано дека зајакнувањето на системот за собирање, размена и ефикасна употреба на ажурираните податоци и информации во врска со релевантни миграциони феномени е од исклучително значење. Забележителен е посебен осврт во програмата за легалната миграција, борбата против илегалната миграција и интеграцијата на државјаните на трети земји. Еден дел од програмата е директно насочен кон надворешните димензии на азилот и миграцијата, со акцент врз партнерските односи со трети земји, партнерскиот однос со погоре споменатите „countries and regions of origins“, како и со земјите и регионите на транзитирање. Конечно последниот дел се однесува на политиките на враќање и реадмисија, и на менаџирањето на миграционите движења. Сумирано, сите индикатори и посветеноста на официјалните лица на ЕУ на оваа проблематика говорат дека истата била, е, и ќе биде во фокусот на интересот на Унијата. Временската рамка и начинот на кој се преземаат мерките (краткорочни, среднорочни и долгорочни) имплицира дека највисокото ниво на интеграција на овие политики не е далеку и дека и овие области ќе бидат уште една европска успешна приказна и покрај комплексноста што истите ја поседуваат.

Република Македонија по европските патеки на азилот и миграцијата

Имајќи ја во предвид комплексноста на политиките на азилот и миграцијата, Република Македонија има сосема сериозен пристап кон имплементирање на меѓународните стандарди во матичната легислатива. Врз основа на состанокот одржан во Сараево во март 2001 година под покровителство на ЕУ, Република Македонија, во пакет со останатите 5 држави од Западниот Балкан се обврза „...за продлабочување на регионалната соработка на полето на азилот и

миграцијата ...“ и врз основа на оваа обврска аналогно беа одредени следните области како сфери од приоритетно значење: азил, легална миграција, илегална миграција, гранична контрола, визна политика и политика за влез во државите. Идејата на оваа иницијатива е преку една регионална микро-интеграција да се стимулира процесот на европска интеграција во овој регион преку унапредување на горенаведените приоритетни области. Поучена од лошото искуство за време на Косовската криза, Република Македонија презема мерки и активности за усовршување на позитивниот систем кој се однесува на азилот и миграцијата. Република Македонија, во однос на европските стандарди, може да се пофали дека ја има заокружено законската рамка со кој се уредуваат прашањата од азилот, со тоа што сите акти од секундарното законодавство на ЕУ и добрите практики што прилегуваат во нив, како и конструктивните решенија инкорпорирани во Конвенцијата од 1951 година и Протоколот од 1967 година се транспонирани во националното законодавство на Република Македонија.

Основните принципи и насоки за натамошното формирање на законската и институционалната рамка во областа на азилот можеме да ја лоцираме во Спогодбата за стабилизација и асоцијација помеѓу Република Македонија и Европските заедници и нејзините држави-членки во делот Правда и внатрешни работи (Поглавје VII). Конкретно, во членот 75 од ССА, Република Македонија се обврзува да ги дозвие и имплементира стандардите предвидени со Конвенцијата од 1951 година. Исто така, приоритетните области на политиката на азилот за Република Македонија се утврдени во последниот инструмент на ЕУ за соработка со земјите Процесот за стабилизација и асоцијација наречен Европско партнерство.

1) Азил

Правото на азил во Република Македонија е регулирано во член 29 од Уставот на Република Македонија според кој: „Република Македонија го гарантира правото на азил на странски лица како и на лица без државјанство протерани поради демократски или политички убедувања или активности“.

До 2003 година, сите работи поврзани со азилот беа регулирани со Законот за движење и престој на странци (Службен весник на РМ бр.36/1992). Правото на азил се наоѓа во Поглавјето 4 во членовите 40 –

45. Со истиот законски акт е предвидена и привремената заштита. Според овој закон, а согласно принципите на Конвенцијата од 1951 и Протоколот од 1967 година, истовремено земајќи го во предвид „non-refoulement“ принципот, за време на Косовската криза, на лицата кои своето засолниште го најдоа во Република Македонија, им беше доделен ТНАР (Temporary Humanitarian Assisted Persons) статусот.

Денеска политиката на азилот во РМ е регулирана со Законот за азил и привремена заштита (Службен весник на РМ бр. 49/2003) и Правилникот за образецот на барање на признавање право на азил, начинот на земање отпечатоци од прсти и фотографирање на барателите на право на азил, образецот и постапката за издавање и замена на исправи на баратели на право на азил и лица на кои им е признаено право на азил или привремена заштита во Република Македонија и за начинот на водење на евиденција (Службен весник на РМ бр.48/2004).

Законот за азил и привремена заштита (Службен весник на РМ бр. 49/2003) ги содржи сите релевантни акти на ЕУ со кој се регулира политиката на азилот и целосно е базиран врз провизиите содржани во Конвенцијата од 1951 и Протоколот од 1967 година.

Како што е стипулирано член 1 од самиот закон, со истиот се регулираат условите и постапката за добивање и престанок на право на азил на странец или лице без државјанство, кој бара признавање на право на азил во Република Македонија, како и правата и должностите на барателите и лицата на кои им е признаено право на азил во Република Македонија. Со овој закон се уредуваат и условите според кои Република Македонија може да даде привремена заштита, како и правата и должностите на лицата под привремена заштита.

Правото на азил е заштита, што Република Македонија ја дава под услови и постапка предвидени со овој закон, на следниве категории на лица:

- признаен бегалец (бегалец по Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 и Протоколот за статусот на бегалците од 1967 година) и
- лице под хуманитарна заштита (согласно со член 3 од Конвенцијата за заштита на правата на човекот и основните слободи од 1950 година и член 3 од Конвенцијата против мачење и други облици на сурово, нехумано и понижувачко постапување или казнивање од 1984 година).

Основни карактеристики на Законот за азил и привремена заштита (Службен весник на РМ бр. 49/2003) кој стапи во сила во август 2003 година се следниве:

- поделена надлежност помеѓу Министерството за внатрешни работи (постапка за утврдување на право на азил) и Министерството за труд и социјална политика (сместување, исхрана, асистенција и интеграција на признаените бегалци);
- нормална и брза постапка;
- концепт на очигледно неосновани барања;
- концепт на безбедна земја на потекло;
- концепт на трета безбедна земја или прва земја на азил;
- субсидијарна заштита;
- три фази на одлучување (Министерство за внатрешни работи – Одделение за азил, Второстепена Комисија при Владата на Република Македонија и Врховен суд на РМ по поднесена тужба против одлуката на Комисијата)

Правилникот за образецот на барање на признавање право на азил, начинот на земање отпечатоци од прсти и фотографирање на барателите на право на азил, образецот и постапката за издавање и замена на исправи на баратели на право на азил и лица на кои им е признаено право на азил или привремена заштита во Република Македонија и за начинот на водење на евиденција (Службен весник на РМ бр. 48/2004). Овој подзаконски акт стапи во сила на 25 јули 2004 година и со него се уредуваат сите видови на обрасци кои се применуваат во текот на постапката за признавање на право на азил, идентификационите документи за барателите на азил, лица со признаено право на азил заради хуманитарна заштита како и признати бегалци. Истовремено со овој подзаконски акт се регулира и начинот на издавањето и замена на гореспоменатите документи, пасош за признати бегалци (според Конвенцијата), како и начинот за земање на отпечатоци од прсти и фотографирање на баратели на азил и наченот на водење на евиденција.

Инаку во декември 2002 година, Владата на Република Македонија го усвои Националниот акционен план за азил и миграција во рамки на иницијативата за азил и миграција па Пактот за стабилност на југоисточна Европа. Во истиот се зацртани приоритетите што се однесуваат на хармонизацијата на законодавството и на институционалното зајакнување на полето на азилот, легалната миграција,

илегалната миграција, граничната контрола, визната политика и политиката за влез во државите.

Во однос на усогласеноста на националната со европската легислатива, може да потенцираме дека Република Македонија ја ратификуваше Конвенцијата од 1951 година (Јануари 1994) како и Протоколот од 1967 година (Јануари 1994) година. Новиот закон за Азил и привремена заштита е во согласност со Даблинската конвенција со која се утврдува државата која треба да разгледува и постапува по барање за азил и го содржи „non-refoulement“ принципот стипулиран во член 33 од Женевската конвенција. Исто така овој закон е во согласност со Лондонската резолуција од 1992 која се однесува на концептот на очигледно неосновани барања како и со Резолуцијата за минимални стандарди при постапките за азил од 21.06.1995. Во Република Македонија функционира Прифатен центар за баратели на азил во кој се воспоставени минимум стандарди за сместување и асистенција на барателите на азил. Токму поради овие факти, треба да се наведе дека Република Македонија е единствена земја од регионот, од земјите корисници од Пактот за стабилност која генерално има воспоставено механизам за водење на постапка за утврдување на право на азил.

Донесувањето на овој закон наиде на одобрување од страна на ЕУ, бидејќи со него генерално се исполнуваат меѓународните стандарди. Сепак имплементацијата на овој закон претставува сериозен предизвик за Владата на РМ. Политиката на враќање и процедурата треба да бидат предмет на понатамошно усовшување. Истото се однесува и на доброволното враќање. Проблематичен момент е „оспоруваната независност и нетранспарентноста“ на Второстепена Комисија при Владата на Република Македонија која одлучува по жалби во втор степен.

Конечно нетреба да се заборава тесната колаборација што Република Македонија ја има со ЕУ преку нејзината CARDS (Community assistance for Reconstruction, Development and Stabilization) програма:

- 2002 – 2 милиони евра од ЦАРДС годишната акциона програма за развој на легислативата во делот на азил и миграција, и стратегијата за унапредување на овие политики;
- 2003 – 1 милион евра за продолжување на горенаведениот процес;
- Предвидена изградба на прифатен центар, чија изградба е во тек;

Не треба да се заборава и конструктивната соработка со Канцеларијата на Високиот комесаријат за бегалци во Македонија.

И покрај присутните аномалии, на крајот може да се констатира дека Република Македонија може да се етикетира како лидер во регионот во областа на азилот и дека во оваа област демонстрира европски перформанс.

2) Миграција

Во делот на миграцијата, неопходно е утврдување на законската регулатива согласно меѓународните и европските стандарди. Оваа обврска, исто како и кај азилот произлегува од Спогодбата за стабилизација и асоцијација помеѓу Република Македонија и Европските заедници и нејзините држави-членки во делот Правда и внатрешни работи (Поглавје VII). Пред се провизиите инкорпорираны во овој документ се однесуваат на менаџирањето на миграторските движења, борбата против илегалната миграција и трговијата со луѓе што е во корелација со полициската соработка во кривичките работи, приемот и престојот на државјаните на трети земји, развојот на политиките на миграција и сл. Сето ова е содржано во членовите 75 и 76 од Спогодбата за стабилизација и асоцијација. Примарната цел е постигнување на прописно ниво на апроксимација на националната со легислативата на ЕУ и нејзина имплементација според стандардите на ЕУ.

Во декември 2002 година, Владата на Република Македонија го усвои Националниот акционен план за азил и миграција во рамки на иницијативата за азил и миграција па Пактот за стабилност на југоисточна Европа. Во истиот се зацртани приоритетите што се однесуваат на хармонизацијата на законодавството и на институционалното зајакнување на полето на азилот, легалната миграција, илегалната миграција, граничната контрола, визната политика и политиката за влез во државите.

Миграцијата во Република Македонија и идните приоритети се регулирани со горенаведениот стратешки документ, а позитивната легислатива со која се главно се регулира оваа област е следнава:

- Закон за движење и престој на странци (Службен весник на РМ, бр. 36/92, 66/92, 26/93, 45/2002) со кој се регулираат: влезот на странците, визите, престојот на странците, патните и другите исправи на странците, престојувалиштето и живеа-

лиштето на странците. евиденцијата на странците и прекршоците против странците;

- Правилник за начинот на издавање на патни и други исправи и визи на странци и за обрасците на тие исправи и визи (Службен весник на РМ, бр. 75/93) со кои подетално се регулира постапката на она што е утврдено со Законот за движење и престој ба странци; издавање на патни и други исправи на странци, издавање на визи, одобрување на престој, содржина на евиденциите и начинот на нивно водење, како и формата и содржината на сите пропишани обрасци;
- Упатство за начинот на издавање на патните исправи и визи на странци од дипломатско-конзуларните претставништва на РМ во странство и начинот за водење на евиденцијата за издадените патни исправи и визи на странци (Службен весник на РМ, бр. 10/98) со кое детално се регулира постапката и условите за издавање на визите и патните исправи, обрасците на барањата за нивно издавање и евиденцијата на истите;

Во правец на реализирање на приоритетите зацртани во НАП за азил и миграција од 2003 година е забележлив прогрес на законодавно поле.

Така одредени закони беа донесени, а беа направени и измени и дополнувања на низа законски акти кои се однесуваат претежно на борбата против илегалната миграција и трговијата со луѓе:

- Законот за азил и привремена заштита (Службен весник на РМ бр. 49/2003);
- Амандман (бр. 19) на членот 17 од Уставот на Република Македонија (Службен весник на РМ, бр. 84/2003) со кој е предвидена примена специјални техники за истражување во борбата против организираниот криминал (во кој влегуваат и борбата против илегалната миграција и трговијата со луѓе); Со овој амандман се постигнува усогласеност со Женевската конвенција во борбата против организираниот криминал;
- Амандман на Кривичниот законик (Службен весник на РМ, бр. 19/2004), со кој се предвидени казни мерки против сторителите на дела од типот организирање и поттикнување на илегална миграција и трговија со луѓе;
- Амандман на Законот за преминување на државната граница и движење во граничниот појас (Службен весник на РМ, бр.

19/2004) со кој се прилагодува законодавството со приоритетите кои произлегуваат од Стратегијата за интегрирано гранично управување;

- Амандман на Законот за внатрешни работи (Службен весник на РМ, бр. 19/2004) заради исполнување на целта предвидена со горенаведениот закон.

Владата на Република Македонија веќе има изгодено неколку предлог-закопи во правец на интензивирање на борбата против илегалната миграција:

- Предлог-закон за следење на комуникациите;
- Закон за заштита на сведоци;
- Амандман на Законот за движење и престој на странци;
- Закон за вработување и работа на странци;
- Закон за надзор на државната граница;

Поради софистицираноста и комплексноста на трговијата со луѓе и криумчарење на мигранти потребна е координација и соработка помеѓу институциите и органите надлежни за превенирање и сузбивање на овој вид на криминал. Во таа насока, Владата на Република Македонија во февруари 2002 усвои Национална Програма за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција која меѓудругото предвидува:

- Законодавни активности;
- Превентивни активности;
- Помош и поддршка на жртвите на трговија со луѓе;
- Враќање и интеграција на жртвите;
- Меѓународна соработка и координација во извршувањето на законите;
- Едукација на кадри;
- Координација на превземените активности;
- Информативно-пропагандно влијание врз јавното мислење во борбата против трговијата со луѓе

Во рамките на мерките за намалување на илегалната миграција приоритетен момент е склучувањето на договорите за реадмисија односно на договорите за враќање на лицата со незаконски односно нерегулиран престој. Оваа обврска произлегува од член 76 од Спогодбата за стабилизација и асоцијација. Досега се склучени односно се применуваат договори за реадмисија со 10 држави и тоа:

- Италија (Службен весник на РМ бр. 34/97);
- Швајцарија (Службен весник на РМ бр. 27/98);
- Словенија (Службен весник на РМ бр. 21.98);
- Франција (Службен весник на РМ бр. 13/99);
- Бугарија (Службен весник на РМ бр. 12/02);
- Словачка (Службен весник на РМ бр. 13/02);
- Хрватска (Службен весник на РМ бр. 47/02);
- Германија (Службен весник на РМ бр. 9/04);
- Унгарија (Службен весник на РМ бр. 42/04);
- Романија (Службен весник на РМ бр. 42/04);

Со Албанија, Република Македонија има потпишано договор за реадмисија, но истиот сеуште не е ратификуван. Договорите за реадмисија, односно нивниот текст е во процес на усогласување со Белгија, Холандија, Луксембург, Данска, Чешка, Полска, Латвија и Норвешка. Во Република Македонија постои позитивна воља во поглед на иницирање на постапка за склучување на договор за реадмисија со ЕУ.

За спроведување на сите овие законски акти одговорно е Министерството за внатрешни работи во соработка со Министерството за правда, Министерството за труд и социјална политика како и Министерството за економија. Министерството за внатрешни работи има тесна соработка и со ИОМ, OSCE, UNHCR и UNDP како и со странски агенции за разузнавање (FBI, INTERPOL) како и со EUROPOL и INTERPOL. Посебно треба да се истакна и соработката со полициската мисија на Еу во Република Македонија – PROXIMA. Во рамки на Министерството за внатрешни работи функционира и Одделението за гранична полиција предвидено со Стратегијата за интегрирано гранично управување која е во фаза на имплементирање.

Од исклучително значење за областа миграција е да се спомене етаблирањето на Регионалниот центар за азил, миграција и бегалци МАРПИ во Република Македонија. Ваквата одлука беше донесена на првиот регионален форум во Херцег Нови на 5 април 2004 година. Центарот беше инагуриран во средината на ноември 2004 година, а неговото оперативно дејствување се очекува од јануари 2005.

Како приоритети кои се неминовни за пресретнување на меѓународните стандарди и реализирање на успешен систем за менаџирање на миграторските движења согласно НАП за азил и миграција се третираат следните:

- На легислативен план: Донесување на нов Закон за странци, со што ќе се обезбеди хармонизација на имиграционата политика

- и законодавството во однос на законските решенија за прием и престој на странци во РМ со европските стандарди и правила;
- На организационен план: Во насока на ефикасно извршување на функциите и надлежноста на контрола на движењето и престојот на странците, неопходно е кадровско доекипирање на соодветните служби на Министерството, како и стручна поддршка од информатички кадар, кој континуирано ќе го одржува информатичкиот систем, опремата, софтверот и програмирањето и кој постојано ќе врши ажурирање и документирање на постојната база на податоци;
 - Материјално-техничко до-опремување на надлежните служби во Министерството за внатрешни работи кои работат во областа на движењето и престојот на странците со соодветни теренски возила, облека и обувки, заштитни елечи, средства за комуникација, УКВ врски, средства за набљудување, двогледи за ноќно набљудување, компјутери, УВ ламби за откривање на фалсификувани документи и друга опрема;
 - На аеродромите да се оспособат и соодветни простории за задржување на странци кои не ги исполнуваат условите за влез на територијата на Република Македонија, а кои не можат веднаш со истиот лет фа бидат вратени во земјата од која пристигнале;
 - Неопходен е редизајн на постојниот информатички систем за регистрација на странци во МВР, при што новото автоматизирано централно решение треба да овозможи и изработка на разновидни анализи, податоци и извештаи кои се потребни во Секторот за странци и имиграциони прашања;
 - Едукација: организирање на студиски претстои, едукација и обука на вработените во Одделението за погранични работи, странци и имиграциони прашања;
 - Развивање на систем за визна контрола;
 - Ефикасна имплементација на Националната програма за борба против трговијата со луѓе и криумчарење на мигранти.

Сите овие мерки и активности кои се преземаат укажуваат на тоа дека Република Македонија презентира исклучителна сериозност во пристапот кон овие комплексни феномени и дека политичката воља е присутна меѓу официјалните структури на државата. Истовремено, ваквата методологија на делување, докажува дека Република Македонија е зрела да премине на повисоко ниво на интеграција на својот решителен пат кон Европската унија.

Abstract

The subject I tried to tackle is the (I)II pillar of the EU with special emphasis on the asylum and migration policies in the light of the European integration process, especially the experience of the Republic of Macedonia in this complex area. In the paper, firstly, I did a brief overview of the historical background of these policies at international level from the perspective of all the crucial and relevant international documents. In the second part I presented the legal, regulatory and institutional framework of the EU in these areas and in the third part I presented the current situation of the asylum and migration issues in the Republic of Macedonia again in the light of the European integration process. I believe that the paper is comprehensive and it is presenting a general overview of the topic selected.

Користена литература

- Национален акционен план на Република Македонија за азил и миграција;
- Релевантни закони;
- Спогодба за стабилизација и асоцијација;
- Национална стратегија на РМ за интеграција во ЕУ
- Европско партнерство;
- Договор за ЕУ;
- Амстердамски договор;
- Конвенција за статус на бегалци од 1951;
- Протокол за статус на бегалци од 1967;
- Тампере програма;
- Хашка програма;
- „Трет столб на ЕУ“ – Милутин Јаневик
- Европа од А до Ш;
- Заштита на бегалците; Водич кон меѓународното „бегалско“ право. – UNHCR, Меѓупарламентарен совет.
- Други материјали

Елена Георгиевска

Ментор: *мр Јован Протић, Меѓународна организација рада*

КАКО ЌЕ ВЛИЈАЕ ПРОШИРУВАЊЕТО НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА ВРЗ ЕКОНОМИИТЕ НА ЗЕМЈИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕУ И ВРЗ ЕКОНОМИИТЕ НА ЗЕМЈИТЕ ШТО НЕ СЕ ЧЛЕНКИ НА ЕУ?

Вовед

Проширувањето на Европската унија е една ишториска можност за обединување на сите европски земји на почетокот на 21от век. Тоа е единствена, ишториска задача да се прошири интеграцијата на континентот преку мирни начини, проширувајќи една зона од безбедност и просперитет за новите членови.

Во март 1998. Европската унија и формално го започна процесот на проширување. Беа опфатени следните 13 земји-апликанти: Бугарија, Кипар, Република Чешка, Ештониа, Унгарија, Латвија, Литванија, Малта*, Полска, Романија, Словачка, Словенија и Турција.

На самитот во Луксембург, декември 1997, Европскиот Совет одлучи дека процесот на проширување треба да ги опфати:

- Европската конференција, мултилатерална рамка што ќе обедини заедно 10 западно-европски земји, Кипар и Турција, која започна на 12 март 1998;
- Процесот на пристапување, кој опфаќа 10 централно-европски земји и Кипар, што започна на 30 март 1998;
- Преговорите за пристапување, кои Европскиот Совет реши да ги почне на 31 март 1998, со шест земји, препорачани од Европската Комисија: Кипар, Република Ческа, Ештониа, Унгарија, Полска и Словенија.

* Малта ја „замрзна“ својата апликација во 1996, а ја реактивираше во октомври 1998.

Европската унија веќе има зад себе неколку успешни просирувања. Договорите од Париз (1951) за основање на Европската Заедница за јаглен и челик (ЕЗЈЦ), и Рим (1957) за основање на Европската Економска Заедница (ЕЕЗ) и ЕУРАТОМ, потпишани од шесте членки-основачи: Белгија, Франција, Германија, Италија, Луксембург и Холандија. Оттогаш Европската унија дочивеа четири последователни просирувања:

- 1973 Данска, Ирска и Обединетото Кралство;
- 1981 Грција;
- 1986 Португалија и Шпанија;
- 1995 Австрија, Финска и Шведска.

Но, проширувањето со кое денес се соочува Европската унија претставува уникатен предизвик, бидејќи претходно немало вакво слично проширување во смисла на размерот и различноста: бројот на кандидати, територијата (проширување за 34%), населението (зголемување за 75 милиони), богатството на различни иштории и култури, но и драстично различни економии.

Од ова просирување корист ќе имаат и трети земји. Исти правила во трговијата, единствена тарифа, исти административни процедури ќе се применуваат не само во поштојните земји-членки, туку и низ целиот Единствен Пазар на Унијата. Ова ќе ги поедностави соработките на трети земји со земји од Европската унија, ќе ги подобри условите за инвестирање и трговија.

Тема на овој труд е какви се економските последици од проширувањето на Унијата, односно дали се позитивни или можеби негативни.

Проширувањето на Европската унија со 10 нови земји-членки, кое се случи на 1 мај 2004, претставува тема за многу дискусии во однос на тоа кои се предностите а кои заканите од таквиот чин. Причини за загриженост поштојат, пред се, поради фактот што новите земји-членки се, всушност, земјите што настанаа по распадот на Советскиот Сојуз, а тоа се земји со слабо развиена економија. Оттука, сосема јасно е дека овие земји (со ниско ниво на економски развој) во моментот, ќе бидат, на некој начин, на грбот на старите 15 членки на Европската унија. Земјите-пристапнички кон Европската унија, најверојатно, се надеваат на значителни трансфери од буџетот на Европската унија и очекуваат поштојана солидарност од останатите земји-членки. Истите тие земји-пристапнички ги сметаат за дополнителни финансиски оптоварувања инвестициите на пример, во сани-

рањето на животната средина и безбедност на атомските електрани, реструктурирање на севкупните индустриски области (индустријата за јаглен и челик) и преуредување на земјоделството. Затоа и се оправдани стравувањата од ова проширување.

Што се однесува до санирањето на нуклеарните центри, како што е случајот со Литванија и централата Игналина, Комисијата предлага да се доделат 245 милиони ЕУР во периодот од 2004 до 2006 година, но ишто така предлага таа помош да продолжи и во наредните десетина години. Затворањето на оваа централа е важно и за Литванците но и за останатото население во Европа.

Мислам дека проширувањето на Европската унија има и позитивни и негативни страни. Позитивните страни, несомнено, ќе дојдат до израз во иднина, но во моментот ваквото нагло проширување ќе се одрази негативно врз економиите на старите земји-членки, а со тоа и врз буџетот на Европската унија, која дел од своите финансирања ги добива од БДП-то на поединечните земји-членки. Зошто сметам така? Повеќе од јасно е дека овие земји (новите членки) се сиромашни, а со голема населеност (околу 75 милиони, заедно). Може да се случи да дојде до навала на нова работна сила од иштокот, со што би се зголемила конкуренцијата во областа на работните места, односно се повеќе жители од ишточните земји да почнат да добиваат работа во високо развиените земји западно-европски земји. Тоа воедно ќе доведе и до пореметување на социјалниот статус во земјите, како и до нарушување на благосостојбата во истите. Најкарактеристичен пример за тоа може да биде Австрија, која е скоро целосно опкружена со четири од новите земји-членки, и тоа: Словенија, Унгарија, Ческа и Словачка. Може да се случи да дојде до зголемување на невработеноста во Австрија поради приливот на работна сила од горенаведените земји.

Со проширувањето кон ишток, се зголемува можноста за нови индустриски локации, а со тоа и можноста за поместување на центарот на Европската унија. Досега центар беа Франција и Германија, но сега со големата евтина работна рака, многу работодавци радо би ги префрлиле своите бизниси кон ишток и би инвестирале во отворање на нови бизниси. Тоа, од една страна, е добро т.е. корист ќе имаат и новите земји-членки и Европската унија, земена во целост. Но, поединечно, во секоја од старите земји-членки ќе дојде до зголемување на невработеноста, што во целост ги оправдува стравувањата на овие земји од проширувањето.

Понатаму, сите овие земји имаат низок БДП, кој иако е во поштојан раст, сепак, е под нивото на Европската унија. Со нивното

влегување во Европската унија ќе се зголеми БДП-то во паритет на куповна моќ од само 9%, а просечниот БДП по глава на жител во Европската унија би опаднал за 18%. Како група, десетте нови членки имаат ниво на БДП по глава на жител помалку од 1/3 од просечното БДП на Европската унија и помалку од БДП-то на четирите најсиромашни земји-членки на Европската унија. Поединечно, по земји, на пример во Словенија БДП-то изнесува 68%, во споредба со 74% во Португалија. Според проценките на Комисијата, проширувањето на структурните фондови над сите 10 нови членки ќе значи зголемување на трошоците на ЕУ буџетот за 38 билиони, што е неприфатливо за старите членки, кога ќе се земе во предвид дека има земји што повеќе даваат во буџетот, а земаат помалку (на пример, Германија). Во ишто време, приклучувањето на сите 10 нови членки ќе даде популација еквивалентна на популацијата на Германија, Белгија и Холандија заедно, но ќе даде и економија помала од онаа на Холандија и БДП помало за 1/3 од она на Португалија (која е една од најсиромашните земји во Европската унија). Очигледно е дека новите земји-членки треба да поминат еден долг пат за да го достигнат нивото на просперитет на Европската унија. Дури и со долгорочни високи стапки на раст, ќе бидат потребни многу години за мнозинството од новите земји-членки да го достигнат нивото на најниско просперитетните членки на Европската унија. Тоа претставува проблем, бидејќи ќе треба да се издвојуваат дополнителни средства (од приходите на останатите членки) за финансирање на економиите на новите членки, за да мозат да ги имаат барем во видик, ако веќе не мозат да ги следат, економиите на старите земји-членки.

Еден од основните параметри со кои се мери стабилноста на економијата и економските услови во земјата е, секако, инфлацијата. Во сите земји има одреден степен на инфлација, кој постепено се намалува, но се уште е над нивото на Европската унија, а тоа е 2,1% годишно. Во некои од новите земји-членки инфлацијата е дури и над 5%, како на пример во Унгарија 5,2% или пак во Словенија 7,5%. Една од основните приципи за инфлацијата е нивната голема населеност, така да воопшто не треба да зацудува фактот дека може да се случи голем број „новопечени“ Европејци да бараат работа во другите европски земји, што ќе доведе до дестабилизирање на економската рамнотежа на целата Европска унија. Но, инфлацијата освен што има негативен ефект врз економиите на останатите земји-членки, таа лошо влијае и врз конкурентивноста на новите земји-членки на пазарот, односно може да се случи една земја (со високи цени, а лос квалитет)

да не може да го издржи притисокот од конкуренцијата (со пониски цени и подобар квалитет) и да дојде до нејзин колапс на тој пазар.

Понатаму, учеството на индустријата во економиите на овие земји е многу мало, а во Латвија, Словенија и Полска е во значително опаѓање. Во 2001, таквото учество се движи во опсегот од 13% до 33%. Ова јасно покажува дека овие земји ќе треба да работат многу на подобрувањето на состојбата во индустриското производство, бидејќи штотугу не произведуваат, тие увезуваат, а земјите кои имаат поголем увоз отколку извоз, односно производство, се сиромашни земји. За да ја надминат таа состојба ним ќе им биде потребна голема помош од старите земји-членки на Европската унија. Финансиската помош ќе биде издвоена од буџетот на Европската унија, но тој буџет е финансиран од буџетите на поединецните земји-членки.

За разлика од слабото индустриско производство во новите земји-членки, земјоделскиот сектор е во значителна застапеност. Иако процентуалното учество на земјоделството во БДП е намалено во последната декада, сепак тоа е значително застапено во сите нови членки. Во 1991, земјоделскиот сектор беше голем во повеќето од земјите од Централна и Источна Европа, па зафаќаше повеќе од 5% од вкупната додадена вредност. Во Латвија, на пример, процентот беше 23%. Уделот на овој сектор во вкупната новододадена вредност во Европската унија во 1991 беше помал од 3%. Иако овој сектор е намален во сите нови членки, тој сепак е релативно голем. Во 2001, зафаќаше поголем дел од економијата на одделните земји, тогашни кандидати за влез во Европската унија, што уште еднаш покажува на фактот дека новите членки се сиромашни земји кои чекаат на помош од побогатите членки. Во шест земји-кандидати во 2001, овој сектор зафаќаше близу 5% или повеќе од вкупната новододадена вредност, што е значително над просекот на Европската унија од 2,1%. Во новите членки, поголемиот дел од вработените се во земјоделскиот сектор (22,5%), меѓутоа неговата продуктивност е мала, па може да се рече дека тој сектор е потенцијален расадник на невработени лица, што ќе резултира со миграција на населението во развиените земји, а следствено на тоа и со нарушување на тамосната демографија. На новите земји-членки ќе им треба значително време додека да го намалат обемот на земјоделскиот сектор на нивото на просекот на Европската унија. Од друга страна пак на Европската унија потребни и се членки кои имаат самостојна, развиена економија, развиено производство со што ќе придонесуваат за добробитта на целата унија, а не и се потребни членки кои ќе бидат на товар на развиените земји-

членки. Земјите со поголемо земјоделство отколку индустрија, во првите години од проширувањето на Европската унија, ќе бидат помагани од останатите земји, но тоа секако не оди во нивен прилог. Потребно е реформирање на земјоделскиот сектор, меѓутоа за тоа се потребни дополнителни средства од буџетот на Европската унија. Но тука се јавува уште еден проблем, а тоа е дека некои од старите членки, кои примаат дел од буџетот за нивното земјоделство, отсега би можеле да добиваат помалку од него, бидејќи тие финансиски средства ќе треба да ги делат со новите членки и тоа доведе до сериозни несогласувања меѓу нив. Исто така, треба да се издвојат финансиски средства од буџетот на Европската унија за да се стимулира развојот на руралните средини, за да може населението во тие региони, што е вработено во земјоделскиот сектор, да ја задржи работата. Иако е очигледно дека е потребно да се издвојуваат средства за финансирање на земјоделството, сепак не е постигнат конечен договор како ќе се изведе сето тоа.

Една од значителните разлики во структурата на економиите меѓу старите и новите членки е релативната големина на јавниот сектор во неколку од новите земји-членки. Ова потекнува од јавната (државна) сопственост на големи претпријатија во некои од новите членки. Приватниот сектор значително е зголемен во повеќето од земјите во последните десет години, но во некои од нив е мал. Во Латвија и Словенија, на пример, јавниот сектор зафаќа 1/3 и повеќе од БДП-то во 2001, а пак во Естонија, Словачка и Унгарија приватниот сектор зафаќа повеќе од 80% од БДП-то. Релативно малиот приватен сектор во некои од земјите кандидати наведува на можен недостиг од конкурентност. Штом недостига конкурентноста во производството, тоа е доказ за слабата развиеност на економијата. Генералниот заклучок наведува дека просекот на големината на јавниот сектор во новите земји-членки е поголем од просекот на Европската унија. Јавниот сектор во старите земји-членки зафаќа од 8% до 20% од БДП-то.

Приватизацијата е една од главните економски реформи кои треба да ги преземат земјите од Централна и Источна Европа и се уште останува еден од главните приоритети во агендата на реформите. Меѓутоа овие реформи самите земји не се во можност да ги финансираат, туку им е потребна финансиска помош од другите земји. Таквото финансирање пак доаѓа од буџетот на Европската унија. Просечните годишни приходи од приватизацијата во периодот од 1994 до 1999 во овие земји се движат од помлаку од 1 процентен поен од БДП до речиси 4,5 процентни поени. Во некои од новите земји-членки процесот на приватизација е речиси завршен, а во останатите земји

продолжува со голем интензитет. Како што реков погоре, неговото финансирање оди преку буџетот на Европската унија, но за овој сектор Европската унија радо би издвојувала од својот буџет, бидејќи со зголемена приватизација се зголемува производството, се подобрува економијата, се намалува влијанието на јавниот сектор, се промовира поголема ефикасност на пазарите а со тоа се зголемува и приливот на средства во буџетот на самата ЕУ.

Понатаму, друга причина зошто сметам дека проширувањето на Европската унија може да има негативно влијание врз економиите на останатите членки е тоа што продуктивноста на трудот во новите земји-членки е релативно ниска, а тоа пак резултира со низок БДП по глава на жител. Литванија, Латвија и Естонија не ја достигнуваат ниту половината од просечната продуктивност на трудот на Европската унија. Продуктивноста на трудот во Европската унија, во индексни поени, изнесува 100 во просек, додека границите се 132 во Луксембург и 63 во Португалија. Само Унгарија, Малта, Словенија и Кипар имаат ниво на продуктивност поголемо од нивото на Португалија. Малата продуктивност на трудот е доказ и за ниското ниво на животниот стандард во овие земји. Ниското ниво на животниот стандард во овие земји ќе има влијание врз стандардот на населението во останатите, развиени земји од Европската унија. Секторската структура во новите земји-членки со сразмерно голем земјоделски сектор и постоење на големи производни компании во државна сопственост со прикриена невработеност, придонесуваа за ниското ниво на продуктивност на трудот. Секторската структура во новите земји-членки видно се раликува од моменталната структура во Европската унија.

Друг, загрижувачки податок е тоа што новите земји-членки имаат многу слаби вкупни и бизнис издатоци за истражување и развој (R&D) како дел од БДП. Во 2000, вкупните просечни R&D трошоци за новите земји-членки беа под 1% од БДП-то, споредени со речиси 2% од БДП-то за Европската унија. Словенија со 1,5% и Ческа со 1,3% од БДП-то имаат највисоки R&D издатоци меѓу новите земји-членки за 2000. За разлика од нив, Латвија и Кипар на пример инвестираа 0,5% или дури и помалку во R&D. Во Европската унија вложувањето во R&D се движи од 0,7% во Грција до 3,8% во Шведска. Во некои од новите земји-членки инвестирањето во R&D постепено се намалуваат. Бизнис R&D инвестициите, исто така, беа ниски во новите земји-членки со ниво пониско од 0,4% од БДП-то, што не е ни 1/3 од просекот на Европската унија. Во Кипар, Естонија, Латвија и Литванија бизнис R&D инвестициите беа помали од 0,2% од БДП-то. Само во Словенија и

Чешка бизнис R&D инвестициите достигнаа 0,6% од БДП-то. Овие инвестиции, како процент од БДП-то пораснаа само во половина од новите земји-членки до 2000 година. Ова укажува на постоење на голем јаз во бизнис R&D инвестициите помеѓу новите и старите членки на Европската унија, кој не покажува тенденција на намалување. Од една страна, малите инвестиции во R&D се сосема разбирливи кога ќе се земе во предвид дека новите земји-членки се со слаби економии, со слаб буџет и многу финансиски проблеми, лоша социјална состојба, така да не можат да ги санираат оние индустрии што ги имаат, а не пак да инвестираат во нови. Познато е дека овие земји ваквите инвестиции ги сметаат за дополнителни трошоци и очекуваат помош од старите членки. Од друга страна пак, за старите земји-членки на Европската унија, незамисливо е новите партнери да не инвестираат во сопствениот развој, кога живееме во општество кое секојдневно доживува невиден развој.

Што се однесува, пак, до областа на регионалната политика, за периодот од 2004 до 2006 година, од страна на Комисијата е предвидено трошоците на кохезионите фондови да се зголемат за третина од вкупните алоцирани средства. За северниот дел на Кипар треба да се издвојат ЕУР 206 милиони.

Друг, исто така голем проблем што се јавува со проширувањето на Европската унија се административните трошоци. Првично биле предвидени ЕУР 450 милиони годишно, кога се сметало дека ќе влезат шест земји, но со влегувањето на десет земји тие бројки се сменети. Комисијата има предложено тие трошоци да се зголемат на ЕУР 503 милиони во 2004 година, ЕУР 558 милиони во 2005 година и ЕУР 612 милиони во 2006 година. Воедно, Комисијата смета дека зголемувањето на земјите-членки создава повеќе од пропорционално зголемување на трошоците, пред се, поради влијанието на одредени елементи, како што се националните јазици на секоја од новите земји-членки и потребните средства за нивно преведување на останатите јазици. Потребно е преведување на законите на Заедницата на сите нови десет јазици, а дури се јавува потреба и некои од европските училишта да отворат катедри за новите јазици, што би чинело околу ЕУР 9,5 милиони. Од предвидените финансиски средства, дури ЕУР 476 милиони одат во лингвистичкиот сектор или во проценти, околу 36%, и во друг додатен персонал, околу 25%. Трошоците потребни за изградба на нови згради можат да опфатат околу 19%, додека трошоците што се јавуваат со зголемувањето на бројот на новите членови во институциите изнесуваат околу 6%.

Значителни трошоци се јавуваат од потребата за изградба на нови згради за сите институции, односно околу ЕУР 90 милиони во 2004 година. Големи трошоци се јавуваат од потребите на одделни институции, како на пример Парламентот поради високиот број на нови членови (околу 1240), како и поради потребата од отворање на претставништва во новите земји-членки.

Од сево ова што го изнесов, сметам дека Европската унија и не е баш подготвена за едно проширување од таков размер. Потребни се дополнителни финансиски средства за да се поттикне развојот на новите членки, старите членки и не се баш располозени за такви дополнителни финансирања. Самите членки имаат различни ставови за проширувањето. Различни мислења постојат кај различни влади, а има и случаи со различни мислења меѓу владата и населението. Според една анкета на Евробарометар, околу 40% од жителите во ЕУ се изјасниле за проширување, но 35% се изјасниле против. Владите на Германија, Велика Британија, Австрија, Скандинавските земји и Грција (поради кандидатурата на Кипар) спаѓаат во најголемите заговорници против проширувањето. Во Шведска, Данска и Грција владите наидуваат на сеопфатна поддршка од населението во однос на нивната политика кон проширувањето. Јазот помеѓу политиката на владата и јавното мислење особено е голем во Германија, Австрија и Велика Британија. Наспроти тоа, нивото на согласност на жителите на кохезионите земји (Шпанија, Португалија и Ирска) значително е поголемо отколку она на нивните влади. Владите на земјите на Бенелукс и Италија гледаат корист од проширувањето. Француското население како и неговата влада е резервирано и во најголем дел се изјаснува против проширувањето. Франција, Шпанија и земјите од југот се плашат да не бидат маргинализирани со проширувањето на Унијата, доколку гравитациониот центар се помести кон Средна и Североисточна Европа.

Но, иако во моментот проширувањето на Европската унија ќе има повеќе негативно влијание врз економиите на старите членки, сепак во иднина ќе има и позитивно влијание. Додека да се консолидираат економиите на новите-членки, старите ќе треба да ги помагаат и финансираат, но тоа финансирање ќе им се врати како добивка бидејќи станува збор за голем пазар со огромни можности за инвестиции и развивање на бизнисот. И досега старите членки имаа успешни инвестиции и соработки со земјите од Средна и Источна Европа, така да несомнено е дека таа успешна соработка ќе продолжи и понатаму, бидејќи сега доаѓа до уште поголема трговска интеграција.

Прва и основна корист што ќе ја имаат старите земји-членки на Европската унија е тоа што засекогаш се проширува кон исток зоната на безбедност и демократија, бидејќи познато е дека новите земји-членки потекнуваат од повеќе или помалку нестабилни региони, а сега со нивното влегување во Унијата, таа се осигурува дека повеќе нема да има такви опасности кои можат да ја нарушат нејзината стабилност.

Развојот на новите земји-членки треба да резултира со зголемена побарувачка на производи и услуги од старите земји-членки, што значи директен позитивен импулс за извозот на тие земји. Зголемењот извоз, од друга страна пак, влијае позитивно на домашната побарувачка, односно на зголемување на капацитетите и нивно проширување. Проширувањето на капацитетите, пак, влијае на зголемување на вработеноста.

Понатаму, со проширувањето на Европската унија се проширува и единствениот пазар. Неговото проширување води кон зголемена конкурентност не само во новите земји членки, туку и во одредени сектори на старите членки. Зголемената конкурентност има значајно влијание врз економиите на овие земји, бидејќи директно води до намалување на маржите, а следствено на тоа, доаѓа до зголемување на нивниот развоен потенцијал. Ова зголемување на конкурентноста ја става економијата на повисоко ниво и води до значајно зголемување на БДП-то на овие земји како и до зголемена вработеност.

Друга важна работа која оди рамо до рамо со проширувањето на единствениот пазар е тоа што, преку него Европската унија ја зајакнува својата позиција во светот. Имено, со само 6% од светската популација, Европската унија денес е носител на една од петте светски трговии. стопанските односи со странство се едни од најважните начини на дејствување на Европската унија надвор од нејзините граници. Од таквото дејствување зависат работните места на милиони нејзини жители, но и нејзиното меѓународно влијание. Значи, со проширувањето на Унијата кон Централна и Источна Европа, Европската унија и натаму останува еден од движечките фактори на светската трговија, односно и натаму продолжува да ја креира светската трговија.

Со влегувањето во Европската унија, предвидено е БДП-то на новите земји-членки, годишно во наредните десет години да се зголемува за 4,3%. Неговото зголемување позитивно ќе влијае и врз старите членки, односно води до зголемување на извозот, особено на оние земји кои имаат силни соработки со некои од новите членки. Меѓутоа, зголемувањето на извозот и зголемувањето на инвестициите

водат до зголемување на реалните каматни стапки и на девизниот курс на Еврото. За земји кои имаат силни трговски врски со новите земји-членки, како што е случајот со Германија, ваквиот негативен одраз е помал отколку зголемениот извоз и води кон мало, но значајно зголемување на БДП-то. Додека пак, за земјите како Франција, кои немаат некоја значајна трговска размена со новите земји-членки, имаме обратен случај за разлика од Германија. Но, ваквите земји на крајот сепак ќе имаат корист токму од зголемениот извоз на земјите како што е Германија.

Со проширувањето на Еворпската унија доаѓа до рушење на трговските бариери, а со тоа и до намалување на подлебата на пазарот на одделни сегменти. Тоа, пак, води до намалување на цената на чинење во старите земји-членки. Ова отстранување на бариерите ќе доведе не само до позитивно распределување на приходите, со намалувањето на маржите, туку и до позитивно акумулирање на капиталот, преку зголемената конкурентност и преку зголемување на вкупниот фактор на продуктивноста.

Во случајот со Данска, на пример, проширувањето на Европската унија, во иднина, ќе има позитивно влијание на развојот на економијата и на зголемувањето на националниот буџет. Понатаму, други бенефиции за Данска доаѓаат со проширувањето на единствениот пазар и со постепено укинување на тарифните бариери. Данска има трговски врски со некои од новите земји-членки и пред нивното влегување во Европската унија. Се предвидува трговската размена меѓу Данска и земјите од Централна и Источна Европа во наредните години да биде поголема дури и од 60%. Процесот на проширување се очекува да ја олесни потенцијалната трговска соработка.

Општо земено, проширувањето на Европската унија ќе влијае и на проширувањето на данската економија. Имено, тоа влијае на зголемување на БДП-то за повеќе од еден процент. Во поглед на одделни сектори, проширувањето исто така влијае позитивно. На пример, се зголемува производството од едноставна причина што со проширувањето се зголемува извозот, а со тоа и побарувачката на одредени производи. Од ова може да се заклучи дека Данска, во иднина, ќе има финансиска корист од проширувањето, која можеби и нема да биде многу голема, но сепак е значајна.

Ако се разгледува случајот со Италија, повторно ќе се добие истиот заклучок. Со отстранувањето на трговските бариери се намалуваат цените на увезените производи од земјите од Централна и

Источна Европа, со што се намалуваат и цените на домашните производи и на тој начин тие стануваат подостапни за домашните потрошувачи и фирми. Се зголемува националниот буџет, а тоа директно влијае и врз италијанските домаќинства, односно врз нивниот приход. Во 2001 година, тој приход бил 0,1%, но се смета дека до 2010 година тој ќе се зголеми до 2,05%. Од ова може да се заклучи дека со проширувањето на Европската унија, во Италија, а несомнено и во другите земји, ќе се подобри социјалната состојба на населението. Генерално, проширувањето има позитивно влијание врз економијата. Се предвидува до 2010 година, приходите на италијанската економија да се зголемат за 5,9%.

И Италијанското индустриско производство ќе биде под влијание на проширувањето на Европската унија. Зголемената побарувачка од страна на земјите од Централна и Источна Европа, ќе го зголеми производството на метални производи, земјоделски и индустриски машини, електрични добра, автомобили и друго, и тоа за не помалку од 10%. Кон крајот на декадата, примарните фактори-капиталот и работната рака – ќе имаат корист од зголеменото ниво на вработеност.

Друга позитивна работа што произлегува од проширувањето е дека се овозможува слободно движење на капиталот меѓу старите и новите земји-членки.

Понатаму, проширувањето на Европската унија овозможува проширување на бизнисот на старите членки, односно, отворање на претпријатија во новите земји-членки, со што се создаваат услови за профитабилни инвестиции. Со тоа земјата инвеститор профитира и од друга страна, односно, со отворање на фирми во странство, тамошната работна сила се задржува во матичната земја и не се дозволува нејзино мигрирање во развиените европски земји, со што не се нарушува социјалната состојба во тие земји. Во една анкета на Евробарометар, дури 86% од испитаниците се изјасниле позитивно на прашањето: „Дали проширувањето на Европската унија ќе овозможи на насите компании да се просират на нови пазари?“. Старите земји-членки на Европската унија и пред нејзиното проширување имале директни инвестиции во тие земји. Тоа се пред се високи инвестиции кои иницираат перспективи за висок развој на тие земји, но нудат и можности за профитирање од нив. Во Естонија, Чешка, Полска и Унгарија странските директни инвестиции од земји од Европската унија во просек се околу 3% од БДП-то. Ова се значително повеќе инвестиции кои успеаја да ги привлечат Словенија и Латвија, чиј

годишен просек на прилив на странски директни инвестиции од земји од Европската унија е 1,6% од БДП-то. Во новите земји-членки, повеќето од тие инвестиции се потрошени за инвестирање во еколошки проекти или инвестиции за замена на старите производни процеси, како дел од приватизацијата и процесот на реструктурирање. Странските директни инвестиции се многу важни и за инвеститорите и за земјите во кои се инвестира. Вторите имаат корист на тој начин што, првин добиваат капитал, а второ има трансфер на технологии, што значи дека постепено тие се модернизирани. Тука се јавува користа на инвеститорот, односно кога земјата во која инвестира ги прифаќа модерните текови на производство, тогаш јасно е дека ќе има профит од таа инвестиција. Преку инвестициите во новите земји-членки се овозможува прогрес кон економија базирана на знаење, што е едно од клучните прашања за зголемување на продуктивноста, развојот и вработеноста, а тоа пак директно, позитивно влијае и врз економиите на старите земји-членки, бидејќи штом во една земја се зголемени продуктивноста, развојот и вработеноста, таа земја веќе не претставува товар за останатите земји-членки на Европската унија.

Едни од најголемите профитери што ќе произлезат од ова проширување се Германија со 34% од вкупната добивка на Европската унија, понатаму Велика Британија со 14%, Шведска и други. Општо земено, од ваквата регионална интеграција и промените кои одат со неа, ќе профитираат сите земји. Ќе дојде до подобрување на националните економии и ќе има одредени бенефиции кои ќе бидат, еден вид, противтежа на буџетските издатоци на кои во моментот се изложени старите земји-членки.

Меѓутоа, пред да почне финансирањето да се претвора во добивка, старите членки ќе треба многу да вложат за да им се вратат назад финансиите и затоа сметам дека во моментот проширувањето ќе се одрази негативно врз економиите на старите земји-членки. Најверојатно и самите тие се свесни дека се додека не вложат во развојот на новите земји-членки, нема да имаат некоја корист од ова проширување. И уште една, според мене многу важна работа е тоа што се додека постојат поделби меѓу самите земји-членки во Европската унија и се додека постојат несогласувања околу тоа кој колку ќе даде, а кој колку ќе земе, повеќе од сигурно е дека евро-интеграциите нема да бидат на добар пат.

Во претходниот дел од трудот зборував за влијанието на проширувањето на Европската унија врз економиите на старите земји

членки, додека во овој дел ќе зборувам за неговото влијание врз економиите на земјите кои не се членки на Европската унија. Кога велам земји кои не се членки на Европската унија, мислам на земјите од Балканот, и тоа: Република Македонија, Србија и Црна Гора, Босна и Херцеговина и Хрватска. Причина за ваквото ограничување е поради фактот што и предавањата се однесуваат на овие земји.

Сметам дека проширувањето на Европската унија ќе има позитивен одраз врз економиите на земјите од Балканот. Самиот факт што Европската унија дојде до границите на овие земји говори дека проширувањето е од голема важност и за нив, односно, штом Европската унија се движи кон нас, неизбежно е и ние да станеме дел од неа. Постепениот влез во Европската унија ни е загарантиран со соработките што земјите од Балканот ги имаат со некои од новите земји членки. Овие земји имаат склучено договори за соработка со некои од новите членки на Европската унија (уште пред тие да станат членки) и сега тие соработки продолжуваат. Приодот кон Внатрешниот Пазар на Европската унија навистина е од животна важност за развојот на земјите во транзиција. Тие најголем дел од производите (помеѓу 50% и 70%) ги пласираат на пазарот на Европската унија. Сега кога Европската унија дојде до границите на овие земји, трговската размена ќе биде уште поголема. Со тоа што овие земји ќе извезуваат во земји од Европската унија, значи дека нивните економии постепено се стабилизираат.

Познато е дека земјите кои потекнуваат од комунистичкиот блок имаат затворени економии, што е причина за слабата економска развиеност. Тоа што овие земји соработуваат со земји од Европската унија, покажува дека тие постепено ги реформираат економиите и полека, но сигурно, се интегрираат во современите економски текови на Европската унија. Таквите реформи, од друга страна пак, покажуваат дека овие земји се спремни за понатамошно, подлабоко интегрирање во структурите на Европската унија и воедно придонесуваат за директни странски инвестиции, бидејќи штом една земја почнува да ги прифаќа европските економски принципи, тогаш таа може да гарантира за сигурноста на странските инвестиции. Странските инвестиции, пак, подразбираат или отворање на нови фабрики или повторно започнување на оние фабрики кои биле под стечај. Но, како и да е, и со едното и со другото се отвораат работни места, што многу придонесува за намалување на невработеноста, која во овие земји е на доста завидно ниво. Близината на пазарот, како и познавањето на бизнис околината

меѓу новите земји-членки и земјите кои не се членки на Европската унија, претставуваат една олеснителна околност за инвестиции на членките на Унијата во земјите од Балканот. Во Република Македонија, Србија и Црна Гора, Босна и Херцеговина и Хрватска најголем инвеститор од новите земји-членки е Словенија. На пример, во Босна и Херцеговина, словенските инвестиции изнесуваат околу ЕУР 130 милиони, што според некои податоци, придонело за отворање на нови 3000 работни места. Ваквата соработка подразбира дека овие земји не само што увезуваат од Словенија, туку и извезуваат на тој пазар. Извозот на Босна и Херцеговина во Словенија изнесува околу ЕУР 43 милиони, извозот на Србија и Црна Гора изнесува ЕУР 36 милиони, додека извозот на Република Македонија е околу ЕУР 16 милиони. Овие бројки за членките на Европската унија можеби и не се големи, но кога ќе се земе предвид состојбата на овие земји, тогаш станува јасно дека ваквите инвестиции се многу важни, бидејќи придонесуваат кон постепено отворање на нивните економии кон оние на развиените земји. И друга исто така важна работа што може да се каже тука е дека штом една земја соработува со земја членка на Европската унија (како што е случајот на пример со Република Македонија и Словенија), тогаш таа земја покажува дека е спремна да ги прифати европските стандарди.

Соработката на новите земји-членки на Европската унија со останатите земји од Балканот, претпоставува и соработка меѓу самите земји од Балканот, што е од огромна важност за секоја од нив поединечно, но и за регионот во целина. Со меѓусебната соработка се воспоставува економска и политичка стабилност во регионот, што уште еднаш придонесува за привлекување на странски инвестиции. Важно е да се покаже дека овие земји постепено ги надминуваат разликите што ескалираа едно време меѓу нив, и сега се ориентираат кон соработка што ќе резултира со нивно зближување и до создавање на една слободна трговска зона. Со создавањето на една таква зона се овозможува полесно движење на работната сила, слободно движење на капиталот и на стоките. Ваквата соработка е од големо значење, бидејќи таа води до постепено промовирање на економските односи во, и меѓу самите земји, потоа води до развој на трговијата, како една од основните гранки која придонесува за развој на економијата. Трговската интеграција ја зголемува конкурентноста. Оваа соработка води и до зголемување на ефективноста на работењето на компаниите. Штом една компанија е ефективна и работи според европски стандарди, тоа

значи дека таа е подготвена да соработува со компании од Европската унија. Причината зошто сметам дека проширувањето на Европската унија има влијание врз соработката меѓу земјите од регионот е тоа што со приближувањето на Европската унија, останатите земји од регионот мораат да покажат дека се спремни за меѓусебна соработка и дека прифаќаат одредени заеднички норми уште пред да влезат во Унијата, со што тие гарантираат една зона на политичка и економска слобода и сигурност. Штом тие ќе почнат меѓусебно да инвестираат една во друга, тогаш и самата Европска унија ќе почне да инвестира во нив. И што е уште поважно, ќе и дадат до знаење на Унијата дека нема само да бидат пасивни соседи, туку дека се подготвени целосно да ги прифатат предизвиците кои произлегуваат од интегрирањето во евро-институциите.

Понатаму, приближувањето на Европската унија кон Балканот предизвикува низа реформи во државите. Тоа се реформи кои несомнено ќе имаат позитивен одраз во иднина. Тука пред се станува збор за приватизацијата. До пред неколку години, во овој регион речиси сите претпријатија беа во државна сопственост, што на некој начин придонесуваше за ниската продуктивност на трудот и слабата конкуренција. Јавниот сектор имаше големо влијание врз економијата и ефикасноста на пазарот. Но, откако стана се поочигледно приближувањето кон Европската унија, постепено започна смената на јавниот сектор со приватниот. Тоа секако придонесува за зголемување на продуктивноста на трудот и до подобрување на конкуренцијата. Што е уште поважно, приватизацијата ги привлекува неопходниот странски капитал и стручност, што повторно води до зголемување на ефикасноста на економијата. Со тоа, можам слободно да речам дека зголемувањето на приватниот сектор води до зголемување на буџетот во државата. Но за да функционира економијата потребно е да функционира и еден друг многу важен сегмент, а тоа е правната легислатива. Приближувањето кон Европската унија подразбира реформи и во законодавството. За да биде успешна една држава на економски план треба да се искорени корупцијата. Самата Европска унија преку КАРДС програмата доделува финансиска помош со која треба да се направат реформи во законодавството. Сметам дека поради настојувањата на земјите од Балканот да влезат во Европската унија, тие работат на справување со тој проблем, што е уште еден доказ дека се спремни да го реформираат целото општество, да ги отстранат влијанијата од стариот систем и од она што се случи по неговиот

распад, се со цел што побрзо да се интегрираат во Европската унија, како економска сила во светот.

Со проширувањето на Европската унија кон Балканот, мислам дека зачленувањето на останатите земји од Балканот е неизбежно. Самата Европска унија ќе настојува овие земји да влезат што е можно побрзо во нејзини рамки. Судирите кои до пред неколку години беа честа појава на територијата на Поранешна Југославија, понатаму етничките проблеми на малцинствата, сецесионистичките тежнења, загрозувањето на територијален интегритет, нестабилни политички системи, неразвиени граѓански општества и лошото раководење на стопанската транзиција покажуваат колкава е разликата меѓу овие земји и новите земји-членки на Европската унија и зошто денес нашите земји не се дел од неа. Меѓутоа, ситуацијата денес е различна и има изгледни шанси и овие земји да бидат дел од Европската унија. Може да се рече дека перспективата за пристапување кон Европската унија се користи, за државите од Балканот, како поттик за демократски и стопански развој. Политичкото и финансиското ангажирање на Европската унија на Балканот ја нагласува високата безбедносно-политичка важност на овој регион за Унијата и нејзината улога како регионална сила. Во периодот од 1991 до 2006, Европската унија е предвидено да издвои ЕУР 10 билиони помош за земјите од Поранешна Југославија. Покрај воената вмешаност на Унијата во Босна и Херцеговина, Косово и Република Македонија, политиката на Унијата се фокусира на низа Договори за Стабилизација и Асоцијација, како почеток на еден процес што ќе ги доведе овие земји до нејзино членство. Европската унија склучува Спогодби за Асоцијација и Стабилизација со земјите, што исто така подразбира слободно движење на капиталот и стоките. Со овие Спогодби, земјите од Балканот можат слободно да извезуваат стоки во земји од Европската унија, со што доаѓа до постепено отворање на економиите на овие земји кон пазарот на Европската унија и до создавање на слободна трговска зона. Спогодбите за Асоцијација и Стабилизација претпоставуваат и институционално поврзување и трансфер на политиката на Европската унија во земјите од Балканот, како и развој на системите во самите држави. Со тоа што економиите на овие земји постепено се отвораат, се зголемува вработеноста, како и ефективноста на работната рака, а со тоа и продуктивноста. Продуктивноста пак, од своја страна, придонесува за зголемување на конкурентноста. Сметам дека проширувањето на Европската унија, нејзиното доближување до Балканот и договорите што земјите од

Балканот ги имаат склучено со Унијата, придонесуваат за постепено зголемување на конкурентноста, која во изминатиов период и не беше силна особина на земјите од Балканот.

Зголемувањето на конкурентноста води до друга важна работа, а тоа е подобрување и зголемување на индустриското производство. И тоа придонесува за зголемување на вработеноста, а со тоа се подобрува социјалната состојба во самата држава. Со зголемувањето на конкурентноста (а тоа подразбира и подобрен квалитет) и индустриското производство се зголемува и извозот. Досега земјите од Балканот повеќе увезуваа отколку што извезуваа, што говори дека се тоа сиромашни земји. Но со зголемување на извозот, се добива еден поинаков изглед на целата ситуација, односно доаѓа до зголемување на БДП-то. Зголемувањето на квалитетот на индустриското производство значи дека во овие земји веќе постепено почнува да се преминува на економија базирана на знаење. Тоа значи дека постепено треба да се зголемуваат инвестициите за истражување и развој. Штом една земја вложува во истражувањето и развојот на нови технологии, таа автоматски ја подобрува својата економска состојба.

Европската унија им обезбедува на земјите трговски бенефиции, ослободување од царина и укинување на квантитативните ограничувања, за да можат земјите да ги заживеат своите трговии. Спогодбите за Стабилизација и Асоцијација им овозможуваат на земјите од Југо-Источна Европа перспектива за мир и благосостојба. Тежиштата на овие Договори се: отворање на перспективи за потполна интеграција во структурите на Европската унија, изгледи за стекнување на политички статус на кандидат за пристапување во Унијата, унапредување на демократијата, правна држава, стопански развој, регионална соработка и друго Хрватска и Македонија веќе имаат потпишано вакви договори. Дури и Европската унија, свесна за важноста на овој регион, самата финансиски ги потпомага државите. Сега кога таа се доближи до овие земји, финансиските потпомагања ќе бидат зголемени. Тие финансирања се најчесто за реформи во општеството, и тоа реформи во јавната администрација, здравството, образованието итн. Сите реформи, иако на почетокот е тешко да се спроведат, придонесуваат за подобрување на економската ситуација во овие држави.

Со реформите во јавната администрација ќе се овозможи поефикасно и поквалитетно услужување на граѓаните за добивање на

потребната информација, односно ќе се избегне бирократското работење. Финансиската помош најмногу треба да се однесува на компјутеризација на одделните сектори, со што би се зголемила ефикасноста на работењето и би се вработиле соодветно образовани кадри. Со ефикасна администрација може да се покаже на странските инвеститори дека нивните инвестиции нема да залутаат некаде во службата, а јасно е дека странските инвестиции се многу важни за земјите од овој регион. Мислам дека проширувањето на Европската унија до Хрватска е вистинскиот момент за правилно искокрисување на помошта што ја нуди Унијата.

Понатаму, друг важен сектор од општеството на кој му треба реформа е, секако, образованието. Тоа е еден многу суптилен сегмент кој на некој начин ја претставува иднината на секое општество. На секоја Влада и е јасно дека со застарен образовен систем никаде не се оди. Европската унија и во овој сектор дава финансиска помош. Таков е примерот со Република Македонија. Желбата и шансите за влез во Европската унија придонесуваат да се отпочне со реформа на образованието. Иако овој сектор директно не носи пари во буџетот, туку дури и користи од него, сепак со неговото подобрување се зголемува квалитетот на знаењето кое им се нуди на младите. Со модернизирано, компјутеризирано образование, образование кое се стреми да го достигне нивото на образованието во развиените европски земји, ќе се произведуваат квалитетни кадри кои понатаму ќе придонесуваат за економскиот развој на нивната земја. Развојот на образованието секако подразбира и соработка на домашните Универзитети со Универзитетите од развиените европски земји, при што се овозможува размена на студенти, кои ќе можат да стекнат искуство и знаење во странство, а потоа да го применат во своите земји. На тој начин, реформираното образование индиректно носи пари во буџетот, или подобро речено, тоа е еден кружен процес, односно државата дава пари за модернизација на образовниот систем, а за возврат добива високо стручни кадри кои ќе ја осигураат нејзината економска иднина. Секако, доколку на тие кадри не им се овозможи соодветно вработување, а што е чест случај на овие простори, тие најчесто спасот го бараат надвор од сопствената земја. За да се спречи тоа одлевање на умови, потребно е, како што реков и погоре, реформа на целокупниот административен систем. Мислам дека приближувањето на Европската унија уште повеќе дава поттик за таквите реформи, што во секој случај влијае позитивно на економската состојба во државата.

Од она што го пишував во овој дел можеби е тешко да се изведе конкретен заклучок дека проширувањето на Европската унија ќе има, директно, позитивно влијание врз економиите на земјите кои не се нејзини членки, но доколку се погледне подлабоко, во суштината на нештата, тогаш тој заклучок е очигледен. Иако, можеби, на почетокот тоа влијание нема да биде многу забележливо поради сите оние неопходни реформи, за кои знаеме дека не е лесно да се извршат, сепак резултатите ќе бидат забележливи на долгорочен план. Влегувањето во членство во Европската унија, за овие земји е неизбежно, но за да се случи тоа јасно е дека потребни се и реформи и време. Сега кога Европската унија ни е на прагот (мислам на физичката блискост, не и на суштинската), сметам дека треба да работиме уште повеќе за да таа ни стане навистина блиска, а со тоа всушност полека ќе почне да се подобрува целокупната состојба во државата, вклучувајќи ја тука и економијата. Поточно, економијата, сама по себе, не може да функционира без владеењето на правото и демократијата. Веќе споменав дека за успешен економски раст потребно е да се искорени корупцијата или, во најмала рака, да се започне со нејзино искоренување. Друг важен фактор за успешен економски раст е демократијата. Само во услови на демократско владеење може да се обезбеди непречен развој на економијата, индустриското производство, технологиите и на се она друго што го чини модерното, европско општество. Со обезбедувањето на овие два многу важни сегменти, државите автоматски го обезбедуваат и економскиот напредок.

Од ова може слободно да се заклучи дека проширувањето на Европската унија не само што ги зголемува шансите на овие земји за влез во неа, туку, истовремено, преку реформите, на некој начин, ја подобрува и социјалната состојба во целата држава.

Заклучок

„... Европското единство беше сон на малкумина. Тоа стана надеж за многумина. Тоа е денес неопходност за сите нас...“, (Конрад Аденауер)

„... Нашата длабока цел не може – а во тоа сум убеден да остане Европа на шесте...“, (Конрад Аденауер)

На сите нас ни е сосема јасно дека проширувањето на Европската унија со десет нови земји-членки, кои потекнуваат од поранешниот

комунистички блок, претставува голем чекор и за самите земји, но истовремено е голем чекор и за Европската унија. Уште со завршувањето на Втората Светска Војна, идејата на политичарите била обединување на Европа, и тоа преку обединување на сите различности кои постојат во неа. Долго време тоа обединување беше попречено од "железната завеса", но денес кога неа ја нема, обединувањето е се поочигледно и претставува единствена иднина на европскиот континент. Меѓутоа, поради различните текови на настаните во истоцните и западните европски држави, денес тоа обединување оди со малку забавено, но сигурно темпо.

Така, денес имаме обединување на развиените европски земји со поранешни, комунистички, исто така европски, земји. Реално гледано, сосредоточувањето на нивните развојни текови во моментот оди тешко, бидејќи станува збор за земји со сосема различни нивоа на развој, што дури понекогаш се чини застрашувачки (на пример, драстичните разлики во инвестирањето во развојните технологии меѓу старите и новите земји-членки). Од она што претходно е напишано, се доаѓа до заклучокот дека Европската унија ќе треба многу да вложи, за да им помогне на тие земји, а воедно и да си помогне на самата себе. Очигледно беше дека тие земји кога тогаш ќе станат членки на Европската унија, но состојбите во кои се наоѓаа по распаѓањето на комунистичкиот блок, налагаа, најпрвин, санација на целокупното општество, со посебен осврт на економијата и правото. Иако во другите општествени сектори има напредок, сепак економски гледано овие земји се сеуште слаби и тоа е еден од најголемите проблеми со кој се соочуваат веќе постоечките земји-членки на Унијата. Тој факт ги заплашува тие земји и тие на некој начин гледаат да се заштитат од негативните ефекти кои можат да се јават. На некој начин Европската унија и не беше баш подготвена за еден таков чекор и мислам дека секое предвидување на можните трошоци е по малку илузорно бидејќи станува збор за една огромна територија, со огромно население и, во моментот, не е можно контролирање на трошоците.

Оттука, произлегува и мислењето дека политичката корист е поголема од економската. Во моментот, мислам дека тоа е сосема точна констатација, бидејќи се знае од какви подрачја се новите земји-членки и со нивното влегување во Европската унија, таа засекогаш, на исток, се обезбедува со една безбедна зона, во која владее демократија и во ниту еден случај нема да дозволи било какво нарушување во неа. А штом во една земја владејат мирот и демократијата, неизбежен е и економскиот успех.

Секако дека не е се црно како што се чини, односно, проширувањето ќе има и позитивни ефекти врз старите земји-членки. Тоа е јасно, инаку и не би дошло до обединување. Меѓутоа, во првите години од обединувањето мислам дека старите земји-членки ќе треба повеќе да влезат во изградбата на тие земји, а од друга страна пак, ќе имаат корист од трговските врски што ги воспоставуваат со нив. Во овој случај важи правилото дека за да земеш нешто прво треба да дадеш. Така, старите членки сега треба да инвестираат во развојот на новите членки, со што всушност инвестираат во себе и во својот развој.

Што се однесува до земјите од Балканот, особено земјите од Поранешна Југославија (со исклучок на Словенија), сигурна сум дека и тие еден ден ќе станат дел од големото семејство на европски народи, но имаат уште многу пат за одење. Кој знае, можеби доколку немаше војни на овие простори и се она другото кое следуваше по нив, и ние денес ќе бевме дел од сонот наречен Европа. Реално гледано, денес ние уште сме далеку од Европа и од нејзините стандарди. Мислам дека за да овие земји влезат во Европската унија, најпрвин треба сите ние поединечно да влеземе во неа и тоа преку начинот на размислување, вреднување на нештата, културата и многу други работи. Во овие земји треба да почнат да владеат правото и демократијата, како едни од основните начела на кои се базира Европската унија. Само на тој начин во државата ќе се обезбеди правилен и непречен развој на сите структури. Сега кога Европската унија се шири кон нас, треба да се искористи можноста и да се поцне со потребните реформи, бидејќи само со напредното општество, напредната економија, напреднат развој може да се стане нејзин член. Мислам дека со превземањето на вистинските реформи, а се со цел влез во Европската унија, почнува да заживува целокупното општество и се забележува мал, но постепен напредок во земјата. Затоа, сметам дека проширувањето на Европската унија, ќе има, ако не директно, тогаш индиректно, позитивно влијание врз економиите на земјите кои не се нејзини членки, бидејќи со стремежот да се дофатат европските стандарди, всушност се издига на повисоко ниво и самиот животен стандард во земјата.

Мислам дека обединувањето на европските народи е неизбежна и неопходна работа. Само преку отвореност и соработка, а никако со изолираност, може да се обезбеди иднината на една европска земја, притоа почитувајќи ја нејзината различност од другите.

На крајот, овој заклучок ќе го завршам исто како што почнав, односно со една мисла од познатиот Виктор Иго, која на некој начин го содрчи се она што беше претходно качано.

„... ќе дојде денот кога ти Францијо, ти Италијо, ти Англијо, ти Русијо и ти Германијо, сите вие нации од Континентов, не губејќи ги вашите карактеристики и вашите прекрасни специфичности, сите заедно ќе полетате во некое повисоко единство и ќе формирате европско братство...“

Muhamed Mujakić

Mentor: *mr Vladimir Pavićević, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu*

FINANSIJSKE INSTITUCIJE, FONDOVI I DRUGA TIJELA EVROPSKE UNIJE

Uvod

Evropska unija je specifična organizacija evropskih država – do 01.05.2004. godine 15 zapadnoevropskih država: Austrija, Belgija, Danska, Finska, Francuska, Grčka, Holandija, Irska, Italija, Luksemburg, Njemačka, Portugal, Španija, Švedska i Velika Britanija (sem Švajcarske i Norveške) – koja te države povezuje na troslojan način:

Prvo, kroz postojanje i saradnju tri evropske zajednice:

- a) Evropske zajednice za uglj i čelik (EZUČ), osnovane 18. aprila 1951. godine,
- b) Evropske ekonomske zajednice (EEZ), osnovane 25. marta 1957. godine i
- c) Evropske zajednice za atomsku energiju (EVROATOM), osnovane 25. marta 1956. godine.

Drugo, kroz saradnju i zajedničko vođenje spoljne politike i bezbjednosne politike, potvrđivanjem svoga identiteta na međunarodnom planu, uspostavljanjem ekonomske i monetarne unije, stvaranjem jedinstvenog ekonomskog prostora bez unutrašnjih granica i jačanjem privredne i društvene kohezije među državama članicama.

Treće, kroz saradnju u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova zajedničkim i jedinstvenim uređivanjem pitanja iz tih oblasti, zaključivanjem regionalnih multilateralnih, umesto bilateralnih, međunarodnih ugovora, jedinstvenim rešavanjem pitanja prelaska granica u Evropskoj uniji, viza, imigracije, azila, formiranjem zajedničke evropske policije (EUROPOL) radi suzbijanja najtežih oblika međunarodnog kriminala vezanog za ratne zločine, promet oružja i droge i finansijske malverzacije („pranje novca“).

Evropska unija, za sada, nema svojstvo pravnog lica. Međutim, sve tri naprijed navedene evropske zajednice zadržale su svaka svoj međunarodno-pravni subjektivitet.

Jezgro Evropske unije začeto je Rimskim ugovorima o osnivanju Evropske ekonomske zajednice i Evropske zajednice za atomsku energiju 1957. godine, a zatim je preko Jedinog evropskog akta 1986. godine, politička integracija krunisana Mاستrihtskim ugovorom 7. februara 1992. godine, kada je stvorena Evropska unija (Ugovor iz Mاستrihta stupio je na snagu 1. novembra 1993). Ugovorom iz Amsterdama od 17. juna 1997. godine (stupio na snagu 1. maja 1999), izvršene su reforme u Uniji sa ciljem jačanja saradnje i pojednostavljenja sistema Evropske unije.

Na zajedničkom tržištu Evropske unije uspostavljena je zajednička carinska tarifa prema zemljama izvan Unije. Tržišnu funkcionalnost tog evropskog prostora obezbjeđuju čvrsta i stroga pravila konkurencije bez unutrašnjih ekonomskih ili pravnih barijera i usklađena pravna regulativa država članica. Na tom tržištu, članice Evropske unije proglasile su „četiri velike slobode“: slobodu kretanja roba (usklađivanje, odnosno ukidanje carina, taksa, kontingenata i drugih robnih ograničenja), slobodu pružanja usluga (slobodno otvaranje firmi, sloboda preduzetništva), slobodu cirkulacije kapitala (potpuna liberalizacija plasiranja kapitala i liberalizacija tekućih plaćanja) i slobodu kretanja ljudi (slobodno zapošljavanje i vršenje sopstvene delatnosti).

Od 1. januara 1999. godine u Evropskoj uniji započela je treća etapa izgradnje *Evropske monetarne unije* uvođenjem jedinstvene evropske valute – evra. U prelaznom periodu od 1. januara 1999. do 31. decembra 2001. godine plaćanja su mogla da se vrše u evru i u nacionalnim valutama, a od 1. januara 2002. godine u članicama Evropske monetarne unije banknote i kovani novac denominirani u evru su jedino zakonsko sredstvo plaćanja. U Evropskoj monetarnoj uniji sada je 12 država od 15 članica Evropske unije (Austrija, Belgija, Finska, Francuska, Grčka, Holandija, Irska, Italija, Luksemburg, Njemačka, Portugal i Španija). Danska i Velika Britanija nisu pristupile, iako ispunjavaju uslove, ali su zadržale pravo da pristupe naknadno, dok je Švedska izvan ove monetarne unije zato što ne ispunjava uslove za prijem, s obzirom da nije prilagodila svoje propise Uniji. Inače, preduslov za učešće u Evropskoj monetarnoj uniji jeste ispunjenje, prije pristupanja, tzv. kriterijuma konvergencije, što znači da svaka država mora:

1. da dokaže trajnu stabilnost cijena,
2. da ne zabilježi pretjerani budžetski deficit,
3. da dvije godine nije prouzrokovala napetost deviznog kursa u evropskom monetarnom sistemu i
4. da njena dugoročna kamatna stopa bude najviše za 2% viša nego u zemljama sa najstabilnijim cijenama.

Prijemom novih deset država u članstvo Evropske unije (Češka, Estonija, Kipar, Letonija, Litvanija, Malta, Mađarska, Poljska, Slovačka i Slovenija, „Evropa petnaestorice“ postaje „Evropa dvadesetpetorice“ čime Evropska unija značajno proširuje svoje granice prema istoku i jugu Evrope.

Da bi uspješno ispunila svoj mandat, Evropska unija ima svoje institucije koje su zadužene za zakonodavne, izvršne, nadzorne, konsultantske i sudske zadatke. Međutim, EU ima i svoje finansijske i druge institucije zadužene za sprovođenje njene misije. Sedam osnovnih institucija Evropske unije su: Evropska komisija, Vijeće ministara, Evropski parlament, Evropsko vijeće/savjet, Sud pravde, Sud revizora i Evropska centralna banka. Dvije su savjetodavne institucije: Ekonomski i socijalni komitet i Komitet regija, a tu je značajna i Evropska investiciona banka.

Nakon Ugovora o spajanju (potpisan 1965. stupio na snagu 1967. godine), došlo je do objedinjavanja do tada odvojenih institucija EZUČ, EEZ i Euratom u zajedničke organe Evropske zajednice.²⁸

Pojam „Evropska unija“ uveden je na Pariskoj konferenciji na vrhu 1972. godine. On je postao sinonim za reformu u cilju ostvarenja buduće slike zajednice. U Matrihu je 7. februara potpisan Ugovor o Evropskoj uniji i time je ona postala zajednički krov evropske zajednice, zajedničke vanjske i sigurnosne politike i zajedničke pravne i unutarnje politike. „Unija“ označava kako sadašnje stanje, tako i buduće perspektive integracionog procesa, „sve užu Uniju evropskih naroda“.

Evropska zajednica za uglj i čelik (EZUČ, Montan unija)

Montan unija, osnovana Pariskim ugovorom 18. aprila 1951. godine, bila je prva supranacionalna organizacija u historiji evropskih integracija. Belgija, Savezna Republika Njemačka, Italija, Francuska, Luksemburg i Holandija spojile su EGKS-ugovorom svoje industrije uglja i metala na zajedničko tržište. Povod za to bila je inicijativa francuskog ministra vanjskih poslova Roberta Schumana, koji je 1950. godine objelodanio „Schumanov plan“ čiji je cilj bio da onemogući dalji rat između Njemačke i Francuske i to putem integracije industrije koja je bila bitna za vođenje rata. Krajnji Schu-

²⁸ Dr Miroslav N. Jovanović, *Evropska ekonomska integracija*, Beograd, 2004, str. 63.

manov cilj bilo je pomirenje Njemačke i Francuske, ali i razvoj integraci-onog evropskog procesa, sa krajnjim ciljem ostvarenja evropske federacije. On se ubraja u začetnike evropskih integracija.

Evropska ekonomska zajednica (EEZ) i Evropska zajednica za atomsku energiju Evroatom

Dvadeset petog marta 1957. godine u Rimu su potpisani ugovori o osnovanju Evropske ekonomske, zajednice i to od strane šest država članica Evropske zajednice za uglj i čelik. EEZ je bio i ostao najvažnija organizacija među tri pomenute. Osnovni ciljevi ove organizacije bili su izgradnja zajedničkog tržišta na osnovu carinske unije, dakle, razgradnja svih privrednih prepreka, koordiniranje privredne politike i podizanje životnog standarda unutar Unije. Ova organizacije je pratila, kao i EZUČ, principe i modele ekonomskih integracija po sektorima, sa čime se povezalo i očekivanje da će privredne integracije sa sobom srednjeročno dovesti i proces političkih integracija.

Rimskim ugovorom osnovana je i Evropska zajednica za atomsku energiju (EVROATOM). Rimski ugovori su izmjenjeni Jedinim evropskim aktom (Single European Act) iz 1986. i Ugovorom iz Maastrichta 1992, te konačno Ugovorom iz Amsterdama 1997. godine.²⁹

Značajan mehanizam djelovanja je Evropska slobodna trgovinska zona (European Free Trade Association) EFTA³⁰, koja je osnovana 1960. godine i reakcija je na osnivanje EWG-a, da bi se spriječila opasnost od ekonomske diskriminacije. EFTA je izgubila na značenju kroz pristupanje država članica ovoj zajednici (Velika Britanija, Irska i Danska 1973, a Portugal 1986). Evropska zajednica je 1973. godine sa EFTA zaključila ugovor o slobodnoj trgovini. Od 1994. na snazi je evropski privredni prostor između država Evropske zajednice i EFTA-država. Nakon pristupanja Finske, Švedske i Austrije EU-u 1995. godine, EFTA obuhvata samo još Island, Lihtenštajn, Norvešku i Švicarsku.

Pored EFTE, značajna trgovinska zona je i CEFTA (Central Europe Free Trade Agreement). Osnovni ciljevi Sporazuma o osnivanju Srednjo-evropske zone slobodne trgovine (CEFTA) su usklađivanje razvoja ekonomskih odnosa između zemalja potpisnica putem razvoja trgovine, ubrzanje

²⁹ Dražen Šimić, *Evropska unija, danas i sutra*, Zagreb, 2002, str. 12.

³⁰ <http://www.efta.int>

razvoja komercijalnih aktivnosti, podizanje životnog standarda i osiguranje boljih mogućnosti zapošljavanja, povećanje produktivnosti i postizanje finansijske stabilnosti. Sporazum o slobodnoj trgovini srednje Evrope potpisale su u decembru 1992. godine tadašnja Čehoslovačka, Mađarska i Poljska. U januaru 1996. godine, Sporazum je potpisala Slovenija, a u julu 1997. i Rumunija. Prije njegovog potpisivanja, prve četiri zemlje već su potpisale ugovore o pridruživanju sa EU, pa CEFTA djeluje kao jedna od pripremnih aktivnosti na putu ka punopravnom članstvu u EU. Dva su uslova članstva u CEFTA: Ugovor o priključenju sa EU i članstvo u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO).

Mi ćemo se u našem radu koncentrisati na evropske ekonomske, odnosno finansijske institucije, fondove EU i druga manja a značajna tijela.

1. Finansijske institucije Europske unije

- 1.1. Europska investicijska banka
- 1.2. Europski investicijski fond
- 1.3. Europska središnja banka
- 1.4. Europska banka za obnovu i razvoj

1.1. Europska investicijska banka

Europska investicijska banka – EIB (European Investment Bank)³¹ finansijska je institucija EU, sa sjedištem u Luksemburgu, gdje je stalno zaposleno 950 osoba. EIB je osnovana 1958. godine i istovremeno je i banka i samostalna institucija zajednice. Ona se bavi kreditiranjem i jamčenjem za investicije, koje doprinose razvoju integracije zajednice.

Njezina je uloga osigurati sredstva za kapitalne investicije vezane za razvoj i integraciju Unije. Banka odobrava kredite uz minimalne kamate u godišnjem iznosu od oko 20 milijardi eura (do 50% cijene projekta). Uz to, daje zajmove za razvoj nedovoljno razvijenih regija, razvoj infrastrukture – poboljšanje transeuropskih prometnih, telekomunikacijskih i energetske mreže, poboljšanje konkurentnosti europske industrije i razvoj malih i srednjih poduzeća, zaštitu okoliša i slično. Osigurava i zajmove za razvoj zemalja potpisnica Lomé konvencije, država srednje i istočne Evrope koje se pripremaju za članstvo u EU, te zemalja Sredozemlja.

³¹ Adresa Europske investicijske banke: European Investment Bank Boulevard Konrad Adenauer 100L-2950 Luxembourg <http://www.eib.org>

Ova financijska institucija osnovana je Rimskim ugovorom radi pomoći finansiranja projekata povezanih sa uvođenjem zajedničkog tržišta, odnosno financiranja u budućnosti.³²

EIB obezbjeđuje financijska sredstva na tržištu kapitala za finansiranje investicionih projekata koji doprinose razvoju EU.³³

Banka nema lukrativni karakter. EIB plasira kredite na tržište kapitala zbog europske integracije općenito i promoviranja investicijskih projekata (EIB posebno odobrava dugoročne zajmove). Fiksira kamatnu stopu u funkciji troškova zajma, povećavajući je za jedinstvenu maržu koja pokriva vlastite troškove, a već dugo iznosi 0,15%.³⁴

U krugu međunarodnih financijskih institucija Europska investicijska banka visoko je rangirana po volumenu odobrenih pomoći. Zajmove EIB koriste sve zemlje EU, a posebno Italija, Velika Britanija, Njemačka i Francuska.³⁵

Bankom upravljaju Vijeće guvernera (ministri financija država članica), Odbor direktora (25 direktora-administratora s petogodišnjim mandatom koje imenuje Vijeće guvernera) i Upravni odbor (izvršno tijelo Banke, s predsjednikom i sedam potpredsjednika sa šestogodišnjim mandatom).³⁶

³² Dr Vinko Kandžija, *Gospodarski sustav Evropske unije*, Rijeka, 2003, str. 365.

³³ Dr Miroslav N. Jovanović, *Evropska ekonomska integracija*, Beograd, 2004, str. 78.

³⁴ *Ibidem*, str. 366.

³⁵ Izvor: BEI Information 2–2002, No 111.

³⁶ Internet stranica Europske investicijske banke sastoji se od sljedećih odjeljaka:
Opće obavijesti o ulozi i načinu poslovanja Banke, podaci o poslovanju (sklopljeni ugovori, odobreni krediti i sl.) i adrese Banke u Uniji kao i izvan nje.
Novosti (What's New): aktualne informacije o svakodnevnoj djelatnosti Banke i provedbi politika.
Ciljevi (Objectives).
Informacije o ulaganjima Banke u ekonomski razvoj slabije razvijenih regija (u Uniji i izvan nje), transport i telekomunikacije, zaštitu okoliša, energetiku, mala i srednja poduzeća, međunarodnu konkurentnost industrije i slično.
Struktura (Structure): ustroj Banke i njezini odnosi s drugim institucijama Unije.
Projekti (Projects): odjeljak koji prikazuje projekte ulaganja sredstava u različite sektore (npr. komunikacije, zaštitu okoliša, industriju, usluge i poljoprivredu) u obliku pojedinačnih zajmova (Individual Loans) do 25 milijuna eura i općih zajmova (Global Loans), a dodjeljuju se bankama i institucijama koje djeluju na nacionalnoj i regionalnoj osnovi.
Zajmovi (Loans): opće informacije o zajmovima, njihovim iznosima i uvjetima korištenja, te informacije o financijskim aktivnostima Banke (u Uniji i izvan nje) po godinama od 1995. do 1998.
Izvori sredstava (Resources): riječ je o sredstvima koja se dodjeljuju Banci na osnovi njezina visokog kreditnog rejtinga i koje ona daje svojim korisnicima. Odjeljak sadrži i pregled aktivnosti dodjeljivanja sredstava u 1997.

EIB nabavlja sredstva s tržišta kapitala, gdje joj njezin dobar kreditni rejting (AAA) omogućuje traženje povoljnih kredita koje zatim sama dalje plasira.

Zajmovi su namjenjeni za projekte koji slijede jedan ili više ciljeva, i to:

- ekonomski razvoj manje razvijenih područja i regija,
- poboljšavanje transeuropske mreže sektora transporta roba i ljudi, telekomunikacija i energije,
- jačanje međunarodne konkurentnosti Unije, te poticanje malih i srednjih preduzeća,
- zaštita okoliša i životne razine unapređenjem urbanog razvoja, zaštita kulturne i arhitektonske baštine EU,
- ostvarivanje zajedničkih energetske ciljeva korištenjem internih resursa, štednjom energije i diverzifikacijom uvoza.

Evropska investiciona banka (EIB) je postala jedan od najvećih svjetskih kreditora. Ona svaki dan pozajmi ogromna finansijska sredstva, uglavnom za projekte u zemljama članicama EU, ali u porastu su i veća ulaganja u Mediteran, ACP (Afrika, Karibi, Pacifik), Latinsku Ameriku i Aziju.

EIB sebe smatra finansijskom institucijom Evropske unije (EU), ali ona u suštini djeluje kao nezavisna institucija, na koju mogu računati samo njeni dioničari, vlade 25 zemalja članica EU.

Kao „domaća banka“ EU, EIB bi trebala u potpunosti poštovati i ispunjavati ključne ciljeve EU, kao što su promovisanje održivog razvoja, smanjivanje opasnosti od klimatskih promjena, zaštita biodiverziteta i stvaranje uslova za zapošljavanje. Ali stvarnost utjelovljena u politike kreditiranja oslikava sasvim drugu sliku. Kroz ogromna ulaganja u energiju i saobraćajnu infrastrukturu, EIB je postala jedan od najvećih svjetskih krivaca za klimatske promjene.

Svojom filozofijom pozajmljivanja velikih suma novca, EIB često finansira velike multinacionalne kompanije, kojima uopšte ne treba podrška javnosti i koje najmanje doprinose javnim interesima.

Da bi EIB postala pozitivan evropski izvor javnog finansiranja za dobrobit zajednice, mora se reformisati, paralelno sa proširivanjem EU. Grupe

Press Releases: sadrže obavijesti svrstane u razdoblja od 1996. do 1999. u obliku kronoloških podataka, podataka po zemlji/regiji, sektoru i ciljevima, te moguće veze na izvore informacija u Informacijskom i komunikacijskom centru.

Publikacije (Publications): odjeljak donosi godišnje izvještaje, Statut EIB, godišnje brošure, priopćenja za tisak, rezultate istraživanja, dokumente prema tematici, popis videokaseta i slično.

civilnog društva pozivaju zabrinute građane i političare koji kreiraju evropsku politiku da se pridruže naporima da se EIB pretvori u instituciju koja podržava ljude i životnu sredinu. Mi zamišljamo EIB koja je u potpunosti dostupna javnosti i čija su sva djelovanja transparentna. Zamišljamo EIB koja kreditira samo ekološki i društveno održive projekte, zasnovanu na jasnoj politici, standardima i zakonima, kako unutar tako i izvan EU, koja može sa ponosom reći da podržava samo projekte u kojima uživa društvo koje je prethodno obavješteno o tim projektima i bez demonstracija dalo svoj pristanak.

Svaki zahtjev EIB-u detaljno se procjenjuje. Oko 70% kredita EIB-a namijenjeno je smanjenju regionalnog dispariteta zemalja članica. Ukupni kapital banke, kojeg je tada upisalo 15 zemalja Unije, iznosi 100 milijardi eura, a 2000. god. iznosio je 198.9 milijardi eura.

U 2000. godini, ukupni zajam kojeg je odobrila EIB iznosio je 36 milijardi eura. EIB je sudjelovao u finansiranju tunela kroz La Manche s više od 2 milijarde eura, a 5,3 milijarde je odobrila van EU.

Postoje dvije vrste zajma EIB-a:

1. izravni individualni zajmovi koji se odnose na velike projekte, i
2. globalni zajmovi bankama ili finansijskim posrednicima koji pozajmljuju novac nosiocima projekata.

Banka uglavnom nabavlja sredstva na tržištu kapitala.

1.2. Europski investicijski fond

Europski investicijski fond – EIF (European Investment Fund)³⁷ novo je tijelo Unije, sa sjedištem u Luksemburgu. Osnovan je 1994. godine odlukom europske konferencije na vrhu iz Edinburgha 11.12.1993, a u cilju potpore ekonomskom rastu i smanjenju nezaposlenosti u Europskoj uniji. Njegovi su dioničari Europska investicijska banka, Komisija EU i ostale europske finansijske institucije, koje se sastaju dva puta na godinu. Fondom upravlja Nadzorni odbor, koji čine dva predstavnika iz redova EIB, ministri financija država članica EU i predstavnici finansijskih institucija.

Fond surađuje s bankama i drugim osiguravajućim institucijama u prikupljanju sredstava za financiranje dugova malih i srednjih poduzeća, potiče različite oblike ulaganja u ta poduzeća (garancije za zajmove za ulaganja u projekte razvoja, zaštite okoliša i dr.).³⁸

³⁷ Adresa Europskoga investicijskog fonda: European Investment Fund Boulevard Konrad Adenauer 100 L-2950 Luxembourg, <http://www.eif.org>

³⁸ Internet stranica Europskoga investicijskog fonda sadrži informacije obuhvaćene sljedećim naslovima: Obavijesti o ustroju i upravljanju Fondom, o njegovim dioničarima i ciljevima Fonda.

Pristup ulaganja usmjeren je isključivo radu kroz fondove, poticanju ulaganja u potencijalni rast i razvoj manjih poduzeća, potpori profesionalnom managementu i marketingu, te poslovanju pod jednakim uvjetima.

Ovaj fond pokušava olakšati i omogućiti postojanje slobodnog tržišta Unije.

Pod slobodnim tržištem podrazumijeva se ekonomski prostor bez granica, u kojem se ostvaruju „četiri osnovne slobode“, dakle, slobodno kretanje roba, osoba, usluga i kapitala. Projekt slobodnog tržišta zajednice (Evropa 1992) razvijen je sredinom osamdesetih godina i bio je centralna tačka prve revizije Ugovora, jedinstvenih evropskih akata (1986/87). On je osnovni razlog što se prevazišla stagnacija i postigla enormna integraciona dinamika krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina, kada su se, između ostalog, desile i sljedeće dvije velike revizije Ugovora: Maastricht (1991/93) i Amsterdam (1997/99).

To je finansijska institucija koja odobrava garancije bankama i drugim finansijskim institucijama koje investiraju na srednji i duži rok u infrastrukturne projekte i razvoj malih i srednjih preduzeća. Fond je dotiran kapitalom od 2 milijarde eura.³⁹

Fond pokriva sve zemlje Europske unije, a prije priključenja Fond je pomagao projektima i Estoniji, Mađarskoj, Poljskoj, Češkoj i Sloveniji, s ciljem priključivanja Uniji.

Europski investicioni fond je potpuno finansijski neovisan. Njegova aktivnost ovisi o tržišnim zakonima.⁴⁰

1.3. Europska centralna banka

Europska centralna banka – ECB (European Central Bank)⁴¹ sa sjedištem u Frankfurtu u Njemačkoj počela je raditi 1. januara 1999, usporedo s uvođenjem treće faze monetarne unije.⁴²

Novosti (What's New): novosti o aktualnom radu Fonda (sporazumi, nova ulaganja i sl.).
Financiranje infrastrukture (Infrastructure Finance): prikaz pomoći u financiranju trans-europskih mreža (Trans-European Networks – TENs) za promet, telekomunikacije i energiju.

Garancije za aktivnosti malih i srednjih poduzeća (SME Guarantee Operations).

Publikacije (Publications): godišnji izvještaj za prethodnu godinu, Statut EIF, dokumentacija koja obuhvaća pitanja rasta, zaštite okoliša i zapošljavanja.

³⁹ Dr Vinko Kandžija, *Gospodarski sustav Europske unije*, Rijeka, 2003, str. 384.

⁴⁰ *Ibidem*, str. 384.

⁴¹ Adresa Europske središnje banke: European Central Bank Eurotower, Kaiserstrasse 29, D-60311 Frankfurt am Main Germany, <http://www.ecb.int/>

⁴² Internet stranica Europske središnje banke sadrži sljedeće odjeljke:

Opće informacije o ustroju Banke, njezinu poslovanju i ciljevima i slično.

Evropska centralna banka ima zadatak da od 1. januara 1999. godine provede evropsku monetarnu politiku koju je ustanovio evropski sistem centralnih banaka.

Ona je osnovana kao evropski monetarni institut koji je počeo da priprema teren za jedinstvenu valutu, da bi uvođenjem eura institut prerastao u ECB koja je zadužena za monetarnu politiku EU.⁴³

Još davne 1979. godine ustanovljen je evropski monetarni sistem (EWS) s ciljem monetarno-političke suradnje država članica zajednice. To je bio drugi stepenik ka integraciji monetarnih sistema, nakon što je prvi pokušaj (Wernerov plan) propao 1970. godine. Cilj EWS-a je bio uspostavljanje stabilne monetarne zone. Tri bitna dijela ovog sistema su ECU, kursevi promjene, i mehanizmi interveniranja, kao i kreditni mehanizmi. Osnovna zamisao sistema sastoji se u tome da se kursevi jedne monete ka drugoj drže u stagnaciji jedna ka drugoj. Ukoliko jedna moneta dospije na gornju ili donju granicu u odnosu ka drugoj moneti, onda se očekuje intervencija centralnih banaka država članica, kako bi se ponovo uspostavio utvrđeni kurs. Pozitivan i uspješan razvoj EWS-a utjecao je na stvaranje nove inicijative krajem osamdesetih godina, koja se kretala u pravcu osnivanja monetarne unije, što je 1. januara 1999. godine uspješno zaključeno.

Najvažniji zadatak ECB-a je osigurati stabilnost cijena u okviru eurozone, sukladno Ugovoru iz Amsterdama (član 105, paragraf 1), a time se kontrolira monetarna stabilnost.

Sedmični finansijski izvještaji i drugi izvještaji (npr. odluke, izjave, mjesečni bilteni, statistički izvještaji i sl.). Publikacije (Publications): periodične i druge publikacije, te pregled dokumenata Evropskoga monetarnog instituta – EMI (European Monetary Institute). Statistika (Statistics): mjesečni bilten Banke i statistika vezana uz aktualna pitanja eura.

Finansijske institucije i aktiva (Monetary Financial Institutions – MFIs and Assets). Popis finansijskih institucija i njihovih adresa, imovine dostupne za operacije monetarnog sustava eura te mogućnost postavljanja pitanja o aktualnim zbivanjima.

Transeuropski automatiziran transferni sustav – TARGET (Trans-European Automated Real-Time Gross Settlement Express Transfer System).

Projekt Unije za plaćanja eurom kao preduvjetu brze i učinkovite integracije sustava plaćanja eurom u međunarodnom okruženju. Dostupne su i publikacije o TARGET projektima, kalendar poslovanja, statistika, adrese itd.

Uvođenje jedinstvene valute (Changeover to the Single Currency).

Veze sa središnjim bankama EU (Links to EU Central Banks).

Pregled adresa, aktivnosti i publikacija drugih središnjih banaka i međunarodnih institucija s kojima ECB surađuje.

Arhiva Evropskoga monetarnog instituta – EMI (European Monetary Institute Archives).

⁴³ Dr Miroslav N. Jovanović, *Evropska ekonomska integracija*, Beograd, 2004, str. 77.

Zadaće su ECB-a sljedeće:

- održanje stabilnosti cijena,
- kreiranje i provedba monetarne politike Unije,
- upravljanje deviznim pričuvama država članica i
- upravljanje platnim prometom.

Uvođenjem Europske centralne banke, centralne banke zemalja članica EU nisu nestale, već, štaviše, zajedno sa ECB-om, predstavljaju Europski sistem centralnih banaka (ESCB), koji ima trostruku misiju:

1. definiranje i uvođenje jedinstvene monetarne politike EU,
2. vođenje operacija tečaja, slijedeći direktive Vijeća EU,
3. upravljanje dijelom rezervi svake zemlje članice euro-zone.

Operacionalizaciju od 4.01.1999. godine vrši sistem informatičke transmisije (TARGET), olakšavajući međubankarske kompenzacije i omogućavajući uvođenje jedinstvene monetarne politike, kao i opstojnost jedinstvenog tržišta eura. ECB teži prijelazu na jedinstvenu kratkoročnu kamatnu stopu za sve zemlje euro-zone, a zemlje članice te zone dogovorile su se da harmoniziraju svoje kratkoročne kamatne stope.⁴⁴

Nositelji odluka EZB (Vijeće guvernera i direktorij) vode ESZB, koji je odgovoran za razradu i provođenje novčane politike, ustanovljavanja kursa promjene moneta, upravljanje deviznim rezervama, te za pravilno funkcioniranje platnih sistema. EZB je nasljednica evropskog monetarnog instituta.

1.4. Europska banka za obnovu i razvoj

Europska banka za obnovu i razvoj – EBRD (European Bank for Reconstruction and Development)⁴⁵ osnovana je 1991. godine radi pomoći strukturnim reformama, tranziciji k tržišnom gospodarstvu i razvoju poduzeća i infrastrukture u zemljama bivšega Istočnog bloka. Sjedište je u Londonu, a osnivači su države EU i druge razvijene države Zapada. Njezin je osnivački kapital oko 10 milijardi eura, a godišnje plasira zajmove u vrijednosti oko 2 milijarde eura u 26 država srednje i istočne Europe i bivšega Sovjetskog Saveza.⁴⁶

⁴⁴ Dr Vinko Kandžija, *Gospodarski sustav Europske unije*, Rijeka, 2003, str. 366.

⁴⁵ Adresa Europske banke za obnovu i razvoj: European Bank for Reconstruction and Development
Exchange Square 1 UK-EC2A 2EH London United Kingdom; <http://www.ebrd.com>

⁴⁶ Internet stranica Europske banke za obnovu i razvoj sadrži sljedeće odjeljke:

Osnovana je sa ciljem poticanja i pomoći tranzicije i obnove zemalja srednje i istočne Europe, te zemalja bivšeg SSSR-a. Banka zajedno s drugim sudionicima finansira projekte po shemi:

- EBRD kreditira projekte do oko 35%,
- inozemni sponzori imaju oko 25%,
- lokalni sponzori s oko 15%,
- sindicirani zajmovi s oko 15%,
- ostali kreditori 10% sredstava projekata.⁴⁷

U totalu, 56,8 % njenog kapitala čuva Europska unija. EBRD je jedna od rijetkih međunarodnih institucija koja je prioritetno zainteresirana za privatni sektor, koji treba predstavljati oko 60% aranžmana.

Banka pomaže sve zemlje koje uvode ekonomske, strukturne i sektorske reforme, čime se potiče konkurencija, privatizacija i poduzetnički duh, „uzimajući u obzir vlastite potrebe svake zemlje prema stadiju kojeg su pos-

Aktivnosti (Operations): predstavljene su prema zemlji, sektoru, projektima u razdoblju od 1991–1998, priopćenjima za tisak od 1991–1999, završnoj dokumentaciji projekata, tehničkoj i financijskoj suradnji, kao i prema pitanjima nuklearne sigurnosti.

Poslovne informacije (Business Information): vezane su uz različite mogućnosti finansiranja poslovanja, alternativne izvore sredstava za mala i srednja poduzeća (SME), kao i pregled poslovnih standarda i poslovne prakse.

Nabavke (Procurement): banka se rukovodi načelima nediskriminacije, poštenja i transparentnosti kako bi se osigurali njezini investicijski projekti i potaklo veće sudjelovanje stranih investitora. Obuhvaća projekte u javnom sektoru i tehničkoj suradnji.

Tranzicija (Transition): predstavlja napore koji se ulažu za što uspješniji prijelaz zemalja srednje i istočne Europe i zemalja Zajednice Nezavisnih Država na tržišno gospodarstvo. Donosi i izvještaje i radni materijal o pitanjima tranzicije te druge izvore informacija.

Okoliš (Environment): Pitanja privrednog rasta i razvoja promatraju se u okvirima politike zaštite okoliša.

Financije (Finance): obuhvaćaju značajna ulaganja u management, planiranje i kontrolu i informacijsku tehnologiju. Dan je i pregled financijskih rezultata.

Publikacije (Publications): obuhvaćaju izvještaj o procesu tranzicije u 1998. (ključna postignuća, pitanja financijskog sektora u tranziciji s makroekonomskim pregledom), opće informacije (godišnji izvještaj za 1998. i 1997, osnovni dokumenti EBRD, vodič za publikacije), te poslovne informacije o različitim programima financiranja, zaštiti okoliša i slično.

Godišnja sjednica (Annual Meeting): predstavlja mjesto održavanja sjednice u 1999. i 2000, kao i istodobno održavanje foruma, promotora potencijalnog budućeg ulaganja u zemlje u kojima EBRD djeluje.

Novosti (What's New): sadrže informacije o objavljenim publikacijama, dokumentaciji projekata, priopćenjima za tisak, mogućnostima zapošljavanja, konferencijama i drugo.

⁴⁷ Dr Vinko Kandžija, *Gospodarski sustav Evropske unije*, Rijeka, 2003, str. 368.

tigle u procesu tranzicije“. Tim se investicijama favorizira promocija privatnog sektora, formiraju finansijske institucije i pravni sistem, te stvara nužna infrastruktura za ekonomski razvoj.

Banka se alimentira kotizacijama 60 zemalja članica. Njena pomoć u obliku zajma ide:

- 60% za privatni sektor (fuzije, partnerstvo, privatizacija),
- 40% za javni sektor (ceste, telekomunikacija).

EBRD je u isto vrijeme i komercijalna banka i banka za pomoć u razvoju. Kamata na kredit određen je LIBOR-om uz marginu koja je u funkciji imidža zemlje na svjetskom tržištu kapitala. Krediti se mogu davati uz fiksnu i varijabilnu kamatu i mogu biti pokriveni hedging instrumentima. Finansira privatna preduzeća ili privatizirana posredstvom centralnih banaka, dok finansiranje infrastrukturnih projekata vrši posredstvom banke za pomoć razvoju.

2. Fondovi Europske unije

2.1. Strukturni fondovi

2. 2. Kohezijski fond

2.1. Strukturni fondovi

2.1.1. Europski socijalni fond

2.1.2. Europski fond za upravljanje i garanciju u poljoprivredi

2.1.3. Financijski instrument za pomoć ribarstvu

2.1.4. Europski fond za regionalni razvoj

Cilj je strukturnih fondova ostvarenje ekonomske i socijalne kohezije u Europskoj uniji smanjivanjem razlika između razvijenijih i manje razvijenih regija, te promicanjem ravnopravnosti pri zapošljavanju različitih socijalnih skupina.

Financijska je potpora fondova usmjerena ostvarenju sljedećih ciljeva:

- pomoć regijama koje zaostaju u razvoju;
- restrukturiranje regija koje su ozbiljno ugrožene krizom industrije;
- borba protiv dugoročne nezaposlenosti, olakšavanje integracije mladih, uključivanje u tržište rada te promicanje jednakih mogućnosti za žene i muškarce na tržištu rada;
- prilagodba radne snage industrijskim i promjenama u proizvodnji;

- pomoć restrukturiranju poljoprivrede i ribarstva te poticanje razvoja ruralnih područja i
- pomoć slabo naseljenim regijama.

Postoje četiri strukturna fonda EU: Europski socijalni fond – ESF, Europski poljoprivredni fond za upravljanje i garanciju – EAGGF, Financijski instrument za pomoć ribarstvu – FIG i Europski fond za regionalni razvoj – ERDF.

2.1.1. Europski socijalni fond

Europski socijalni fond (European Social Fund – ESF)⁴⁸ potiče usavršavanje i pomoć pri zapošljavanju. Ustanovljen je 1960. godine kao najvažniji instrument socijalne politike Evropske zajednice. Služi za unapređenje mjera kvalificiranja i prekvalificiranja, te za stvaranje novih radnih mjesta. Oko 75% odobrenih doprinosa ovog fonda služi za suzbijanje nezaposlenosti mladih.

Najvažniji je financijski instrument za promicanje zaposlenosti i razvijanje ljudskih potencijala. Neka su od najvažnijih područja djelovanja borba protiv dugoročne nezaposlenosti i isključenosti s tržišta rada, stvaranje novih radnih mjesta, obrazovanje i usavršavanje, jednake mogućnosti za žene i muškarce na tržištu rada. Fond provodi aktivnosti za poboljšanje kvalitete obrazovanja i omogućavanje obrazovanja, promociju kontinuiranog učenja i usavršavanja praćenjem trendova na tržištu rada, poticanjem sudjelovanja u znanstvenoistraživačkom radu i sl. Europskim socijalnim fondom upravlja opća uprava Zapošljavanje i socijalna pitanja.

2.1.2. Europski fond za upravljanje i garanciju u poljoprivredi

Europski fond za upravljanje i garanciju u poljoprivredi⁴⁹ (European Agriculture Guidance and Guarantee Fund – EAGGF) potiče ruralni razvoj i promjene poljoprivrednih struktura. Aktivnosti su usmjerene na razvoj ruralne infrastrukture, poboljšanje kvalitete poljoprivredne proizvodnje, pomoć mladim farmerima i zajednicama u slabije pristupačnim krajevima, poticaj razvoju turizma u ruralnim područjima, zaštitu ruralnog naslijeđa i zaštitu okoliša. Fondom upravlja opća uprava Poljoprivreda.

⁴⁸ http://europa.eu.int/comm/regional_policy/index_en.htm
<http://europa.eu.int/comm/dg05/esf/en/index.htm>

⁴⁹ http://www.inforegio.org/wbpro/prord/prords/prdsc_en.htm

2.1.3. Financijski instrument za pomoć ribarstvu

Financijski instrument za pomoć ribarstvu⁵⁰ (Financial Instrument for Fisheries Guidance – FIFG) promiče strukturne mjere u ribarstvu. Aktivnosti Fonda usmjerene su na osuvremenjivanje sektora, zaštitu mora i promociju proizvoda. Fondom upravlja opća uprava Ribarstvo.

2.1.4. Europski fond za regionalni razvoj

Europski fond za regionalni razvoj⁵¹ (European Regional Development Fund – ERDF) namijenjen je razvoju socijalne i gospodarske kohezije u EU, kako bi se smanjile razlike u socio-ekonomskoj razvijenosti regija. Sredstva se uglavnom koriste za poboljšanje infrastrukture, lokalnog razvoja i zaštitu okoliša. Fond podupire mala i srednja poduzeća, proizvodne investicije, poboljšanje infrastrukture i lokalni razvoj, ulaganja u obrazovanje i zaštitu zdravlja u regijama. Fondom upravlja opća uprava Regionalna politika.

ERDF služi cilju umanjivanja razlika među regionima zajednice. Fond koji je osnovan 1975. godine osigurava financijsku pomoć regionima kojima je potreban razvoj. ERDF je najveći strukturalni fond EU-a.

2. 2. Kohezijski fond

Kohezijski je fond⁵² (Cohesion Fund) financijski instrument za potporu gospodarskoj solidarnosti u EU, namijenjen projektima za razvoj najmanje razvijenih članica Unije – Grčke, Irske, Portugala i Španjolske. Sredstva iz Fonda mogu koristiti zemlje članice čiji bruto društveni proizvod iznosi manje od 90% prosjeka Zajednice, pod uvjetom da provode ekonomski program konvergencije. Fond pruža financijsku pomoć pojedinačnim investicijskim projektima kao što su zaštita okoliša i projekti za razvoj transportne infrastrukture. Fondom upravlja opća uprava Regionalna politika.

3. Odbori, agencije, uredi i ostala tijela EU

3.1. Ekonomski i socijalni odbor

3.2. Odbor regija

3.3. Ured za usklađivanje zajedničkog tržišta

3.4. Europski centar za nadzor droga i ovisnosti

3.5. Europska zaklada za poboljšanje životnih i radnih uvjeta

⁵⁰ http://www.inforegio.org/Wbpro/PRORD/prords/prdsd_en.htm

⁵¹ http://www.inforegio.org/Wbpro/PRORD/prord_en.htm

⁵² http://europa.eu.int/comm/dg16/activity/funds/funds_en.htm

- 3.6. Europska agencija za zaštitu okoliša
- 3.7. Europska zaklada za izobrazbu
- 3.8. Europska svemirska agencija
- 3.9. Europol
- 3.10. Ured za raznolikost bilja
- 3.11. Europski centar za razvoj stručnog usavršavanja
- 3.12. Europska agencija za sigurnost i zdravlje na poslu
- 3.13. Europska agencija za ocjenu medicinskih proizvoda
- 3.14. Ured za statistiku
- 3.15. Ured za publikacije

3.1. Ekonomski i socijalni odbor

Ekonomski i socijalni odbor – ECOSOC⁵³ (Economic and Social Committee) savjetodavno je tijelo Unije koje zastupa interese različitih ekonomskih i socijalnih skupina. Okuplja 222 člana iz redova poslodavaca, sindikata zaposlenika i interesnih grupa koje se bave ekonomskim i socijalnim pitanjima (udruge poljoprivrednika, skupine za zaštitu okoliša, gospodarske komore i sl.). Članove odbora imenuju države članice Unije, a biraju se na četiri godine.

Odbor mora dati svoje mišljenje pri donošenju propisa koji zadiru u socijalnu i ekonomsku sferu, poput poljoprivredne, industrijske i socijalne politike, regulacije zajedničkog tržišta, zaštite okoliša i slično, a to se mišljenje objavljuje u Službenom listu EZ. Odbor ima važnu ulogu i pri traženju kompromisa u slučaju sukoba interesa suprotstavljenih grupacija.

Predsjednik, dva potpredsjednika i 36 članova (12 iz svake konstitutivne skupine) čine Glavni ured Odbora. Članovi Glavnoga ureda imaju dvogodišnji mandat, a predsjednik obično naizmjenice dolazi iz te tri skupine. Odbor također prati razvoj jedinstvenoga tržišta i dva puta na godinu organizira Forum o jedinstvenom tržištu. Najznačajnija uloga Ekonomskog i socijalnog odbora jest približavanje EU njezinim građanima.

3.2. Odbor regija

Odbor regija⁵⁴ (Committee of Regions) savjetodavno je tijelo koje zastupa interese regija i lokalnih vlasti pri donošenju i provedbi zajedničkih politika Unije.

⁵³ <http://www.ces.eu.int/>

⁵⁴ <http://www.cor.eu.int>

Odbor za regije ustanovljen je Mاستrihtskim ugovorom i sastoji se od 222 zastupnika nacionalnih i lokalnih oblasnih tijela, koje imenuje Vijeće na prijedlog pojedinačnih država članica i sa mandatom od 4 godine. Ovaj odbor konsultiraju Vijeće i Komisija o regionalno relevantnim pitanjima, npr. iz oblasti obrazovanja, mladih, kulture, zdravstva, ekonomske i socijalne suradnje itd. Odbor može i samoinicijativno predati Komisiji ili Vijeću svoj stav vezan za problematiku iz ovih oblasti.

Komisija i Vijeće moraju konzultirati Odbor pri pripremi zajedničke poljoprivredne politike, regionalnog razvoja, transeuropskih mreža, socijalne kohezije, kulturne i obrazovne politike i drugih propisa koji se dotiču lokalnih i regionalnih interesa. Odbor regija sastoji se od predsjednika, potpredsjednika, glavnog tajništva, 8 stalnih odbora (regionalni razvoj, prostorno planiranje, promet i komunikacije, Europa građana, urbane politike, planiranje korištenja zemlje, obrazovanje, ekonomska i socijalna kohezija) i 4 pododbora. U sklopu Odbora regija djeluje i posebna Komisija za institucionalna pitanja, koja sudjeluje u raspravi o reformi institucija EU.

Od stupanja na snagu Amsterdamskog ugovora Odbor se mora konzultirati i u sljedećim pitanjima: politika zaštite okoliša, socijalni fond, kvalificiranje radnika, prekogranična suradnja i saobraćaj. Odbor može i samoinicijativno predati Komisiji ili Vijeću svoj stav vezan za problematiku iz ovih oblasti ili biti saslušan pred Parlamentom.

3.3. Ured za usklađivanje zajedničkog tržišta

Ured za usklađivanje zajedničkog tržišta – OHIM⁵⁵ (Office for Harmonization in the Internal Market – Trade Marks and Designs) osnovan je 1994. godine u Alicanteu⁵⁶ radi doprinosa usklađivanju propisa zajedničkoga tržišta u području intelektualnog vlasništva, osobito u području trgovačke marke i zaštitnog znaka te industrijskog dizajna. Ured je ujedno zadužen za registraciju i dodjelu trgovačkih marki Europske zajednice korisnicima, čime se nastoji stvoriti jedinstven sustav zaštite proizvoda i usluga Unije i time povećati njihovu međunarodnu konkurentnost.⁵⁷

⁵⁵ <http://oami.eu.int>

⁵⁶ Adresa Ureda za usklađivanje zajedničkog tržišta: Office for Harmonization in the Internal Market.

(Trade marks and designs) Avenida de Aguilera 20E-03080 Alicante Spain.

⁵⁷ Internet stranica Ureda donosi informacije o ulozi Ureda, njegovim aktivnostima u promicanju i dodjeli trgovačke marke i zaštitnog znaka te dizajna u različitim djelatnostima (što je osobito značajno za industriju i trgovačka poduzeća), praktične informacije o obliku i načinu dodjeljivanja marke i znaka, autorskim pravima, prigovorima, popisu odbi-

3.4. Europski centar za nadzor droga i ovisnosti

Europski centar za nadzor droga i ovisnosti – EMCDDA⁵⁸ (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction) osnovan je 1993. godine sa sjedištem u Lisabonu.⁵⁹ Uloga je Centra prikupljanje, analiza i distribucija informacija i statističkih podataka o problemu ovisnosti o drogama ne samo u državama članicama Unije već u cijeloj Europi, kao i suradnja s institucijama Unije, međunarodnim organizacijama i državama nečlanicama Unije u suzbijanju ovisnosti.⁶⁰

3.5. Europska zaklada za poboljšanje životnih i radnih uvjeta

Europska zaklada za poboljšanje životnih i radnih uvjeta⁶¹ (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions) sa sjedištem u Dublinu⁶² osnovana je 1975. godine kao pomoć u borbi za bolje životne i radne uvjete. Zaklada predstavlja znanstvene podatke i informacije o uvjetima života i rada u državama članicama Unije kroz područja kojima se bavi, a to su: zapošljavanje, jednaki uvjeti rada za žene i muškarce, sudjelovanje radnika u upravljanju, socijalna kohezija, zdravlje i održivi razvoj.⁶³

jenih zahtjeva, organizaciji Ureda i sastavu članova Prizivnoga vijeća, kao i popis organizacija, nacionalnih ureda i predstavnika s kojima Ured surađuje, pregled pravnih propisa koji reguliraju uporabu i zaštitu trgovačke marke i znaka u Uniji, publikacije, novosti i statistiku, te uvid u strukturu i aktivnosti Administrativnog odbora i Odbora za nadzor proračuna.

⁵⁸ <http://www.emcdda.org/>

⁵⁹ Adresa Europskoga centra za nadzor droga i ovisnosti: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction Palacete Mascarenhas Rua da Cruz de S. Apolonia 23-25 P-1100 Lisboa Portugal.

⁶⁰ Internet stranica Centra sadrži informacije o organizaciji, ciljevima i akcijama koje Centar poduzima u borbi protiv ovisnosti (About Us), problemu ovisnosti pojedinaca i skupina, njenim posljedicama i trendovima (Epidemiology), akcije kako bi se smanjila ovisnost i njezine štetne posljedice (Demand Reduction), zajednički naponi koji se ulažu po pitanju sintetičkih droga (Synthetic Drugs), radni program za 1999, te programe za 1998–2000. i 1995–1997. (Work Programmes), kao i informacije o suradnji s drugim agencijama, institucijama i organizacijama (Partners), informacije dostupne putem dokumentacijskih i informacijskih centara, knjižnici (Information), godišnje i opće izvještaje o aktivnostima Centra (Publications) i priopćenja za tisak (Press Releases).

⁶¹ <http://www.eurofound.eu.int/>

⁶² Adresa Europske zaklade za poboljšanje životnih i radnih uvjeta: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions Loughlinstown House Shankill Co. Dublin Ireland.

⁶³ Internet stranica Zaklade sadrži opće obavijesti o njezinu ustroju i djelovanju (About Us), informacije o aspektima radnih i životnih uvjeta u Europi (Information Centre), akcije ko-

3.6. Europska agencija za zaštitu okoliša

Europska agencija za zaštitu okoliša – EEA⁶⁴ (European Environment Agency) osnovana je 1993. sa sjedištem u Kopenhagenu.⁶⁵ Agencija prati ekološke promjene i probleme, prikuplja i analizira ekološke statističke podatke o državama članicama Unije i izvješćuje javnost o stanju okoliša. Preko EIONET (European Environment Information and Observation Network) mreže povezuje nacionalne centre za zaštitu okoliša.

Agencija nastoji djelovati kao posrednik između državnih institucija koje se bave pitanjima zaštite okoliša i prikupljanjem ekoloških podataka, političara i javnosti. Znanstvena područja kojima se bavi su: kakvoća zraka, vode i tla, flora i fauna, biotopi, prirodni resursi, odlaganje otpada, kemikalije opasne za okoliš i zaštita obala.⁶⁶

3.7. Europska zaklada za izobrazbu

Europska zaklada za izobrazbu – ETF⁶⁷ (European Training Foundation), sa sjedištem u Torinu, Italija,⁶⁸ osnovana je 1990, ali je s radom počela tek 1995. godine. Svrha je zaklade pomoć i suradnja u reformi obrazovanja i stručnog usavršavanja u državama srednje i istočne Europe, te Zajednici Neovisnih Država i Mongoliji, kao i sredozemnim državama koje nisu članice Unije, a uključene su u programe PHARE (Programme of Assistance for Economic restructuring in the Countries of Central and Eastern Europe), TACIS (EC Technical Assistance to the Commonwealth of Independent

je provodi u područjima koja prati (Themes), pregled publikacija uz mogućnost pretraživanja svih publikacija ili samo prema temi (Publications), mjesečni list Zaklade (Communique), suradnju s državama srednje i istočne Europe (Spotlight On), novosti (What's New), događanja i konferencije (Conferences) te pozive na poslovne ponude (In Brief).

⁶⁴ <http://www.eea.eu.int/>

⁶⁵ Adresa Europske agencije za zaštitu okoliša: European Environment Agency Kongens Nytorv 6, 1050 Copenhagen K Denmark.

⁶⁶ Internet stranica Agencije sadrži opće informacije o ustroju Agencije, državama članicama i njezinim aktivnostima i ciljevima (About EEA). Uz to, predstavlja projekte što ih Agencija provodi i sažeto ih prikazuje (Projects), upoznaje s kalendarom događanja vezanih za ekologiju u čitavom svijetu (Events), izvještajima i člancima o zaštiti okoliša (Documents), novostima (New), vezama na ostale srodne organizacije koje se bave ekologijom (Links), kao i pristupom mreži EIONET i njezinim članicama (EIONET).

⁶⁷ <http://www.etf.it>

⁶⁸ Adresa Europske zaklade za izobrazbu: European Training Foundation Villa Gualino Viale Settimio Severo 65 10133 Turin Italy.

States and Georgia) i TEMPUS (Trans-European Mobility Programme for University Studies) kao potprogram PHARE-a, koji je namijenjen razmjeni studenata.⁶⁹

3.8. Europska svemirska agencija

Europska svemirska agencija – ESA⁷⁰ (European Space Agency) sa sjedištem u Parizu osnovana je 1975. godine, a članice su države EU, Norveška i Švicarska, dok Kanada sudjeluje u nekim projektima. Agencija koordinira promicanje suradnje država članica u području istraživanja svemira i tehnologija koje se koriste u istraživačke svrhe, opservaciji planete Zemlje i zaštiti okoliša, telekomunikacijama, pitanjima orbitnih postaja, satelita i sustavu transporta u svemiru i slično.^{71, 72}

⁶⁹ Internet stranica Zaklade sadrži među ostalim informacije o njezinim ciljevima i aktivnostima (Main Objectives), popis država partnera u kojima se programi provode (Partner Countries), opis programa PHARE, TACIS i TEMPUS podprograma, ulozi Zaklade u promicanju tehničke suradnje u području obrazovanja i stručnog usavršavanja kao i njezinoj podršci u drugim bilateralnim i multilateralnim programima i aktivnostima (Scope of Activities), informacije o stalnom stručnom usavršavanju, seminarima, konferencijama (Initial and Continuing Vocational Training), mogućnostima zapošljavanja (Job Opportunities), odgovorima na često postavljana pitanja (Frequently Asked Questions – FAQ) i kontakt adresama (Contact Details).

⁷⁰ <http://www.esa.it>

⁷¹ Internet stranica Agencije sadrži informacije o njezinoj organizaciji, aktivnostima koje provodi i programima koje potiče (About ESA), ulozi i aktivnostima njezinih institucija kakve su ESTEC – European Space Research and Technology Centre, ESOC – European Space Operations Centre, ESRIN – European Space Research Institute i EAC – European Astronaut Centre (Centres), priopćenja za tisak i vijesti (ESA News) kao i pitanja odnosa s javnošću, te predstavljanje konferencija i događanja (Conferences) uz pružanje audiovizualnih usluga (Multimedia), uvid u godišnje izvještaje, publikacije, kataloge (Publications), kao i veze na važne europske organizacije i srodne nacionalne agencije (Miscellaneous).

⁷² Internet adrese ostalih ESA institucija:

European Space Operations Centre (ESOC) <http://www.esoc.esa.de/>

European Space Research Institute (ESRIN) <http://www.esrin.esa.it/esrin>

European Space Research and Technology Centre (ESTEC) <http://www.estec.esa.nl/>

European Astronaut Centre (EAC)

<http://www.estec.esa.nl/spaceflight/astronaut/index.html>

ESA Publications Division (EPD) <http://esapub.esrin.esa.it/>

Villafranca Satellite Tracking Station (VSTS) <http://www.vilspa.esa.es>

European Southern Observatory (ESO) <http://www.eso.org>

3.9. Europol

Europol (European Police Office)⁷³ nadnacionalni je policijski ured uspostavljen Ugovorom u EU s ciljem povećanja učinkovitosti u borbi protiv organiziranog međunarodnog kriminala koji obuhvaća krijumčarenje drogom, nedopuštenu trgovinu radioaktivnim tvarima, organizirane krađe vozila, pranje novca, trgovinu ljudima i terorizam. Europol ne provodi međunarodne istrage već prikuplja, analizira i distribuira obavještajne podatke, te osigurava stručnu i tehničku podršku u istražnim postupcima i operacijama kao koordinator suradnje policija država članica Unije. Ured je počeo raditi 1998, a nastao je proširenjem prvobitnog Odjela EDU (European Drug Unit). Sjedište je Ureda u Den Haagu.⁷⁴

Zamisao evropske policije vraća nas na zasjedanje evropskog Vijeća u Luksemburgu (28. i 29. juna 1991. godine). Ovaj organ se nadao da će, osnivanjem evropske policije, poboljšati borbu protiv svih oblika internacionalnog kriminala na području EU, uključujući i terorizam i borbu protiv droge. Ugovor o tome potpisan je u julu 1995. godine, a na snagu je stupio 1. oktobra 1998. godine. Time je evropska policija koja ima sjedište u Hagu ukinula Europol-jedinicu za borbu protiv droge.

Europol – jedinica za borbu protiv droge počela je sa radom u januaru 1994. godine kako bi se konkretizirala planirana suradnja država članica na ovom polju. Ona se najprije trebala pozabaviti suzbijanjem trgovine drogom, a potom se posvetiti fenomenu pranja novca. Nakon toga, njen mandat je proširen na borbu protiv trgovine radioaktivnim materijalima, djelatnost organizacija šlepera sa ukradenim vozilima i sa tim povezanim pranjem novca, te na trgovinu ljudima. Europol neće biti aktivan samo na ovim oblastima; borba protiv terorizma je od 1. januara 1999. godine jedan od važnih zadataka ove organizacije.

Amsterdamskim ugovorom, Europol je dobio i sljedeće zadatke: koordiniranje i provođenje posredništva u specijalnim slučajevima kada je uključeno više država članica, razvijanje specijalnog stručnog znanja, sa kojim bi se države članice mogle podržati u suzbijanju organiziranog kriminala, uspostavljanje kontakata između sudaca i službenika čija je specijalna oblast borba protiv organiziranog kriminala.⁷⁵

⁷³ <http://www.europol.eu.int>

⁷⁴ Adresa Policijskog ureda EU: Europol Raamweg 47 The Hague The Netherlands.

⁷⁵ Internet stranica donosi informacije o ustroju i djelatnosti Europola (Facts), godišnje i specifične izvještaje o aktivnostima u prethodnim godinama, radni program, sažetak aktivnosti EDU (Reports), dio teksta Ugovora o EU koji se odnosi na osnivanje Europola,

3.10. Ured za raznolikost biljaka

Ured za raznolikost biljaka⁷⁶ (Community Plant Variety Office) počeo je djelovati 1995. godine, a od 1996. sjedište mu je u Angersu, Francuska.⁷⁷ Ured ispituje, dodjeljuje i zaštićuje industrijska prava vlasništva za raznolikost i uzgoj novih biljaka. Prava (Community Plant Variety Rights – CPVPs) što ih Ured dodjeljuje vrijede na cijelom području Unije. Ured se financira iz pristojbi koje plaćaju tvrtke za prijavu uzgoja novih biljaka.⁷⁸

3.11. Europski centar za razvoj stručnog usavršavanja

Europski centar za razvoj stručnog usavršavanja – CEDEFOP⁷⁹ (European Centre for the Development of Vocational Training) osnovan je 1975. godine sa zadaćom promidžbe i razvoja stručnog usavršavanja. Centar se nalazi u Solunu,⁸⁰ a djeluje na promicanju stručnog usavršavanja, prati trendove u zapošljavanju i obrazovanju, te objavljuje publikacije i organizira stručne skupove o profesionalnom obrazovanju mladih i doškolovanju odraslih. Upravu čine predstavnici Europske komisije, vlada država članica Unije, te poslodavaca i sindikata.⁸¹

predstavljen kao Konvencija o Europolu (Legal), priopćenja za tisak i primjere nekih slučajeva (News), veze na policije država članica (Links) te moguće ponude radnih mjesta (Jobs).

⁷⁶ <http://www.cpvo.fr>

⁷⁷ Adresa Ureda za raznolikost biljaka: Community Plant Variety Office P.O. Box 2141 49021 Angers Cedex 02 France.

⁷⁸ Internet stranica Ureda donosi osnovne informacije o ustroju Ureda i njegovoj suradnji s drugim institucijama Unije, npr. Vijećem Europske unije, Revizijskim sudom, Komisijom, Europskim sudom (Structure), načinu i uvjetima zaštite prava vlasništva (Procedures), načinu financiranja (Funding), koordinaciji nacionalnih i programa zaštite na razini Unije (Scheme), informacije o pravima i obvezama korisnika uz objašnjenje pojma prava vlasništva (Information for Applicants), načinu plaćanja pristojbi, obliku zah-tjeva, kao i adresama nacionalnih ureda za raznolikost biljaka (Application Form), adresi Ureda (Contact) i adresama članova Uprave (Management).

⁷⁹ <http://www.cedefop.gr/>

⁸⁰ Adresa Europskoga centra za razvoj stručnog usavršavanja: European Centre for the Development of Vocational Training Marinou Antipa 12 57001 Thessaloniki (Thermi) Greece.

⁸¹ Internet stranica Centra donosi informacije o ustroju, aktivnostima i programima koje Centar provodi (Cedefop Basics), promicanju znanja i iskustva suradnjom stručnjaka u programima usavršavanja, s težištem na pitanjima političkog odlučivanja, administraciji i socijalnim pitanjima (StudyVisits), uvid u periodične i neperiodične publikacije, do-

3.12. Europska agencija za sigurnost i zdravlje na poslu

Europska agencija za sigurnost i zdravlje na poslu⁸² (European Agency for Safety and Health at Work) sa sjedištem u Bilbao⁸³ počela je s radom 1996. Zadaća je Agencije promicanje i razvoj zaštite i sigurnosti na poslu. Agencija djeluje na uspostavi mreže nacionalnih agencija koje se bave pitanjima zaštite na radu, razmjeni tehničkih, znanstvenih i ekonomskih informacija u tom području između institucija Unije i država članica koje su uključene u stvaranje i razvoj sustava sigurnosti i zaštite na poslu, te njihovoj praktičnoj primjeni.⁸⁴

3.13. Europska agencija za ocjenu medicinskih proizvoda

Europska agencija za ocjenu medicinskih proizvoda – EMEA⁸⁵ (European Agency for the Evaluation of Medicinal Products) osnovana je 1993. godine sa sjedištem u Londonu. Agencija radi na stvaranju jedinstvenoga tržišta lijekovima i prihvaćanju jedinstvene procedure za autorizaciju i lijekova i veterinarskih proizvoda. Uz to, pruža informacije o postupcima

kumentaciju knjižnica (Publications), organizaciju i sastav članova (Who is Who), novosti u tisku, najave konferencija o stručnom usavršavanju i drugih događanja (What's New) te mogućnost uvida u najnovije stručne informacije i njihovu primjenu (Electronic Training Village) i moguće davanje prijedloga i mišljenja o aktualnim temama u vezi sa stručnim usavršavanjem (Electronic Opinion Poll).

⁸² <http://www.eu-osha.es>

⁸³ Adresa Europske agencije za sigurnost i zdravlje na poslu: European Agency for Safety and Health at Work Gran Via 33 E-48009 Bilbao Spain.

⁸⁴ Internet stranica Agencije donosi informacije o ustroju i radu Agencije (Agency Information), pregled zakonodavstva i normi koje uređuju pitanja zaštite zdravlja i sigurnosti na poslu, izravnu vezu s EUR-Lex bazom podataka i drugim Internet stranicama koje uređuju ta pitanja (Legislation & Standards), informacije o strategijama istraživanja i razvoja, uz godišnje programe i izvještaje, te dokumentaciju drugih organizacija (Strategies & Programmes), uvid u statističke podatke i pokazatelje (Statistics), publikacije, kataloge i baze podataka (Information), konferencije i međunarodna događanja (News & Events), kao i aktualno pitanje utjecaja informacijskog problema 2000. za organizaciju sustava zaštite i sigurnosti na poslu (Year 2000 Computer Bug and Safety and Health at Work), te informacije o mreži nacionalnih agencija za zdravlje i sigurnost na poslu u državama članicama Unije (Member States Home Pages).

⁸⁵ Adresa Europske agencije za ocjenu medicinskih proizvoda: European Agency for the Evaluation of Medicinal Products 7 Westferry Circus Canary Wharf London E14 4HB United Kingdom http://www.eudra.org/en_home.htm

autorizacije lijekova u državama članicama Unije i o patentiranim medicinskim i veterinarskim proizvodima te usklađuje znanstvena istraživanja vezana za ocjenu i nadzor lijekova. Na temelju mišljenja Agencije, Europska komisija dopušta uporabu novih medicinskih preparata i posreduje između država članica Unije u sporovima vezanim za autorizaciju novih lijekova i preparata. Agencija se sastoji od Odjela za procjenu lijekova za ljude (Human Unit), Odjela za procjenu lijekova za životinje (Veterinary Unit), Odjela za tehničku suradnju (Technical Co-operation Unit) i Odjela za administraciju i logistiku (Administration Unit), dok Upravu čine po dva predstavnika iz svake države članice EU, Komisije i Parlamenta.⁸⁶

3.14. Ured za statistiku

Ured za statistiku – EUROSTAT⁸⁷ (Statistical Office), sa sjedištem u Luksemburgu, analizira statističke podatke prikupljene jednakim postupkom u nacionalnim uredima za statistiku svih država članica EU. Analize i predviđanja EUROSTAT-a služe za razvijanje politika europskih institucija, a Ured ih redovito predstavlja javnosti u svojim tiskanim (Europa u brojkama – Europe in Figures) ili elektroničkim publikacijama, te priopćenjima za tisak. Analiziraju se i prate podaci vezani za gospodarstvo, trgovinu, zapošljavanje, obrazovanje, zaštitu okoliša, energetiku i svakodnevni život, koji su dani usporedno po državama članicama, te često u komparaciji s Japanom i SAD.⁸⁸

⁸⁶ Internet stranica Agencije, među ostalim, pruža informacije o ustroju i aktivnostima Agencije i njezinih odjela (About Us), pristup publikacijama i dokumentima po odjelima putem kazala (Documents) uz mogućnost pretraživanja po različitim područjima (Search), pregled publikacija, kalendar sastanaka i aktualnih događanja (What's New) i vezu na druge europske i svjetske agencije koje se bave tim pitanjima, trgovinske asocijacije i druga međunarodna tijela (Other Sites), a pruža i mogućnost sudjelovanja u diskusijama o regulativi u farmaceutskom sektoru (Forum).

⁸⁷ Adresa Ureda za statistiku: EUROSTAT Bâtiment Jean Monnet Rue Alcide De Gasperi L-2920 Luxembourg. <http://www.europa.eu.int/eurostat.html>

⁸⁸ Internet stranica EUROSTAT-a sadrži informacije svrstane prema sljedećim naslovima: Opće informacije o jedinstvenoj valuti, način konverzije ostalih valuta i mogućnost veze na web stranicu eura.
Predstavljanje EUROSTAT-a (Presentation of EUROSTAT).
Predstavljanje EUROSTAT-a, njegovih aktivnosti i njegove uloge u EMU, korisne adrese i informacije o europskoj mreži za distribuciju službene statistike.
Statistički informacijski servis, mreža informacija (Statistical Information Service, Data Shop Network).
Mogućnost traženja specifičnih statističkih informacija, njihova prezentacija na CD-ROM-u i slično.

3.15. Ured za publikacije

Ured za publikacije – EUR-OP⁸⁹ (Publications Office) službeni je izdavač publikacija i dokumenata svih tijela Unije sa sjedištem u Luksemburgu. Objavljuje oko 6.000 monografskih djela i oko 100 periodičnih izda-

Proizvodi i baze podataka (Products and Databases): odnose se na opću statistiku i statistiku po sektorima (gospodarstvo i financije; stanovništvo i socijalni uvjeti; energija i industrija; poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo; vanjska trgovina; distribucija, usluge i transport; zaštita okoliša; istraživanje i razvoj), te na tjedne grafičke prikaze kretanja eura.

Statistički indikatori (Statistical Indicators): indikatori eura za EMU, EU indikatori prema kriteriju konvergencije i grafički prikaz kretanja eura.

Statističke vijesti (Statistical News): vijesti na području statističkih istraživanja i suradnje sa statističkim uredima trećih zemalja, informacije o konferencijama i seminarima te statistički bilten SIGMA (Bulletin of European Statistics).

On-line katalozi (On-Line Catalogues): sadrže službenu statistiku, vodič za baze podataka, izvore informacija, pregled publikacija i elektroničkog servisa.

Veze i kontakti (Links and Contacts): veze i kontakti s uredima Europskoga statističkog sustava (European Statistical System), drugim nacionalnim statističkim institucijama i međunarodnim organizacijama, informacije o Europskome savjetodavnom odboru za statističke informacije o ekonomskim i socijalnim pitanjima – CEIES (European Advisory Committee on Statistical Information on the Economic and Social Spheres), kao i veze na EUR-OP urede i delegacije, Komisiju, distributere publikacija i drugo.

Internet stranica donosi aktualne informacije o konsolidaciji europskoga bankarskog sustava (Flash Info), ima izravnu vezu na poslužitelj Europa i omogućava korisnicima da pošalju svoje prijedloge i primjedbe o tehničkom aspektu izgleda Internet stranice EUROSTAT-a (Comments).

⁸⁹ Na internet stranici Ureda za publikacije dostupne su informacije prema sljedećim naslovima: više od 72.000 publikacija, dokumenata, videokataloga, uz mogućnost njihova pretraživanja prema ključnoj riječi, kao i publikacije o aktualnim temama (jedinstveno tržište, monetarna unija, zajmovi Unije).

Službeni list (Official Journal): sadrži dokumente objavljene u serijama L – Zakonodavstvo (Legislation), C – Informacije i zabilješke (Information and Notices) i S – Pozivi na javne natječaje (Invitations for Public Tenders), informacije o službenim publikacijama na CD ROM-u i Internetu uz mogućnost njihove narudžbe, te informacije o bazama podataka.

Opće informacije o EU u obliku odgovora na postavljena pitanja, informacije za studente i istraživače, javne ponude i drugo.

Internet verzija Službenoga lista Unije serije S, a obuhvaća dnevne informacije o javnim ponudama, npr. ugovore zemalja članica Unije o natječajima za radna mjesta i pružanje usluga, ugovore u sektoru energije, transporta i telekomunikacija, ugovore institucija EU, ugovore ACP zemalja, informacije o programima PHARE i TACIS, financijskim projektima EBRD-a i drugo.

Sa stranice su dostupne i veze na internet stranice baza podataka CELEX, EUR-Lex, EUDOR i IDEA, koje se pobliže prikazuju u sljedećim poglavljima.

nja svake godine kao i informacije dostupne putem CD ROM-a, različitih baza podataka, videokaseta i sl. na 11 službenih jezika Unije.⁹⁰

Zaključni dio

Stvaranje evropskih ekonomskih integracija utemeljeno je na idejama o povezivanju i saradnji evropskih zemalja, čiji se savremeni počeci pojavljuju poslije okončanja Drugog svjetskog rata. Jedan od začetnika ideje o ujedinjenju Europe, britanski premijer W. Churchill, svojom je vizijom državnika, sudionika Drugog svjetskog rata, uvidio značenje evropskog zajedništva u okvirima novih svjetskih odnosa.

Prvi značajan dogovor i formalne naznake jačeg ekonomskog povezivanja evropskih zemalja nalaze se u Schumanovoj deklaraciji iz 1950. godine. Robert Schuman, francuski ministar vanjskih poslova, predložio je povezivanje Francuske i Njemačke u području industrije ugljena i čelika, koje će ostati otvoreno i ostalim evropskim državama.

Zagovornici čvršćeg povezivanja između evropskih zemalja od samog su početka naglašavali kako je ono nužno za stvaranje preduvjeta budućeg života, te stabilnog rasta i razvoja.

Proces integracija, tada započet, teкао je ponajprije u pravcu stvaranja jedinstvenog ekonomskog područja, dok je napredak u stvaranju političke unije odgođen za budućnost. Taj je put u proteklih pola stoljeća bio označen raznim preprekama koje su nekad svladavane s više, a ponekad s manje uspjeha. Prvi formalni oblik međudržavog povezivanja, kojeg smo spomenuli i u uvodnom dijelu, bio je osnivanje Evropske zajednice za uglj i čelik 1951. godine. Ona je bila prvi ugovorni oblik povezivanja kojim se realizuju zahtjevi iz Schumanove deklaracije. Naredni sporazumi bili su samo koraci bliže ostvarivanju cilja ekonomske unije. Postepeno su se uklanjala ograničenja slobodnom kretanju ljudi, robe, usluga i kapitala, a sve u cilju postizanja ekonomskih integracija.

Prva stepenica u integrativnom procesu bila je stvaranje zone slobodne trgovine unutar koje zemlje članice ukidaju carinske prepreke međusobnoj trgovini. Formiranje zajedničke carinske politike prema trećim zemljama primjenom zajedničke carinske tarife dovelo je do višeg stupnja integracije, carinske unije. Idući korak u stvaranju ekonomske unije postigao se je postiza-

⁹⁰ Adresa Ureda za publikacije: Publications Office Rue Mercier 2 L-2985 Luxembourg.
<http://eur-op.eu.int>

njem zajedničkog tržišta, a ono je postignuto protokom rada i kapitala. Krajnji oblik povezivanja, ekonomska unija, jeste potpuno ekonomski integrirano područje, odnosno uklanjanje svih prepreka koje su mogle preostati, na primjer u vidu tehničkih standarda ili specifičnih sektorskih politika, poput subvencija poljoprivredi.

Koristi koje se žele ostvariti integrativnim procesima proizilaze iz iskorištavanja prednosti ekonomije obima, veće specijalizacije i podjele rada, povećanja efikasnosti, poboljšanja uvjeta razmjene i rasta trgovine, što zajedno vodi rastu blagostanja.

Važan korak u evropskom ekonomskom povezivanju učinjen je 1963. godine objedinjavanjem svih dotadašnjih oblika integracija, Evropske zajednice za uglj i čelik, te Evroatoma i Evropske ekonomske zajednice (EEZ), osnovanih 1957. godine u Rimu, u novi oblik integracije: Evropsku zajednicu. Time je dat naglasak na potrebu razvijanja slobodne trgovine uklanjanjem postojećih zapreka, zajedničku trgovinsku politiku prema zemljama nečlanicama i slobodan protok rada i kapitala. Ostvareni koraci u velikoj su mjeri bili ograničeni na ekonomsko povezivanje, te su stoga bili prihvatljivi i skupinama koje se nisu željele odreći nacionalnog suvereniteta.

Krajem šezdesetih godina XX vijeka bilo je sve jasnije da zlatno-devizni sistem iz Bretton-Woodsa više nije održiv. Rastući deficiti na tekućem računu platne bilance SAD i sve veće potrebe za uvozom kapitala povećali su ponude dolara, a time su slabili povjerenje u dolar kao referentnu svjetsku valutu. Na zasjedanju u Haagu 1969. odlučeno je da se EZ, u uvjetima sve veće svjetske nestabilnosti, mora transformisati u monetarnu uniju, čime su postavljeni prvi temelji Evropskoj monetarnoj uniji (EMU). Wernerovim izvještajem z 1970. godine zacrtao se kostur monetarnog ujedinjenja Evrope. Nakon određenih neuspjeha („zemlje zmiје“ i Evropskog monetarnog sistema) Wernerov plan je napušten. Ideja o monetarnom ujedinjenju Evrope napokon je ostvarena tek u posljednjem deceniju XX vijeka.

Ujedinjenje valuta, koje su za države Evrope bile simbol i instrument višestoljetnog suvereniteta, pothvat je bez presedana u historiji EU i najambiciozniji cilj što ga je Unija realizirala.

Što se tiče historije evropskih ekonomskih integracija (a u tom kontekstu i evolucije evropskih finansijskih i drugih institucija i tijela), to je proces koji se nije „preko noći“ odigrao, ali je praktički „preko noći“ polučio rezultate. Cilj ekonomskih, a kasnije i političkih integracija EU bio je a priori osiguranje kvalitetnijih uslova života i opće blagostanje.

Evropska unija je pokazala da se može živjeti bez rata i slobodno, u demokraciji. Da je tako, svjedoči i činjenica da se broj država članica povećao sa prvobitnih šest na dvadeset pet, i to sa perspektivom da se u narednih

deset do petnaest godina poveća na oko trideset (što uključuje kako BiH, tako i SCG).

U kontekstu proširenja možemo posmatrati i evoluciju evropskih institucija, a u našem slučaju naročito finansijske institucije koje su postepeno nastajale i mijenjale svoj oblik do ovoga danas.

Institucionalna struktura Evropske unije upravo je onaj faktor koji Uniju čini toliko različitom od ostalih međunarodnih organizacija koje svoje djelovanje zasnivaju na ekonomskim osnovama.

Abstract

In order to fulfil its mission the European Union has institutions in charge of legislative, executive, supervisory, consultant and judicial tasks. Important are also, the financial and other institutions of the European Union. Seven fundamental institutions of the European Union are: European Commission, The Council of Ministers, European Parliament, European Council, European Central Bank, Court of Justice and the Court of Revision. Two advisory institutions exist: Economic and Social Committee and the Committee of regions, and there is also the European Investment Bank.

This work also deals with financial institutions, funds and other European Union bodies. The most important financial institutions of the EU are: European Central Bank, European Bank for Reconstruction and Development, European Investment

Fund and European Investment Bank.

The institutional structure of the EU is the factor that makes it different from other international organisations. The European economic integrations were not an „overnight process“ but they did create quick and useful results for the member states.

The author has tried to describe this very interesting theme to the broader reading audience and the work is specific because it describes many institutions of the European Union in one place.

Literatura

- Dr Miroslav N. Jovanović, *Evropska ekonomska integracija*, Beograd, 2004.
- Dr Dražen Šimić, *Evropska unija, danas i sutra*, Zagreb, 2002.
- Dr Vinko Kandžija, *Gospodarski sustav Evropske unije*, Rijeka, 2003.

- BEI Information 2–2002, No 111.
- <http://www.bos.org.yu/cepit/evropa/>
- Evropski investicioni fond, <http://www.eif.org>
- Evropska investiciona banka, <http://www.eib.org>
- Evropska centralna banka, <http://www.ecb.int/>
- Evropska banka za obnovu i razvoj, <http://www.ebrd.com>
- http://www.europa.eu.int/pol/comm/index_en.htm
- <http://www.efta.int>
- <http://www.cefta.org>
- <http://www.wto.org>
- <http://www.europol.eu.int>
- <http://www.google.com> i dr.

Zekerija Fetić

Mentor: *mr Pavle Golicin, UNDP – Kancelarija u Beogradu*

BUDŽET EVROPSKE UNIJE

1. Uvod

Finansijski sistem Zajednice je baziran na srednjeročnom planu izdataka (finansijski okvir) koji proističe iz sporazuma između Evropskog parlamenta, Savjeta Unije i Komisije. Tekući sporazum, potpisan 6. maja 1999, određuje plafonske izdatke Zajednice za period 2000–2006.

Taj plan je projektovan kroz godišnji budžet čija procedura uključuje Komisiju, Savjet i Parlament koji daje konačnu odluku. Budžet određuje iznos izdataka koji će biti alocirani za svaku oblast politike kojom se upravlja na nivou Evropske unije.

Budžet se uglavnom finansira iz sopstvenih resursa zemalja članica sa plafonom od 1,27% BNP cijele Unije.

Komisija je odgovorna za implementaciju budžeta, u skladu sa pravilima, da bi osigurala što je moguće efikasnije korišćenje fondova Unije. Razni direktorati i službe u Komisiji su odgovorni za sprovođenje programa Unije u njihovim nadležnim oblastima. Zadatak Generalnog direktorata (DG) za Budžet jeste da određuje finansijska i budžetska pravila, da podrži valjan finansijski menadžment Komisije, da nadzire godišnju budžetsku proceduru i da izvodi godišnje obračune.

2. Načela

Budžet EU podliježe određenim opštim načelima. Cjelokupan rashod EU mora biti prikazan jednim dokumentom (*načelo jedinstva*). Prema *načelu periodičnosti budžeta*, budžetske operacije odnose se na datu budžetsku godinu koja se podudara sa kalendarskom godinom. Na ovaj način olakšava se kontrola rada izvršnih organa EU. Prema *načelu ravnoteže budžeta*, prihodi i rashodi u toku jedne godine moraju biti u ravnoteži (član 268 Ugovora iz Rima) i budžet mora biti potpuno finansiran iz sopstvenih sredstava (član 269). Zabranjeno je deficitarno finansiranje ili uzimanje zajmova za potrebe finansiranja mogućih deficitara. Određeni budžetski prihod ne može se preni-

jeti ili spojiti sa određenim izdatkom (*načelo univerzalnosti (potpunosti)*). Konačno, *načelo specifikacije* zahtijeva da izdatak mora biti precizno naveden. Svaki izdatak mora imati tačnu namjenu da bi se spriječila bilo kakva zabuna u vezi sa rezervisanjem budžetskih sredstava.

Cilj *Pakta stabilnosti i rasta* (1997) jeste da zadrži Evropsku monetarnu uniju (EMU) na dobrom pravcu uz pomoć održive fiskalne politike. Ovo je bilo potrebno da bi se stabilizovali odnosi duga i bruto društvenog proizvoda (BDP) na umjerenim nivoima nakon godina rastućeg javnog duga. Ukoliko jedna ili nekoliko vlada nepromišljeno uzimaju zajmove, odsustvo ograničenja na pozajmljivanje neće im dati priliku da budu „slijepi putnici“ u EMU. Shodno tome, sve države eurozone platile bi cijenu za takvu neodgovornu nacionalnu politiku, budući da bi došlo do povećanja kamatnih stopa širom eurozone. Prema tome, u pozadini ovog Pakta jeste potreba da se zaštiti Evropska centralna banka (ECB) od nacionalnih pritisaka da se dug smanji kroz inflaciju.

Međutim, apsolutni i relativni obim budžeta EU je prilično mali u odnosu na udio zajedničkog BNP država članica, kao i u odnosu na mogući uticaj na makroekonomski život širokih razmjera u okviru EU. Kao takav, on se razlikuje od nacionalnih budžeta, s obzirom da budžet EU niti igra značajnu ulogu u ekonomskoj stabilizaciji, niti u alokaciji resursa (izuzev u poljoprivredi). Osim toga, potencijalna stabilizaciona uloga budžeta ugrožena je zahtjevom da on mora da bude u ravnoteži.

Iako postoji načelo periodičnosti budžeta, EU ponekad učestvuje u višegodišnjim finansijskim operacijama, koje su neprestano u porastu. Stoga se ovi dvojni zahtjevi odražavaju u uvođenju dva različita načina rezervisanja budžetskih sredstava:

- Dodjela sredstava za *plaćanja* pokriva izdatke (do onog limita koji je naznačen u budžetu za tekuću godinu) koji proizilaze iz obaveza preuzetih u tekućoj, kao i iz prethodnih finansijskih godina.
- Dodjela sredstava za *obaveze* odnosi se na ukupan trošak (plafon) u tekućoj finansijskoj godini za obaveze koje se moraju izvršiti za period duži od jedne finansijske godine. Za ovu vrstu namjene odobravaju se veća sredstva nego u prethodnom slučaju.

Ugovor iz Rima (član 272) uvodi dvije kategorije budžetskih izdataka EU. To su *obavezni i neobavezni izdaci*. Razlika između ove dvije vrste izdataka u osnovi je politička, pa je često bila izvor sukoba između Parlamenta i Savjeta ministara. Neodređena definicija ove dvije kategorije izdataka data je 1982. godine u zajedničkoj Deklaraciji Komisije, Savjeta ministara i Parlamenta. U definiciji se iznosi da su obavezni izdaci iz budžeta oni izdaci

koji nužno proističu iz Ugovora o EZ i ostalih akata, i odnose se kako na unutrašnje, tako i na spoljne zadatke. Svi ostali izdaci su neobavezni.

Savjet ministara ima završnu riječ kod obaveznih izdataka, dok je za neobavezne izdatke nadležan Parlament. Parlament može da poveća količinu neobaveznih izdataka promjenom nacrt budžeta. Maksimalna stopa povećanja u odnosu na prethodnu fiskalnu godinu zavisi od tendencije povećanja BNP u okviru EU, prosječnih varijacija u budžetima država članica, kretanja životnih troškova, kao i od odobrenja Savjeta. Prije donošenja nacrt novog budžeta, predsjednici tri pomenute institucije imaju tzv. ‘trijalog’ kako bi odredili raspored novih budžetskih djelova, ali i onih kod kojih je možda došlo do promjene pravne osnove.

3. Postupak usvajanja Budžeta

Član 272 Ugovora iz Rima izlaže postupak usvajanja budžeta koji treba da poštuju Evropska komisija, Evropski savjet i Evropski parlament. Propisani postupak usvajanja budžeta za narednu budžetsku godinu počinje 1. jula, a završava se 31. decembra. U praksi, međutim, počev od 1977, ovaj postupak počinje mnogo ranije. Redosljed koraka u postupku donošenja godišnjeg budžeta je sljedeći:

- Evropska komisija treba da pripremi i pošalje Savjetu i Parlamentu *prednacrt budžeta do 15. juna*, tako što će prikupiti i sastaviti zahtjeve svih relevantnih odjeljenja u skladu sa potrebama EU i političkim prioritetima za narednu godinu. Prednacrt budžeta može da se izmijeni kako bi se omogućilo uključivanje novih informacija koje nisu bile dostupne prije juna.
- Savjet sprovodi *prvi pretres prednacrt budžeta* i na osnovu toga, kao i nakon saglasnosti sa Parlamentom utvrđuje nacrt budžeta prije 31. jula. Do sredine septembra nacrt budžeta se dostavlja Parlamentu, kada slijedi prvi pretres.
- Tokom oktobra, u Evropskom parlamentu slijedi *prvi pretres nacrt budžeta*. Parlament može da izmijeni neobavezne izdatke na osnovu apsolutne većine ukupnog broja članova. Parlament treba da dostavi Savjetu izmijenjeni tekst nacrt budžeta do sredine novembra, kada slijedi drugi pretres.
- Nakon postizanja saglasnosti sa Parlamentom, u Savjetu dolazi do *drugog pretresa nacrt budžeta*, tokom treće nedjelje novembra. Nakon prijedloga za izmjenu nacrt budžeta za neobavezne izdatke ili u pogledu obaveznih izdataka, Parlament mijenja nacrt

budžeta. Ukoliko Parlament ne odbaci cio budžet, onda je to faza kada Savjet utvrđuje konačni obim obaveznih izdataka. Izmijenjeni tekst nacrtu budžeta vraća se Parlamentu, u posljednjoj nedjelji novembra, na drugi i *konačni pretres*.

- Pošto Savjet odlučuje o obaveznim izdacima, Parlament posvećuje najveći dio vremena revidiranju neobaveznih izdataka. U tom dijelu budžeta, Parlament može da prihvati ili odbaci prijedloge Svjeta. *Budžet se usvaja (prije Nove godine)* i može da se sprovede kada ga odobri Parlament na osnovu većine od tri petine članova Parlamenta.
- Pošto izvjesni nepredviđeni ili izuzetni događaji mogu da se odigraju tokom godine kada se budžet realizuje, Evropska komisija ima pravo da predloži *amandmane na tekući budžet*. Ove promjene podliježu istim proceduralnim pravilima kao i opšti budžet.

4. Finansijski okvir Evropske unije

a) Zbog čega postoji finansijska perspektiva?

Osamdesetih godina prošlog vijeka došlo je do postepenog poremećaja kada je u pitanju politički i institucionalni balans finansijskih aranžmana Unije. Tada su rastuće tenzije prouzrokovale sve više poteškoća u sprovođenju godišnje budžetske procedure a resursi se više nisu poklapali sa potrebama Unije. Niz budžetskih kriza podstakao je institucije Unije da se slože oko metoda dizajniranog da osigura budžetsku disciplinu i unaprijedi budžetsku proceduru. Parlament, Savjet Unije i Komisija sklopili su dogovor oko osnovnih budžetskih prioriteta za period koji slijedi i utvrdili su okvir izdataka Unije u formi finansijske perspektive. Finansijska perspektiva pokazuje maksimalan iznos i kompoziciju predvidljivih izdataka Unije.

Postoji nekoliko osnovnih kategorija prema kojima se klasifikuju troškovi Unije. Svaka od njih nosi određeni iznos svake godine radi obavljanja svojih aktivnosti. Finansijska perspektiva, takođe, naznačava i maksimalan iznos plativosti za određenu kategoriju, izraženu u milionima eura i kao procenat BNP Zajednice. Ovo omogućava pravljenje komparacije pomenutih troškova sa plafonom sopstvenih resursa koji se na osnovu Odluke o sopstvenim resursima, takođe izražavaju u procentu BNP Unije.

Finansijska perspektiva ne može biti posmatrana kao višegodišnji budžet od kada je godišnja budžetska procedura bitna za određivanje nivoa troškova ispod plafona i, iznad svega, za raspodjelu budžeta. Tako, budžet-

ska nomenklatura garantuje transparentnu i preciznu analizu svih operacija Unije koje doprinose ispunjenju osnovnih političkih prioriteta koji se odražavaju na finansijsku perspektivu.

b) Agenda 2000: prijedlog Komisije

Jula 1997. godine Komisija EU objavljuje izvještaj „Agenda 2000: snažnija i proširena Unija“. U njemu su iznijeti prijedlozi reformi Zajedničke poljoprivredne politike (CAP), buduće ekonomske i socijalne kohezione politike, određivanje strategije proširenja, kao i razmatranje posljedica budućeg proširenja i finansiranja Unije. Utvrđen je novi finansijski okvir Evropske unije za period 2000–2006. Prednost je imala reforma poljoprivredne i strukturne politike, koje zajedno čine oko 80% budžeta Unije. Plan finansiranja do 2006. godine predviđa izdatke od ravno 690 milijardi eura. Gornja granica od 1,27% bruto nacionalnog proizvoda (BNP) EU znatno je veća od vrijednosti koje se postižu između 1,09% i 1,15% BNP.

Usvajanje Agende 2000 je teklo tako što je najprije Komisija u martu 1998. predstavila set zakonskih prijedloga za pomenute reforme, za novu finansijsku perspektivu za period 2000–06. kao i izvještaj o implementaciji i produženju Međuinstitucionalnog sporazuma od 29. oktobra 1993. U izvještaju se zaključuje da je Međuinstitucionalni sporazum bio koristan instrument urednog i kontrolisanog rasta troškova Zajednice i bolje saradnje među institucijama u godišnjoj budžetskoj proceduri. U oktobru 1998. Komisija je kompletirala serije dokumenata Agende 2000. Osnovne komponente paketa Agenda 2000 bile su dogovorene na Evropskom savjetu u Berlinu 24. i 25. marta 1999. Nakon finalne runde pregovora, Parlament je 6. maja 1999. godine usvojio novi Međuinstitucionalni sporazum, u okviru kojeg je bila objedinjena i nova finansijska perspektiva.

5. Finansiranje Budžeta Evropske unije

Izvori. Izvor prihoda EZ mijenjao se tokom godina. Evropska zajednica za uglj i čelik (ECSC), koja ima sopstveni operativni budžet (196 miliona eura 1999), uvijek se finansirala od dažbina proizvođača uglja i čelika. Opšti budžet Zajednice je u početku finansiran sistemom nacionalnih doprinosa, koji su uglavnom bili zasnovani na BNP država članica. Godine 1970. odlučeno je da se ovi doprinosi postepeno zamijene „sopstvenim izvorima“ Zajednice. Oni se sastoje od izvora prihoda koji pripadaju Zajednici kao nježno pravo, iako se uglavnom prikupljaju u državama-članicama. To su četiri odvojena elementa:

1. Carine za proizvode koji se uvoze izvan Zajednice.
2. Poljoprivredne dažbine za uvoz različitih prehrambenih proizvoda, kako bi se cijene izjednačile sa cijenama Zajednice, plus dažbine na suficitarne proizvode.
3. Jedan dio poreza na dodatnu vrijednost. Ovo je daleko najveći element. U početku je bio utvrđen na maksimalan iznos od 1% konačne prodajne cijene na zajedničkoj osnovi roba i usluga (to je bilo potrebno pošto su stope i PDV u velikoj mjeri varirali od zemlje do zemlje). Limit je podignut na 1,4% 1986, ali se postepeno vratio na 1% 1999.
4. Doprinosi država-članica. Na osnovu učešća države-članice u ukupnom BNP Zajednice, iznos ovog doprinosa se ograničava, što će ukupan prihod EZ dovesti na maksimum od 1,2% BNP Zajednice 1993. i 1994, koji će postepeno rasti do maksimuma od 1,27% 1999. godine.

Budžetska reforma. Četvrti izvor je dodat 1989, nakon sporazuma o budžetskoj reformi koji je postignut na samitu u Briselu februara 1988. Prvi put u nekoliko godina, Zajednica je bila u mogućnosti da raspolaže budžetom zasnovanim na iznosu sopstvenih sredstava, koja su bila dovoljna za finansiranje svih političkih, ekonomskih i socijalnih poslova. Tokom prethodnih godina, sve veći nedostatak sredstava je morao da bude nadoknađen od nepovratnih priloga država-članica.

Prethodne metode finansiranja budžeta nisu više bile zadovoljavajuće, pa su budžeti za 1986. i 1987. godinu izbalansirani samo zahvaljujući kreativnom računovodstvu. Prihod od carinskih dažbina se polako smanjivao sa smanjenjem spoljašnjih tarifa Zajednice, poljoprivredni nameti su smanjeni pošto je EZ počela da se oslanja na sopstvene snage za sve veći broj proizvoda. Ovo je dovelo do pritiska na doprinose od PDV-a koji su već dostigli maksimum od 1,4% vrijednosti za kupovine u Zajednici u roku od godinu dana otkako je plafon podignut sa 1%. Četvrti izvor je omogućio dugoročno planiranje budžetskih obaveza do 1992, što je kasnije produženo do 1999, kada je postao najveći pojedinačni izvor prihoda.

6. Rashodi

a) Glavni elementi Budžeta

Poljoprivreda i ribarstvo. 45,5% predviđenih rashoda za 2001, što predstavlja nagli pad u odnosu na prethodne godine. Glavni razlog što poljoprivreda apsorbuje tako veliki dio budžeta nalazi se baš u tome što dobar dio javno finansirane podrške prolazi kroz budžet EU. Postoji rizik da ona one-

mogući programe u drugim oblastima, na primjer tehnološka istraživanja, gdje bi Unija trebala da pruži daleko veći doprinos. Posljednjih godina se ulažu napori da se smanje troškovi za poljoprivredu, ili da se bar obezbijedi da rastu sporije od troškova EU u cjelini.

Regionalna politika. Nekih 16,3% predviđenih rashoda za 2001. Godine 1973. nije bilo regionalnih izdataka u budžetu. Evropski fond za regionalni razvoj je osnovan 1975, nakon pristupanja Velike Britanije, Danske i Irske 1973. godine. On pomaže finansiranje razvojnih programa, infrastrukturna ulaganja, kao i projekte u oblasti industrije i usluga u siromašnijim regionima i naročito oblastima koje pate od recesije. Fond obično funkcioniše na bazi odgovarajućih doprinosa iz odnosnih zemalja članica. U skladu sa Ugovorom iz Mastrihta, osnovan je novi Kohezioni fond (3,3% predviđenih rashoda za 2001), radi obezbjeđivanja pomoći za infrastrukturna ulaganja u četiri najsiromašnije države članice: Grčku, Portugal, Španiju i Irsku.

Socijalna politika. Otprilike 6,9% predviđenih rashoda za 2001, procentualno je malo povećanje u odnosu na 1973, uprkos velikom rastu nezaposlenosti u međuvremenu. Veći dio rashoda ide preko Evropskog socijalnog fonda, koji sufinansira obuku i projekte za prekvalifikaciju i pomoć za zapošljavanje. Godine 1988. dogovoreno je da ukupni rashodi za „strukturne fondove“, odnosno Regionalni fond, Socijalni fond i Fond za poljoprivredu budu udvostručeni do 1993. Do 2001. oni su, zajedno sa Kohezionim fondom, dostizali do 34,2% ukupnog budžeta.

Energetika, istraživanje, industrija, saobraćaj i životna sredina. Oni odnose samo 6,3% rashoda Unije za 1997, što je očigledno mali dio koji države-članice troše za ove oblasti. Najveći dio je odlazio na istraživanja, iako se uglavnom smatra da je to malo u odnosu na istraživanja koja vrše SAD i Japan. Pokušaji Komisije da ubijedi države-članice da radikalno povećaju izdvajanja za istraživanja do sada su imali samo djelimičan uspjeh.

Saradnja u oblasti razvoja. 8,7% predviđenih rashoda za 2001, uglavnom za programe saradnje sa zemljama srednje i istočne Evrope, bivšeg Sovjetskog Saveza i bivše Jugoslavije i mediteranskim zemljama. Tu spadaju hitne isporuke hrane i pomoći azijskim i latinoameričkim zemljama. Osim toga, Konvencija iz Lomea predviđa finansijsku i tehničku pomoć za 78 zemalja iz Afrike, Kariba i Pacifika, što se u praksi finansira odvojeno od budžeta EU, preko nacionalnih doprinosa i zajmova Evropske investicione banke (EIB).

b) Izdvajanja i rashodi

Ukupna izdvajanja za 2001. bila su 96.238 miliona eura, ali su predviđeni rashodi bili svega 76.863 miliona eura, s obzirom da se u toku godine ne preuzimaju sve obaveze. Glavna izdvajanja za 2001. prikazana su u Tabeli 1.

Tabela 1 Opšti budžet EU, izdvajanja za 2001.	
<i>Sektor</i>	<i>milioni eura</i>
Zajednička poljoprivredna politika	44.530
Strukturne operacije (uklj. Kohezioni fond)	32.270
Unutrašnja politika (osim strukturnih operacija)	6.272
Spoljno djelovanje	4.735
Administrativni rashodi	4.776
Rezerve	916
<i>Ukupno</i>	<i>96.238</i>
Potrebna izdvajanja za plaćanje u % BNP	1.09
Plafon sopstvenih izvora u % BNP	1.27
<i>Izvor: Dick Leonard, The Economist, 2004.</i>	

c) Planirani rashodi za period 2000–06.

Do 1999. godine Savjet ministara trebalo je da usvoji dugoročno finansijsko planiranje na period od pet ili sedam godina, počevši sa 2000. godinom. U julu 1997. Komisija je podnijela svoj izvještaj „Agenda 2000“, kojim je zaključila da neće biti potrebno podizati sadašnji plafon rashoda u visini 1,27% BNP. Na bazi očekivane prosječne stope rasta od 2,5% u okviru EU i 4% u zemljama kandidatima, Komisija je očekivala dodatne izvore do 2006. u iznosu od oko 20 milijardi eura. Projektovani ukupni troškovi bi porasli za 17%, što je manje od 24% predviđenog rasta BNP. Komisija je predložila da za sedmogodišnji period (2000–06) ukupni rashodi EU treba da se popnu na nekih 684 milijarde eura, od kojih bi 21,84 milijarde trebalo da se daju kao pomoć zemljama kandidatima za članstvo iz srednje i istočne Evrope. Na Berlinskom samitu 1999, šefovi vlada su smanjili iznos za 6,6%, na 640 milijardi, ali su sumu za pomoć kandidatima ostavili netaknutom.

d) Ko dobija, ko gubi?

Više godina nije bilo preciznih informacija o davaocima i korisnicima budžeta EU. Svima je bilo poznato da je Njemačka daleko najveći davalac, da su davanja Ujedinjenog Kraljevstva znatno umanjena godišnjim popustom koji je UK dobilo 1984. i da je Irska, u odnosu na svoju veličinu, najveći korisnik. Rasprava o izvještaju „Agenda 2000“ dovela je do zahtjeva za preciznijim detaljima, budući da je njemačko javno mnjenje, u želji da se smanji teret Njemačke i drugih članica, zahtijevalo ukidanje popusta za Ujedinjeno Kraljevstvo. U skladu s tim, Komisija je objavila procjenu nacionalnih do-

prinosa u novembru 1998, koja je pokazala da Holandija, Švedska i Austrija takođe daju značajan doprinos koji je više od „poštenog učešća“ u budžetu Evropske unije. Dogovor koji je postignut u Berlinu doveo je do malog popusta za ove četiri zemlje, kojima je odobreno plaćanje tri četvrtine ukupne sume koju bi normalno plaćale, u odnosu na popust Velikoj Britaniji. Ostatak će nadoknaditi preostale zemlje članice (tada njih deset). Što se tiče Velike Britanije, njen popust – u trenutnom iznosu od 3 milijarde eura – ostao je netaknut, ali je u zamjenu za to vlada UK morala da se odrekne 240 miliona eura koje bi dobila iz drugih budžetskih promjena.

7. Budžetska kontrola

a) Unutrašnja kontrola

Standardi unutrašnje kontrole. Evropska komisija je 2000. godine usvojila 24 standarda unutrašnje kontrole koji zajedno podupiru cjelokupan okvirni plan unutrašnje kontrole i dotiču sve aspekte procesa upravljanja. Standardi unutrašnje kontrole su organizovani oko pet tačaka:

1. *Nadležnosti kontrole* pokrivaju najvažnija organizaciona pitanja, a posebno administrativnu strukturu i menadžment ljudskih resursa. Naročito se naglašavaju etika i integritet, definisanje uloga i zadataka, radni režim i kompetentnost osoblja, delegiranje funkcija, itd.
2. *Režim i rizik menadžmenta* uključuje sva pitanja upravljanja koja se odnose na planiranje, projektovanje, analizu rizika i nadgledanje.
3. *Informisanje i komunikacija* odnose se na upravljanje informisanjem, administraciju i izvještavanje o propustima.
4. *Aktivnosti kontrole* su pitanja koja se tiču dokumentacije vezane za procedure sprovođenja budžeta, raspoređivanje dužnosti, nadzor, bilježenje izuzetnih situacija i kontinuiteta operacija.
5. *Monitoring i evaluacija* pokrivaju registrovanje i korekciju slabosti i nedostataka unutrašnje kontrole, raspoloživost unutrašnjih finansijskih potencijala, godišnju reviziju unutrašnje kontrole...

Sprovođenje Standarda unutrašnje kontrole, definisano je kroz specifične ciljeve koje treba postići, a od kojih je većina opisana u inicijativi Komisije.

Uloge i odgovornosti. U januaru 2003, Komisija je pojasnila uloge i odgovornosti ključnih aktera unutrašnje finansijske revizije i unutrašnje kon-

trole. Takođe je ponovo izražena želja da Komisija bude redovno informisana o stanju sistema unutrašnje kontrole. Posebno je naglašena uloga direktora resursa u nadgledanju planova unutrašnje kontrole na osnovu raspoloživih informacija i obaveznost izvještavanja o stanju svojim nadređenima. Između ostalog, takođe se pominje da je glavna finansijska služba obavezna da obezbijedi Komisiji godišnji pregled unutrašnje kontrole, na osnovu informacija koje su joj date.

Opšti pregled unutrašnje kontrole. Prvi opšti godišnji pregled unutrašnje kontrole sproveden je u aprilu 2004. za prethodnu 2003. godinu. Ovaj pregled će se pripremati kao skup izvještaja generalnih direktorata sažetih u jednu cjelinu svake godine i biće ažuriran svakog oktobra. Pregled će sadržavati izvještaje Evropskog suda za finansijsku reviziju, sve bitne informacije generalnih direktorata, uključujući, na primjer, izvještaje o unutrašnjim finansijskim potencijalima koji će se podnositi dvaput godišnje. Ovaj opšti pregled ne treba gledati kao zamjenu pojedinačnih revizija sistema unutrašnje kontrole Komisije, niti će on prouzrokovati preuzimanje odgovornosti generalnim direktorata, koji ostaju odgovorni za osmišljavanje i funkcionisanje tih sistema.

b) Vanjska kontrola Suda za finansijsku reviziju

Glavni zadatak Suda jeste sprovođenje vanjske, nezavisne revizije obračuna Zajednice. Ova revizija nije pravne prirode pošto Sud za finansijsku reviziju nema pravo sankcionisanja. U domen Suda spadaju:

- godišnji izvještaj o prihodima i rashodima u okviru generalnog budžeta Evropskog fonda za razvoj i Evropske zajednice za uglj i čelik, koji se uglavnom sastoji od posmatranja rada finansijskog menadžmenta;
- potvrđivanje pouzdanosti obračuna i zakonitosti i regularnosti transakcija koje uključuju i prihode od poreskih obveznika i isplate krajnjim korisnicima;
- specijalni izvještaji koji obično uključuju nekoliko godina istraživanja i koji se bave posebnim oblastima upravljanja.

Ovi izvještaji koji se, izuzev specijalnih izvještaja, odnose na ukupno finansijsko stanje od prethodnih godinu dana, podnose se Parlamentu tokom naredne godine i to tradicionalno u toku mjeseca novembra.

c) Budžetska ovlašćenja Evropskog parlamenta

Budžetska ovlašćenja Parlamenta su mnogo veća. Parlament je zvanično imenovan da, sa Savjetom ministara, uživa budžetska ovlašćenja i nijedan budžet ne može biti usvojen bez njegove saglasnosti. Čak i tada, nje-

gov uticaj, iako velik, očigledno je manji od uticaja Savjeta, kao što se vidi iz opisa procesa usvajanja budžeta.

Parlament je odbio da usvoji budžet tri puta, što je imalo za rezultat da Zajednica započne novu kalendarsku godinu bez odobrenog budžeta. Kada se ovo desi, ukupni troškovi se svakog mjeseca ograničavaju na jednu dvanaestinu ukupnog budžeta za prethodnu godinu. Svaki put, Parlament je naknadno usvojio revidirani nacrt koji se veoma malo razlikovao od budžeta koji je prethodno odbio. Uopšteno gledano, Parlament je bio uspješniji kada je pribjegavao ustanovljenim procedurama za traženje kompromisa i kada je navodio države članice da se sukobljavaju u Savjetu ministara. Međutim, gotovo svake godine Savjet i Parlament se sukobljavaju, pri čemu Parlament redovno uvijek traži veći iznos budžeta, koji bi također bio manje okrenut poljoprivredi. Evropski poslanici su veoma nezadovoljni zbog toga što ne mogu da mijenjaju obavezne troškove, kao i zbog toga što Savjet ima ovlaštenje da odredi „maksimalnu stopu“.

8. Problemi

Umjesto da izdvoji privredne oblasti na koje je potrebno uticati na nivou EU, a zatim da stvori neophodna sredstva, EU i dalje bira ekonomske politike koje se mogu uklopiti u ova ograničena sredstva. Nikad ne treba zaboraviti da nije važan ni apsolutni ni relativni obim budžeta, već je važan obim sredstava koja su neophodna za promjenu određenog ponašanja u željenom pravcu. U nekim slučajevima, ova količina sredstava može da bude prilično neznatna. Na primjer, za razvoj malih i srednjih preduzeća, jednostavna sloboda osnivanja, određeni poreski podsticaji i garancije za zajmove mogu uspješno da završe posao. U ostalim oblastima, kao što je poljoprivreda, infrastruktura ili napuštanje zastarjelih industrija, količina potrebnih sredstava za promjenu ponašanja u željenom pravcu može da bude ogromna.

Kada se države članice EU dogovaraju da sprovode zajedničku politiku, može se takođe očekivati da će se možda sredstva dodijeljena za tu svrhu prenijeti nagore, u pravcu institucija EU. Problem je u tome što države članice smatraju EU odgovarajućim nivoom za sprovođenje zajedničkih politika u određenim slučajevima, ali prilično su nepopustljive kada se moraju stvoriti nova sredstva. Reformama budžeta EU opirali su se regioni i države koje imaju koristi od sadašnje strukture. Povećani izdaci na privredne aktivnosti (različite od poljoprivrede), bez dodatnih sredstava mogu da ugroze sadašnju raspodjelu troškova i koristi. U nemogućnosti da poveća ili značajno reorganizuje potrošnju, EU treba da nastavi sa pokušajima da usaglasi sopstvene izdatke sa izdacima država članica.

Evropski savjet je u Kopenhagenu (12–13. decembra 2002), i prije toga u Briselu (isto 2002), ponovo potvrdio svoju odluku iz Berlina (1999) da se mora poštovati budžetski limit rashoda, za godine 2004–06, kada će doći do proširenja EU. Drugim riječima, ukupni rashod EU mora da se uskladi sa sopstvenim sredstvima koja su ograničena na 1,27% udruženog BNP svih država članica EU. Prema tome, EU ima veoma sužen manevarski prostor za povećanje svojih sredstava.

Zvanična obaveza da daje doprinos u budžet EU važi za svaku državu članicu. Neravnoteža između plaćanja u budžet i prihoda iz budžeta EU dugo je dovodila do zategnutih odnosa između Ujedinjenog Kraljevstva (UK) i ostalog dijela EU. Ti problemi mogu da imaju neznatan značaj za svakodnevne političke diskusije. Ipak, mora se zapamtiti da ekonomska integracija nije poduhvat sa kratkoročnim ili, čak, dugoročnim jasnim finansijskim ravnotežama. Prije svega, integracija je poduhvat koji nudi dugoročnu garanciju da će se sredstva i potencijali učesnika uposliti na jedan izuzetan način, nego što bi to inače bio slučaj. Prema tome, država koja je u budžetu neto-platiša ne treba da se posmatra kao gubitnik u poslu integracija (npr. Njemačka), već prije kao učesnik koji u nečem drugom ostvaruje korist, kao što je, na primjer, bezbjedan, neograničen i dugoročan slobodan pristup robe i usluga te države na tržišta država partnera. Ovo su najvažnije koristi zbog kojih se države integrišu.

Budžet EU počeo je da se finansira iz „sopstvenih sredstava“ 1970. godine, tri godine prije nego što se Velika Britanija pridružila grupi. Kao država koja je značajan dio spoljne trgovine ostvarivala sa državama koje nisu članice EU, Britanija je predstavljala važnog neto-platišu u budžetu EU (prihodi od carina). Kraljevstvo je imalo veoma mali poljoprivredni sektor, pa otud nije bilo važan primalac sredstava EU (neto-korisnik). Uz to, određeni regioni UK, bili su iznad prosječnog nivoa razvoja EU. Kada se sve ovo uzme u razmatranje, UK se pojavilo kao značajan neto-platiša u budžetu EU. Evropski fond za regionalni razvoj osnovan je 1973. godine, dijelom zbog toga da bi se određena sredstva EU usmjerila u UK. Ipak, neto budžetska pozicija UK nastavila je da se pogoršava.

Konzervativna partija došla je na vlast 1979. godine i podigla veliku buru oko ovog nesrazmjernog doprinosa UK u budžet EU kao posljedicu rada Zajedničke poljoprivredne politike (CAP). Gospođa Tačer je tada rekla: „Hoću nazad svoj novac!“. Nakon dugog neprijateljskog perioda, na zasjedanju Evropskog savjeta u Fontenblou (1984) UK je odobren godišnji „rabat“ (smanjenje), koji se obračunavao kroz odnos rashoda EU u UK i dijela UK učešća u budžetu EU na osnovu PDV. Drugim riječima, svake godine popust se izračunavao u obliku smanjenog doprinosa poreza na dodatnu vri-

jednost za sljedeću godinu. Ovakvo namirenje obaveza bilo je korisno za Savjet, jer je na taj način Evropski parlament bio potpuno isključen. Prisjetimo se da je Parlament nadležan samo za dio budžetskih izdataka EU.

9. Zaključak

Budžet EU vezuje tek nešto više od 1% komunitarnog BNP država članica. U poređenju sa nacionalnim budžetima (izuzev za poljoprivredu), budžet EU ima gotovo nevažnu ulogu u preraspodjeli dohotka i alokaciji sredstava, kao i u stabilizaciji privrede. Uticajni Makdugalov izvještaj (1977) istakao je da je potrošnja u federalnim državama, poput SAD i Njemačke, iznosila blizu 20–25% BNP. Takvo povećanje potrošnje u EU ne može se realno očekivati u bliskoj budućnosti. U predfederalnoj fazi EU, budžet u koji ulazi 5–7% udruženog BNP (izuzev transfera za odbranu) mogao je da ima uticaja na stabilizaciju privrede i na ujednačavanje regionalnih razlika. Takav budžet možda može da utiče na socijalne (nezaposlenost, obrazovanje, zdravlje, penzionisanje) i regionalne politike i politike spoljne pomoći u EMU. Resursi se mogu pribaviti bilo kroz transfer sredstava iz nacionalnih budžeta, bilo kroz povećanje „četvrtog“ budžetskog izvora. Problem leži u tome što države članice još uvek nisu spremne da povećaju budžetsku snagu EU. Sporni Pakt stabilnosti na institucionalan način sprječava države članice da povećaju rashode iznad propisanih i kontrolisanih limita. Ukoliko EU dobija više sredstava za svoj budžet, ukupni javni rashodi u EU, u poređenju sa sličnim neusklađenim izdacima država članica, mogu da se smanje zbog ekonomije obima. Budžet sa povećanim sredstvima može da predstavlja ugrađeni stabilizator makroekonomskog upravljanja. Pored toga, transferi između regiona mogu da povećaju ekonomsko približavanje i pojačaju koheziju EU.

Nasuprot različitim izvorima prihoda koji se koriste da popune nacionalne budžete, budžet EU finansira se iz uskog izbora sredstava. Na strani rashoda, postoji visoka koncentracija sredstava u jednoj oblasti – poljoprivredi, što se potpuno razlikuje od daleko raznovrsnijih javnih rashoda država članica. Međutim, mogućnost za mijenjanje ovakve strukture prihoda EU još uvijek je u nadležnosti država članica i prepuštena je njihovoj (ne)spremnosti da povećaju uticaj EU.

Evropska unija ima jak indirektni instrument za kontrolu značajnog dijela javnog rashoda u svim državama članicama – politiku konkurencije EU. Značajan dio nacionalnog budžeta odvaja se za državnu pomoć. Kontrola ovih izdataka ne zahtijeva vanredne izdatke iz budžeta EU.

Može se očekivati da će budžet EU ostati u žiži interesovanja u budućnosti. U okviru postojećeg budžeta može doći do njegove reforme, ili zapravo prestrukturiranja. Povećana izdvajanja za budžet EU u odnosu na nivo nacionalnog bogatstva ili na princip sposobnosti plaćanja treba dalje da se podstiču. Nakon posljednjeg proširenja EU na istok, očekuje se da će vrlo teški, složeni i sporni pregovori odrediti novu finansijsku prognozu za period 2007–2013. U svakom slučaju, EU će 2006. godine ući u jednu daleko težu fazu integracija nego što to većina ljudi može da pretpostavi.

Abstract

The budget of the EU is the result of an agreement between three institutions: the European Parliament, Council of the Union and the Commission. The Commission of the EU is responsible for the implementation of budget. The budget of the EU succumbs to certain general rules: the rule of equality, the rule of periodicity, the rule of balance, the rule of universality, the rule of specification. Although there is a rule of the periodicity of the budget, the EU is sometimes involved in years-long financial operations. This is the reason for bringing into operation two different ways of budget funds reservation:

- The allocation of funds for *payments* covers the expenditures for obligations in previous and current year.
- The allocation of funds for *responsibilities* refers to the total expenditure (ceiling) for the responsibilities that must be carried out for a more than a one financial-year period. For this purpose bigger funds are given.

There are two types of the EU budget expenditures: obligatory and optional. Basically, the difference is only political. The obligatory expenditures are the result of the European Community Treaty and other documents and they refer to internal and external tasks. All other expenditures are optional. The Council of Ministers is responsible for obligatory, and Parliament is responsible for optional expenditures.

The adoption of budget procedure for the following budget year begins on July 1 and ends on December 31, and the procedure is the following:

- European Commission prepares and sends the preliminary draft of the budget to the Council and Parliament by June 15.
- The Council reviews the preliminary draft and after agreeing with the Parliament establishes the draft of the budget before July 31.

- During October, European Parliament reviews the draft of the budget; after agreeing on it with the Parliament, the Council reviews it once more during the third week of November.
- The budget is being adopted before New Year and it can be implemented when the majority of Parliament members authorize it.
- The European Commission has the right to suggest amendments on the current budget because of unplanned events that could occur during the year.

A series of budget crises during the 1980s have made the institutions of the Union to make an agreement concerning the basic budget priorities for the following period and they agreed on the preliminary framework of the Union expenditures in the form of financial perspective. The financial perspective shows the maximum amount and composition of predictable Union expenditures. The financial perspective denotes the maximum amount that needs to be paid for a specific category expressed in euros and as a Gross National Product (GNP) of the Union.

In July 1997, The EU Commission publishes a report „The Agenda 2000: stronger and expanded Union“. It gives suggestions on Common Agricultural Policy reforms, the future economical and social cohesive policies, determining the expanding strategy, and considering the consequences of future expanding and financing of the Union. A new financial framework of the EU for the period 2000–2006. has been established.

The Union's own resources of revenue are: duty on the import of goods in the Union, agricultural local taxes, a part of the Value Added Tax (VAT), and the contributions of the member states. Additional means come from the European Coal and Steel Community (ECSC) and the European Development Fund (EDF).

The largest part of expenditures is spent on agriculture. According to the data from 2001, the budget is used in the following way: agriculture and fishing industry 45.5%, regional policy 16.3%, social policy 6.9%, power industry, research, traffic and human environment 6.3%, development cooperation 8.7%.

Most of the EU budget money comes from Germany, but Holland, Sweden and Austria also give good provisions. The provisions of the UK are considerably reduced because of the annual discount which UK received in 1984. Considering its size, Ireland is the greatest beneficiary of the budget.

There is the internal and external budget control. In the year 2000. the Commission has adopted 24 internal control standards which are being organized around five clauses:

1. Control environment
2. Performance and risk management
3. Information and communication
4. Control activities
5. Monitoring and evaluation

The European Court of Auditors is responsible for external auditing. The auditing has no legal support because the Court has no authority over ratification.

The Parliament is, together with the Council of Ministers, officially appointed to make decisions about the budget, and no final decision can be made without its approval. But the authority of the Council has greater influence.

The major problems of adoption and implementation of the budget are the imbalance of usage and finance of the budget and the privileged position of the UK.

After the final enlargement of the EU towards East, we expect complicated, difficult and disputable negotiations which will determine a new financial prognosis for the period 2007–2013. In 2006, the EU enters in to a difficult phase in the process of integration which is to many people still incomprehensible.

Key words: budget, years-long financial operations, payments, responsibilities, revenue, expenditures (obligatory and optional), budget procedure, budget crises, financial perspective, Agenda 2000, beneficiary of the budget, own resources, internal and external control, internal control standards, adopting and implementation of the budget, enlargement of the EU.

Literatura

1. Dick Leonard, *Vodič kroz Evropsku uniju*, The Economist, London, Izdanje u Beogradu, 2004.
2. Verner Vajdenfeld, Volfgang Vesels, *Evropa od A do Ž*, Fondacija Konrad Adenauer, Beograd, 2001.
3. *Bukvar evropskih integracija*, Vlada Republike Srbije, Ministarstvo za ekonomske odnose sa inostranstvom, Sektor za evropske integracije, Beograd, februar 2004.
4. Zvanični WEB-sajt Komisije Evropske unije, GD Budget
<http://europa.eu.int/>

BIOGRAFIJE

BIOGRAPHY

АНЕТА СТОЈАНОВСКА

Анета Стојановска, родена 1982. година. Во моментот, ги завршува студиите по политички науки на правниот факултет „Јустинијан Први“ – Скопје.

Во минатото била уредник и новинар во повеќе младински списанија, потпретседател на Унијата на Средношколци на Република Македонија и практикант во Собранието на Република Македонија.

Зборува англиски и германски јазик.

УРОШ ЖИВКОВИЌ

Рођен сам 06.08.1979. године у Београду. Завршио сам Прву београдску гимназију и тренутно сам студент на Филозофском факултету у Београду, на Одсеку за историју. Крајем 2000. године приступио сам Демократској странци Србије и сада сам члан Главног одбора ДСС, меѓународни секретар Омладине ДСС и секретар Одбора за образовање ДСС. На професионалном плану највише сам се бавио историјом дипломатије, институцијама ЕУ и деловањем политичких странака у ЕП, као и реформама образовног система у Србији. На политичком плану, бавио сам се креирањем политичког програма Омладине ДСС, студентским питањима и политичким маркетингом (наступ у јавности, говор, штампани материјал и сл.).

VLADIMIR DŽAMIĆ

Vladimir Džamić rođen je 1984. godine u Kraljevu. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Vrnjačkoj Banji. 2002. godine proglašen za počasnog građanina opštine Vrnjačka Banja. Školske 2002/2003. proglašen za učenika generacije u oblasti društvenih nauka. Akademske godine 2003/2004. upisao Fakultet političkih nauka, Odeljenje za međunarodne studije. Akademske 2004/05. upisao drugu godinu studija, sa prosečnom ocenom 9,80/10. Autor je teksta *Grci od H. D. F. Kita* koji je objavljen u studentskom časopisu *Politikolog*.

EDIN DOLJANČIĆ

Rođen 05.03.1975. godine u Sarajevu. Diplomirao na Fakultetu političkih nauka, Odsjek politologija. Diplomski rad iz oblasti politoloških disciplina radio na Fridrich Alexander Universitetu u Nirnbergu. Završio niz edukativnih kurseva o omladinskoj politici na lokalnom i značaju civilnog sektora u zemljama tranzicije. Aktivista studentskih i nevladinih organizacija. Strani jezici: njemački i engleski.

NATAŠA KUZMANOVIĆ

Rođena 1973. godine u Sarajevu. Apsolvent na Ekonomskom fakultetu Sarajevu, Smjer finansijsko-računovodstveni. Radila kao prevodilac za OSCE, Freedom House i ICMP. Bavila se novinarstvom. Od 1999. godine zaposlena u Regulatornoj agenciji za komunikacije na poziciji stručni saradnik za medije i odnose s javnošću. Govori engleski jezik.

АЛЕКСАНДАР СПАСЕНОВСКИ

Александар Спасеновски, роден 1980. година. Во моментот ги завршува постдипломските студии по меѓународно право и меѓународна политика на правниот факултет „Јустинијан Први“ – Скопје. Тој, исто така, работи и како демонстратор на истиот факултет по предметите Политички систем и Современи политички системи.

Во минатото работел како практикант во Собранието на Република Македонија. Учествувал на поголем број меѓународни конференции и семинари, каде имал свои излагања.

Активно го говори англискиот, а се служи и со германскиот и албанскиот јазик.

PAŠIĆ AMINA

Pašić Amina, rođena 1982. godine u Sarajevu. Trenutno je student Fakulteta političkih nauka u Sarajevu, na odsjeku za Sociologiju, i na odsjeku za Politologiju.

2003/2004. godine završila je ŠOP – Školu omladinske politike u organizaciji Omladinske informativne agencije BiH.

Od 7–10. maj 2004. godine bila je angažovana kao dio INFO tima u okviru organizacije Evropskog omladinskog mirovnog samita koji se održao u Sarajevu.

U periodu 19–22. juna 2004. godine aktivno je sudjelovala na Seminaru o ljudskim pravima u Crikvenici (Hrvatska) u organizaciji Centra za mirovne studije Zagreb i Domaći – udruge za kreativni razvoj iz Karlovca.

U periodu maj – avgust, 2004. godine učestvovala na Regionalnoj virtuelnoj školi pod nazivom „Dijalog, demokratija i prevazilaženje konflikata“ u organizaciji Nansen dijalog centra.

Trenutno pohađa Školu Islama u organizaciji ženskog edukativnog centra „Nahla“ u Sarajevu.

EDVARD MITEVSKI

Born in 1979. Graduated at University of *Saints Cyril and Methodius* at Skopje, *Iustinianus Primus* Faculty of Law (Bachelor's Degree of Law, International law branch) in 2003;

Currently doing a MA programme in European integration and regionalism at the „Karl – Franzens“ University, Graz, Austria in cooperation with the European Academy, Bolzano, Italy and the European Institute for Public Administration, Luxembourg.

Worked as an Intern in the Committee on Defense and Security and in the Committee on Education, Science and Sports in the Macedonian National Parliament. (1-year internship done through *National Democratic Institute for International Affairs – NDI*)

At the moment works in the Unit for integration in the Justice and Home Affairs Unit in the Sector for European Integration within the Government of the Republic of Macedonia.

Interested in geo-politics, celtic culture and journalism. Speaks english and gaelic, and enjoys literature and irish pubs.

Introduction of the final BOS paper.

The subject I tried to tackle is the (I) II pillar of the EU with special emphasis on the asylum and migration policies in the light of the European integration process, especially the experience of the Republic Macedonia in this complex area. In the paper, firstly, I did a brief overview of the historical background of these policies at international level from the perspective of all the crucial and relevant international documents. In the second part I presented the legal, regulatory and institutional framework of the EU in these areas and in the third part I presented the current situation of the asylum and migration issues in the Republic of Macedonia again in the light of the European integration process. I believe that the paper is comprehensive and it is presenting a general overview of the topic selected.

ELENA GEORGIEVSKA

Elena Georgievska, rođena 18.01.1982, Makedonija. Apsolvent Filološkog Fakulteta „Blaže Koneski“, Skopje, na odsecima engleski jezik i književnost i francuski jezik i književnost – prevodilački smer.

Ostali završeni kursevi povezani sa političkim naukama: „Politička Akademija“, kako i seminar za Institucije Evropske unije, organizovan od Britanskog savjeta u Skoplju.

MUHAMED MUJAKIĆ

Rođen 1981. godine u Bihaću.

Apsolvent Pravnog i Ekonomskog fakulteta – Poslovna škola – smjer marketing Univerziteta u Sarajevu.

Stipendista Fondacije Konrad Adenauer 2002/2003.

U periodu 2000/2004. aktivista u više nevladinih i studentskih organizacija; predsjednik Udruženja studenata Pravnog fakulteta, predsjedavajući Nadzornog odbora Unije studenata Univerziteta u Sarajevu, jedan od osnivača Asocijacije studenata Bosanske krajine.

Stazirao u Parlamentarnoj skupštini BiH, Komisija za vanjsku trgovinu i carine.

Završio NDI školu „Političkog liderstva“ 2002, Jahorina i BOŠ-a ljetnu školu „Religije Balkana“.

Polaznik „BH škole za političke studije“ Vijeća Evrope i Centra za promociju civilnog društva.

Zanimanje: politika, filosofija, pravo i ekonomija.

Specijalnost: omladinska politika, tranzicija, korporativno pravo.

ZEKERIJA FETIĆ

Rođen sam 10.10.1981. godine u Rožajama, gdje sam završio osnovnu i srednju školu. Student sam Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu i Fakulteta za poslovne studije u Beogradu. Radio sam u privatnom privrednom sektoru oko pet godina, bio koordinator nekoliko nevladinih omladinskih projekata u Rožajama i koordinator asistent njemačke humanitarne organizacije „Pomoć čovjeka čovjeku“. Trenutno radim kao generalni sekretar Magnat osiguranja u Podgorici. Odslužio sam vojni rok i posjedujem Office XP Master Certificate.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

061.1EU(082)

339.923:061.1EU(082)

341.176(4-672EU)(082)

341.217(4-672EU)(082)

341.232(4-664)(082)

327.3/.7(4-664)(082)

ZBORNİK radova polaznika regionalnog onlajn programa Evropske integracije / urednik Marinko Vučinić. – Beograd : Beogradska otvorena škola, 2004 (Beograd : Dosije). – 234 str.; 24 cm

Tiraž 300. – Ćir. i lat. – Biografije: str. 229-232. – Bibliografija uz svaki rad. – Abstracts.

ISBN 86-83411-24-9

а) Европска унија – Зборници

б) Европски парламент – Зборници

ц) Регионална сарадња – Земље у транзицији – Зборници

д) Европа – Интеграција – Зборници

COBISS.SR-ID 119504908